

รายงานการวิจัย

เรื่อง

วิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วย
บ้านดงกระหิง ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
Family way of Life and the Kui Community.
Bandongkrathing, Tambon Bandan
Amphur Muang Changwat Buriram

นายสมมาตร ผลเกิด

เสนอต่อ

คณะกรรมการการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัว และชุมชนอีสาน : กรณีช่วยบ้านดงกระทิง ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์" เป็นงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนทั้งแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการเก็บข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงลง ได้ก็ด้วยความช่วยเหลือของสถาบันและบุคคลหลายฝ่าย จึงขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ขอขอบคุณชาวบ้านดงกระทิงทุกคนที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ขอใจนักศึกษาวชิราเอกประวัติศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 (2539) สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และต้องขอบคุณอย่างสูงต่อครอบครัวของนางสาวสุมาลี ทศนาวิวัฒน์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ที่พัก อาหาร และพาหนะในการออกเก็บข้อมูลจนงานสำเร็จลงด้วยดี และขอขอบคุณสถาบัน และบุคคลต่าง ๆ อีกหลายท่านที่ไม่สามารถนำมากล่าวในครั้งนี้มีส่วนสำคัญทำให้งานนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้

หากงานวิจัยชิ้นนี้มีความดี และเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้วิจัยขอมอบให้ชาวบ้านดงกระทิง และผู้อ่านด้วยความเต็มใจ แต่ถ้าหากงานวิจัยนี้มีข้อบกพร่องใด ๆ ผู้วิจัยยินดีน้อมรับข้อวิจารณ์ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางปรับปรุงการวิจัยให้เหมาะสมต่อไป

สมมาตร ผลเกิด

กันยายน 2538

ชื่อเรื่อง : การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ส่วยบ้านดงกระทิง
ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

นักวิจัย : นายสมมาตร ผลเกิด
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏ บุรีรัมย์

ระยะเวลาทำการวิจัย : มกราคม-สิงหาคม 2538

แหล่งเงินทุน : คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "วิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ส่วยบ้านดงกระทิง ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน วิถีครอบครัว และการเปลี่ยนแปลง และสถาบันครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์ การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยภาคสนามแบบมีส่วนร่วมระยะเวลาการวิจัย 1 ปี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยได้ข้อสรุปดังนี้

ชุมชนบ้านดงกระทิง ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ห่างจากตัว จังหวัดบุรีรัมย์ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 219 เป็นระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายบุรีรัมย์-สตึก แยกจากถนนสายดังกล่าวที่หลักกิโลเมตรที่ 20 ไปทางทิศตะวันตกตามถนนลูกรังระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร

ชาวส่วยบ้านดงกระทิงอพยพมาจากบ้านกระโพ บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สาเหตุที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นผลมาจากชาวส่วยบ้านกระโพ ตากกลาง จำนวนหนึ่ง เคยเดินทาง ไปคล้องช้าง ในเขตประเทศกัมพูชา ได้พบเห็นชัยภูมิเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานจึง ได้ชักชวนกัน เข้ามาตั้งบ้านเรือนที่ชุมชนดังกล่าวและให้ชื่อว่าบ้านดงกระทิงตามชื่อสัตว์ป่าคือกระทิงซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในช่วงนั้น ความอุดมสมบูรณ์เป็นปัจจัยสำคัญดึงดูดให้ชาวส่วยจากหมู่บ้านเดิมอพยพเข้ามาสมทบหลายระลอก หลายรุ่น จนขยายขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในปัจจุบัน

สภาพความเป็นอยู่ของชาวส่วยบ้านดงกระทิง ในระยะแรกนั้นมีความเป็นอยู่อย่างสมบูรณ์มีความสุข ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

แต่ในปัจจุบันสภาพความเป็นอยู่ของชาวส่วยบ้านดงกระทิงอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ดีนัก เนื่องจากมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ป่าไม้และทรัพยากรต่าง ๆ ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก ที่ดินทำกินเหลือน้อยลง ส่งผลให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนออกไปขายแรงงานยังต่างถิ่น ทำให้วิถีชีวิตของชาวส่วยบ้านดงกระทิง เปลี่ยนไป เป็นแบบชุมชนเมือง

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความสำคัญในการที่จะรักษาชาติพันธุ์ของชาวส่วยบ้านดงกระทิง ในปัจจุบันกำลัง เข้าสู่ภาวะวิกฤติ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวมที่หลั่งไหลเข้ามาพร้อมกับนโยบายการพัฒนาประเทศของภาครัฐบาล และการแข่งขันกัน เพื่อเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของภาคเอกชน จึงมีการจัดสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภคที่จำเป็นทั้งถนนหนทาง ไฟฟ้า การสาธารณสุข การศึกษา ตลอดจนระบบการสื่อสารที่ทันสมัยแขนงต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และระบบความคิดของชาวส่วยบ้านกระโพ เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการดำรงรักษาชาติพันธุ์ และสืบทอดเอกลักษณ์ของชาวส่วยไปนาน

เท่านั้นแต่สภาพความเป็นจริงในขณะนี้เยาวชนชาวส่วยบ้านดงกระทิงต่างหันไปนิยมชื่นชอบการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของวัฒนธรรมของคนเมือง ซึ่งรับช่วงวัฒนธรรมต่อมาจากชาติตะวันตก ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่โก้เก๋ ทันสมัย มองวัฒนธรรมของตนเองเป็นสิ่งล้าหลังไม่ทันสมัยความภาคภูมิใจในความเป็นส่วยค่อย ๆ จางหายไปทีละน้อย บางคนถึงกับพยายามปกปิดไม่ให้ผู้อื่นรู้ว่าตนเป็นชาวส่วย

โดยการไม่พูดภาษาส่วย หากมีบุคคลที่สามารถร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วย ก็จะเปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาของกลุ่มชนแทน ไม่เฉพาะแต่วัฒนธรรมด้านภาษาเท่านั้นที่กำลังสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะตน การแต่งกายและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ก็ถูกกลืนกลายเป็นไปตามชุมชนรอบข้างที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งกว่า เช่น ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร และไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความสำนึกในการรักษาชาติพันธุ์ของชาวส่วยบ้านดงกระทิงอยู่ในสภาพที่กำลังถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมอย่างน่าเป็นห่วง และกำลังสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปในที่สุด

Title : The Adaptation of the Ways of Life the "Kui"
Community at Ban Dongkrathing , Tambon Bandarn,
Amphur Muang, Buriram. Province

Researcher : Mr. Sommatra Pholkerd
Department. of History
Faculty of Humanities and Social Sciences
Rajabhat. Tnstitute Buriram

Duration : January - August. 1995

Source of Budget : Sub-Committee of the Northeastern
Cultural Research, Office of the
National Cultural Committee, Ministry
of Education

ABSTRACT

The purpose of this study, The Adaptation of the "Kui"
Community at. Ban Dongkrathing, Tambon Bandarn, Amphur Muang,
Buriram, Province was to investigate the physical condition of
the community, the family patterns, and the present. community

life in the age of globalization. It was a field research in which the researcher was involved in community for one year.

The quality-based research methodology was adapted. The results of the research are as following :

The community of Ban Dongkrathing is located 24 kilometres to the north of Buriram with 20 kilometres on Highway No. 219, Buriram-Satuk, and 4 kilometres on the dirt, road to the west of the main highway.

The "Kui" ethnic groups from Ban Krapho and Ban Tarklang, Thartum District, Surin, who used to catch wild elephants on Cambodian border, had visited this area and found that it was suitable to set up a new community. The name Ban Dongkrathing was created because a lot of wild bulls or "Krathing" used to be found in this area. Gradually, more new members had moved to join them to form such a big community as it is an present.

Life in their early settlement was quite easy and peaceful. They closely followed the traditional ways of their ancestors' life.

At present their life is more difficult as the population have increased while natural resources have become scarcely. It caused a number ppeople to leave the community and do labour work in Bangkok and other big cities. Upon their arrival back from work to the community, they brought. with them the new culture-the city like culture.

The unique of traditional culture and sense of conserving these tradition have not been in most of the younger generation "Kui". These could have been the result of the goverment policy in bring civilization to rural areas and the competition in business of privete sectors. The community has been provided with basic needs such as more roads, electricity, public health, education and means of communication. These have caused ill-effects to ways of life and believes of the people in Ban Dongkrating. Especial, among the youths who suppose to conserve the traditional ways of life of the "Kui" ethnic groups. On the other hand, these young people have enjoyed the city like civilization they have adapted from life in big cities which has been adapted from western cultures. Some of them think that the urban culture is more superior than theirs. The pride of being "Kui" has gradually disappeared. Moreover, some have disguised

their original race as "Kui". They avoid using "Kui" language in front of strangers. Not only language, other cultures such as traditional costumes and customs have also been overtaken by some stronger cultures around them such as Laotians, Khmers and Thais. This can be assumed that unless the traditional ways of life of the "Kui" community at Ban Dongkrathing have been carefully conserved, one day they will eventually vanished from the community.

สารบัญแนกที่

	หน้า
1. แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชนบ้านดงกระทิง	10
2. แผนที่ชุมชนบ้านดงกระทิง	11
3. แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพของชาวส่วย	31
4. แผนที่แสดงที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	35

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญแผนที่	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
บทที่ 2	
สภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยบ้านดงกระทิง	9
สภาพทางภูมิศาสตร์	9
การประกอบอาชีพ	17
สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน	28
ประวัติความเป็นมาของชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วย	29
การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านดงกระทิง	38
บทที่ 3	
วิถีครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย และการเปลี่ยนแปลง	64
โครงสร้างครอบครัว และระบบเครือญาติ	64
การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน	75

	หน้า
บทที่ 4	
ครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์	125
ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับพิธีกรรมของชุมชน	125
ครอบครัวกับการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชน	154
ครอบครัวกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน	158
ความสำนึกในการรักษาชาติพันธุ์	178
บทที่ 5	
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	170
ข้อเสนอแนะ	180
บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์	181
บรรณานุกรม	182
ภาคผนวก	187
ภาพประกอบ	188

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมของบุรีรัมย์ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญอยู่ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มไทย-ลาว ไทย-เขมร ไทย-โคราช และกลุ่มไทย-ส่วย ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว ไทย-เขมร และไทย-โคราช ได้มีผู้สนใจศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพ เศรษฐกิจ สังคมภาษา ประเพณีและความเชื่อค่อนข้างละเอียด ยังคงเหลือแต่กลุ่มไทย-ส่วย ที่ยังขาดผู้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง จึงไม่มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ประกอบกับ ในอดีตชาติพันธุ์ สภาพเป็นสังคมปิดมักตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตทุรกันดารห่างไกลความเจริญ การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกค่อนข้างน้อย ดังนั้นการรับรู้ข่าวสารจากโลกภายนอกจึงค่อนข้างจำกัด การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจสังคม จึงเป็นไปค่อนข้างล่าช้า ความเป็นอยู่ค่อนข้างอัตคัด ฝืดเคือง เป็นผลทำให้การดำรงชีวิตประจำวันเป็นไปแบบเรียบง่าย แต่จะยึดมั่นต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพชนอย่างเคร่งครัด จนกลายเป็นเอกลักษณ์สังคม เช่น ประเพณีการเช่นผีประจำ เป็นต้น

นับตั้งแต่ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม การเมือง ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากสภาพสังคมชนบทส่วนใหญ่ของไทย ได้เปลี่ยนสภาพการดำเนินชีวิตไปเป็นแบบสังคมเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ทั้งนี้เป็นผลจากการพัฒนาระบบการคมนาคมและการสื่อสารที่ทันสมัย ทำให้โลกกลายเป็นโลกที่ไร้พรมแดน ส่งผลให้คลื่นกระแสวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมของผู้ที่เจริญกว่า หลั่งไหล ภาโถมเข้าสู่สังคมไทยโดยผ่านมาทางสังคมคนเมืองหลวง ซึ่งทำหน้าที่เหมือนคลังสินค้ารองรับสินค้าวัฒนธรรมจากสังคมตะวันตกมาสต็อกไว้ระยะหนึ่ง จากนั้นก็ทำการระบายสินค้าส่งต่อไปยังผู้บริโภคในสังคมชนบท โดยผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ วิทยุโทรทัศน์

โดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์ถือได้ว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคมชนบท ให้เอาแบบอย่างคนในสังคมเมือง ทั้งด้านระบบความคิดและการดำเนินชีวิตจากสังคมที่เคยพึ่งพาอาศัยกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นสังคมแห่งการแข่งขันกันสะสมวัตถุ ยกย่องคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง มากกว่าคนที่มีศีลธรรม ซึ่งค่านิยมแบบนี้ได้สืบคลานเข้าสู่สังคมชาวส่วยบ้านดงกระทิงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดและทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ

ประกอบกับอัตราการเพิ่มของประชากรในชุมชนส่วยบ้านดงกระทิงแต่ละปีมีจำนวนมากความต้องการพื้นที่ถือครองเพื่ออยู่อาศัยและการประกอบอาชีพอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพก็มีเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัวนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนต้องอพยพโยกย้ายแรงงานไปหางานทำ หรือย้ายถิ่นไปยังพื้นที่ที่เห็นว่าจะมีความอุดมสมบูรณ์หรือเหมาะสมกว่า การอพยพแรงงานหรือการย้ายถิ่นของประชาชนจากชุมชนหนึ่ง เข้าสู่อีกชุมชนหนึ่ง หรือจากหลายชุมชน เข้าสู่อีกชุมชนหนึ่ง ส่งผลให้เกิดการผสมผสานหรือแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนเก่ากับสมาชิกใหม่ที่อพยพเข้ามา แม้แต่กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยจะอยู่ในที่ทุรกันดาร ห่างไกลจากความเจริญมากเพียงใดก็ตามหาได้รอดพ้นจากภัยคุกคามทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกที่หลั่งไหลเข้ามา โดยผ่านสื่อมวลชน โดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์ หรือการอพยพย้ายถิ่นจากสังคมภายนอก การไหลบ่าของวัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้รูปแบบวิถีชีวิตของชาวส่วยแปรเปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากการแต่งกาย ภาษาและธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก โดยชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิงจะรับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กลุ่มไทย-ลาว กลุ่มไทย-เขมร หรือกลุ่มสังคมไทย (สังคมเมือง) เข้ามาประยุกต์ใช้ หรือบางทีก็รับมาโดยไม่ปรับเปลี่ยนจากต้นแบบเลยก็มี จนทำให้เอกลักษณ์ในการดำเนินชีวิตของชุมชนเริ่มหดหายลงทีละน้อย ถ้าปล่อยให้กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยต่อสู้กับกระแสวัฒนธรรมภายนอก โดยเฉพาะกระแสวัฒนธรรมตะวันตก โดย-

ลำพัง ในเวลาไม่นานนักเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวส่วยก็จะ ไม่มีอะไรหลงเหลือให้อนุชน ได้ศึกษาอีกเลย

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงสนใจที่จะเข้าไปศึกษาประวัติความเป็นมา ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยกลุ่มหนึ่งที่ชุมชนบ้านดงกระทิง ต.บ้านด่าน อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ ทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ สังคม ชนบทรรมนิยม ประเพณี ความเชื่อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงในภาวะปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ส่วย
2. เพื่อศึกษาวิถีครอบครัวและการเปลี่ยนแปลง ในชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ส่วย
3. เพื่อศึกษาสถาบันครอบครัวกับชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ส่วย ในกระแสโลกาภิวัตน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ส่วยมากขึ้น
2. ทำให้ทราบวิถีครอบครัวและการเปลี่ยนแปลง ในชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ส่วย
3. ทำให้ทราบถึงสภาพสถาบันครอบครัวกับชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ส่วย ในกระแส โลกาภิวัตน์
4. เพื่อเป็นแนวทางแก่ภาครัฐบาลในการพิจารณาวางแผนการพัฒนาวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการศึกษาในระดับชุมชนเกี่ยวกับวิถีครอบครัวและชุมชนในชุมชนบ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ต.บ้านด่าน อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ส่วยเดียวกัน แต่ถูกแบ่งแยกออกเป็นหมู่บ้านเพื่อผลด้านการปกครองเท่านั้น แต่ในเชิงมิติวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มีความเป็นมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยขอใช้ชื่อหมู่บ้านดงกระทิงเป็นตัวแทนของชุมชนไทย-ส่วยทั้ง 3 หมู่บ้าน แทนที่จะกล่าวนามของหมู่บ้านทั้งสามหมู่ทุกครั้งไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วย หมายถึง ชาวบ้านที่อยู่ในบ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 ชาวบ้านที่อยู่ในบ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 และชาวบ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ต.บ้านด่าน อ.เมือง จ.บุรีรัมย์
2. ชาวไทยส่วย หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมโดยเฉพาะการพูดภาษาส่วยในการสื่อสารในชุมชน
3. บ้านดงกระทิง หมายถึง ชุมชนหมู่บ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
 หมายถึง ชุมชนหมู่บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
 หมายถึง ชุมชนหมู่บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

4. ภาษาล่วย หมายถึง ภาษาที่กลุ่มคน ชาวบ้านที่พูดภาษาล่วยซึ่งเป็นภาษาในตระกูลมอญ-เขมรในการสื่อสาร
5. สภาก้าวไป หมายถึง สภาทงภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาศูนย์กิจและสังคม ประชากร ภาษา ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ
 - 5.1 สภาทงภูมิศาสตร์ หมายถึง สภากที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การคมนาคมและการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน
 - 5.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน หมายถึง ประวัติของชนชาติพันธุ์ไทย-ล่วย และประวัติชาวบ้านไทยล่วยบ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 หมู่บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 และหมู่บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
 - 5.3 สภาศูนย์กิจและสังคม หมายถึง สภาศูนย์กิจและสภาสังคมของชาวไทยล่วยบ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 และบ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
6. วิถีครอบครัว หมายถึง โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค
7. ครอบครัวกับชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม การจัดสภาพแวดล้อม การอยู่ร่วมกัน การปรับตัวของชุมชน และความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์
 - 7.1 ประเพณีพิธีกรรม หมายถึง ประเพณีพิธีกรรมที่ชาวไทยล่วยได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้แก่ ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การตาย การเคารพบรรพบุรุษ และการถือผี และประเพณีวันสำคัญอื่น ๆ

- 7.2 การจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดการในเรื่องป่า ดิน น้ำ โดยมีองค์ประกอบในเรื่องมาตรการในการรักษา มาตรการทางสังคม มาตรการกฎหมาย
- 7.3 การอยู่ร่วมกันในชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมพหิภายุทธในชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยในรูปแบบของการรวมกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ การรวมกลุ่มภายในชุมชนและกลุ่มสังคม
- 7.4 การปรับตัวของชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวที่สามารถเข้ากับสภาพของชุมชนอย่างเหมาะสม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ผลกระทบต่อครอบครัวและบุคลิกภาพของชาวไทยส่วย
- 7.5 ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ หมายถึง จิตสำนึกร่วมกันของชุมชน ในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยส่วย
8. การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยบ้านดงกระทิง บ้านหนองทับและบ้านโพธิ์งามในปัจจุบันที่แตกต่างจากอดีตเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงที่สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวไทยส่วยได้
9. กระแสโลกาภิวัตน์ หมายถึง กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสากลด้านการติดต่อสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ จากสังคมเมืองไปสู่ชุมชนไทยส่วย

ระเบียบวิธีการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ส่วย บ้านดงกระทิง บ้านหนองทับและบ้านโพธิ์งาม ซึ่งชาวไทยส่วยทั้ง 3 ชุมชนนี้มีความสำคัญในความเป็นชาติพันธุ์ไทยส่วยร่วมกัน จึงศึกษาควบคู่กันไปทั้ง 3 ชุมชน และเนื่องจากชุมชนทั้งสามเคยมีประวัติความเป็นมาจากบรรพชนกลุ่มเดียวกันและเคยรวมอยู่ในเขตปกครองเดียวกันมาก่อน เพิ่งมาแบ่งแยกออกเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ ในภายหลังเพื่อผลในด้านการปกครองของทางราชการเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเรียกชื่อหมู่บ้านทั้งสามในลักษณะเอ่ยนามตัวแทนกลุ่ม โดยใช้ชื่อหมู่บ้านดงกระทิงเป็นตัวแทนชุมชนทั้งสาม

ลักษณะการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่นำมาประกอบการวิจัยส่วนใหญ่เป็นข้อมูลขั้นต้นอันได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลา 10 เดือน และเขียนรายงานเผยแพร่เป็นเวลา 2 เดือน รวมระยะเวลา 12 เดือน

การเลือกชุมชนเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยวิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สำรวจชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยในจังหวัดบุรีรัมย์ทุกหมู่บ้าน ในที่สุดได้ตัดสินใจเลือกชุมชนไทยส่วยบ้านดงกระทิง เนื่องจากมีลักษณะเด่นกว่าชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยกลุ่มอื่น ๆ คือ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพียง 24 กิโลเมตร แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีได้เหนียวแน่นกว่าชุมชนไทยส่วยในชุมชนอื่น ๆ ทั้งที่ถูกล้อมด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวและไทยเขมรที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมมากกว่าได้อย่างเป็นปกติ และที่สำคัญ

ชุมชนไทยช่วยดงกระทิงมีการขยายใหญ่ขึ้นจนแบ่งแยกการปกครองออกไปอีก 3 หมู่ คือหมู่บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 หมู่บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ซึ่งทั้งสามหมู่บ้านยังคงมีความรู้สึกผูกพันทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์อย่างแน่นแฟ้น และยอมรับว่าพวกเขา มีบรรพชนเป็นชาวไทยช่วยร่วมกัน

การรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยมุ่งเน้นในเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยจึงมุ่งใช้ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้นำชุมชน ครู พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ และชาวบ้านที่สนใจศึกษาความเป็นมาของชุมชน โดยได้รับฟังจากการบอกเล่าของผู้สูงอายุรุ่นก่อน ๆ โดยใช้เทคนิคในการเก็บข้อมูลทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ด้วยการเข้าไปพักอาศัยร่วมกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน อันจะทำให้เข้าใจวิถีชีวิตในองค์รวม (Holistic) ของชุมชน อันจะทำให้นักวิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้เพื่อให้การเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพ ถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยวิธีสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2537 ถึงเดือนกันยายน 2538 รวมระยะเวลา 12 เดือน

บทที่ 2

สภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วยบ้านดงกระหิง

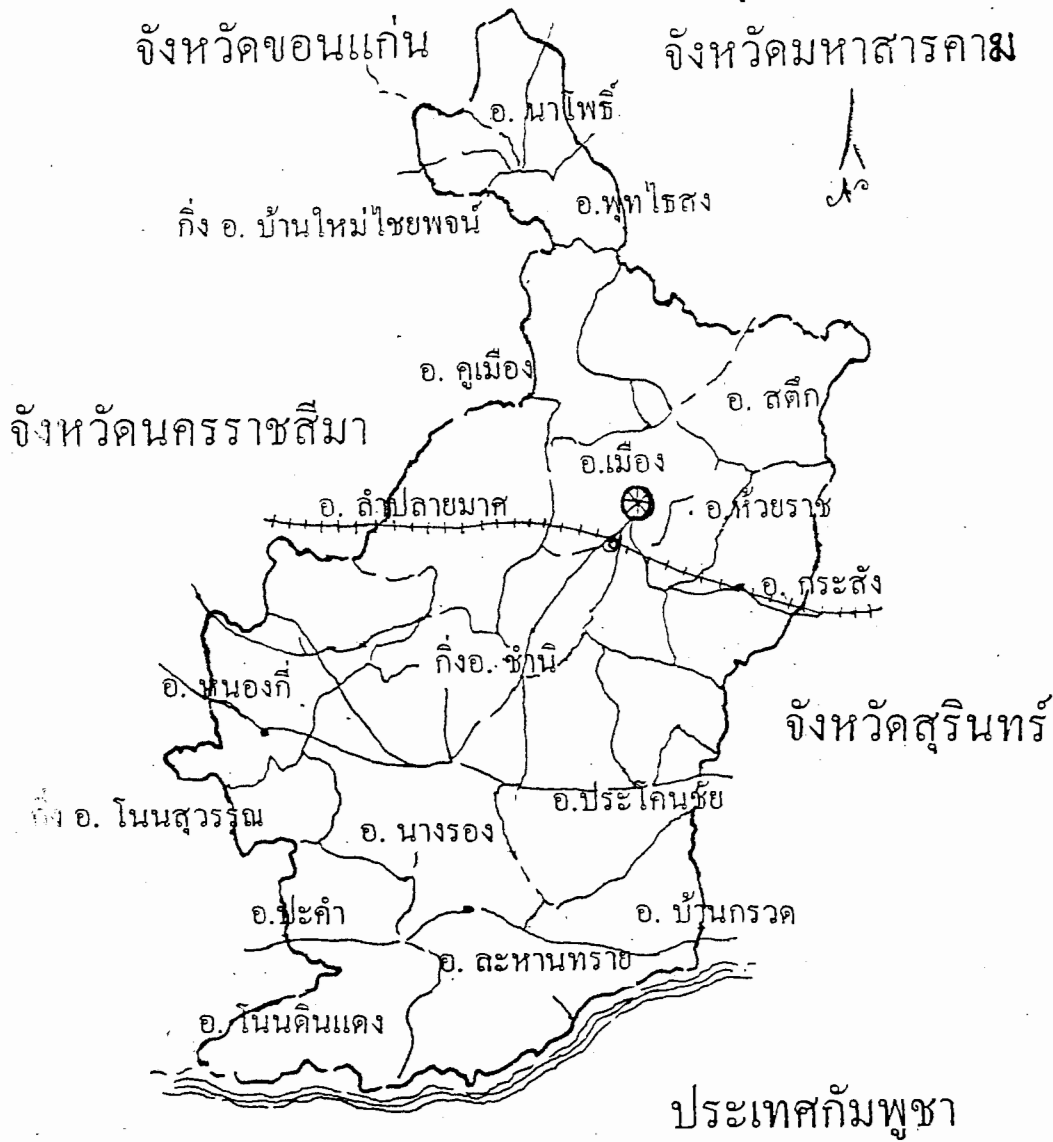
สภาพทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง

บ้านดงกระหิง หมู่ที่ 1 ตำบลโนนขวาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือตามเส้นทางหลวงหมายเลข 219 ถนนสายบุรีรัมย์-สตึก โดยแยกจากถนนสายดังกล่าวบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 20 บ้านโนนสวรรค์ไปทางทิศตะวันตกตามเส้นทางถนนลูกรังเป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมไปยังชุมชนดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ที่ถือว่าค่อนข้างสะดวกสบายในช่วงฤดูแล้ง ในฤดูฝนจะมีปัญหาในการเดินทางอยู่บ้างในช่วงที่เป็นถนนลูกรัง เนื่องจากถนนมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ มีน้ำขัง แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นอุปสรรคสำคัญนักในการเดินทางติดต่อกับชาวจังหวัดบุรีรัมย์และชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในละแวกนั้น

สภาพทั่วไปในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านดงกระหิงจะอยู่ร่วมกันเป็นกระจุก กลุ่มเครือญาติหรือโคตรตระกูลเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรส่งผลให้ชุมชนต้องขยายออกเป็นเงาตามตัว การปกครองดูแลเริ่มมีปัญหาดำเนินมา เนื่องจากดูแลไม่ทั่วถึง ดังนั้นฝ่ายปกครองจึงแบ่งเขตการปกครองเพิ่มขึ้นอีก 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองทับ หมู่ที่ 13 และหมู่บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 15 ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2521 และพ.ศ. 2526 ตามลำดับ ถึงแม้จะมีการแบ่งแยกเขตการปกครองออกจากกันก็ตาม แต่ความผูกพันทางเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ยังคงดำเนินไปเป็นปกติ คือยังคงมีความสามัคคีร่วมมือกันด้วยดีมาโดยตลอด จากสาเหตุดังกล่าวจึงถือว่าหมู่บ้านทั้งสามเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่มีรากเหง้าเดียวกัน จึงขอเรียกชื่อชุมชนทั้ง 3 ชุมชนรวมกันว่า ชุมชนบ้านดงกระหิง เพื่อความสะดวกในการนำเสนอข้อมูล

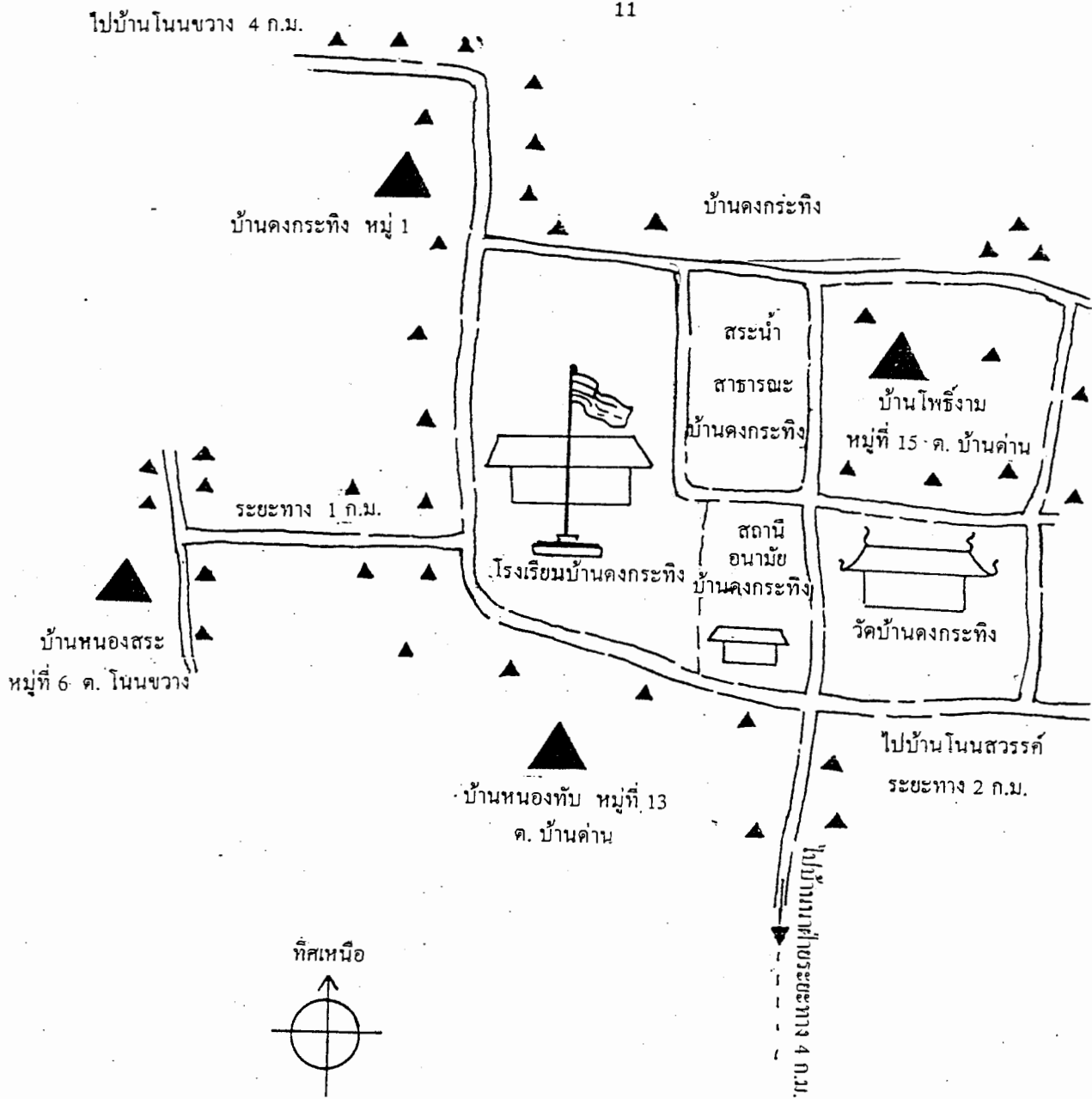
แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์

แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งชุมชนบ้านดงกระทิง ตำบลบ้านด่าน

อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

☼ ชุมชนบ้านดงกระทิง

แผนผังที่ 2 แผนผังชุมชนบ้านดงกระทิง

ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

อาณาเขต

- ชุมชนบ้านดงกระทิงมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนข้างเคียงดังต่อไปนี้คือ
- ทิศเหนือ จดกับบ้านโนนขวาง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร
- ทิศตะวันออก จดกับบ้านโนนสวรรค์ ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร
- ทิศใต้ จดกับหมู่บ้านนาฝาย บ้านโคกขาม และบ้านสองห้อง
ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร
- ทิศตะวันตก จดกับบ้านหนองสระ ระยะทาง 1 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทางกายภาพของภูมิประเทศ ชุมชนบ้านดงกระทิงจะตั้งอยู่บริเวณเนินดินที่สูงกว่าพื้นที่โดยรอบโดยเฉลี่ยความสูงประมาณ 1 เมตร พื้นที่โดยรอบจะมีสภาพเป็นที่ราบ ที่ราบสูงซึ่งเหมาะสำหรับการทำนาทำไร่ ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินทราย พื้นที่ด้านทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นเนินสูงลาดเอียงไปทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีน้ำท่วมถึงในช่วงฤดูฝน ทำให้เหมาะแก่การทำนามากที่สุด ส่วนบริเวณที่เหลื่อทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้มีสภาพเป็นป่าไม้เบญจพรรณ จำพวกไม้เต็ง ริง ยาง จบก ฯลฯ ขึ้นอยู่ค่อนข้างหนาแน่นในระยะแรก ต่อมาชาวบ้านได้เข้าไปจับจองที่ดินทำกิน แล้วแผ้วถางป่าตัดไม้ผ่าถ่านและเลื่อยแปรรูปขาย สืบต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี เมื่อป่ามีสภาพโล่งเตียนชาวบ้านก็เริ่มปรับพื้นดินเพื่อทำการเกษตร ปลูกพืชไร่ต่าง ๆ จำพวกข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่ว งาและอ้อย แต่มีชาวบ้านบางรายที่มีแรงงานไม่เพียงพอก็ให้คนต่างถิ่นมาเช่าที่ดินปลูกพืชต่าง ๆ ในบรรดาพืชไร่ดังกล่าวชาวบ้านดงกระทิงจะนิยมปลูกอ้อยมากกว่าพืชชนิดอื่น ทั้งนี้เนื่องจากมีโรงงานน้ำตาลอยู่ใกล้เข้ามารับซื้อ นอกจากพืชไร่แล้วพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่ได้รับ ความสนใจจากชาวบ้านมากที่สุดก็คือ ยูคาลิปตัส ชาวบ้านหลายครอบครัวเริ่มหันมาปลูก

ยุคาลิปต์สมาพันธ์ โดยเฉพาะบริเวณทิศตะวันตก หมู่บ้านจะปลูกมากกว่าบริเวณอื่น ๆ สาเหตุที่ชาวบ้านหันมาให้ความสนใจในการปลูกยุคาลิปต์เป็นเพราะลงทุนน้อย ไม่ต้องการดูแลเอาใจใส่มากนัก สามารถตัดขายได้หลายครั้ง ราคาดีและมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่

สำหรับแหล่งน้ำที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอุปโภคบริโภค และการเกษตรของชุมชนที่สำคัญมีดังนี้

1. หนองทับ อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ในอดีตจะมีเนื้อที่ประมาณ 4-5 ไร่ มีน้ำขังตลอดปี มีปลาชุกชุม นกเป็ดน้ำจำนวนมากนับพันตัวชอบมาเล่นน้ำและหาอาหารกินบริเวณหนองทับเป็นประจำ นอกจากนี้หนองทับยังเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สัตว์ป่า นานาชนิดลงมากินน้ำและนอนปรักอยู่เป็นประจำ ส่วนชาวบ้านก็ได้อาศัยหนองทับในการเพาะปลูกอุปโภคบริโภค และเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญอีกทางหนึ่งด้วย เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปหนองทับก็ถูกตะกอนดินทับถมจนตื้นเขินไม่สามารถกักขังน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งได้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์จึงได้จัดสรรงบประมาณจำนวน 150,000 เพื่อทำการขุดลอกหนองทับให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี

2. ห้วยยาง ถือได้ว่าเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชุมชนบ้านดงกระทิง และชุมชนใกล้เคียง เป็นทั้งแหล่งอาหารตามธรรมชาติของสัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น ห้วยยางมีต้นกำเนิดมาจากลำมาศ ไหลผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ คือ บ้านนาฝาย บ้านหนองสระ เข้าสู่ชุมชนบ้านดงกระทิงทางด้านตะวันตก ไหลอ้อมชุมชนขึ้นไปทางด้านทิศเหนือ วกขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือไหลผ่านบ้านสำโรง ปอหุ ปอแดง ไปบรรจบกับลำตะโดงที่บ้านละกอ และไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในระยะต่อมามีลำห้วยยางมีขนาดกว้างขึ้นเนื่องจากถูกน้ำกัดเซาะตลิ่งพังลงทับถมลำห้วยทุกปี ทำให้ลำห้วยยางมีสภาพตื้นเขินมากขึ้น ดังนั้นในฤดูฝนน้ำมักจะเอ่อท่วมเรือกสวนไร่นาของชาวบ้านทั้งสองฝั่ง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเกษตรของชาวบ้านมาโดยตลอด แต่ครั้นพอถึง

หน้าแล้งลำห้วยยางซึ่งต้นเขินก็ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน
เนื่องจากขาดแคลนน้ำดื่มมาใช้

ดังนั้นเมื่อปีพ.ศ. 2533 องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์ จึงได้จัดสรรงบประมาณมาขุดลอกลำห้วยยาง และสร้างเขื่อนดินกั้นฝายน้ำล้น เพื่อป้องกันน้ำเอ่อท่วม
เรือสวนไร่นาของเกษตรกรในฤดูฝน ทั้งยังสามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ตลอดจน
ใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาไว้ให้ชาวบ้านจับกินเป็นอาหารอีกด้วย บริเวณฝายน้ำล้นด้าน
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ได้มีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่และขุดลอกคลอง
ส่งน้ำเข้าไปในไร่นาของชาวบ้านเพื่อสูบน้ำจากลำห้วยยาง เข้าไปในนาข้าวในช่วงที่น้ำ
ในการทำนาไม่เพียงพอ

พืชพรรณธรรมชาติ

จากคำบอกเล่าของนายย่อย เต็งรัมย์ อายุ 71 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านดงกระทิง ได้เล่า
ให้ฟังว่า ระยะเวลาที่ชาวบ้านอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านดงกระทิง พื้นที่ถูกปกคลุมด้วย
ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขนาดชนิดขึ้นเบียดเสียดกัน รกทึบเป็นป่าดงดิบ ประกอบด้วยพรรณไม้ต่าง ๆ
เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้แดง ไม้มะค่า ไม้ตะเคียน ไม้จบก ฯลฯ มีสัตว์ป่าจำพวก
ช้าง เสือ กระตัง กุ้ง กวาง หมูป่า สุนัขจิ้งจอก ลิง ค่าง ชะนี และสัตว์ป่าขนาดเล็ก
ต่าง ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก สัตว์ป่าเหล่านี้มักออกหากินเหยียบย่ำพืชไร่ของชาวบ้านได้
รับความเสียหายอยู่บ่อย ๆ

เมื่อแรกที่ชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานก็เริ่มจับจองพื้นที่ แฉ้วถางป่าเพื่อเพาะปลูกพืช
ไร่ ซึ่งได้แก่ มันสำปะหลัง ปอและข้าวโพด เมื่อดินเสื่อมคุณภาพ พืชที่ปลูกไม่เจริญงอกงาม
ก็ย้ายไปแฉ้วถาง บกเบิกที่แห่งใหม่ทำไร่เลื่อนลอยเช่นนี้เรื่อยไป บางครอบครัวยึดอาชีพเผา
ถ่านขาย บางครอบครัวยึดอาชีพเลี้ยงไม้แปรรูปขาย ผลจากการแฉ้วถางป่า เพื่อประกอบ

อาชีพดังกล่าว ทำให้ป่าไม้ถูกโค่นทำลายลงมากส่งผลกระทบต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ฝนตก
ไม่ถูกต้องตามฤดูกาล จนไม่สามารถทำการเกษตรได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วยดังแต่ก่อน

ปัจจุบันชุมชนบ้านดงกระทิง ไม่ปรากฏร่องรอยที่แสดงให้เห็นว่าในอดีตเคยเป็นป่า
ไม้ที่อุดมสมบูรณ์เหลืออยู่ สัตว์ป่านานาชนิดที่เคยอาศัยอยู่ก็ถูกล่าเป็นอาหาร หรือจับไป
ขาย สัตว์ที่รอดพ้นจากการถูกล่าก็หนีไปอาศัยอยู่ที่อื่นซึ่งปลอดภัยกว่าจนไม่มีสัตว์ป่าหลงเหลือ
อยู่เลย

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนบ้านดงกระทิง มีลักษณะเหมือนกับภูมิอากาศโดยทั่วไป
ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสามารถกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศในฤดูกาลต่าง ๆ ได้ดังนี้
ฤดูฝน มีระยะเวลาประมาณ 5-6 เดือน โดยเริ่มจากเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม
ซึ่งเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน ในช่วงเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา ฝนตกไม่ถูก
ต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำฝนค่อนข้างน้อย ทำให้นาข้าวได้รับความเสียหายจากภาวะฝนทิ้ง
ช่วงมาโดยตลอด สาเหตุที่ฝนไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล เพราะสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะป่า
ไม้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก แต่ในปีพ.ศ. 2538 ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลและมีปริมาณน้ำ
ฝนมาก ทำให้เกิดน้ำท่วมเรือกสวนไร่นา บริเวณสองฝั่งลำห้วยทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน
ได้รับความเสียหายไปบ้างเล็กน้อย แต่บริเวณทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้านมี
สภาพเป็นที่เนิน จึงไม่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมในครั้งนี้

ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่ลมมรสุม
ตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน หอบเอาความแห้งแล้ง หนาวเย็นมาจากประเทศจีน ทำให้
ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความหนาวเย็น และบางปีมีอากาศหนาวเย็น
มาก ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งมีฐานะค่อนข้างยากจน ไม่มีเสื้อผ้าห่มกันหนาว ต้องอาศัย

ไอลุ่นจากกองไฟ บางครอบครัวทำซุ้มกองฟางข้างกองไฟ บางปีมีเด็ก ๆ ถูกไฟคลอกตายหลายคนเนื่องจากไฟไหม้ ซุ้มกองฟางที่เอนรับไอลุ่นจากกองไฟ

ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณเดือนมีนาคม ถึงต้นเดือนพฤษภาคม บางปีฤดูแล้งอาจยืดเวลาออกไปถึงเดือนมิถุนายนก็มี ในฤดูร้อนเป็นช่วงเวลาที่อากาศร้อนรุนแรงมาก ฝนไม่ตกพื้นดินโดยทั่วไปแตกกระแหง น้ำในลำห้วยยางและหนองทับ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกและไม่เพียงพอในการอุปโภคบริโภค เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องนำรถบรรทุกน้ำจากชุมชนอื่นมาช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้าน ดงกระทิงแทบทุกปี ความแห้งแล้งกันดารในช่วงฤดูร้อนนี้เอง ถือเป็นปัจจัยผลักดันให้คนหนุ่มสาววัยแรงงานพากันอพยพแรงงานทั้งถิ่นฐานออกไปหางานทำในเมืองใหญ่ ๆ อันเป็นที่มาของปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ มากมาย ที่ยากต่อการแก้ไขกลายเป็นปัญหาเรื้อรังมาจนถึงปัจจุบัน

การคมนาคม

การคมนาคมติดต่อกับสังคมภายนอกของชุมชนบ้านดงกระทิงในอดีต จะเดินทางด้วยเท้าเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นคนที่มั่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะใช้ช้างหรือม้า หรือเกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางจากหมู่บ้านไปยังตัวเมืองบุรีรัมย์ใช้เวลาาน 1 วัน แต่ในปัจจุบันการคมนาคมติดต่อกับสังคมภายนอกสะดวกขึ้น มีรถยนต์โดยสารวิ่งรับส่งผู้โดยสารเข้าสู่ตัวจังหวัดวันละเที่ยว ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จะเป็นเด็ก ผู้หญิง และคนชรา เพื่อเข้ามาจับจ่ายใช้สอยซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพ ส่วนวัยรุ่นทั้งชายและหญิง และผู้ชายที่อยู่ในวัยแรงงานส่วนใหญ่จะใช้มอเตอร์ไซด์เป็นพาหนะ เนื่องจากสะดวกในการเดินทาง ไม่ต้องเสียเวลาจอดรถโดยสารซึ่งมีวันละเที่ยวและออกวิ่ง ไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของชาวบ้านดงกระทิงในอดีตนั้นเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ เพื่ออุปโภค บริโภคภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตส่วนใดที่เหลือจากการอุปโภคบริโภคก็จะมีการ เอื้อเพื่อแจกจ่ายให้แก่เพื่อนบ้าน หรือนำไปแลกเปลี่ยนผลผลิตอย่างอื่นกับเพื่อนบ้าน การประกอบอาชีพในช่วงแรกของแต่ละครอบครัวจะใช้ระบบการผลิตแบบครบวงจรไม่ว่าจะเป็นอาหาร ซึ่งต้องเลี้ยงหรือเสาะแสวงหามาปรุงบริโภคเอง เครื่องนุ่งห่มจะต้องปลูก ถักทอ และตัดใส่เอง เป็นต้น นอกเหนือจากการเพาะปลูกเพื่อไว้ในการอุปโภคบริโภคเองแล้ว ชาวบ้านหนองทับยังต้องพึ่งอาชีพค้าขายธรรมชาติด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์เพื่อยังชีพอีกทาง หนึ่งด้วย

จากการสัมภาษณ์ นางมัย มาตี อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 13 คุณยาย เล่าว่าเมื่อครั้งคุณยายยังเป็นเด็กอยู่นั้นอดอยากมากไม่มีแม่แต่ข้าวจะกิน เนื่องจากสมัยนั้น ชาวบ้านยังไม่มีความรู้ในการเพาะปลูก ไม่รู้จักการใช้แรงงานสัตว์ การเพาะปลูกอาศัย แรงงานคนเพียงอย่างเดียว โดยการใช้เสียมหรือจอบขุดดินเป็นหลุม จากนั้นจึงหยอดเมล็ด พันธุ์ข้าว, ปลูก, งาม เป็นต้น ผลผลิตก็ได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย บางครั้งสัตว์ป่าเช่น หมูป่า, ช้างป่า และหิงซึ่งมีเป็นจำนวนมากได้มาทำลายพืชพรรณธัญญาหารของชาวบ้านอยู่เนือง ๆ บางครั้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ต้องรับประทานเผือกมันและกลอยแทนข้าว กับข้าวก็จะเป็น แบบง่าย ๆ โดยต้มกล้วยดิบส่วนที่เป็นเนื้อของกล้วยนั้นจะกินแทนกับข้าว เปลือกจะนำมา รับประทานเป็นผักจิ้มกับน้ำพริก

รายได้ส่วนใหญ่ได้มาจากการรับจ้างเผาถ่านขาย และนำเงินเหล่านั้นมาซื้อข้าวสาร โดยนิยมซื้อข้าวที่ 3 เพราะมีราคาถูก แหล่งที่ชาวบ้านนำถ่านไปขายคือในตัวเมืองบุรีรัมย์ โดยใช้เกวียนเป็นยานพาหนะในการขนถ่ายสินค้า

การประกอบอาชีพของชาวบ้านดงกระหิง ที่สำคัญและปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีตจนปัจจุบัน ที่สำคัญควรแก่การนำมากล่าวได้แก่

1. การทำไร่ นับเป็นอาชีพดั้งเดิมตั้งแต่ยุคแรกการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านดงกระหิงและยังคงยึดถือเป็นอาชีพสืบมาจนปัจจุบัน จะแตกต่างกันอยู่บ้างก็แต่ประเภทของพืชที่นำมาปลูก และผลิตเพียงเพื่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ แต่ต่อมาสภาพสังคมขยายขึ้น การคมนาคมสะดวกขึ้น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยมขยายตัวขึ้นกลไกการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น การเพาะปลูกเพื่อบริโภคอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามากระตุ้นชาวบ้านให้เกิดความอยากได้ อยากมีเครื่องอำนวยความสะดวกเหมือนกับคนในสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะสังคมเมืองปัจจัยดังกล่าวจึงมีความสำคัญในการตัดสินใจว่าควรปลูกพืชชนิดใด จำนวนมากน้อยเพียงใด มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตและย่นระยะเวลาในการทำงาน เป็นต้น การทำไร่ของชาวบ้านหนองทับ-ดงกระหิงในยุคแรกเป็นการทำไร่แบบเลื่อนลอย ใช้แรงงานคนแฉ่วถางป่า ใช้แรงงานวัว ควายในการไถพรวน เมื่อดินจืด ผลผลิตลดลงก็จะย้ายไปแฉ่วถางป่าแห่งใหม่เรื่อยไป การกระทำดังกล่าวแม้จะเป็นการทำลายป่าและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่มีผลกระทบต่อชุมชนมีไม่มากนักชาวบ้านหม่นมากนัก เนื่องจากป่ามีมากและยังคงสภาพที่สมบูรณ์ ประกอบกับจำนวนประชากรมีจำนวนไม่มาก เครื่องทุนแรงยังไม่มีการทำลายจึงไม่รุนแรงเหมือนในปัจจุบัน สำหรับพืชที่นิยมปลูกที่สำคัญได้แก่ ข้าวไร่ ฝ้าย หม่อน ปลูก มันสำปะหลัง ถั่ว งา และไม้ผลต่าง ๆ การประกอบอาชีพในการทำไร่แบบยังชีพยึดถือปฏิบัติสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน จนกระทั่งปีพ.ศ.2500 ได้มีนักธุรกิจได้เข้ามาลงทุนก่อตั้งโรงงานน้ำตาลสหไทยรุ่งเรือง ที่บ้านสาวเอ้ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านหนองกระหิงประมาณ 30 กิโลเมตร รับซื้ออ้อยจากชาวบ้านในละแวกนั้นมาเป็นวัตถุดิบ ในระยะแรกชาวบ้านดงกระหิงยังไม่ให้ความสนใจที่จะปลูกอ้อยสำหรับป้อน

โรงงานนัก อาจเป็นเพราะพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชาวล่วยเคร่งครัดต่อคติความเชื่อ
 ชนธรรมนิยมประเพณีดั้งเดิมของบรรพชนที่รักสันโดษ ไม่มีนิยมสะสมทรัพย์จึงไม่ค่อยยอมรับ
 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชน และการปลูกอ้อยเพื่อบ่อนโรงงานก็เป็นสิ่ง
 ใหม่สำหรับชาวบ้านดงกระทิง ดังนั้นในระยะแรกจึงมีแต่ชาวบ้านจากหมู่บ้านข้างเคียง ซึ่งเป็น
 กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ไทย-เขมร และไทย-โคราช เข้ามาขอเช่าที่ดินเพื่อปลูกอ้อยบ่อน
 โรงงานติดต่อกันนานนับสิบปี จนกระทั่งประมาณปีพ.ศ. 2535 ผลจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับแรกเป็นต้นมาจนปัจจุบัน ที่มุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา
 ฯลฯ ส่งผลให้ชาวบ้านมีโลกทัศน์กว้างขึ้น การยอมรับต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จึงมีมากขึ้น
 ชาวบ้านจึงหันมาประกอบอาชีพทำไร่อ้อยอย่างจริงจังแทนที่จะให้เพื่อนบ้านเช่าตั้งแต่ก่อน
 ประกอบกับในระยะหลังโรงงานได้ขยายกิจการใหญ่ขึ้น อ้อยซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญไม่เพียงพอ
 ที่จะบ่อนโรงงาน เจ้าของโรงงานน้ำตาลจึงแก้ไขปัญหาด้วยการให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินทุนและปุ๋ย
 ไปเป็นทุนโดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อเดือน โดยโรงงานจะหักดอกเบี้ยไว้ก่อนเท่า
 ระยะเวลาที่สัญญาไว้ในใบกู้ ส่วนเงินต้นนั้นให้จ่ายเมื่อนำผลผลิตไปขายให้โรงงาน แต่ั้น
 มาชาวบ้านก็ขยายพื้นที่ในการปลูกอ้อยมากขึ้นเป็นลำดับ

2. การทำนา อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักดั้งเดิมของชาวล่วยบ้านดงกระทิงควบคู่
 ไปกับการทำไร่ การทำนาในยุคแรก ๆ เป็นการทำเพื่อยังชีพเท่านั้น โดยอาศัยพื้นที่
 ว่างเปล่า น้ำท่วมถึง ผลผลิตที่ได้ในระยะแรกอยู่ในเกณฑ์ดีมาก เนื่องจากดินมีความอุดมสมบูรณ์
 ซึ่งเกิดจากการทับถมกันของใบไม้เน่าเปื่อยเป็นฮิวมิส และแร่ธาตุอาหารที่พืชต้องการ ดันทุน
 ในการผลิตในยุคต้น ๆ จึงแทบไม่มีเลย ยกเว้นเมล็ดพันธุ์พืชและแรงงานเท่านั้น ปัจจัยการ
 ผลิตอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์อยู่แล้วตามธรรมชาติ แต่การเพาะปลูกพืช
 อย่างเดียวกันติดต่อกันนาน ๆ หลายสิบปี มีผลทำให้คุณภาพของดินเสื่อมลง ยิ่งชาวบ้านขาด
 ความรู้ในการปรับปรุงบำรุงดินด้วยแล้วจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อผลผลิตข้าวในระยะหลัง

นั่นก็คืออัตราผลผลิตข้าวต่อไร่ลดลง ทำให้มีข้าวไม่พอเลี้ยงชีพของสมาชิกในครอบครัว การแก้ปัญหาของชาวบ้านขณะนั้นจึงใช้วิธีขยายพื้นที่ในการทำนาให้มากขึ้น เมื่อขยายพื้นที่ทำนามากขึ้นก็จะมีผลทำให้ที่ดินในการทำไร่ลดลง เนื่องจากในยุคปัจจุบันไม่มีปามากพอที่จะให้ชาวบ้านไปแผ้วถางจับจองได้อีก ดังนั้นในปัจจุบันพื้นที่ในการทำนาของชาวบ้านหนองทับ-ดงกระทิงคิดเป็นอัตราส่วนจะเป็นที่นาประมาณ 70 ส่วน อีก 30 ส่วนที่เหลือเป็นที่ไร่โดย เฉพาะไร่อ้อยซึ่งนับวันจะขยายเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

เมื่อพื้นที่ใช้ปลูกข้าวสลับต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบัน ทำให้คุณภาพของดินเสื่อมลงเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการทำนาในปัจจุบันจึงต้องใช้เงินทุนเพื่อซื้อปุ๋ยซึ่งเป็นธาตุอาหารที่พืชต้องการ ต้องซื้อยาฆ่าแมลงเป็นจำนวนมาก จนทำให้ผลผลิตที่ได้กับการลงทุนไม่คุ้มกัน ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินแก่ชาวบ้าน บางรายถึงกับขายที่นา อพยพครอบครัวเข้าไปรับจ้างในตัวเมืองใหญ่ ๆ ก็มี บางรายก็ทยอยแบ่งที่ดินขายเพื่อใช้หนี้สิน เมื่อที่ดินทำกินเหลือผลผลิตที่ได้ก็ไม่พอเพียงต่อการดำรงชีพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญผลักดันให้ชาวบ้านต้องอพยพโยกย้ายไปขายแรงงานในเมืองเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา โดยตลอด

3. การปลูกพืชผักสวนครัว ถือเป็นอาชีพรองของชาวบ้านซึ่งจะทำในช่วงเว้นจากการทำไร่ ทำนา พืชผักสวนครัวที่ชาวบ้านดงกระทิงนิยมปลูกกันได้แก่ พริก มะเขือ แตงกวา แตงไทย หอม กระเทียม และผักต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเภทผักปรุงรส ชาวบ้านจะปลูกพืชผักสวนครัวเหล่านี้ไว้ใช้เอง เนื่องจากไม่มีตลาดสดสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันเหมือนปัจจุบัน แต่ถ้าครอบครัวใดปลูกได้มากก็จะแบ่งปันเพื่อนบ้านข้างเคียงโดยไม่คิดค่าตอบแทนแต่อย่างใด ในยุคแรก ๆ ชาวส่วยจะไม่นิยมซื้อขายกัน ถ้าหากขัดสนสิ่งใดก็จะใช้วิธีขอจากญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านข้างเคียง ซึ่งญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านก็ให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ

สำหรับพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ชาวบ้านจะเลือกทำเลที่เหมาะสมที่สุด และพื้นที่ที่ชาวบ้านดงกระทิงนิยมมากที่สุดคือจอมปลวกที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำในที่นาของตน สาเหตุที่เลือกเนินจอมปลวกเป็นที่เพาะปลูกชาวบ้านเชื่อว่าเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์และป้องกันสัตว์เลื้อย ไปกินหรือเหยียบย่ำได้เป็นอย่างดี ส่วนการตัดสินใจเลือกใกล้แหล่งน้ำนั้น อาจเป็นเพราะสะดวกต่อการรดน้ำรดพืชผักนั่นเอง เมื่อเลือกทำเลได้แล้วก็จะขุดทะเลายจอมปลวกลงเพื่อทำแปลงผักหรือขุดหลุมตามประเภทของพืชที่จะปลูก ถ้าเป็นหอม กระเทียม จะนิยมทำเป็นแปลง ถ้าเป็นพริก มะเขือ จะนิยมปลูกเป็นหลุม เป็นต้น

นอกจากชาวบ้านดงกระทิง จะนิยมปลูกพืชผักบนจอมปลวกแล้ว ยังนิยมปลูกผักปรุงรสจำพวกหอมแบ่ง สารระแหง และอื่น ๆ ลงในครุ้ง หม้อดินที่ซำรุดหรือวางไม้ไว้บริเวณโถ่งน้ำข้างบันไดบ้าน และบริเวณโถ่งน้ำดื่มบนบ้าน ซึ่งสะดวกต่อการหยิบมาใช้ในการปรุงรสอาหาร ทั้งยังสามารถประหยัดทั้งเวลาในการดูแลรักษา อาศัยน้ำที่เหลือจากการดื่ม ล้างจานหรือล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาบ้านที่ใช้กันอย่างประ โยชน์คุ้มค่าทีเดียว

ในปัจจุบันเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปขายแรงงานในตัวเมือง หรือต่างถิ่น ปล่อยให้คนแก่อยู่บ้านเลี้ยงดัก และสัตว์เลื้อยต่าง ๆ โดยลำพัง จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปมาก คนหนุ่ม-สาวต้องเข้าทำงานและเลิกงานตามเวลาที่ผู้ประกอบการกำหนด คนชราต้องเลี้ยงดูบุตรหลาน เวลาที่เคยใช้ในการปลูกพืชผักสวนครัวไว้ใช้เองเริ่มหดหายไปทีละน้อย ในที่สุดก็เลิกไปด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ไม่มีเวลา ผลผลิตไม่คุ้มค่า ไม่มีกำลังงาน เป็นต้น ดังนั้นในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเอง แต่จะซื้อจากพ่อค้า แม่ค้า ในชุมชนหรือพ่อค้าเร่จากต่างถิ่นทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในการนำพืชผักที่ตลาดในเมืองมาให้บริการแก่ชาวบ้าน ซึ่งก็มีพืชผักให้เลือกหลากหลายพอแก่ความต้องการ ซึ่งสะดวกกว่าการเพาะปลูกเองเป็นอย่างดี ดังนั้นชาวบ้านจึงเลิกปลูกพืชผักสวนครัวเอง ในที่สุด

4. อาชีพรับจ้าง ความเป็นอยู่ของชาวส่วยตงกระทิงในระยะเริ่มแรก มีความผูกพันกันแนบแน่นในลักษณะเป็นเครือญาติ การกระทำกิจกรรมใด ๆ ไม่ว่าจะกิจกรรมส่วนตัวหรือส่วนรวมจะไม่มีคำว่าจ้างกัน แต่จะใช้วิธีขอแรงที่คนทั่วไปรู้จักในลักษณะที่เรียกว่าลงแขก เพื่อนบ้านจะมาช่วยงานโดยไม่คิดค่าตอบแทนจนกว่าจะแล้วเสร็จ ส่วนเจ้าของบ้านจะดูแลในเรื่องอาหารการกิน เครื่องดื่ม (สาโท) เท่านั้น

แต่หลังจากรัฐนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้จนสภาพเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของประชากรโดยรวมดีขึ้น ความผูกพัน การให้ความช่วยเหลือในลักษณะการช่วยแรงงานเริ่มลดน้อยลง ไปจนแทบไม่เหลืออยู่ในปัจจุบัน เพราะแต่ละคนมีงานทำในตัวเมืองและเข้าออกงานตามเวลาที่สถานประกอบการกำหนด ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลพวงมาจากระบบเศรษฐกิจที่มุ่งแข่งขันกันสร้างฐานะ มีการนำเอาความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมาเป็นตัวแบ่งชนชั้นของคนในสังคมทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เร่งสร้างฐานะให้มั่นคงขึ้น เพื่อการยอมรับของสังคม หลายคนทำงานหนักขึ้น หลายคนไม่มีที่ดินเป็นของตนเองจึงต้องออกจากบ้านไปรับจ้างทำงานยังต่างถิ่น การแยกย้ายกันไปรับจ้างทำงานในโรงงาน หรือการทำงานในต่างถิ่นทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนเริ่มลดลง การลงแขกขอแรงงานเหมือนก่อนหมดไป เพราะแต่ละคนต่างมีงานประจำของตน จึงไม่มีเวลาช่วยงานเพื่อนบ้าน ดังนั้นการทำงานใด ๆ ก็ตามในปัจจุบันจะใช้การจ้างแรงงานทั้งสิ้น ยกเว้นงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่ต้องใช้เวลาหรือแรงงานมากนัก เมื่อประมาณ 20 ปีให้หลังมานี้ชาวบ้านตงกระทิง ที่จบการศึกษาภาคบังคับเริ่มเดินทางออกจากหมู่บ้านไปหางานยังต่างถิ่นมีทั้งประเภทถาวร และชั่วคราว ประเภทถาวรจะไปรับจ้างติดต่อกันนานเป็นเวลา 5 ปี 10 ปี หรือมากกว่าก็มี โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะส่งเงินมาเจือจุนครอบครัวเป็นระยะ ๆ อาจเป็นรายเดือน หรือปีก็มี ส่วนการไปรับจ้างประเภทชั่วคราวนั้นจะไปรับจ้างในช่วงว่างวันจากงานประจำหรือหลังฤดูเก็บเกี่ยว และจะกลับมาบ้านอีกครั้งเมื่อฤดูกาลทำนามาถึง อาชีพรับจ้างของชาว

บ้านส่วนใหญ่จะรับจ้างตัดอ้อย ถอนมันสำปะหลัง งานก่อสร้าง หรืองานที่ใช้แรงกายเข้าแลก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นแรงงานที่ขาดทักษะ ความรู้ และบางรายต้องเดินทางไปขาดแรงงานในต่างประเทศก็มีอยู่ไม่น้อย

5. อาชีพการคล้องช้าง อาชีพที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวส่วย ก็คือ การคล้องช้างหรือจับช้างมาฝึกใช้งานชักลากซุง และเป็นเครื่องแสดงฐานะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในสังคมของชาวส่วยในอดีต ซึ่งในปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวไม่สามารถทำได้อีก เนื่องจากในปัจจุบันช้างมีจำนวนลดลงมากประกอบกับความจำเป็นในการใช้แรงงานช้างมีน้อยมาก ประกอบกับเครื่องจักรกลเข้ามามีบทบาทแทนที่ ช้างจึงต้องเปลี่ยนไปทำกิจกรรมอย่างอื่น เช่น การจัดแสดง รับจ้างแห่งานมงคลต่าง ๆ และตระเวนขายผลิตภัณฑ์จากช้าง ไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดซึ่งบางครั้งก็กลายเป็นการทรมานช้างอีกด้วย

ชาวส่วยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ที่มีภาษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในอดีตที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มอื่นในประเทศไทย ชาวส่วยในอดีตส่วนใหญ่จะมีการเลี้ยงช้างมาก และปัจจุบันนี้ก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป และยังมี การเลี้ยงสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน จนอาจถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวส่วย เพราะการคล้องช้างของชาวส่วยนั้น จะมีพิธีกรรมประกอบด้วย ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับแหล่งคล้องช้างที่สำคัญคือบริเวณชายแดนประเทศกัมพูชา อันได้แก่ บริเวณเมืองเสียมราฐ พระตะบอง และบางครั้งก็เลยไปถึงประเทศลาวก็มี ในการไปคล้องช้างนั้น จะไปเป็นกลุ่มประมาณ 5-10 คน

เครื่องมือคล้องช้างที่สำคัญได้แก่

- หนิงปะกำ หรือ เชือกปะกำ เป็นเชือกที่ทำด้วยหนังควายตากแห้ง ยาวประมาณ 50-70 เมตร เชือกปะกำนี้ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญที่สุดของชาวส่วยในการคล้องช้าง คนในตระกูลจะให้ความเคารพนับถือบูชาสิ่งนี้มาก และจะพยายามเก็บรักษาไว้อย่างดี หากฝ่าฝืนหรือปฏิบัติไม่ถูกต้องตามข้อห้ามแล้วจะก่อให้เกิดผลร้ายต่อผู้ที่ไปคล้องช้างได้

- ทามคอ หรือ ทาม เป็นเชือกขนาดใหญ่สำหรับใช้ผูกคอช้างป่าที่คล้องได้ ทามคอจะทำด้วยหวาย หรือหนังควายฝั้นเป็นเกลียว 6-8 เกลียว โดยใช้ 2 เส้นสำหรับสวมคอช้างเส้นหนึ่ง อีกเส้นหนึ่งสำหรับผูกติดกับต้นไม้

- สลก หรือ ชดก มีลักษณะคล้ายทามคอ ทำด้วยหนังควายฝั้นเป็นเกลียว 3 เกลียว และที่ปลายทั้งสองข้างทำเป็นห่วง

- ชนั๊ก ทำด้วยเหล็กเส้นบิดเป็นเกลียวต่อกันเป็นห่วง 3 ห่วง 2 ท่อน รูปร่างคล้ายบังเหียนม้า สำหรับให้หมอช้างซึ่งขี่ช้างคอยอาศัยหัวแม่เท้าสอดคืบเป็นหลักมัน ไม่ให้พลัดตก

- โยง หรือ สายลำโพง เป็นเชือกหนังทำด้วยหนังควาย มีขนาดเท่าหนิงปะกำมีไว้สำหรับล่ามช้างที่คล้องได้

- สนามมุก เป็นถุงขนาดใหญ่ถักด้วยป่าน ที่มีหูรูดที่ปากถุง สำหรับใส่เสื้อผ้าและเครื่องใช้ประจำตัวของหมอช้าง

- ไม้คั้นจาม เป็นไม้เนื้อแข็งธรรมชาติยาวประมาณ 5 เมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-3 นิ้ว หมอช้างจะใช้ไม้คั้นจาม ที่มีวงบาดิตติดยึดสวมหรือคล้องที่เท้าช้างข้างใดข้างหนึ่ง

- ถุงกระเที้ยว หรือ สะยาว เป็นถุงที่ถักด้วยป่านมีหูรูด ใช้สำหรับบรรจุอุปกรณ์เครื่องใช้ประเภทหม้อข้าวหม้อแกง

- กระสอบหนัง หรือ สะตอส์ ทำด้วยหนังวัวตากแห้ง เย็บเป็นถุงคล้ายกระสอบปุย ใช้สำหรับบรรจุข้าวสาร

-ปูนธง เป็นธงเล็ก ๆ ถักด้วยป่านสำหรับบรรจุสิ่งของประเภทหมากพลู บุหรี่ ซึ่ง
เป็นของใช้ประจำตัวของใครของมัน โดยมีสายสะพายและมีหูรูด

-กระต๋าส่อง หรือ ตะกร้าส่อง เป็นของถักด้วยหวายยาว 1 ฟุต ใช้สำหรับบรรจุ
เครื่องมือซ่อมแซมอุปกรณ์ชำรุด หรือปลดแก๊วเชือกได้แก่ เขากวางแหลม มีดตอกและหวาย
ถักเป็นเส้นเล็ก ๆ

-ไม้้งก เป็นไม้เนื้อแข็ง มีลักษณะโค้งงอที่ปลายแหลมของไม้ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่ง
เจาะรูร้อยเชือกสำหรับผูกกับมือมะ หรือควายข้างที่นั่งอยู่ท้ายข้าง เพื่อมิให้หลุดมือเมื่อ
เวลาที่ท้ายข้าง

-กาหรั้น หรือ เตื่อง เป็นห่วงเหล็กใหญ่และเล็กติดกัน 2 วง ใช้เป็นหัวต่อ
ระหว่างทามคอกกับทวงโซ่ เมื่อโยงปลายทั้งสองที่ล่ามมัดคอกข้างไว้กับต้นไม้

-สะเนงเกล หรือ ซัง เป็นเขาควยเจาะรูตรงกลางและใช้ปากเป่าเหมือนเป่า
ใช้สำหรับเป่าเป็นสัญญาณให้แกกันเมื่อออกไปคล้องช้าง

พิธีกรรมในการคล้องช้าง

พิธีกรรมจะเริ่มกันที่ศาลปะกำ หรือโรงปะกำ เพื่อแจ้งให้ผีปะกำหรือครูปะกำ
ทราบว่าพวกตนจะออกไปคล้องช้าง และขอความคุ้มครองดูแลรักษาให้แคล้วคลาดจาก
อันตรายและให้มีโชคกลับมา ในพิธีนี้จะมี ครูบาใหญ่ หรือหมอเฒ่าเป็นประธาน มีหมอ
สะด้าอีกสามคนเป็นผู้ช่วยช้างที่จะเข้าร่วมทำพิธี ส่วนหมอช้างอื่นและญาติพี่น้องจะนั่งล้อม
รอบอยู่ในพิธีนั้นสำหรับหมอช้างที่จะเข้าทำพิธีเช่นผีปะกำ ต้องนุ่ง ไส้รังไหมสี เขียว ตองอ่อน
ไม่สวมเสื้อ ถือผ้าขาวม้า 2 ผืน ผืนหนึ่งคาดเอว อีกผืนหนึ่งคล้องเจวียงไหล่

เมื่อการเซ็นสรวงผีปะกำเสร็จสิ้นลง หมอเผ่าจะยกหนึ่งปะกำจากศาลปะกำวางบนหลังช้างต่อ โดยมีวนหนึ่งปะกำเป็นวง 2 วง วางทับหลังรองหลังช้างเมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว หมอเผ่าและสมาชิกทุกคนจะอำลาญาติพี่น้องเพื่อออกเดินทางตามฤกษ์ยามที่หมอเผ่าได้กำหนดเอาไว้

จากการให้สัมภาษณ์ นายที มาตี อายุ 70 ปี กล่าวว่าบรรพบุรุษของชาวส่วยบ้านดงกระทิงนี้ เป็นชาวส่วยที่อพยพมาจากสุรินทร์และยังมีประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการคล้องช้างเหลืออยู่ประมาณ 2-3 หลังคาเรือน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่พิธีกรรมที่สำคัญนี้ถูกละเลยไม่ได้รับความสนใจจากเยาวชนชาวส่วยเท่าที่ควร คาดว่าในเวลาอีกไม่กี่ปี พิธีกรรมนี้จะสูญหายไปจากบ้านดงกระทิง ในที่สุด

เครื่องประกอบในพิธีกรรมคล้องช้าง

- เครื่องเช่น ได้แก่ หัวหมู
- ไก่ 2 ตัว
- เป็ด 2 ตัว
- ข้าว หมาก พลุ ยาเส้น อย่างละคำ
- กรวยดอกไม้ 5 กรวย (โดยใส่กรวยละคู่)

ข้อชะล้าของหมอข้าง

ในขณะที่เดินทางไปคล้องช้าง ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเรียกว่า การเข้าปะกำ สำหรับผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนอาจได้รับอันตรายถึงชีวิต ข้อชะล้ามีดังนี้คือ

- ห้ามตัดผม
- ห้ามสวมเสื้อ หรือห้ามแต่งตัวสวยงาม
- เมื่อทำพิธีเข้าปะกำแล้ว ห้ามหมอข้างเข้าบ้านตนเองอีกจนกว่าจะกลับจากการคล้องช้าง

คล้องช้าง

- ห้ามยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิง ในขณะที่ออกเดินทาง
- ต้องเคารพเชื่อฟังหมอเฒ่า
- ต้องพูดจาหรือส่งสัญญาณด้วยภาษาป่า หรือภาษาผีเท่านั้น
- ห้ามทะเลาะกัน หรือโกหกกัน ในขณะที่เดินทางไปคล้องช้าง

หมายเหตุ ในพิธีขอช้างป่าของหมอข้าง เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณที่จะคล้องช้างจะมีการสะสางความผิด โดยหมอเฒ่า หรือครุบาใหญ่ จะเป็นผู้กระทำหน้าที่สอบสวนความผิดและบาปต่าง ๆ ของลูกน้องตน ผู้ที่เคยกระทำผิดศีลห้าจะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมขบวนจนกว่าจะได้สารภาพผิดกับครุบาใหญ่ และครุบาใหญ่จะทำพิธีปะสะให้หมดมลทิน เมื่อทำพิธีชำระโทษให้ทุกคนเป็นผู้ที่บริสุทธิ์แล้วหมอเฒ่าจะทำพิธีเปิดป่าก่อนเข้าไปคล้องช้าง เพื่อเป็นการขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขา

เมื่อหมอข้างกลับจากการคล้องช้างแล้วก็จะเริ่มทำการฝึกที่คล้องได้ หมอข้างจะประชุมหารือกัน แล้วช่วยกันสร้างศาลปะกำ สำหรับเซ่นหิ้งปะกำของตนเอง (ผีปะกำ) แล้วเช่นศาลพระภูมิเจ้าที่ เพื่อขออนุญาตฝึกช้างในบริเวณที่ต้องการ และหมอเฒ่าจะสั่งให้หมอข้างขึ้นช้าง ต่อไปก็นำช้างไปสวมปลอกขาที่เท้าทั้งสองข้าง เป็นวิธีการทรมานช้าง ทำให้ช้างเชื่องและป้องกันมิให้ช้างวิ่งหนีได้

สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

โรงเรียน เมื่อประมาณปีพ.ศ.2475 เจ้าอาวาสวัดบ้านดงกระทิงได้สร้างศาลาขึ้นสำหรับเป็นสถานศึกษา แก่เด็ก ๆ ในชุมชนโดยไม่จำกัดเพศหญิงชาย การสอนในระยะแรกนั้นยังไม่มีครูสอนอย่างเป็นทางการ หน้าที่การให้การศึกษาอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เยาวชน เจ้าอาวาสวัดดงกระทิงจะรับเป็นภาระในการอบรมด้วยตัวท่านเองอยู่ประมาณ 3 ปี ทางราชการจึงได้จัดสรรงบประมาณให้ก่อสร้างอาคารเรียนขึ้นอย่างเป็นทางการ จำนวน 1 หลัง เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2477 มีครูทำการสอนจำนวน 2 คน คือนายทองคำ ชิดอรุณ เป็นครูใหญ่ และพระภิกษุทวด ศรีประดู่เป็นครูน้อย มีนักเรียนเข้าเรียนครั้งแรกจำนวน 140 คน เป็นชาย 99 คน หญิง 44 คน จัดการเรียนการสอนแบบสหศึกษา โรงเรียนบ้านดงกระทิงได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนปัจจุบันมีอาคารเรียนถึง 4 หลัง เปิดทำการสอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนจำนวน 349 คน แบ่งเป็นชาย 170 คน เป็นหญิง 179 คน มีครูประจำการ 14 คน มีนายประวิทย์ ชะนอบรัมย์ เป็นอาจารย์ใหญ่

สถานีอนามัย สถานีอนามัยบ้านดงกระทิง ตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านทางทิศตะวันออก เป็นสถานที่รักษาพยาบาล แก่ชาวบ้านที่มีอาการเจ็บป่วยไม่รุนแรงนัก ยังประโยชน์ให้แก่ประชาชนไม่ต้องเดินทางไปรักษาพยาบาลในตัวจังหวัด ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายได้ในระดับหนึ่ง ทั้งยังช่วยลดปัญหาการชื้อยาที่ไม่มีความจากร้านค้า ที่ไม่มีเภสัชกรควบคุมมาใช้เอง ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของชาวบ้านอีกด้วย ปัจจุบันสถานีอนามัยบ้านดงกระทิงมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำอยู่จำนวน 2 คน สถานีอนามัยแห่งนี้ นอกจากจะทำหน้าที่รักษาพยาบาลชาวบ้านที่เจ็บป่วยแล้ว ยังคงมีหน้าที่ส่งเสริมป้องกัน และให้คำแนะนำในด้านสุขอนามัย แก่โรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

ไฟฟ้า สิ่งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ที่ให้บริการแก่ชาวไทยช่วยบ้านดงกระทิงอีกอย่างหนึ่งคือไฟฟ้า ชาวบ้านดงกระทิงมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2524 ทำให้ชาวบ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกใช้ภายในครัวเรือน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และตู้เย็น ใช้ตามควรแก่สภาพ

การประปา เป็นสิ่งสาธารณูปโภคอีกอย่างหนึ่งที่มีให้บริการแก่ชาวบ้านดงกระทิง เป็นประปาบาดาลที่สูบน้ำบาดาลชั้น ไผ่ผักไว้บนถังน้ำ แล้วปล่อยไปยังครัวเรือนต่าง ๆ ของราษฎรทำให้แก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มมาใช้ได้ระดับหนึ่ง

ถนน ถนนซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกันทั้งภายในชุมชน และติดต่อกับชุมชนภายนอกค่อนข้างสะดวกสบาย เป็นถนนลูกรังแม้ว่าจะมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่ออยู่บ้าง แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคสำคัญในการติดต่อกับสังคมภายนอก

ประวัติความเป็นมาของชุมชนชาติพันธุ์ไทยส่วย

ชาติกำเนิดของชาติพันธุ์ส่วย, ถิ่นฐานเดิมของชาวส่วย

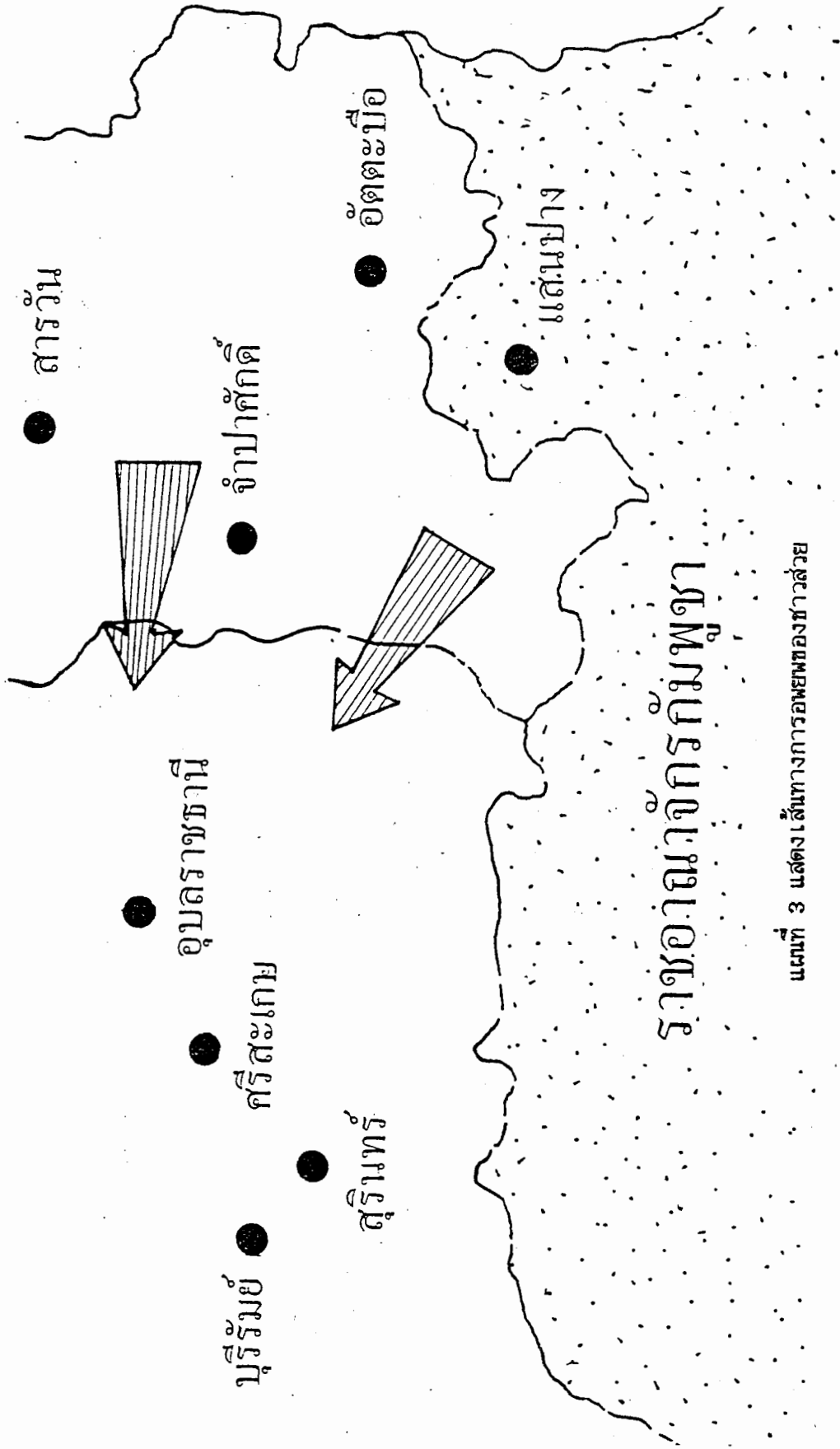
ชั้น ศรีสวัสดิ์ ได้กล่าวถึงชาติกำเนิดของชาวส่วยไว้ในหนังสือข้างกับส่วยไว้ว่าเป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีเลือดผสมระหว่างพวกเวตติต(vedid)กับพวกเมลานีเซียน(melanesian) มีรูปร่างหน้าตาคล้ายพวกเงาะหรือพวกเซมิง คือผมหยิก ผิวคล้ำจมูกบาน ริมฝีปากบางและเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับพวกช่าหรือละว้า ซึ่งมีชาติกำเนิดสัมพันธ์กับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษามุนท์(munt)แคว้นอัสสัมในประเทศอินเดีย ต่อมาถูกพวกอารยันรุกรานจึงอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในแถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขงตอนบน พวกที่อพยพไปทางแม่น้ำสาละวินกลายเป็นบรรพบุรุษของพวกมอญ ส่วนพวกที่อพยพไปตามแม่น้ำโขงบางพวกเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเทือกเขาตงรัก(ตองแร็ก) บางพวกเลยไปถึงที่ราบต่ำทะเลสาบใหญ่และชายทะเล ต่อมาได้กลายเป็นบรรพบุรุษของพวกเขมร

ส่วนพวกที่อาศัยอยู่ตามป่าตามเขาต่าง ๆ ถูกเรียกว่า ลัว ซ่า ชมุ ล่วย กวย หรือ กุย แตกต่างกันไป

การตั้งถิ่นฐานของชนเหล่านี้ มักจะกระจายอยู่ตามป่าตามภูเขาสูงทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่สามารถยอมรับวัฒนธรรมใหม่ หรืออาจถูกชนชาติที่อพยพเข้ามาใหม่รุกรานจึงต้องอพยพในที่ปลอดภัยก็เป็นได้ ธีวช ญนโนทก ได้กล่าวไว้ในประวัติหัวเมืองอีสานใต้ตอนล่างถึงการต่อสู้ระหว่างชนเผ่าไทย กับชนพื้นเมืองเดิมที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นก่อนที่บรรพบุรุษของชนเผ่าไทย จะมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณประเทศไทยตอนเหนือ และประเทศลาวในปัจจุบันว่า ในสมัยที่ขุนบรมได้ส่งขุนล่อไปสร้างอาณาจักรใหม่ ที่เมืองหลวงพระบางนั้น ได้มีอาณาจักรช่าอยู่ก่อนแล้ว ขุนล่อต้องสู้รบกับช่าจนได้ชัยชนะและขับไล่ช่าหนีไปอยู่ที่อื่นหลังจากนั้นจึงได้สร้างบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง เป็นปึกแผ่นสืบมา

ไพฑูรย์ มีกุลส เคยกล่าวไว้ในพงศาวดารเมืองลาวว่า ได้กล่าวถึงชนเผ่ากวยอยู่ว่า "ครั้งหนึ่งกษัตริย์กัมพูชาได้ขอความช่วยเหลือไปยังกษัตริย์กวยให้มาช่วยปราบอริราชศัตรู กษัตริย์กวยได้ยกกองทัพไปช่วยรบจนได้รับชัยชนะ ความสัมพันธ์ของอาณาจักรกัมพูชากับอาณาจักรกวยจึงดำเนินไปด้วยไมตรีอันดีสืบต่อเรื่อยมา"

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เขียนไว้ในความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว ขอม และลักษณะทางสังคมของชนชาติว่า ในส่วนของราชอาณาจักรไทย ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง พ.ศ. 1974 ประกาศห้ามไพร่ฟ้าประชากรไม่ให้ยกลูกสาวให้กับคนต่างชาติ ต่างศาสนา เหล่านี้คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ กัปตัน วิลันดา ตุลา ชวา มลายู แชก กวย แกว และในกฎหมายปีเดียวกัน มาตรา 25 ได้กล่าวถึงคนต่างชาติที่เข้ามาสู่บรมโพธิสมภาร และทำการติดต่อค้าขายทางบก ทางเรือ กับราชอาณาจักรไทย มี แชก พราหมณ์ ญวน อังกฤษ จีน จาม วิลันดา ชวา มลายู กวย ขอม พม่า มารีญ นอกจากนี้ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ยังสันนิษฐานว่าถ้าหากย้อนหลังขึ้นไปถึง พ.ศ. 2103 อันเป็นปีที่สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้าง

ทรงย้ายเมืองสำคัญจากหลวงพระบางมาอยู่ที่นครเวียงจันทร์แล้ว มีหลักฐานทางพงศาวดาร
ตำนาน และเอกสารที่ระบุว่า บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงต่ำจากเมืองเวียงจันทร์ลงมา เคยมี
บ้านเมืองเก่าแก่อยู่ก่อนแล้ว สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชต้องทำการปราบปรามพวกข่าเผ่า
ต่าง ๆ ที่สร้างบ้านสร้างเมืองอยู่แถวฝั่งแม่น้ำโขงใต้นครเวียงจันทร์ลงมา ซึ่งในที่สุดพระ
องค์ก็หายสาบสูญไปในคราวยกกองทัพไปปราบปรามพวกข่าในแขวงอัตปือ

ครั้นถึงพุทธศตวรรษที่ 23 พระครูหลวงวัดโพนเสม็ดนำเจ้าหน่อขัตติย์ไปเมือง
จำปาศักดิ์ เมืองจำปาศักดิ์ก็ผู้ครองนครที่เป็นหญิงชื่อนางเกา ปกครองชาวข่าทั้งหลาย ซึ่ง
ต่อมานางได้ยกนครจำปาศักดิ์ให้เจ้าหน่อขัตติย์ขึ้นปกครอง และนางก็ได้รับการสถาปนา
เป็นเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร เป็นการตอบแทน

ราวพุทธศตวรรษที่ 24 พระวอ พระตาได้อพยพจากนครเวียงจันทร์เข้ามายังบริเวณ
ลุ่มแม่น้ำมูล ชี ก็มีเอกสารพื้นเมืองยโสธรกล่าวว่า พบแต่พวกผีที่เป็นเจ้าของป่าเขา ลำน้ำ
ต่าง ๆ จึงมีการรบราฆ่าฟันกันก่อน จึงตั้งหลักแหล่งได้ จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นแสดงว่า
พื้นที่สองฝั่งแม่น้ำโขงตั้งแต่ตอนใต้นครเวียงจันทร์ลงมาจนถึงตอนเหนือนครจำปาศักดิ์มีชาวข่า
ได้ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งอยู่ก่อนแล้ว

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-20 ได้มีเอกสารหลายเล่มกล่าวถึงอาณาจักรของชน
เผ่ากวยว่า ตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ตอนใต้ของลาว
และตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา โดยอาณาจักรดังกล่าวได้มีความสัมพันธ์กับอาณาจักร
อยุธยาด้วย แต่หลังจากนั้นไม่มีเอกสารฉบับใดกล่าวถึงอาณาจักรของชนเผ่ากวยอีกเลย
ที่เป็นเช่นนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า เมื่อชนเผ่าไทยได้อพยพเข้ามาสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ได้มีการ
สู้รบเพื่อแย่งชิงดินแดนจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมคือชนเผ่ากวย ผลการต่อสู้ชนเผ่าไทยกวยสู้ไม่ได้
แม้ทัพนายกองและประชาชนต่างแตกหนีเอาตัวรอด บางส่วนอาจถูกจับไปเป็นเชลย บาง
ส่วนหนีเข้าไปหลบซ่อนอยู่ในป่าลึกเพื่อหนีภัยสงคราม บางส่วนได้หลบหนีเข้ามาในเขตอีสาน

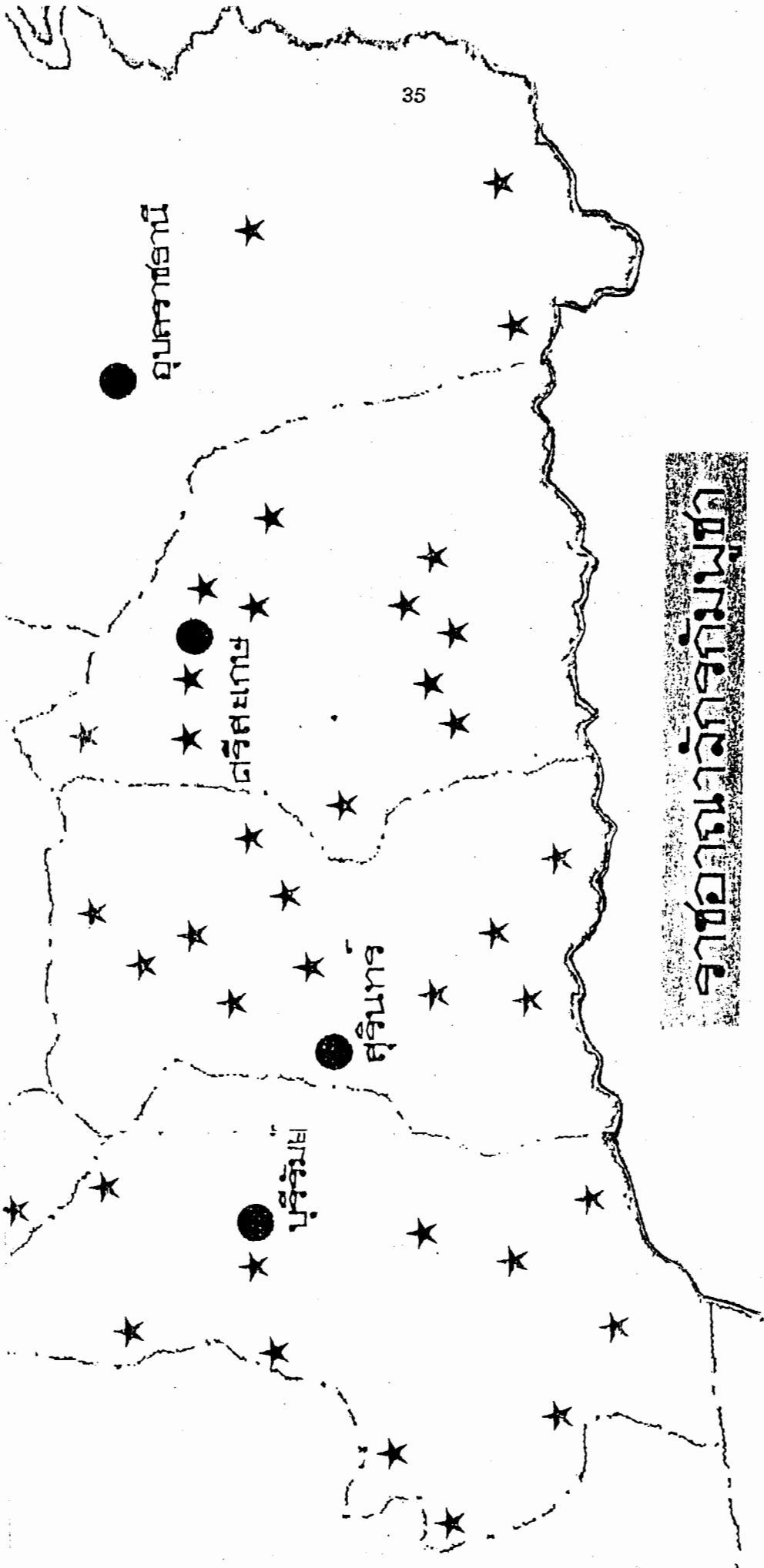
ตอนใต้ของไทย ต่อมาดินแดนส่วนนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย ชนเผ่ากวยที่อาศัยอยู่ในถิ่นนี้ก็กลายเป็นคนไทย และถูกคนไทยในสมัยอยุธยาเรียกชนกลุ่มนี้ว่า เขมรป่าดงและในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเรียกว่า "ส่วย" มาจนปัจจุบัน

ส่วยในประเทศไทย

ดินแดนอีสานใต้ซึ่งเป็นที่อยู่ของชนเผ่ากวยในอดีตนั้น แม้จะอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองทั้งของไทยและของกัมพูชาก็ตาม แต่อำนาจรัฐของไทยและเขมรนั้นไม่สามารถเข้าไปควบคุมชาวเผ่ากวยอย่างเข้มงวดได้เนื่องจากชนเผ่ากวยมักจะอยู่ตามป่า ตามภูเขาสูง ดังนั้นชนกลุ่มนี้จึงตั้งหลักแหล่งเป็นอิสระอยู่อย่างมั่นคงโดยไม่ขึ้นต่อเมืองใด ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2200 (สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) อันเป็นปีที่อพยพมาจากเมืองอัตปือแสนปางแห่งแคว้นจำปาศักดิ์เป็นต้นมา

ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2302 ช้างเผือกในสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์แห่งกรุงศรีอยุธยาแตกโรงหนีมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่เขตเมืองนิมายผ่านเข้าถึงถิ่นที่อยู่ของชาวกวยเจ้าเมืองนิมาย จึงได้พาคณะติดตามช้างเผือกมาพบกับหัวหน้ากลุ่มชาวกวย เมื่อหัวหน้ากลุ่มชาวกวยได้ช่วยคณะผู้ติดตามช้าง จึงจับช้างเผือกส่งคืนถวายสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ จึงมีความดีความชอบและได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ พร้อมกับได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้านชาวกวยโดยขึ้นตรงต่อเมืองนิมายต่อนับตั้งแต่นั้นมากลุ่มชาวกวยก็เป็นที่รู้จักกันในราชสำนักและได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์และยกฐานะหมู่บ้านเหล่านั้นขึ้นเป็นเมือง จนกระทั่งมีการปรับปรุงระบบการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเจ้าเมืองเชื้อสายชาวกูยได้มีโอกาสสนองเบื้องพระยุคลบาท และรับใช้ประเทศชาติในราชการสงครามเคียงบ่าเคียงไหล่กับกองทัพหลวงมาโดยตลอดปัจจุบัน มีชาวไทย-กูยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดศรีสะเกษและบางส่วนของจังหวัด มหาสารคามซึ่งได้อพยพไปจากจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษอีกทอดหนึ่ง เป็นที่น่าสังเกต ว่าชาวไทย-กูยส่วนใหญ่ มักจะตั้งหลักแหล่งอยู่ระหว่างแม่น้ำมูลและสาขากับเพือกเขาตองรัก อาจเป็นเพราะบริเวณดังกล่าวมีป่าและน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเหมาะในการเลี้ยงช้างก็เป็นได้ เพราะโดยปกติช้างต้องอาศัยอาหารจากป่าและจะต้องมีน้ำให้กินให้เล่นอย่างเพียงพอ ในบรรดาจังหวัดในเขตอีสานใต้ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จะมีชาวกูยอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่นกว่าจังหวัดอื่น ๆ โดยจะมีกระจายอยู่แทบทุกอำเภอ กล่าวกันว่า ในช่วงแรกก่อนที่ชาวไทย-ลาว และไทย-เขมร จะอพยพเข้ามาซึ่งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์และบุรีรัมย์นั้นดินแดนเหล่านี้จะเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวกูยเกือบทั้งหมด แต่ ปัจจุบันเมื่อมีชาวไทย-ลาว ไทย-เขมรอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าวจำนวนของ ชาวกูย-กูยที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันมีเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในเขตอีสานใต้ กลุ่มไทย-กูยมีลักษณะเฉพาะตัวในการปรับตัว และยอมรับวัฒนธรรมอันสูงอยู่แล้วเมื่อได้มี ได้มีโอกาสสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่เข้ามาอยู่ใหม่ ซึ่งมีความเจริญมากกว่า ทำให้กลุ่มไทย-กูย ยอมรับเอาวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ง่ายขึ้น กลุ่มไทย-กูยก็กลายเป็นกลุ่มสหวัฒนธรรม คือ พูด ภาษาลาวกับกลุ่มไทย-ลาวพูดภาษาเขมรกับกลุ่มไทย-เขมร และพูดภาษาไทยกลางกับคนไทย ภาคกลาง หรือใช้ในการติดต่อราชการ และชาวกูยสามารถพูดภาษาของชนกลุ่มต่าง ๆ ได้ชัดเจนดีมากจนไม่สามารถแยกได้ว่าผู้พูดนั้นไม่ใช่เจ้าของภาษาและมีคำพูดของผู้ที่มีโอกาส คลุกคลีกับกลุ่มไทย-กูย เสมอว่า กลุ่มไทยกูยพูดภาษาลาวได้ดีกว่ากลุ่มไทยลาว พูดภาษาไทย- เขมร ได้ดีกว่ากลุ่มไทย-เขมร และพูดภาษาไทยภาคกลางได้ถูกต้องชัดเจนกว่าคนภาคกลาง เสียอีก

ราชอาณาจักรไทย

แผนที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากกวยมาเป็นส่วย

คำว่าส่วยเพิ่งเกิดขึ้นในยุคต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ (เช่น ศรีสวัสดิ์ - ช้างกับส่วย 21:2529) ซึ่งเป็นคำที่กลุ่มคนไทย-สยามใช้เรียกกลุ่มชาวไทย-กวย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากในระยะเริ่มต้นของกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ประเทศไทยเพิ่งได้ดินแดนและผู้คนในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ไปจนถึงแขวงจำปาศักดิ์ สาละวัน อัดตบือเข้ามาอยู่ในอำนาจโดยเรียกดินแดนส่วนนี้ว่า "บริเวณเขมรป่าดง" ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงพิจารณาเห็นว่าผู้คนที่อาศัยอยู่แถบนี้ ถ้าจะเกณฑ์แรงงานเหมือนกับคนไทยกลุ่มอื่น ๆ คงไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะอยู่ห่างไกลการควบคุมไม่ทั่วถึง ประกอบกับในช่วงนั้นเมืองหลวงมีความต้องการของป่าจำพวกครั่ง ฝางไม้เนื้อหอมและอื่น ๆ อีกจำนวนมากเพื่อค้าขายกับต่างประเทศ จึงได้มีการนำเอาระบบไพร่ส่วยขึ้นมาใช้กับหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไป คือกำหนดให้ยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องส่งของป่าให้ครบตามอัตราที่กำหนดไว้ต่อปี โดยมอบหมายให้กรมการเมืองเป็นผู้ดูแล และจัดทำบัญชีทูลเกล้าฯ ถ้าหากส่งเป็นสิ่งที่ส่งไม่ได้ก็ให้ส่งเป็นเงินแทน

ต่อมาในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พวกเขมรป่าดงไม่สามารถหาสิ่งของส่งส่วยไปยังกรุงเทพฯ ได้ เมื่อถูกทางกรุงเทพฯ เร่งรัดมากขึ้น กรมการเมืองก็ได้ใช้วิธีจับคนพื้นเมืองไปขาย เพื่อเอาเงินส่งส่วย ครั้นความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงโปรดเกล้าฯ ห้ามจับคนเขมรป่าดงไปขายอีก แต่ก็ยังมีบางส่วนส่งคนมาเป็นส่วยแทน และเรียกว่า "คนส่วย" ตั้งแต่นั้นมา

ครั้นต่อมาในปีพ.ศ. 2446 แขวงจำปาศักดิ์ สาละวัน อัดตบือตกเป็นของฝรั่งเศส คงเหลืออยู่แต่ในบริเวณเขมรป่าดงบางส่วน อันได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานีเท่านั้น และคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ก็มิมีพันธะที่จะส่งส่วยสิ่งของเงินทองตลอดจนส่งคนให้กับเมืองหลวง ดังนั้นคำว่า "ไพร่ส่วย" เดิมจึงถูกตัดให้สั้นลงเหลือเพียงคำว่า "ส่วย" เท่านั้น คำว่าส่วยจึงเป็นคำที่มีความหมายถึงกลุ่มชนตั้งแต่นั้นมา

กลุ่มไทย-กวยเหล่านี้มีเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเองในระยะแรก แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก มีการอพยพย้ายถิ่นด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านการสื่อสารและอื่น ๆ เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนกันทั้ง ทางด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมกับกลุ่มไทย-ลาว และกลุ่มไทย-เขมร ส่งผลก่อให้เกิดกลุ่ม ชาติพันธุ์ใหม่ที่เรียกว่า "ส่วย-ลาว" และ "ส่วย-เขมร" ซึ่งการเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่นี้ ส่งผลให้คนรุ่นหลังรับเอาวัฒนธรรมของ ไทย-ลาว และ ไทย-เขมร เข้ามาซึ่งถือว่ามี ความเจริญมากกว่าถือปฏิบัติ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของ ไทย-กวยแท้ ๆ ถูกละเลยแทบ ไม่มีร่องรอยเหลืออยู่เลยในปัจจุบัน

ภาษากวยถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย

นักภาษาศาสตร์ จัดภาษากวยอยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกับภาษามอญ-เขมร สาขา Katuic ตะวันตก ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Thomas and Headley 1970 และ Smith 1983) ชาวกวยแต่ละถิ่นจะมีการใช้สำเนียงภาษาที่แตกต่างกันไป แต่ถ้าหากใช้ระบบเสียงมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งอาจแบ่งภาษากวยออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มภาษากวย (กวย-กวย) และ กลุ่มภาษากวย (กวย-กวย) ส่วนภาษากวยกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีผู้วิจัยพบได้แก่

1. กวยเขอ (Kui Nhe) พูดกัน 10 หมู่บ้านในอำเภอศรีสะเกษ, 5 หมู่บ้านใน อำเภอไพรบึง และ 4 หมู่บ้านในอำเภอรามัน มีประชากรประมาณ 8,000 คน
2. กวยไม (Kui Nthaw/Kui M'ai) พุดใน 5 หมู่บ้านในอำเภอรามัน 9 หมู่บ้านในบริเวณใกล้เคียง เขตอำเภออุทุมพรพิสัย หมู่บ้านทั้งหมดนี้ ชาวกวยจะอาศัยรวม อยู่กับชนกลุ่มลาว
3. กวยปรือใหญ่ (Kui prui : jai) พุดใน 5 หมู่บ้านของตำบลปรือใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย

ภาษากูยถิ่นปรีอใหญ่ สันนิษฐานว่าอาจเป็นตัวแทนของกลุ่มกูยที่เพิ่งอพยพมาจากเขมร จากบริเวณมะลูไปร (มโนไพร, มะลูเปร) ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสติงตรง ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเมืองกำปงธมและเมืองกำปงสวาย (Van Der Haak และ Woykos 1990)

ปัจจุบันมีชาวส่วยตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 686 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 273,570 คน กระจายอยู่ใน 4 จังหวัด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้

จังหวัด	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนประชากร
สุรินทร์	322	119,506 คน
ศรีสะเกษ	257	105,852 คน
บุรีรัมย์	96	41,296 คน
อุบลราชธานี	11	6,916 คน
รวม	686	273,570 คน

(วรรณา เทียนมี 2533)

การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านดงกระทิง

นายเพชร ตะโลรัตน์ อายุ 67 ปี ราษฎรหมู่บ้านดงกระทิง ได้เล่าว่าไม่มีใครทราบว่าชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานที่บ้านดงกระทิงนั้นเข้ามาเมื่อปีพ.ศ.ใด แต่พอคาดคะเนเพียงคร่าว ๆ ว่าน่าจะเข้ามาอยู่ได้ประมาณ 3 ชั่วอายุคนแล้วเพราะชาวบ้านที่มีอายุระหว่าง 60-100 ปีหลายคนเกิดที่บ้านดงกระทิงนี้เอง นายสุบิน ตูรัมย์ อายุ 57 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านหนองทับเล่าว่า ชาวบ้านดงกระทิงรุ่นแรกเป็นชาวส่วยที่อพยพมาจากบ้านกระโพ และบ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และบางส่วนมาจากอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยการนำของนายด้วง ชะนอรัมย์ สาเหตุที่นายด้วงมาเลือกตั้งหลักปักฐานที่บ้านดงกระทิง เพราะนายด้วงมีอาชีพในการคล้องช้างได้ชวนเพื่อนบ้านไปคล้องช้างในประเทศ

กัมพูชาเมื่อคล่องช้างได้มากพอแก่ความต้องการแล้ว ได้ตัดอคาราวานช้างเดินทางกลับบ้าน ผ่านมาถึงบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านดงกระทิงปัจจุบัน เห็นมีชัยภูมิที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำ ภูเขาอาหาร ช้าง ป่าไม้อุดมสมบูรณ์และสัตว์ป่านานาชนิด จึงพากันหยุดกองคาราวานช้าง หรือกองทัพช้าง บริเวณหนองน้ำแห่งหนึ่งด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้านดงกระทิงปัจจุบัน ต่อมาได้ตั้งชื่อ หนองน้ำแห่งนั้นว่าหนองทัพ นายด้วง และคณะพักอยู่ประมาณ 2-3 วัน ได้เห็นความอุดม- สมบูรณ์ทั้งอาหารและป่าไม้จึงมีความพอใจในทำเลแห่งนี้มาก ครั้นกลับไปถึงหมู่บ้านกระโพ ได้เล่าให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านฟัง จากนั้นจึงได้ชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่ร่วมเดินทาง ไปคล้องช้างในครั้งนั้นและเพื่อนบ้านที่สนใจ อพยพไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านดงกระทิง (ตั้งชื่อ ตามสัตว์ที่ได้พบเห็นเป็นจำนวนมากในขณะนั้น) ในระยะเริ่มแรกยังไม่ได้อพยพครอบครัวมา ทั้งหมด จะมีเฉพาะผู้ชายอพยพเข้ามาแผ้วถางป่าปลูกพืชไร่และปลูกกระท่อมเป็นที่พักอาศัย เพียง 4-5 หลัง เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเพาะปลูกแล้วก็พากันกลับไปยังหมู่บ้านเดิม และ จะกลับมาเก็บเกี่ยวพืชผลเมื่อถึงเวลาที่พืชผลเหล่านั้นแก่พอที่จะเก็บเกี่ยวได้ กระทำอยู่เช่นนี้ ประมาณ 4-5 ปี ป่าไม้เริ่มเบาบางพอสร้างบ้านเรือนได้จึงอพยพครอบครัวมาอยู่ด้วยกัน เมื่อผลผลิตพืชไร่หลายชนิดให้ผลตอบแทนสูงคุ้มแรงงานส่วนที่เหลือก็นำไปขายในตัวเมือง ทำให้ฐานะความเป็นอยู่เริ่มดีขึ้น เมื่อกลับไปเยี่ยมบ้านเดิมก็เล่าให้ญาติพี่น้องฟังถึงความ อุดมสมบูรณ์ของบ้านใหม่ที่ไปอยู่และได้ชักชวนให้อพยพไปอยู่บ้านใหม่ด้วยกัน นางมุย มาตี เล่าว่า เมื่อปีพ.ศ. 2478 หมู่บ้านกระโพ-ตากกลาง เกิดฝนแล้งติดต่อกัน 2-3 ปี ชาวบ้าน เดือดร้อน อดอยากมาก จึงพากันอพยพจากบ้านเดิมเข้าไปสมทบกับกลุ่มของนายด้วงที่บ้าน ดงกระทิง การเดินทางจากบ้านกระโพ-ตากกลาง ไปยังบ้านดงกระทิงต้องเดินทางด้วย เค้าและใช้เกวียนเป็นพาหนะในการขนสัมภาระที่จำเป็นรอนแรมลัดเลาะตามทุ่งนาและป่าทึบ การเดินทางใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน จึงมาถึงบ้านดงกระทิง สภาพบ้านดงกระทิงในครั้งนั้น มีสภาพเป็นป่ารกทึบ มีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ บรรดาสัตว์ป่าเหล่านี้บางทีก็ออกมาเหยียบย่ำ

พืชไร่ที่ปลูกไว้เสียหาย ในยามค่ำคืนจะมีสัตว์ร้ายต่าง ๆ ออกหากิน ชาวบ้านไม่มีใครกล้าออกนอกบ้าน เพราะเกรงได้รับอันตรายจากสัตว์ป่าและภูติผีต่าง ๆ โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าการกลางคืนจะมีภูติผีหรือสิ่งลึกลับออกหากินโดยแปลงกายเป็นคนมาหลอกหลอนเรียกเอาดวงวิญญาณไป ถ้ามีเสียงใครมาเรียกในยามค่ำคืนจะไม่ชานรับเด็ดขาดจนกว่าจะเห็นตัวผู้เรียก ถ้าหากชานรับก่อนที่จะแน่ใจว่าเป็นเพื่อนบ้านจะถูกภูติผีหรือสิ่งลึกลับสะกดจิตพาออกไปนอกบ้านจะเป็นอันตรายแก่ชีวิต จากสาเหตุดังกล่าวชาวบ้านต้องเข้าบ้านนอนแต่หัวค่ำ

จากสภาพที่บ้านดงกระทิงมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ อาหารการกินและน้ำท่าในการอุปโภค-บริโภค เป็นปัจจัยสำคัญดึงดูดให้ชาวบ้านจากชุมชนข้างเคียงอพยพเข้ามาสมทบเป็นระยะ ๆ ชุมชนบ้านดงกระทิงก็ขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นเป็นลำดับ ทำให้การบริการดูแลทุกข์สุขของราษฎรในชุมชนได้ไม่ทั่วถึง

ดังนั้นนายพวง สงวนรัมย์ กำนันตำบลโนนขวางและนายย่อย เต็งรัมย์ ผู้ใหญ่บ้านดงกระทิงจึงได้เสนอฝ่ายปกครองขอแบ่งเขตการปกครองหมู่บ้านดงกระทิงออกเป็น ๒ หมู่บ้านตามลำดับดังนี้

- ปีพ.ศ. 2521 แบ่งเขตการปกครองด้านทิศใต้ของบ้านดงกระทิง จัดตั้งหมู่บ้านหนองทับหมูที่ 13 ขึ้นกับตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
- ปีพ.ศ. 2526 แบ่งเขตการปกครองด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้านดงกระทิง จัดตั้งหมู่บ้านโพธิ์ทอง หมู่ที่ 15 ขึ้นกับตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ตามลำดับ

ผู้ปกครองบ้านดงกระทิง

การปกครองชุมชนในระแวกนั้นยังไม่มี การแต่งตั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ สังคมส่วยยังมีการนับถือระบบอาวุโสอย่างเคร่งครัด ดังนั้นผู้อาวุโสที่มีคุณธรรมเป็นที่นับถือของชุมชนจะได้รับฉันทานุมัติให้เป็นผู้นำ มีหน้าที่ในการอบรมศีลธรรมจรรยาแก่ชาวบ้าน เป็นผู้นำในการพัฒนาทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วย

ต่อมาเมื่อกระทรวงมหาดไทยมีนโยบายในการจัดระเบียบการปกครองให้เป็นรูปแบบอันเดียวกันทั่วประเทศ จัดให้มีผู้นำอย่างเป็นทางการเพื่อรับนโยบายของรัฐในการที่จะควบคุมความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติ ชาวส่วยบ้านดงกระทิงก็ได้เลือกผู้ปกครองอย่างเป็นทางการโดยถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการเลือกสรรผู้นำ นับแต่นั้นมาบ้านดงกระทิงจึงมีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรตามลำดับดังนี้

1. นายกรัน ไม่ทราบนามสกุล
2. นายอินทร์ ไม่ทราบนามสกุล
3. นายคำ ไม่ทราบนามสกุล
4. นายสิงห์ ไม่ทราบนามสกุล
5. นายเสาร์ ไม่ทราบนามสกุล
6. นายทา ไม่ทราบนามสกุล
7. นายสง ไม่ทราบนามสกุล
8. นายเกา ไม่ทราบนามสกุล
9. นายย่อย เต็งรัมย์

ในสมัยที่นายย่อยเป็นผู้ใหญ่เอง ชุมชนบ้านดงกระทิงได้ขยายใหญ่ขึ้นทำให้การดูแลทุกข์สุขของราษฎรไม่ทั่วถึง จึงทำหนังสือเสนอต่อทางจังหวัด เสนอให้แบ่งเขตการปกครองแยกหมู่บ้านหนองทับออกจากบ้านดงกระทิง ซึ่งก็ได้รับการอนุมัติตามที่ขอ หลังจากแยกตัวออกมาจากบ้านดงกระทิง บ้านหนองทับได้มีผู้ใหญ่บ้านปกครองสืบมาจนปัจจุบัน 3 คน คือ

1. นายเทอะ ตะโลร์ตัน
2. นตายสุบิน ตุยรัมย์
3. นายเปลื้อง พนารินทร์

ประชากร (สถิติ พฤษภาคม 2538)

บ้านดงกระทิงแบ่งออกเป็น 3 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีจำนวนประชากรดังนี้

-บ้านดงกระทิง หมู่ 1 จำนวนหลังคาเรือน 148 หลังคาเรือน ประชากร 757 คน

-บ้านหนองทับ หมู่ 13 จำนวนหลังคาเรือน 139 หลังคาเรือน ประชากร 711 คน

-บ้านโพธิ์ทอง หมู่ 15 จำนวนหลังคาเรือน 52 หลังคาเรือน ประชากร 309 คน

รวมประชากรทั้ง 3 หมู่บ้านมีจำนวนหลังคาเรือน 339 หลังคาเรือน ประชากร 1,777 คน เป็นชาวส่วยประมาณ 97% ที่เหลือนอกนั้นเป็นกลุ่มไทย ลาว จีน และอื่น ๆ

ภาษา

นักภาษาศาสตร์ได้จัดภาษาส่วยอยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ดังนั้นมีคำพูดและความหมายของภาษาส่วย-เขมร และมอญบางคำมีสำเนียงคำพูดและความหมายเหมือนกันที่สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้โดยไม่ต้องแปล

ชาวส่วยดงกระทิง จะใช้ภาษาส่วยสำหรับสื่อสารในกลุ่มชาวส่วยด้วยกัน ถ้ามีความจำเป็นในการติดต่อราชการชาวส่วยก็จะใช้ภาษากลาง ซึ่งในยุคแรก ๆ จะค่อนข้างมีปัญหา ดังนั้น คนกลุ่มนี้จึงมักไม่ค่อยไปติดต่องานราชการ แม้กระทั่งเรื่องที่เกี่ยวข้องผลประโยชน์ในด้านสิทธิต่าง ๆ ก็ตาม เช่น การแจ้งเกิด การแจ้งตายของสมาชิกในครอบครัว ชาวส่วยจะไม่นิยมไปแจ้งแก่ทางการ ดังนั้น จึงมีชาวส่วยตกสำรวจทะเบียนราษฎรเป็นจำนวนมาก สาเหตุประการหนึ่งมาจากภาษาที่ใช้ในการสื่อความหมาย ต่อมาเมื่อสภาพเศรษฐกิจเจริญ

ชั้น รัฐมีโครงการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานในการครองชีพ การสาธารณสุข และการศึกษาครอบคลุมทุกพื้นที่ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ค่อยลดลงเป็นลำดับ จนทำให้ไม่มีปัญหาในการสื่อสาร เพราะเยาวชนชาวส่วยได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น ทำให้ปัญหาต่าง ๆ หดหายไปทีละเล็กละน้อย

สำหรับการติดต่อกับชุมชนข้างเคียง ชาวส่วยจะใช้ภาษาของชุมชนต่าง ๆ ที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วยได้เป็นอย่างดี จะถือว่าเป็นเอกลักษณ์พิเศษของชาวส่วยอีกอย่างหนึ่งก็คงไม่เกินความเป็นจริง คือ ชาวส่วยจะรู้ภาษาอื่น ๆ หลายภาษาไม่ว่าภาษาไทยลาว ไทยเขมร และไทยกลาง ชาวส่วยสามารถพูดภาษาเหล่านี้ไม่ผิดเพี้ยนทั้งในเรื่องสำเนียงจนมีผู้กล่าวว่าชาวส่วยพูดภาษาไทย-ลาวดีกว่ากลุ่มคนไทยลาว พูดภาษาไทยเขมรชัดเจนกว่าไทยเขมร และพูดภาษาไทยกลางได้ชัดยิ่งกว่าคนกรุงเทพฯ เสียอีก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องมาจากชาวส่วยมักถูกกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กลุ่มไทยลาว กลุ่มไทยเขมร และกลุ่มที่ใช้ภาษาไทยกลาง มองว่าเป็นกลุ่มชนที่ล้าหลัง ขาดความเจริญ ไม่อยากคบหาสมาคมด้วย ถึงกับมีคำพูดในเชิงดูแคลนว่า "คนกับส่วย ช่วยตลอดชาติ" เมื่อกระแสความรู้สึกของสังคมรอบข้างส่วนใหญ่นี้เป็นเช่นนี้ ส่งผลให้ความภาคภูมิใจในความเป็นคนส่วยลดลง ขาดความมั่นใจ ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นเมื่อออกไปศึกษาเล่าเรียน หรือไปทำงานยังต่างถิ่น จะไม่แสดงตัวว่าเป็นคนส่วย แม้ในปัจจุบันความคิดเช่นนี้ยังคงมีอยู่ เพราะถ้าเพื่อนรู้ว่า เป็นส่วยจะดูมองอย่างดูแคลน จะถูกล้อให้ได้อาย

ดังนั้นชาวส่วยจึงต้องเรียนรู้ภาษาพูดของชุมชนรอบข้าง และภาษาไทยกลาง จนสามารถพูดสำเนียงเหมือนเจ้าของภาษาแบบไม่ผิดเพี้ยนเลยทีเดียว ปัจจุบันชาวส่วยรุ่นใหม่สามารถพูดภาษาในการสื่อสารกับสังคมทั่วไป อย่างน้อย 4 ภาษา คือ ภาษาไทยกลาง ภาษาลาว (ไทยลาว) ภาษาเขมร (ไทยเขมร) และภาษาส่วย เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมืออำพรางความเป็นชาติพันธุ์ส่วยจะไม่ต้องถูกคนดูแคลน

สำหรับสำเนียงภาษาพูดของชาวไทยส่วยในแต่ละท้องถิ่น จะมีความผิดเพี้ยนแตกต่างกันไปบ้าง แต่ไม่เป็นอุปสรรคในการสื่อสารแต่อย่างใด คงเหมือนกับคนไทยในภาคใต้ คนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พูดภาษาไทยกลางที่มีสำเนียงแปร่งผิดเพี้ยนกันไป แต่ก็สื่อสารกันได้ดี ภาษาส่วยมีลักษณะเป็นภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน ดังนั้นการสืบทอดประวัติศาสตร์ของชาวส่วยจะใช้วิธีเล่าสืบต่อกันมา จากการสอบถามผู้สูงอายุในชุมชนบ้านดงกระทิงหลายคน เกี่ยวกับตัวอักษรว่าทำไมคนส่วยจึงไม่มีตัวอักษรใช้ ก็ได้รับคำตอบเป็นภาษาส่วยว่า "อะจ้อจาซิม" ซึ่งแปลความได้ว่า "สุนัขกินหมด" (หมากินหมด) สาเหตุเนื่องมาจากบรรพบุรุษของชาวส่วยหลังจากคิดประดิษฐ์ตัวอักษรได้แล้วก็ให้มีการจดบันทึกลงบนแผ่นหนังซึ่งเห็นว่ามี ความคงทนกว่ากระดาษและใบลาน ทั้งยังมีขนาดใหญ่และบันทึกตัวอักษรได้เป็นจำนวนมาก แต่เดิณวันหนึ่งแผ่นหนังที่จารึกตัวอักษรนั้นเกิดเปียกน้ำ จึงนำออกไปผึ่งแดด ถูกสุนัข แอบขโมยคาบแผ่นหนังไปกินหมด แต่นั้นมาชาวส่วยจึงไม่มีอักษรที่ใช้เขียนสื่อความหมาย ถึงแม้เป็นเพียงคำบอกเล่าสืบต่อกันมาก็ไม่ควรจะมองข้าม น่าที่จะมีการศึกษาหาข้อเท็จจริงกัน อย่างจริงจังจะได้ เป็นคุณงามสำคัญในการไขประวัติศาสตร์ของชาวส่วยอีกทางหนึ่ง

ถึงแม้ชาวส่วยไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเองก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาสำคัญ ในการที่จะสืบประวัติความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ ของชาวส่วยก็หาได้สูญหายไปไม่ ทั้งนี้เพราะชาวส่วยไม่เคยลืมอดีตของตน ชาวส่วยจะใช้มุขปาฐะในการสืบสานประวัติศาสตร์ของตนด้วยการเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้แก่บุตรหลาน ฟังสืบต่อกันมาเป็นลำดับ แม้จะมีการตกหล่นสูญหายไปบ้างก็ถือได้ว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่บรรพชนชาวส่วยถึงกระทำได้ ซึ่งการถ่ายทอดเหล่านั้นออกมาในลักษณะเป็น นิทาน ภาษิต พงศเพย ปรศนาคำทาย ดังจะกล่าวถึงดังนี้

ภาษิตและคำสอนของชาวยุทธ

ภาษิตและคำสอนของชาวยุทธที่ศึกษานี้ เป็นวรรณกรรมแบบมุขปาฐะ โดยผู้เฒ่าผู้แก่ โดยได้เล่าและสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติปฏิบัติ มีดังนี้

ภาษาบาลี	ความหมาย
วิมลลออน กะหยาวัวยง มิตายะปิตรีจจา	จะทำอะไรให้สามีก่อน ไม่ว่าจะเรื่องนอน หรือเรื่องกิน
เซาะโงะออนแอะ อะหลวงเจาแง	ถ้าเข้าป่าให้เอาปืน หรือเอาไม้มาด้วย
ปิตแดง ๆ ออนซีลละตอง	นอนตะแคงให้ดูฝาผนัง
บิกลีอองออนซีลปรัง	นอนหงายให้มองหลังคา (หญ้าคา)
อู๋ยจี้แซคันพะอะกลองจ้อออนแอะแต่ต้อย	เดินไปตาทางถ้าเห็นขี้หมาให้เอาดินกลบ
ชอนกอนชอนเจาอย่าออน เวาจิงไร	สอนลูก สอนหลานอย่าให้พูดจู้จี้
ลู่ออนเตหริง เตเก๊ะ	อย่ามียาวมียาว
ออนเกอด หุกเกอดมะทะเกาโพธิ์เกาไซร์	ให้เป็นพ่อเป็นแม่เหมือนร่วมโพธิ์ร่วมไทร
หวัลออน คิตกลอยคิต มะแนะ	ก่อนจะทำอะไรให้คิดหน้าคิดหลังก่อน
เกกัน แกรตะม่อกันเป็น	มือถือสาก ปากถือศีล
อู๋ยโตนกลอยกวยผ้ออาจอบกับ	เดินทางหลังผู้ใหญ่มาไม่กีด
บิตเกราะออกน เจาะมู	ถ้านอนหลับให้เหยงมูก
จิดุงหนา อย่าตะเกาตุน	ไปอยู่บ้านเขาอย่านั่งนอน
ภูนังวัด นังเหวีย อย่าเผโล	อยู่ในวัดอย่างกระโดดโลดเต้น
จ้ออนลา จาออนพะ	ไปให้ลา มาให้ไหว
กอมอลซัมอาแอะจะแอะ แซมโต	เป็นสาวอย่านำกริยาของม้ามาใช้

หมัดละอ้อ จ้มอชริง	คนตาขาว สันหลังยาว
ตลองกะแอ ฮาลกสู	หนักเอา เบาสู้
หมุดโฆะ ออย่าเงาะไตพระภูมิ หมุดดุง	เข้าป่าอย่าลืมบอกเจ้าที่ จะกลับบ้าน
อย่าเงาะซัง โฆะ	อย่าลืมบอกเจ้าป่า

ปริศนาคำทาย

ปริศนาคำทายพื้นบ้านของชาวไทยกวยนี้ จะชี้ให้เห็นว่าเป็นอยู่สภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมใกล้ ๆ ตัว และเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ทดลองปัญญาของชาวกวย จากผู้ใหญ่มีต่อ เด็ก หรือจากเด็กต่อเด็ก นอกจากนั้นทำให้ผู้ศึกษาได้รู้ถึงการเปรียบเทียบต่าง ๆ จากสัตว์ สิ่งของต่าง ๆ และการกระทำ เป็นต้น

ปริศนาคำทายเกี่ยวกับสัตว์

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย กอนกะแนนแกต ๆ ตะแวง ๆ โกง ๆ โกง ๆ	อะไรเอ๋ย เด็กเล็ก ๆ ต่ำ ๆ คลานโกง ๆ
แจ	เหา
กัมนอเวีย เวเหลี่ยปิกกงเวเหลี่ยตรง ฮูจจี กอกกอก	อะไรเอ๋ย เวลานอนเป็นวงกลมเวลาเดินยาว กิ่งก้อ
กัมนอเวีย เกิดปลอเกิดชอยยั้งเกิดกรอยบัต ชอยชิม	อะไรเอ๋ย มีหัวมีหางขาเกิดที่หลังหางไม่มี
อากลูน	ลูกอีต

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย ตอกอยกัวยอึง โมงกัวยอโปซัง เหยียมระไวไปเวะเหลี่ยม	อะไรเอ๋อ่ย เขาอยู่ที่เท่า โหนกอยุ่ที่ศิระระร็อง วันละ 3 เวลา
เอ็กรูป	ไก่
กัมนอเวีย หลบหลุกกันซุขพรอง	อะไรเอ๋อ่ย หลบหลู่คลอง หลบคู้ยเซี่ยรู
สะเต็ยส	ตัวแย้
กัมนอเวีย บิเกิดเปตบิเกิดจุงแต่เกิดกะมา เกิดกลง	อะไรเอ๋อ่ย ไม่มีมีดไม่มีชวานแต่มีทางมีร่องรอย
สมุดย	มดง่าม
เมียงมลอ ปอนยั้ง ฮูวยตจจ สั้งกะชีกุหงอ โกะ ตะมอม	อะไรเอ๋อ่ย สี่ตีนเตินมา หลังคามุงกระเบ็อง เต่า
เมียงมลอ เบียงยั้ง ฮูวยคูกุเกิดปลังฮ้อง โกะ ฮี้ตรวย	อะไรเอ๋อ่ย สองขาเตินมาหลังคามุงจาก ไก่
มลอไวย จานาตรอยกลองนาตรอย	อะไรเอ๋อ่ย กินทางปากชื้อออกทางปาก
อากลอ	หอย
กัมนอเวีย พิตมิะตองจอยเซาะรอบกัวยปอง ตงอยเตริยะ	อะไรเอ๋อ่ย ใหญ่เท่าดำมชอบหญ้าารอบโคน เซาควาย
กัมนอเวีย ผิตมิะคลามลูนรองกระแสะกุสะเซาะ กะตอร์เตริยะ	อะไรเอ๋อ่ย ใหญ่เท่าใบพลูมีรูขนรอบ รอบ หูกวาง
กัมนอเวีย ยั้งอุปอนเปาะโจ โกะกลายละโพ ทังปวง	อะไรเอ๋อ่ย สี่ตีนเตินมาหลังคามุงกระเบ็อง
ตะมอม	เต่า

ภาษาไทยกาย	ความหมาย
กัมนอเวีย เผากอง ๆ อัน โดลตะแวง เส้า-ลอง	อะไรเอ๋อ่ย คนหลัง โกงแบกมีตขึ้นตันไม้
อังกะ	แมลงปอง
กัมนอเวีย เควนะพระอินทร์บัลปี่นนะแจม แต่แยลแก้วนิงตุง ปายแจมกัพินแมน	อะไรเอ๋อ่ย เชี่ยวเหมือนพระอินทร์บินมา เหมือนนกเข็มปักอยู่ในอกจะว่านกก็ไม่ใช่
ปรุแปง	แมลงทับ
กัมนอเวีย ซึ่งตะชวลอยู่ตยกะแต่ะเปี้ยสันด้วย พริ้ว	อะไรเอ๋อ่ย 8 ชาเดินดิน 2 ตีนชี้ฟ้า
กะตาม	ปู
กัมนอเวีย ปลังมวยกันตอบลัมปอเซียกมวย ลัมม	อะไรเอ๋อ่ย หน้าคาหนึ่งไม้คร่อมได้ 1 อัน
รอยระนม	ไก่ฟักไข่
กัมนอเวีย เผากอง ๆ ตัมตะชวรลั้งเวียลลบลู หมิว	อะไรเอ๋อ่ย คนแก่ ๆ ตีกลองรอบจอมปลวก ยุง
กัมนอเวีย จะหมักัวนังคร้วจะกัวนังเก๊ะ กระต่าย	อะไรเอ๋อ่ย ตัวอยู่ในคร้วที่อยู่ในป่า กระต่าย
กัมนอเวีย จะกูดัวกะติจะหมิคุปองฝริะ กะโหลย	อะไรเอ๋อ่ย ตัวอยู่ในดินที่อยู่นบนฟ้า ไล่เดือน
กัมนอเวีย เวลาจีปอเส้าะเวลาจาวปอแดง อายีล	อะไรเอ๋อ่ย เวลาไปหัวขึ้นเวลาหยุดหัวลง ค้ำคาว

ปริศนาเกี่ยวกับคน การกระทำ ส่วนของร่างกาย

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
มลอไวย บุปโลจาชอย	อะไรเอ๋อ่ย เผาหัว กินหาง
สูบนุหรี	สูบนุหรี
กัมนอเวีย แมะ เขียมกอนกัมปรอยวิล	อะไรเอ๋อ่ย แมร์ร้อยลูกวิ่ง
ป็นกัมเพลิง	ยิงปืน
กัมนอเวีย กะตอบกะเขาะทั้งปองกะเพาะ	อะไรเอ๋อ่ย ช้างบนก็ชนช้างล่างก็ชนเวลา
แล้ววิกออมกัมนอ	นอนหลับกอดกัน
สะเซาะมัด	ชนตา
กัมนอเวีย ไส้ของเล้าะสิบห้า	อะไรเอ๋อ่ย ล้วงเข้า 5 ดึงออก 15
โลกกะตาม	ล้วงป้ออกจากรู
กัมนอเวีย สะอาดแต่รูปอื้อหญูบิโหม	อะไรเอ๋อ่ย สวยแต่รูปจูบไม่หอม
ตุ้มหู	ตุ้มหู
กัมนอเวีย จิงจะนิะก็บิจะนิะจิงแผ่ก็บิแผ	อะไรเอ๋อ่ย จะชนะก็ไม่ชนะ จะแพ้ก็ไม่แพ้
กวยเลื่อยลง	คนเลื่อยไม้
กัมนอเวีย ปลังมวยกันตอมสันปอปีนเปียบลู้	อะไรเอ๋อ่ย หญ้าคานุงไม้ครอบได้หนึ่งจอมปลวก
โกรมหมวก	สวมหมวก
กัมนอเวีย แสมยะยากจियวงสายกะยากจियวง	อะไรเอ๋อ่ย น้องก็อยากเดินก่อนพี่ก็อยากเดินก่อน
เยิงกวย	ชาคน
กัมนอเวีย กวยเฉาะกัวะมะเนียบลู้กเสีย	อะไรเอ๋อ่ย คนแก่ๆอยู่ข้างจอมปลวกมองกันไม่เห็น
ศลาบตะดอล	ใบหู

ปริศนาคำทายเกี่ยวกับพืช ผัก ผลไม้

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
เมี่ยงมลอ เซาะตริง กะอ้าขอบจา	อะไรเอ๋อ่ย ผมยว กาชอบกิน
ข้าวโพด	ข้าวโพด
กัมนอเวีย มัดเป็ยจะแต่ดวงกะนัย	อะไรเอ๋อ่ย ตาเต็มตัวแต่กัลวกระแต
ไปลระนัด	ลับปรด
เมี่ยงมลอ ปียตอลองไผะ ตลียลองแล้งปียตอ	อะไรเอ๋อ่ย ผ่าชอนผุทะลุชอนแก่น ผ่าชอนแก่น
คลองแล้ว ตลิด้าทะเล	ทะลุน้ำทะเล
โตง	มะพร้าว
กัมนอเวีย อากะเซาจีเทียวอาเซียกัวดุง	อะไรเอ๋อ่ย อ้ายแดงไปเทียวอ้าวเซียวอยูบ้าน
มะเที๊ส	พริก
เมี่ยงมลอ กะไตจู กะช้อยน	อะไรเอ๋อ่ย ใครมาก็สอย (เสย)
เอกกั	มะเขือ
มลอไวย ปัตยอาหลง โปะ เตอะอาหลงแหลง	อะไรเอ๋อ่ย พันไม้ผุถึงไม้แก่นพันไม้แก่น
ปัตยอาหลงแหลงเตอะเตียะตะเหล	ถึงน้ำทะเล
โตง	มะพร้าว
มลอไวย กวยเทาๆตะกาวมอมกรู	อะไรเอ๋อ่ย คนแก่ ๆ นั้งอมกัอนกรวด
กะฮ้อง	มะละกอ
กัมนอเวีย ตีองแกตจวตฉีกพีตเสาะโรลาด	อะไรเอ๋อ่ย ยิงเล็กนุงผ้าโตขึ้นมากัผ้าออก
โมมบัง	หน่อไม้
กัมนอเวีย รุกะแนนไอ้อัจเอียตพีตเสาะระหวล	อะไรเอ๋อ่ย ยิงเล็กมันแน่นตอนแกมันหลวม
ไปลแผ็ล	มะขาม

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย เบียรตระนิ้วไปลดตันตี	อะไรเอ๋อ่ย ดอกปลายผลกลาง
กะโผต	ข้าวโพต
คัลมอลูแกจวตอฉีก ปืดเซาะลูล้าต	ตันอะไรเอ๋อ่ย แต่เล็กนุ่งผ้า โตขึ้นมาแก้ผ้า
อบัง	หน่อไม้
เมียงมลอ ถี่เล็ยดำ เต ทาบเล็อะทุ	อะไรเอ๋อ่ย สูงกว่าน้ำ ต่ำกว่าเรือ
บิว	บิว
กัมนอเวีย รูแกตเนาแเอเถียมเตอะเดาแเอที่	อะไรเอ๋อ่ย ยิ่งเล็กเอาต่ำพอโตเอาสูง
ซัลซอ	ต้นข้าว
กัมนอเวีย ทีบีแเอเถียบบิซัลแต่ตันตีซัลตีวะ	อะไรเอ๋อ่ย สูงไม่เอาต่ำไม่มองแต่กลางจองตัวไว้
ซัลกะโผต	ข้าวโพต
มลอไวย กวยเจาเซียเหล็ยมมิจะ	อะไรเอ๋อ่ย คนมาแต่เช้า หนามเต็มตัว
ซาแนล	ขนุน
มลอไวย ตะพังผีต ๓ อาแจมกรอกกุกะหวีล	อะไรเอ๋อ่ย หนองใหญ่ ๓ นกกระยางยืนอยู่รอบ
ทะแนง	ปากกับฟัน
มลอไวย กะชัยฮูยดูไซปีกย	อะไรเอ๋อ่ย เชือกเดินแต่้วนอน
ไปลแกล	ผลแดงโม
กัมนอเวีย ซัลมะตองกะแบ้ไปลเกิดแสนเกิด	อะไรเอ๋อ่ย ต้นเท่าตามเบ็ดลูกเบ็ดแสนเป็นล้าน
ล้าน	
ปะยวก	ข้าวฟ่าง
มลอไวย แกต ๓ จูตนิกเค้าผิตเซาะจูตนิกซา	อะไรเอ๋อ่ย ยิ่งเล็ก ๓ นุ่งผ้าเขียวโตขึ้นนุ่งผ้าแดง
เกะ	พริก

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย ทัะมอบกอย	อะไรเอ๋อ่ย ตบกราบจับเจ้าก็หงิก
ประกะราบ	ตันไมยราบ
กัมนอเวีย อัมตอลปีฝร่าลันตวยแป็ด ๗	อะไรเอ๋อ่ย ดาวเต็มฟ้าชี้หาย ชี้หาย
เจีอะซอ	ปลุกข้าว
กัมนอเวีย ซัลมวยเป็ยรมวยไปลเกิดร้อย	อะไรเอ๋อ่ย ตันเต็ยวดอกเต็ยวแต่ผลเป็นร้อย
เปรียต	กล้วย

ปริศนาคำทายอื่น ๆ

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย จะไอแกต ๗ แต่ซิงไอบีต	อะไรเอ๋อ่ย ตัวเล็ก ๆ แต่เสียงใหญ่
กอมระเบิต	ลูกระเบิต
กัมนอเวีย เอาทัะกอนกัมปรอย	อะไรเอ๋อ่ย แม่ตมลูกวี่ง
มะนา	หน้าไม้
กัมนอเวีย ซิงโป๊ก ๗ เซ่านาจีเหมระแฉว	อะไรเอ๋อ่ย เสียงโป๊ก ๆ พอหยุดคนไปดูเต็ม
ซิงโป๊ก	เสียงเกราะ
กัมนอเวีย แก้วเกราต่ากะนองรอกะยงอู	อะไรเอ๋อ่ย กระจุกนอกน้ำในไส้ชวนจุดไฟ
จงกาดเตอะบราว	สว่างทั้งคืน
ตะเกียง	ตะเกียง
กัมนอเวีย ผู้หวิบีนจาผู้บาบีนแหว	อะไรเอ๋อ่ย ผู้หวิไม่ได้กินผู้กินไม่ได้หวิ
ตะน้อ-ทุง	ปากกับท้อง

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย ดุงแกตตูปิกบีนห้าลิบนะกอบกัน	อะไรเอ๋อ่ย บ้านเล็ก ๆ นอนได้ 50 คนตั้ง
ตระเก็ดอูจูกาด	ออกเกิดไฟไหม้
ลองซัด	ไม้ขีดไฟ
กัมนอเวีย ทร์้องแอ็ดทรวงเลาะแอ็กรเอ้าะก็ บิจิม	อะไรเอ๋อ่ย ชยันตักชยันออกเอาครุดักก็ไม่หมด
เต๊ะอัมปอง	บ่อน้ำ
กัมนอเวีย เบียรูทไต้ไปลักวอูกะเต๊ะ	อะไรเอ๋อ่ย ดอกอยู่บนผลอยู่ไต้ดิน
กะตองอะเต๊ะ	ถั่วลิสง
กัมนอเวีย ต้ากะเซา ๆ จัดกะเต๊ะบิตะแวง	อะไรเอ๋อ่ย เหล็กแดง ๆ แทงดินไม้ดำ
เอียน (อ้อดุง)	ปลาไหล
กัมนอเวีย กะเตาละแหมนเตอะจะแเวดอาร์ัง	อะไรเอ๋อ่ย เวลาร้อนอ่อนแต่เวลาเย็นแข็ง
ดำด้า	ดีเหล็ก
กัมนอเวีย สะแบ๊ะกรีม้อกรองดำอ้อกรองป็น จา	อะไรเอ๋อ่ย หนึ่งแห่งชยันดีชยันให้กิน
มอมตำตะชวร	พระดีกลอง
กัมนอเวีย พรายบ็อกพรายเลื่องกวยทั้งเมือง บอยปมบีเฝืออะ	อะไรเอ๋อ่ย ต้ายชาวต้ายเหลื่องคนทั้งเมือง แก้ไม่ได้
แทลตรวย	ไซไก่
กัมนอเวีย กะชัยมวยเส้นยังจีป็นทั่วเมือง	อะไรเอ๋อ่ย เชือกเส้นหนึ่งตั้งได้รวมบ้าน รอบเมือง
กะนำเปาะ	เส้นทาง

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย โคมวยค็อกเกิดแต่โคโหล นอมนิงวัต	อะไรเอ๋อ่ย วัวหนั่งตอกมีแต่ตัวผู้ พระในวัด
กัมนอเวีย กอนกะแนนเกิดคัมขึงกฮังเวย แซ็ล	อะไรเอ๋อ่ย เด็กเล็ก ๆ ตำตุตตำไผ่ เข็มเย็บผ้า
กัมนอเวีย ชยกคุดากโมตเซยาฯ ดากเล้าะ ดิฮุกะแนง	อะไรเอ๋อ่ย ชยุก ๆ น้ำเข้าเซย่า ๆ น้ำออก แปรงฟัน
กัมนอเวีย แจนเกาะบิโหมซื่อเกาะบิทรุกวย จาบิปีน	อะไรเอ๋อ่ย สุกแต่ไม่หอมงอมแต่ไม่หล่น กินไม่ได้
เพ็รยงไซ	พระจันทร์
กัมนอเวีย แซ็งเกราปตูลองแซ็งกะน่อง ปตุตะ ฉีกผืนแกต ๆ เตียงบิสออด อัมติะ	อะไรเอ๋อ่ย ซ้างนอกประตูไม้ข้างในประตูเหล็ก ผ้าผืนเล็ก ๆ ตากไม้แห้ง ลั่น
กัมนอเวีย เคว ชอุมพุมกอไสวเกิดคลาเกิด แต่กหลง	อะไรเอ๋อ่ย เขียวชอุมพุ่มไสวไม่มีใบมีแต่เมล็ด ฝนตก
กัมนอเวีย เจารูเมืองเจ็ดเกิดปลอกเกิด จึงจากวยบั้น	อะไรเอ๋อ่ย มาจากเมืองจีนมีหัวมีขากินคนได้
มุง	มุง
กัมนอเวีย แล้งดากจวดฉีกเซาะโคกโรลาด อันชอม	อะไรเอ๋อ่ย ลงน้ำใส่เสื้อชั้นนอกถอดออก ข้าวต้ม
กัมนอเวีย สัจปัจจัจจอบเลอ ๆ เตอะดาก เลาะ	อะไรเอ๋อ่ย เนื้อปิบเนื้อเป็นสุขเหลือเมื่อน้ำออก
กวยปัดเต๊ะโค	คนปีบนมวัว

ภาษาไทยกาย	ความหมาย
กัมนอเวีย เจาปีพรแต่ซึลมิเฝือะ	อะไรเอ๋อ่ย มาเต็มฟ้าแต่่มองไม่เห็น
กะทยาล	ลม
กัมนอเวีย กวยเปโรมิปีนโตรกวยโตรมิปีน เปร่อ	อะไรเอ๋อ่ย คนใช้ไม่ได้ซื้อคนซื้อไม่ได้ใช้
โหลกกงไม้ตย	โลงศพ
กัมนอเวีย โบปีวะแซงเต็ยะบิละเอ้าะ	อะไรเอ๋อ่ย วัวลีชาวลงน้ำไม่ชุ่น
ตัลแอ็ดเต็ยะ	ชันตักน้ำ
กัมนอเวีย กวยเบา ๆ ตูลกะป้าแสงด้าก	อะไรเอ๋อ่ย คนแก่ ๆ ทูลล้าลั้งน้ำ
อ้อเป้าะเต็ยะ	ฟองน้ำ
กัมนอเวีย เกิดแตชอัยบิเกิดปลอ	อะไรเอ๋อ่ย มีแต่ทางไม่มีหัว
ตะบอง	ใต้
กัมนอเวีย บิเกิดตะน้อจจาแต่เกิดกลอง ๆ เล้าะ	อะไรเอ๋อ่ย ไม่มีปากกินแต่มีชี้ออก
กลองตะบอง	ชี้ได้
กัมนอเวีย ผู้จาบิปะชัยแต่จีกะชัยบิปีนจา	อะไรเอ๋อ่ย ผู้กินไม่อ้อมไปอ้อมผู้ไม่ได้กิน
โทรงสี	โรงสี
กัมนอเวีย พิเปโรมิติงโซลแต่พอเปรอกวย โซลตะโปนปีน	อะไรเอ๋อ่ย เวลาใช้รู้จักพูดเวลาไม่ใช้พูด ไม่ออก
ปะไก	ปากกา
กัมนอเวีย เต็ยะมุยกำเปาะง้อยรุแกดเตอะ ฝัดบิซิม	อะไรเอ๋อ่ย น้ำหนึ่งชันกินแต่เล็กจนโตไม่หมด
เต็ยะตึลอะอ้าม๊ะ	น้านมแม่

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย กวยม๊กที่สุดแต่เนาชอบกลองไซ กลอมไซ	อะไรเอ๋อัย รักที่สุดแต่ชอบขี่ไล่ เยี้ยวไล่
ชวม	สัวม
มลอไวย ปอยเตียะจุดฉิดเซาะเจาอาหารุฉิก เบาะ	อะไรเอ๋อัย อานน้ำง่ผ้า ขึ้นมากอนออกเบาะ
อาชอม	ข้าวต้ม
มลอไวย แปกป็นเหลี่ยะเบาะแบกบิป็นแ เจาดุง	อะไรเอ๋อัย ชุดได้เอาเท็ง ชุดไม่ได้เอามาที่ บ้าน
เหลี่ย	หนามปิกเท้า
มลอไวย กวยเทา ๆ กูล กะปาหุมตโปล กวยเทาเซาะปลุ	อะไรเอ๋อัย คนแก่ ๆ คลุมฝ้ายเข้าป่า คนแก่หัวหงอก
กวยเทา ๆ ตะเกาฮ้อยเตียะหมัด	อะไรเอ๋อัย คนแก่ ๆ นั่งน้ำตาไหล
ฉารถึ	ชัียง
กัมนอเวีย จะตะแวง ๆ ยิงตำยั้งมุต	อะไรเอ๋อัย ตัวดำมิตยั้งตียั้งเข้า
ตะปู	ตะปู
กัมนอเวีย เอเลอะอาคลาดแเอาเตปัดเกิดกะสัน	อะไรเอ๋อัย เปียก ๆ แฉะ ๆ เอามือบีบเป็น เส้นผม
ชนี่อมเขิน	ขนมจิ้น
กัมนอเวีย แอเจาแตวงแสงเปรอะกะเซา ผังเจาเกิดสีมือ	อะไรเอ๋อัย ซ้อมมาเป็นสีดำมาใช้เป็นสีแดง พอสันแรงกลายเป็นสีเทา
กะจ๊ะ	ถ่าน

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย ทุง ๆ พุงอาลี โฉล	อะไรเอ๋อ่ย หย๋อน ๆ ท้องหมู เปลเด็ก
กัมนอเวีย กอบชอยเตอริระเครียต คลาเปรียต	อะไรเอ๋อ่ย จัฆทางร้องควาก ฉีกใบตอง
มลอไวย กะชัยมูยเซ่น เคะโคป็นเกิดพัน ชาวลอก	อะไรเอ๋อ่ย เชือกเส้นเดียวลากรวได้เป็นพัน ๆ สาวไหม
มลอไวย ถุง ๆ กอนอาหลี โฉล	อะไรเอ๋อ่ย ถุงลูกหมู เปลนอน
มลอไวย เซะโตะตะชวม แซงเตยะหรี มะกองระแกะ	อะไรเอ๋อ่ย ขึ้นบกผอมลงน้ำบานเท่าล้อเกวียน แห
มลอไวย ชัลสะแนยะมะแพรไปลโอมะแซร์ต ไปลองโตด	อะไรเอ๋อ่ย ต้นเท่าซากตำข้าวผลเท่าส้ม หมากโตด
กัมนอเวีย กวยเมาะโระวัลร์ กะชุย	อะไรเอ๋อ่ย คนมีท้องลอดเครือ กระสวยทอผ้า
กัมนอเวีย กวยเฉา ๆ ตะเกา จ่า ตะหนัม ใส่ตะแบะ	อะไรเอ๋อ่ย คนแก่ ๆ นั่งเฝ้าตามคันทนา ใส่เบ็ด
กัมนอเวีย ลักกราร้องจมะมองแอดจองกาด เตาะเบรียง ถึน	อะไรเอ๋อ่ย เนื่อนอกใส่ในเอาไฟจุดสว่าง ทั้งคืน เทียนไข
กัมนอเวีย ของแกต ๆ ปลองผืดยี่ตกรัง ลูกโป่ง	อะไรเอ๋อ่ย ของเล็ก ๆ เป่าใหญ่ตั้งยาว ลูกโป่ง

กัมนอเวีย กัวนิง โศกมีตะกอบอาร้าแสงต้า มีะกระแ๊ะ	อะไรเอ๋อ่ย อยู่บนบกยาวเหมือนคอนกยูง ลงน้ำเหมือนล้อเกวียน
อัมไนย	แห
กัมนอเวีย กอนกะแนนแกต ๆ ชอบแกลกอด กอนแจ	อะไรเอ๋อ่ย เด็กเล็ก ๆ ชอบเล่นตุตแม่ กุกุแจ
กัมนอเวีย จาทางซอຍกะอวดทั้งตอย เครื่องสูบต้าก	อะไรเอ๋อ่ย กินทางหางชี้ทางปาก เครื่องสูบน้ำ
กัมนอเวีย เกิดตากกะแงกัวจาปีป็น กร้า	อะไรเอ๋อ่ย มีแต่ฟันกินไม่ได้ หวี
กัมนอเวีย เวลาเปรองงามก็ปลมพิเปรอไ สะกอม	อะไรเอ๋อ่ย เวลาใช้งานอ้วน เวลาเลิกใช้ผอม
เบาซร	กระสอบข้าว
กัมนอเวีย โคมวยโผงลัดไซแต่่มวย ชาวลอก	อะไรเอ๋อ่ย วิวฝูงหนึ่งมีเชือกเส้นเดียว สาวไหม
กัมนอเวีย จาปีนจาแอติพิเกยผะผัด อาแ๊ะโดย	อะไรเอ๋อ่ย กินไส้กินพุงเอาแต่ไม่โตสักที หม้อข้าว
กัมนอเวีย คัลไปเกิดไปลแต่่มวย ๆ จังกรานอ้อง โดย	อะไรเอ๋อ่ย ต้นสามผลหนึ่ง เส้าไว้สำหรับหุงข้าว
กัมนอเวีย กอบซอຍเล้าะกะอวด กะโซชาตต้าก	อะไรเอ๋อ่ย จีบทางอาเจียน โพงวิตน้ำ
มลอไวย กะนอเกิดแต่กะตอม ป็นโต	อะไรเอ๋อ่ย ปากก็มีแต่รอย ป็นโต

ภาษาไทยกวย	ความหมาย
กัมนอเวีย โคกันเผาจาสมสังเวียลปลุก	อะไรเอ๋ย วิวัดวเมียกินหญ้าจอมปลวก
กรรไกรกัดเซาะ	กรรไกรตัดผม
มลอโวย เยียะผืดออมจังเสาะ	อะไรเอ๋ย อยากให้หญ้าให้ตากออก
เหลียน	ลานนวดข้าว

การนับจำนวน

ชาวส่วยจะมีเลขจำนวนนับเพียงจากเลข 1-10 เท่านั้น ตั้งแต่จำนวน 11 ขึ้นไปจะนับออกเสียงเหมือนภาษาไทยกลางซึ่งการนับเป็นดังนี้

ภาษาไทยกวย, กูย	ภาษาไทยกลาง
มวย	หนึ่ง
เบือ, บา	สอง
ไป	สาม
ปอน	สี่
ซอง	ห้า
ผัด	หก
โพล	เจ็ด
คอลล	แปด
แคะ	เก้า
บิจัด	สิบ
สิบเอ็ด	สิบเอ็ด
สิบสอง	สิบสอง

ตัวอย่างเปรียบเทียบคำในภาษาไทยกับภาษาส่วย

คำศัพท์ภาษาไทย-ภาษาส่วย

ภาษาไทย	ภาษาส่วย	ภาษาไทย	ภาษาส่วย
เด็ก	กอนแนน	ลุง	อะลุง
อร่อย	เอ๋ม	อา	อะหยี้
ต้นมะม่วง	คั่นคอง	แดงโม	แกลนโปง
ต้นมะละกอ	คั่นกะโฮง	มะเขือ	เกือง
ต้นฝรั่ง	คั่นสีดา, สีเตือ	ย่า	แมะกร
ไซดักปลา	ทรู	ภรรยา	เทน
ยาย	แม่เฒา	สาว	กะมอญ
พี่น้อง	บอนบัก	คนผิวขาว	ก๊วบลาย
เม็ดยา	กรองอะเจ๊ะ	ผู้ใหญ่	ตุ๋ยพีต
ยาผง	อะเจ๊ะพง	ต้นไม้	คั่นอะลอง
กระตักน้ำร้อน	กะตักต้ากะเตา	มะพร้าว	โตง
กางเกง	คอ	ต้นกล้วย	คั่นเป็ลียด
หวี	กลา	ต้นมะขาม	คั่นพลัน
เหλιά	บลอง	ตา	นุเฒา
น้ำแข็ง	น้ำแข็ง	ขวด	ควด
ขนม	ชนะม	ขวดยา	ควดอะเจ๊ะ
แม่	อาแมะ	ยาน้ำ	อะเจ๊ะต้า
น้อง	แซม	กระตักน้ำ	กะตักต้า
หลาน	เจา	เนื้อ	ลัด

ภาษาไทย	ภาษาส่วย	ภาษาไทย	ภาษาส่วย
หมวก	หมวก	ซ็อน	บวง
บุหรี	หยาชอง	ฉันเกลียดเธอ	ไฮกะเอี้ยะมอง
ทำนา	วอแซ	ไปกับฉันไหม	จิ้งง ไฮเถ
ทำไร่	อวไซ	ซ้าง	อะเจียง
พ่อ	อาญุ	ว้ว	โค
พี่	ชาย	หุมุ	อะหริ
ลูก	กอน	ไก้	ครัย
ป่า	อะปา	นก	อะแจม
น้ำ	กอ้า	ลิง	อะเว้าะ
แดงกวา	แกลน	ปู	กะตาม
พริก	เห้ะ	กั้ง	อะกาคุง
ปู	นุกร	กระต่าย	กะตาย
สามี่	กะย่า	ไทย	เสียม
หน่ม	โปริยะ	เขมร	แชมร
ผู้หญิงๆ	กะไป	สถานีตำรวจ	สถานีตำรวจ
บัน	เพลิง	หมู่บ้าน	โชีะ
ข้าวสาร	เกา	หนทาง	กะนา
ต้นกล้า	สะนาป	แตร	กอนจ้ว
ข้าวเหนียว	โดยตีป	แม่ชี	ฉี
หุงข้าว	อองโดย	เต้กวัด	กอนแนนวัต

ภาษาไทย	ภาษาส่วย	ภาษาไทย	ภาษาส่วย
เลื้อปูนอน	เดรี่ะ	ถนน	โตนนา
ข้าวสุก	โดยแจน	ตะกร้า	อะแคะ
ข้าวปลุก	ชอสะมา	พระภิกษุ	มอม
ข้าวเจ้า	โดยกะชาย	ผ้าห่ม	ชิกนวม
ต้มแกง	สลอบัท	กระตาด	กระตาด
หม้อ	อะเต๊ะ	รูปภาพ	หลูป
เชอร์กฉั้นไหม	มองมักไฮเถ	ลูกปืน	กรเพลิง
ฉั้นไม่รู้	ไฮบิติง	ขึ้นรถ	เข้าะรด
ม้า	อะแซะ	ไปเที่ยว	จีเที่ยว
ควาย	เดรี่ะ	ไปชายชนม	จีตตชนม
เบ็ด	จฺว	ไปชายแกง	จีตตบัท
สุนัข	อะจอ	ลง	แข่ง
เสื่อ	อะเซีร	เส้นด้าย	ตาย
งู	กะชั้น	อะไรนะ	มอปาย
ปลา	อะกา	ใครฆ่า	กะไตจุง
หอย	อะกลอ	ใครไปไหน	กะไตจันตู
ลาว	ลาว	เลี้ยงไก่	เขียนครัย
บ้าน	ดุง	เสื่อขนสั้น	ฮับแบลงคั้ง
โรงเรียน	โรงเรน	ลงเรือ	แข่งถู่
รองเท้า	แบ๊ะเซิง	ไปชายผัก	จีตตผัก
ไปชายข้าว	จีตตชอ	ไม่รู้	บิติง

ภาษาไทย	ภาษาส่วย	ภาษาไทย	ภาษาส่วย
ลงรถ	แซงรถ	มาทำไม	จวอลลอ
ขึ้น	เขีอะ	ดูอะไร	แมอะมอ
ผ้า	ซิก	ดูกีฬา	แมกีฬา

บทที่ 3

วิถีครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยและการเปลี่ยนแปลง

1. โครงสร้างครอบครัวและระบบเครือญาติ

โครงสร้างครอบครัวของชาวส่วยบ้านดงกระหิงในอดีตเมื่อ 40 ปีย้อนหลังไป ยังไม่มีการวางแผนครอบครัว และเป็นสังคมเกษตรซึ่งต้องการใช้แรงงานมาก จึงทำให้ครอบครัวมีขนาดใหญ่บางครอบครัวมีลูก 10-12 คน สมาชิกในครอบครัวประกอบไปด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า พ่อ แม่ น้ำ อา ลูกหลาน เหลน และผู้อาศัยคนอื่นที่ไม่ใช่เครือญาติ แต่เข้ามาเป็นแรงงานหรือมาศึกษาเล่าเรียนวิชาชีพต่าง ๆ ก็จะอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน และมีความผูกพันรั้งเสมือนหนึ่งเครือญาติที่ใกล้ชิด ผู้อาศัยเหล่านั้นจะนับถือหัวหน้าครอบครัว และสมาชิกครอบครัวที่ตนอาศัยอยู่เสมือนหนึ่งพ่อ แม่ พี่ น้องของตน และบางครั้งถ้าผู้อาศัยเหล่านั้นมีความขยันขันแข็ง เอาใจใส่รับผิดชอบต่องานเป็นที่พออกพอใจแก่หัวหน้าครอบครัว และสมาชิกในครอบครัว บางครอบครัวถึงกับยกลูกสาวหรือจับแต่งงานกับลูกชายของตนเลยก็มี

โครงสร้างครอบครัวชาวส่วยบ้านดงกระหิงหากจำแนกตามประเภทของผู้นำครอบครัว สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1 ครอบครัวที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นผู้นำ (พ่อตา) สมาชิกในครอบครัวจะประกอบด้วย พ่อตา แม่ยาย ลุง ป้า น้ำ ลูกเขย ลูกหลาน และเหลน โครงสร้างครอบครัวแบบนี้เกิดจากเมื่อลูกสาวแต่งงานฝ่ายชายจะเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิงในฐานะ "ลูกเขย" (ปะเตียม) ประเพณีที่ฝ่ายชายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงเป็นที่นิยมมาก ถึงแม้จะไม่มีระเบียบกำหนดไว้ก็ตาม แต่ก็ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยตลอดจนกลายเป็นประเพณีนิยม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเป็นห่วงลูกสาวของพ่อแม่เกรงว่าถ้าลูกสาวไปอยู่บ้านฝ่ายชาย อาจมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับ พ่อ-แม่ฝ่ายชาย ซึ่งปัญหาทำนองนี้ยังคงเกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ ในสังคมไทยประกอบกับสภาพสังคมเกษตรกรรมมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานคนเป็นหลัก ครอบครัวที่มีลูกผู้หญิง เพื่อนบ้านมักจะ

แสดงความยินดีจนมีคำกล่าวติดปากมาจนทุกวันนี้ว่า "มีลูกผู้หญิงถือว่าได้กำไร" กำไรในที่นี้ไม่ได้ตีค่าเป็นเงินทอง หากแต่ตีค่าแรงงานที่ได้รับเพิ่มเข้ามา เพราะเมื่อฝ่ายชายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงจะต้องทำงานหนักทุกอย่างตั้งแต่แผ้วถางป่า ทำไร่ ไถนา ทำอาหาร จักสาน หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

ถ้าหากพ่อแม่ฝ่ายหญิง (พ่อตา) เสียชีวิตลง แม่ฝ่ายหญิง (แม่ยาย) จะทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวแทนซึ่งเป็นผู้หญิงเพียงแต่ในนาม การหาเลี้ยงครอบครัวจะเป็นหน้าที่ของลูกชาย และลูกชายที่ยังไม่มีครอบครัว ถ้าแม่ฝ่ายหญิงเสียชีวิตลงลูกชายคนโตจะเข้ามาเป็นผู้จัดการแบ่งสรรมรดก การแบ่งปันมรดกนี้ลูกสาวที่ดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่จะได้มากกว่าคนอื่น ๆ

1.2 ครอบครัวที่พ่อฝ่ายชายเป็นผู้นำ สมาชิกครอบครัวประกอบด้วย ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูกสะใภ้ ลูก หลาน และเหลน โครงสร้างครอบครัวแบบนี้เกิดจากรอบครัวฝ่ายชายมีลูกคนเดียวคือลูกชาย เมื่อแต่งงานแล้วถ้าจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงตามประเพณีนิยมก็จะไม่มีผู้ดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่ฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงก็จะมาอยู่ที่บ้านฝ่ายชาย แต่ถ้าหากทั้งสองฝ่ายต่างมีลูกคนเดียวก็จะมีการตกลงกันว่าฝ่ายชายจะอยู่บ้านฝ่ายใด ซึ่งส่วนใหญ่แล้วฝ่ายชายมักจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง จากนั้นจึงแบ่งเวลาแวะเวียนไปดูแลพ่อแม่ฝ่ายชาย ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง จึงมีเวลาดูแลได้ใกล้ชิด เมื่อพ่อแม่เสียชีวิตลงแม่จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวแทน ลูกชายจะทำหน้าที่เลี้ยงดูครอบครัว และเมื่อแม่เสียชีวิตลงลูกชายก็จะทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวโดยสมบูรณ์

1.3 ครอบครัวที่มีพ่อเป็นผู้นำครอบครัว สมาชิกครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก โครงสร้างครอบครัวแบบนี้จะเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่เรียกว่า ครอบครัวเดี่ยว เกิดจากการแยกตัวหรือที่เรียกว่า ออกเรือน มากจากพ่อตา-แม่ยาย หรือ พ่อปู่-แม่ย่า อีกที่หนึ่ง

ไม่ว่าโครงสร้างครอบครัวแบบใดก็ตาม สัมพันธภาพความผูกพันในหมู่เครือญาติยังคงดำเนินไปอย่างแน่นแฟ้น อบอุ่น ทั้งนี้เพราะบรรดาสมาชิกครอบครัวนั้นจะอยู่รวมในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งอาจใช้วิถีต่อเติมชายคาบ้านในลักษณะครอบครัวขยายหรือต่อเติมยังซำวด้านใดด้านหนึ่ง หรือออกเรือนเป็นเอกเทศแต่อยู่ในอาณาบริเวณบ้านเดิมในลักษณะของครอบครัวเดี่ยว

ความสัมพันธ์ของเครือญาติ

เป็นที่ทราบกันดีว่าโครงสร้างทางครอบครัวของชาวส่วยในอดีตนั้นมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกคู่สมรสหลายคู่อยู่รวมกันในครอบครัวเดียวกัน ดังนั้นความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวจึงมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น และจะเคารพในระบบอาวุโส ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า พ่อ แม่ น้ำ อา พี่ จะได้รับการเคารพนับถือลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ ผู้ที่มีอาวุโสมากกว่าสามารถอบรมสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนสมาชิกในครอบครัวที่มีอาวุโสน้อยกว่าได้เมื่อมีการกระทำผิด สำหรับความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติที่ออกเรือนเป็นเอกเทศกับครอบครัวเดิมยังคงมีอยู่อย่างแนบแน่น ถ้าครอบครัวหนึ่งครอบครัวใดหาอาหารจากท้องไร่ท้องนา ป่าเขา ได้จำนวนมากก็จะแบ่งปันให้แก่กันและกัน ทั้งในลักษณะอาหารที่ปรุงสำเร็จแล้วหรือยังไม่ปรุงก็มี ทำให้ความสัมพันธ์กันในหมู่เครือญาติเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นอบอุ่นยิ่ง และเมื่อเครือญาติคนใดคนหนึ่งมีงานบุญกุศล หรือกิจกรรมต่าง ๆ เครือญาติคนอื่น ๆ ก็จะมาครอบครัวมาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มเตรียมการไปจนถึงงานเสร็จเรียบร้อย

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภาพความสัมพันธ์อันแนบแน่นของเครือญาติของชาวส่วยในปัจจุบันกำลังเริ่มเสื่อมสลายลง ไปสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้โครงสร้างทางครอบครัว และความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติของชาวส่วยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจึงต้องปรับปรนวิถีชีวิตเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวส่วยบ้านดงกระหิง

ก็เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ทันต่อการไหลบ่าของกระแสวัฒนธรรมเมือง เข้ามาพร้อม กระแสนโยบายการพัฒนาของฝ่ายปกครองและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ไม่ได้ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจของสังคมเมือง ความก้าวหน้าของระบบสื่อสารมวลชน และความยากจนของชาว ส่วย เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงจูงใจและแรงผลักดันให้คนในวัยแรงงานในชุมชนบ้านดงกระทิง ต้องออกไปรับจ้างขายแรงงานในชุมชนเมือง ต่างจังหวัดหรือแม้แต่ในต่างประเทศก็เดินทางไป เพื่อความอยู่รอด การออกไปขายแรงงานในต่างถิ่น ทำให้สมาชิกในครอบครัวหรือหมู่เครือญาติ ไม่มีเวลาได้อยู่ใกล้ชิดกัน เมื่อเวลาผ่านไปความสัมพันธ์ในเครือญาติก็เริ่มจืดจางห่างเหินกันไป เพราะไม่มีเวลาไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ เหมือนในอดีต คนรุ่นลูกรุ่นหลานก็จะไม่รู้จักคุ้นเคยกับ เครือญาติของตน คงไม่คิดนึกถ้าจะกล่าวว่า การพัฒนาของฝ่ายปกครองและระบบเศรษฐกิจ แบบเสรีนิยม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวส่วยดงกระทิงที่ เคยเป็นไปอย่างแน่นหนาบอบอุ้ม ต้องล่มสลายลงอย่างน่าเสียดาย ดังจะเห็นได้จากที่หมู่บ้าน ดงกระทิง จะมีเฉพาะคนชรากับเด็กถูกทิ้งให้เผชิญชะตากรรมกันตามยถากรรมอย่างน่าเวทนา ยิ่งนักควรที่นักปกครองนักวัฒนธรรมต้องร่วมมือประสานงานกันให้ความช่วยเหลือโดยเร่งด่วน ก่อนที่วัฒนธรรมอันล้ำค่าเหล่านี้จะสูญสลายไป

การสืบสายตระกูล

ชาวส่วยให้ความสำคัญแก่ผู้ชาย ให้ผู้ชายเป็นผู้นำและลูกผู้ชายจะเป็นผู้สืบสายตระกูล ทั้งนี้เพราะลูกชายสามารถทำงานหนักและแบกภาระในการดูแลครอบครัวแทนพ่อได้ ส่วนลูกผู้หญิงเมื่อแต่งงานแล้วก็จะกลายเป็นคนในสายตระกูลสามี แต่ยังคงมีความสัมพันธ์กันในฐานะเครือญาติแต่ก็จะอยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลจากสามีซึ่งก็ต้องทำหน้าที่สืบสายตระกูลอื่น

การสืบสายตระกูลของชาวส่วยดงกระทิงแม้จะยกความสำคัญให้แก่ฝ่ายชาย แต่ฝ่ายหญิงก็ได้รับความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันคือ ฝ่ายหญิงจะได้รับมอบภาระอันยิ่งใหญ่ในการ

อบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดี ไม่นำความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูล จัดการดูแลความเรียบร้อยต่าง ๆ ในครอบครัว และนอกจากนี้ยังมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาที่สำคัญของสามีในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ อีกด้วย

ในส่วนของ การรับมรดก บุตรทุกคนจะได้รับมรดกอย่างเท่าเทียมกัน ยกเว้นผู้ที่อยู่เลี้ยงดูพ่อแม่จะได้มากกว่าพี่น้องคนอื่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกสาวคนเล็กที่คอยอยู่ดูแลปรนนิบัติพ่อแม่

บทบาทของพ่อแม่

บทบาทของพ่อแม่แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

1. ครอบครัว จะทำหน้าที่เป็นผู้นำ ให้ความอบอุ่นและความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในครอบครัว สามีจะทำงานนอกบ้านเป็นงานหลัก เช่น ทำนาทำไร่ ก่อนถึงฤดูกาลการทำนาทำไร่ก็จะจัดเตรียมอุปกรณ์ในการทำนาทำไร่ เช่น เตรียมคราด ไถ จอบ เสียม มีด ฯลฯ และจะไถหว่านตากกล้า บักดำ เมื่อฤดูฝนมาถึงตลอดจนเก็บเกี่ยวผลผลิตขึ้นยุ้งฉาง เสร็จจากการทำนาก็จะแผ้วถางป่าปลูกพืชไร่ ระหว่างรอเก็บเกี่ยวพืชผลเมื่อมีเวลาก็จะทำงานอดิเรก เช่น จักรสานตระกร้า ตีเหล็ก ทอดแหหาปลา เข้าป่าล่าสัตว์มาเป็นอาหาร จัดเตรียมหาพันธุ์ไม้ให้ภรรยาใช้ในการหุงอาหาร ตักน้ำดำข้าวช่วยภรรยา ปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานในครอบครัว ถ้ามีปริมาณมากพอก็จะเก็บฝากญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังทำหน้าที่คอยสอนวิชาชีพระดับต่าง ๆ ตลอดจนอบรมลูกให้เป็นคนดี มีความขยันขันแข็งในการทำงาน ตลอดจนดูแลเอาใจใส่พ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว

ทุกคน

2. สังคม บทบาทหน้าที่ต่อสังคมจะให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน เมื่อมีกิจกรรมทั้งในเรื่องของส่วนรวม เช่น การพัฒนาถนนหนทาง หรืองานวัด ซึ่งเป็นสถาบันทางศาสนา อันเป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านก็จะเข้าไปช่วยกันดูแลจัดกิจกรรมงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย หรือเรียกร้องค่าจ้างใด ๆ ซึ่งการทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นไปในลักษณะการเสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ในส่วนการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในการประกอบอาชีพจะมีการขอแรงงานไปช่วยในลักษณะที่เรียกว่า "ลงแขก" ก็จะทำให้ความร่วมมือโดยเตรียมอุปกรณ์ไปเอง เช่น ลงแขกไถนา ก็จะจัดไถและควายของตนไปช่วย ถ้าลงแขกสร้างบ้านก็จะเตรียมขี้ฉาบ เลื่อยไปช่วยโดยไม่คิดค่าตอบแทน เพียงแต่เจ้าของงานต้องเลี้ยงดูด้านอาหารและเครื่องดื่มเท่านั้น

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันสภาพเหล่านั้นหลายอย่างกำลังหดหายไป เช่น การลงแขกงานบุญต่าง ๆ จะมีคนมาร่วมงานน้อยลง เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจรัดตัว หลายคนต้องออกไปขายแรงงานยังต่างถิ่น และมีภาระกิจอื่น ๆ ที่ต้องทำเพื่อความอยู่รอด ภาวะเก่า ๆ ที่คนเคยช่วยเหลืองานกันด้วยความเต็มใจก็กลายมาเป็นการว่าจ้างแรงงานกันแทน

บทบาทภรรยา

มีส่วนส่งเสริมให้การทำงานต่าง ๆ ของสามีให้สำเร็จ ในสังคมชาวส่วยมีลักษณะเหมือนสังคมไทยทั่วไปคือ ทำหน้าที่เป็นช่างเท้าหลังรับภาระหน้าที่อันหนักอึ้งทั้งงานที่ตนต้องรับผิดชอบโดยตรง เช่น ดูแลความเรียบร้อยงานทุกอย่างในบ้าน เช่น เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนลูก หุงหาอาหาร ปัดกวาดบ้านเรือน ตักน้ำดำข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย ทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้าให้สมาชิกในครอบครัวใช้ ประณีตตัดอุปโภคบริโภคฯลฯ แล้วยังต้องทำงานช่วยเหลืองานสามีทุกอย่าง ทั้งในครอบครัวและงานสังคม เช่น ถอนกล้า ตานา ทำไร่ หรือร่วมใช้แรงงานในการพัฒนาถนนหนทางต่าง ๆ ในด้านงานวัด

งานบุญก็จะไปช่วยตักน้ำ เตรียมมวนบุหรื หมากพลูไว้รับแขก นำข้าวสารเงินทองไปช่วยงานลงแขกของเพื่อน ๆ ก็ไปช่วยทำอาหารเลี้ยงดู เป็นต้น จะเห็นว่าภาระหนักทีเดียว

ในปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจรัดตัว การอาศัยรายได้ที่สามีหามาได้นั้นไม่พอกับรายจ่าย ภาระหน้าที่ของภรรยาก็มีเพิ่มมากขึ้น ภาระเดิมที่ปฏิบัติอยู่นั้นก็หนักพออยู่แล้ว ภรรยาผู้หนึ่งต้องแบกภาระเพิ่มโดยต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาเจือจุนครอบครัวอีกแรงหนึ่ง โดยฝากลูกเล็ก ๆ ไว้กับญาติพี่น้องหรือปู่ ย่า ตา ยาย หลังจากเลิกงานแล้วต้องมาหุงข้าวปรุงอาหารเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ปิดกวาดเช็ดถูบ้านเรือนให้สะอาด ซึ่งถือได้ว่าภาระที่หนักยิ่งกว่าสามีเสียอีก เพราะสามีเมื่อเสร็จจล้งานหนักนอกบ้านเมื่อมาถึงบ้านก็พักผ่อนรอรับประทานอาหารและเข้านอน ส่วนภรณยานั้นจะสาละวนอยู่กับการจัดเตรียมอาหารเช้า-เที่ยง-เย็น และงานอื่นอยู่ตลอดเวลาจนกว่าสมาชิกครอบครัวอื่นเข้านอนแล้วจึงจะหยุดพักผ่อนได้สักระยะ ยึ่งถ้ามีลูกอ่อนจะต้องดูแลทุกทั้งคืนซึ่งจะเป็นวัฏจักรเช่นนี้ตลอดไป

นอกจากนี้ในปัจจุบันหน่วยงานราชการและเยาวชนได้หาวิธีการจะยกระดับการครองชีพ และดูแลด้านสุขภาพต่าง ๆ มีการส่งเสริมให้มีการตั้งกลุ่มสนใจต่าง ๆ มากมาย ภรรยาที่ต้องให้ความร่วมมือสมัครเป็นสมาชิกและร่วมกิจกรรม มีการเข้าอบรมเกี่ยววิชาชีฟต่าง ๆ เป็นต้น

บทบาทของลูก

ปฏิบัติตนให้อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ทำตัวให้ได้ชื่อว่าเป็นลูกที่ดี กล่าวคือเมื่อมีอายุประมาณ 7-15 ปี หากเป็นลูกผู้หญิงก็จะช่วยงานแม่ เลี้ยงน้อง ล้างจาน หุงข้าว ตักน้ำ ปิดกวาด ทำความสะอาดบ้านเรือน เรียนรู้วิชาชีฟต่าง ๆ ควบคุมไปด้วย เช่น เรียนสาวไหม ทอผ้า เป็นต้น หลังเลิกเรียนหรือวันหยุดก็จะไปเลี้ยงควาย ในขณะที่เลี้ยงควายก็จะไปหากบ เขียด ปู หอย ตลอดจนพืชผักต่าง ๆ มาเป็นอาหารสำหรับครอบครัวอีกแรงหนึ่ง หากเป็น

ลูกชายก็จะช่วยเหลือและเรียนรู้จากงานพ่อและแบ่งเบาภาระงานต่าง ๆ เช่น ตักน้ำ หุงข้าว เลี้ยงควาย ยิงนก ตกปลา ล่าสัตว์ ฯลฯ มาเป็นอาหาร นอกจากนี้ก็จะเรียนรู้วิชาชีวะในการ จักรสาน ตีเหล็ก การทำไร่ ไถนา เป็นต้น

เมื่อถึงวัยเรียน พ่อแม่ก็จะส่งเข้าเรียน แต่ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวส่วยไม่ค่อย ดีนัก บางครอบครัวเด็กจะขาดเรียนบ่อย เพื่อมาเลี้ยงน้องให้ผู้ปกครองนำพริก เกือบ ปลาทุ ฯลฯ ไปแลกข้าวเปลือกกับญาติพี่น้องที่อยู่ต่างหมู่บ้าน หรือในปีข้าวยากหมากแพงเด็ก ๆ ก็ จะขาดเรียนไปขอทานเองก็มี เด็กบางคนต้องติดตามพ่อแม่ไปทำงานยังต่างถิ่น ต้องออก โรงเรียนกลางคันก็มี

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น วัยแรงงานก็จะทำงานช่วยพ่อแม่ทุกอย่าง เพื่อแบ่งเบาภาระและหารายได้มาช่วยครอบครัว

ในปัจจุบันสภาวะเศรษฐกิจรัดตัว บางครอบครัวไม่มีเงินทุนที่จะส่งลูกให้เล่าเรียนสูง ๆ ได้ ก็จะทำให้เรียนตามเกณฑ์บังคับก็ให้หยุดแล้วไปรับจ้างถอนมัน ตัดอ้อย กรรมกร พนักงานขายตามห้างร้านต่าง ๆ ในเมืองใหญ่เพื่อหารายได้มาเจือจุนครอบครัว จึงเกิดปัญหาปล่อยให้ผู้สูงอายุกับเด็ก ๆ อยู่ตามลำพังในขณะนั้น

การเลี้ยงดูลูก

การเลี้ยงดูลูกของชาวส่วยตงกระทิงคงไม่แตกต่างจากการเลี้ยงดูลูกของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ คือ หลังคลอดแม่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เมื่อทารกอายุประมาณ 1 สัปดาห์ แม่จะป้อนข้าวบดละเอียด โดยการเคี้ยวข้าวส่วยใส่ใบตองกล้วยซึ่งทำเป็นรูปกรวยใช้ไม้ไผ่หรือทางมะพร้าวเย็บปิดปากแล้วนำไปย่างไฟจนสุก ข้าวจะมีรสหวาน พออายุประมาณ 4-5 เดือนขึ้นไปแม่จะเคี้ยวข้าวป้อนลูกโดยไม่ต้องนำไปย่างไฟ พออายุประมาณ 1 ขวบขึ้นไปแม่จะป้อนข้าวส่วย การเลี้ยงดูลูกที่มีอายุตั้งแต่ 1 ขวบขึ้นไป แม่อาจมอบหมายให้พี่เป็นผู้เลี้ยงน้องแทน เมื่อลูกเติบโตพอที่จะกินข้าวเองได้แล้ว แม่ก็จะปล่อยให้ช่วยตัวเอง

ในด้านอาหารที่นำมาเลี้ยงดูลูกของชาวสยามตะวันตกกระทั่งเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมาไม่พิถีพิถัน เป็นไปอย่างเรียบง่ายไม่คำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการ จะเลี้ยงดูกันไปตามมีตามเกิด นั่นคือ บางครั้งอาหารมีเพียงข้าวร้อนคลุกเกลือ ข้าวคลุกน้ำมันหมูโรยเกลือ น้ำแกงราดข้าว ปลาจ่อม ปลาร้า ไข่ต้ม ไก่ กบ เขียด เนื้อ ปลา และแมลงต่าง ๆ ตามแต่จะหาได้ หรือ บางครั้งกินข้าวเปล่า ๆ ก็มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่มีภาระกิจมาก ขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก ประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี บางครอบครัวมีลูกมาก 10-12 คน จึงเป็นภาระในการเลี้ยงดูมาก ดังนั้นเด็กจึงเป็นโรคขาดสารอาหาร รูปร่างแคแกรน หัวโต พุงโลก้นลีบ แขนขาเล็ก ไม่แข็งแรงมีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนบ่อย ๆ อัตราการตายอยู่ในเกณฑ์ที่สูงมาก

แต่ในปัจจุบันการศึกษาและการสาธารณสุขเจริญก้าวหน้ามาก ในหมู่บ้านมีสถานอนามัยคอยให้คำแนะนำการเลี้ยงดูลูกให้ถูกสุขลักษณะ การเลือกอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการแก่เด็ก ทำให้แม่รู้จักเลือกอาหารที่มีคุณค่าต่อการเจริญเติบโตของเด็กมากขึ้น ทำให้ปัญหาเรื่องเด็กขาดสารอาหารลดน้อยลงไปได้ระดับหนึ่ง บางครั้งพ่อแม่รู้ว่าอาหารประเภทใดมีคุณค่าต่อการเจริญเติบโตของลูก แต่ความยากจนยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการที่จะเลี้ยงดูลูกให้รับประทานอาหารครบทุกหมวดหมู่ตามที่ร่างกายต้องการ

การอบรมสั่งสอนลูก

หน้าที่การอบรมสั่งสอนลูกนั้นไม่มีการมอบหมายกันอย่างเป็นทางการว่าใครมีหน้าที่อบรม โดยประเพณีนิยมแล้วผู้สูงอายุหรือผู้มีอาวุโสในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา และพี่ สามารถที่จะอบรมสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนแก่ลูกหลานได้ในระดับหนึ่ง แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการอบรมสั่งสอนเห็นจะได้แก่แม่ ทั้งนี้เพราะแม่มีเวลาอยู่กับใกล้ชิดลูก ๆ มากกว่าพ่อ และคนอื่น ๆ การอบรมสั่งสอนลูก ๆ ไม่ได้มีการอบรมเป็นกิจลักษณะ

หากแต่การอบรมนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น ถ้าหากลูก ๆ ทำผิดอย่างชัดเจนในขณะที่พ่อแม่อยู่ใกล้ซิดก็จะต้องอบรมสั่งสอนหรือทำโทษทันที การทำโทษมีตั้งแต่ว่ากล่าวตักเตือน ดุด่าหรือถำรุนแรงอาจจะเขียนตีสั่งสอน แล้วแต่ความหนักเบาของการกระทำผิด แต่ถ้าไปกระทำผิดมาจากที่อื่น พ่อแม่จะเลือกอบรมเวลารับประทานอาหารมื้อเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่สมาชิกครอบครัวทุกคนได้มาอยู่ร่วมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา การเลือกอบรมในเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบุคคลภายในการอบรมสั่งสอนที่ชาญฉลาด เพราะอบรมครั้งเดียวสามารถป้องปรามลูกคนอื่น ๆ ได้รับรู้ว่าสิ่งใดไม่เหมาะสมไม่ควร จะได้ไม่กระทำซ้ำอีก หรือถ้าหากลูกทำความผิดก็จะชมเซยหรือให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ

สำหรับเรื่องที่น่ามาอบรมนั้น จะมีทั้งเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา การวางตัวในสังคม การทำมาหากิน โดยยกเอาบุคคลอื่นหรือยกเอานิทานสุภาษิตคำพังเพยโบราณมาเป็นข้อเปรียบเทียบ หรือเป็นอุทาหรณ์ในการสอน เช่น ห้ามยืมค้ำหัวผู้ใหญ่ เวลาเดินห้ามลงสั้นเท้าเพราะจะทำให้เกิดเสียงดัง เดินผ่านผู้ใหญ่ต้องก้มตัวลง หรือคลานถ้าผู้ใหญ่นั่งการนั่งถ้าเป็นชายให้นั่งขัดสมาธิ หญิงต้องนั่งพับเพียบ ห้ามนั่งขัดสมาธิเพราะดูไม่เรียบร้อย ห้ามนอนใต้ชื้อบ้านหรือหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเชื่อว่าเป็นทิศของผี เวลากินข้าวห้ามนอนโดยอ้างว่าจะเป็นจระเข้ ฯลฯ เป็นต้น

ในส่วนการพูดจานั้นชาวส่วยจะมีสรรพนามแทนตัวบุรุษที่ 1 ว่า ไอ่ (ฉัน) บุรุษที่ 2 ใช้คำว่า มอง (เธอ) และบุรุษที่ 3 ใช้คำว่า เนา (เขา) ซึ่งคำสรรพนามนี้สามารถใช้ได้ทั้งผู้มีอาวุโสมากกว่าและน้อยกว่าก็ได้ มีลักษณะคล้ายกับภาษาอังกฤษที่ใช้เพียงคำ I (ไอ) กับ You (ยู) ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการอบรมสั่งสอนเด็กของชาวส่วยเมื่อ 30-40 ย้อนหลังขึ้นไป ผู้ถูกอบรมสั่งสอนนั้นก็เชื่อฟังคำสั่งสอนและนำไปปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ถ้าใครประพฤติปฏิบัติออกนอกกลุ่มนอกทางก็จะเป็นที่รังเกียจของสังคมจะมีการลงโทษด้วยการไม่พูดจาด้วย ไม่คบหาสมาคมด้วย เป็นต้น ทำให้ไม่มีใครมีใครกระทำผิดมากนัก แต่ในสภาวะปัจจุบัน

พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาอยู่ดูแลอบรมสั่งสอนลูกมากนัก มอบให้เป็นภาระของครูอาจารย์ที่โรงเรียน อบรมสั่งสอนซึ่งก็ทำได้ระดับหนึ่ง เนื่องจากเด็กมีเวลาอยู่ที่โรงเรียนในเวลาจำกัด จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม เช่น การพูดจาไม่มีสัมมาคารวะ ไม่ยอมเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า ฯลฯ เป็นต้น ประกอบกับในปัจจุบันอิทธิพลทางวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาในชุมชนโดยผ่านมาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ก็ยึดถือเอาเป็นแบบอย่าง โดยถือว่าเป็นความโก้เก๋ ใครเลียนแบบได้เหมือนต้นแบบจะได้รับการยกย่องหรือยอมรับจากหมู่เพื่อน ทำให้เยาวชนทั้งชายหญิงมีกิริยามารยาทหยาบกระด้าง ขาดความละเมียดละไม ขาดความอ่อนโยน ซึ่งนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้นจนน่าเป็นห่วง

ในด้านการอบรมสั่งสอนเรื่องการทำมาหากินนั้น ในอดีตไม่มีสถาบันการศึกษามา อบรมสั่งสอนด้านวิชาชีพต่าง ๆ ให้แก่เยาวชน การเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพจะเรียนรู้จากพ่อแม่เป็นผู้อบรมสั่งสอน หรือเรียนรู้จากผู้รู้เฉพาะทางโดยไปมอบตัวเป็นลูกศิษย์ คอยปรนนิบัติรับใช้ และตอบแทนด้วยการใช้แรงงานทำงานทุกอย่างให้แก่ครอบครัวของครู เรียนรู้ด้วยการบวชเรียนก็มี ลักษณะการสอนทั้งจากพ่อแม่และครูจะใช้วิธีการสอนโดยประสบการณ์ตรง ให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง หากทำไม่ถูกพ่อแม่หรือครูก็จะช่วยแนะนำให้ หรือบางครั้งอาจจะใช้วิธีการสอนโดยอ้อม เช่น ให้ช่วยงาน ช่วยหยิบจับสิ่งของส่งให้ก็จะค่อยเรียนรู้ได้เองจากการสังเกต และการสนทนา เป็นต้น การเรียนรู้ที่สำคัญที่ลูกผู้ชายต้องเรียนรู้ได้แก่ ทำอุปกรณ์ในการเกษตร เช่น ทำไถ ทำคราด ทำแอก ความรู้ในการสร้างบ้านและจักรสาน ก็เป็นวิชาที่ลูกผู้ชายต้องเรียนรู้เช่นกัน นอกเหนือจากนี้ยังมีอาชีพเสริม หรืองานอดิเรกอื่น ๆ เช่น เลี้ยงไม้ เฝ้าถ่าน ตีเหล็ก การถักแห การล่าสัตว์ ฯลฯ ส่วนการบวชเรียนนั้นจะเรียนรู้เกี่ยวกับตำรายา การรักษาโรคภัยไข้เจ็บและคาถาอาคม เพื่อขับไล่วิญญาณสิ่งชั่วร้าย เพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้วจะได้รับการยกย่องนับถือจากคนในชุมชนมาก เพราะถือว่าเป็นคนสุก ผ่านการอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี ถ้าบวชเรียนเป็น

สามแฉกออกมาก็มักจะเรียกว่า "เซียง" บวชพระสึกออกมาจะเรียกว่า "ทิด" ถ้าบวชเรียนหลาย ๆ พรรษามีความรู้ฝ่ายธรรมมากสึกออกมาจะเรียกว่า "จารย์"

สำหรับการอบรมสั่งสอนลูกผู้หนึ่งนั้น จะเรียนรู้จากแม่ หรือย่า ยาย ป้า หรือน้า ผู้มีความรู้ความชำนาญงานอาชีพต่าง ๆ เพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้าน เช่น การทอผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้าให้แก่สมาชิกครอบครัว ตลอดจนเคล็ดลับในการปรุงอาหารให้มีรสชาติอร่อย เป็นต้น

ปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลงไปมาก ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีก้าวล้ำไปเกินกว่าที่ชาวบ้านธรรมดาจะตามทัน การอบรมสั่งสอนกุลบุตร กุลธิดาจึงเปลี่ยนจากพ่อแม่มาเป็นการศึกษาในระบบมีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่มีครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ รับภาระหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนทั้งวิชาการ วิชาชีพ และอบรมศีลธรรมจรรยาแทนพ่อแม่ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมและสิ่งแวดล้อม บทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนวิชาชีพต่าง ๆ ของพ่อแม่แก่ลูก ๆ ก็ลดลง แต่ภาระหนักที่เข้ามาแทนคือ พ่อแม่จะต้องหาเงินมาใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนของลูกให้เรียนสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้

การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน

การกิน ชาวส่วยบ้านดงกระทิงเมื่อ 30-40 ปีก่อนหลังไปนั้น มีการกินอยู่ที่เรียบง่ายไม่ค่อยพิธีกันทั้งในด้านความสะอาด และคุณค่าของสารอาหาร ขอให้ข้าวร้อน ๆ คลุกเกลือหรือปลาร้า หรือปลาจ่อมปรุงรสด้วยพริก ไซลกลีใส่หอมกระเทียมคลุกเคล้ากันก็ได้อาหารที่มีรสชาติโอชะ ทำให้เจริญอาหารกินอย่างเอร็ดอร่อย เมื่ออึดหน้ำสำราญก็สามารถทำงานต่อไปได้ ชาวส่วยจะกินอาหารแบบง่าย ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นพืชและสัตว์ ที่เป็น

พืชได้แก่ เผือก มัน เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ป่าต่าง ๆ ส่วนที่เป็นสัตว์มีทั้งสัตว์ที่ล่าได้จากธรรมชาติและสัตว์เลี้ยงเช่น เก้ง กวาง กระต่าย นก หนู เต่า ตะกวด กิ้งก่า ลิง ค่าง กบ เขียด ปลา ลูกอ๊อด แมลงต่าง ๆ แมลงเม่า แมลงช้ำควาย แมลงช้าง ฯลฯ ส่วนสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้เป็นอาหาร ได้แก่ เป็ด ไก่ หมู เป็นต้น ส่วนวัว ควายนั้น จะเลี้ยงไว้ใช้งาน โดยปกติจะไม่ฆ่าเป็นอาหาร ยกเว้นมีงานสำคัญ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน และงานเทศกาล เป็นต้น หรือบางครั้งเมื่อสัตว์เลี้ยงตายลง ไปก็จะนำมากินเป็นอาหาร

อาหารที่กินในแต่ละมื้อถ้าเป็นผู้มีฐานะดีจะมีไม่เกิน 2 ชนิด คือ น้ำพริก กับต้มหรือแกง แต่ชาวบ้านทั่วไปจะมีอาหารเพียงชนิดเดียวคือ เป็นน้ำพริกหรือแกง หรือต้มอย่างใดอย่างหนึ่ง ยกเว้นบางที่ถ้าสมาชิกในครอบครัวมีคนเจ็บป่วยอยู่ด้วยก็จะมีอาหารพิเศษ ซึ่งอาจเป็นเนื้อคลุกเกลือ หรือปลา หรือกบย่างปรุงให้ต่างหาก

สำหรับอาหารหลักที่ขาดไม่ได้ในช่วงประมาณ 30 ปีให้หลังก็คือ ปลาทุเค็ม ชาวส่วยจะนำปลาทุเค็มมาใช้แทนกะปิ ปลาร้า ชาวส่วยไม่นิยมรับประทานอาหารที่มีมันมาก เช่น หมู ส่วนเครื่องปรุงรสอาหารมีเพียงเกลือและพริกเท่านั้น

การกินอาหารมีทั้งกินดิบ ๆ ในลักษณะลาบ ก้อย หรือพล่าสด ๆ แต่มีจำนวนน้อยซึ่งจะนิยมในหมู่นักต้มเหล้า แต่ส่วนใหญ่จะทำให้สุกก่อนรับประทาน

แหล่งที่มาของอาหาร

จากคำบอกเล่าของนายเบี้ยว แซ่มรัมย์ อายุ 66 ปี ราษฎรหมู่บ้านดงกระทิงเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก ได้เคยเห็นสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก ทั้งช้าง เสือ เก้ง กวาง หมูป่า หมี กระต่าย กระรอก กระแต ฯลฯ แต่ไม่ค่อยได้กินสัตว์เหล่านั้นบ่อยนัก เนื่องจากเครื่องมือในการล่าสัตว์ขนาดใหญ่ยังไม่ทันสมัย อย่างดีก็เพียงปืนแก๊ปในหมู่บ้านก็มีเพียงไม่กี่กระบอก ดังนั้นถ้าอยากกินสัตว์ใหญ่ เช่น เก้ง หรือหมูป่า จะต้องรวมกลุ่มกันหลาย ๆ คนช่วยกันออก

ไล่ล่า บางครั้งก็ไม่ได้ เนื่องจากป่ารกทึบ สัตว์หลบซ่อนตัวได้ดี การรวมกลุ่มออกล่าสัตว์ใหญ่นั้นมีไม่บ่อยนัก เพราะลำบากในการติดตามสัตว์และเสียงอันตรายอาจถูกสัตว์ที่ได้รับบาดเจ็บหันมาต่อสู้อยู่

ส่วนสัตว์น้ำนั้น จำพวกกุ้ง หอย ปลา ปู หน้าฝนจะหาได้ตามทุ่งนา ที่ลุ่ม มีน้ำขัง และตามรอยควายซึ่งมีอย่างอุดมสมบูรณ์ ครั้นถึงหน้าแล้งพ่อบ้านก็วางเบ็ด ดักจัน ทอดแหได้จากหนองทับ หัวยาง และลำตะโค่ง หากครอบครัวใดที่ไม่มีพ่อบ้านหรือพ่อบ้านไม่อยู่ การหาอาหารในฤดูแล้งสมาชิกครอบครัวก็จะซุกปู กบ เขียด แซะหอยตามท้องนา ริมฝั่งหนอง ฝั่งห้วย หรือใช้สวิงตะแกรงช้อนกุ้ง ปลาชิว ปลาหลดตามแหล่งน้ำตื้น ๆ มาปรุงอาหารเลี้ยงดูครอบครัว

พืชผักและผลไม้มีขึ้นอยู่ตามธรรมชาติมากมายไม่ว่าจะเป็นผักตบ ผักตำลึง หน่อไม้ ดอกกระเจียว ผักหวาน และเห็ดต่าง ๆ มะม่วงป่า ชนุน กล้วย มะไฟ คอแลน ลูกตาล ลูกหว้า พริกป่า ฯลฯ มีมากมายให้เลือกเก็บเอาตามใจชอบ ส่วนพืชผักที่ชาวบ้านปลูกเองมีไม่มากนัก เพราะผลไม้ป่ามีอย่างอุดมสมบูรณ์ จะมีปลูกมะพร้าว มะม่วง ชนุน กล้วยบ้าง เพียงเล็กน้อยใช้ประโยชน์ในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ พืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้ปรุงอาหารก็มี พริก หอม กระเทียม ตะไคร้ โหระพา กระเพรา เท่านั้น อาหารจำพวกเนื้อที่ได้จากสัตว์เลี้ยงมีทั้ง วัว ควาย หมู เป็ดไก่ แต่ไม่ค่อยได้กิน เพราะความผูกพันธ์เห็นกันอยู่ทุกวันจึงส่งสารและกลัวบาป ประกอบกับอาหารจากแหล่งธรรมชาติทั้งพืชและสัตว์มีให้เลือกมาปรุงอาหารได้โดยไม่ขัดสน จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องฆ่าสัตว์เลี้ยงเหล่านั้น เว้นแต่ถ้าเมื่อมีงานบุญต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บุญกฐิน บุญผ้าป่า งานเช่นนี้บรรพบุรุษ ฯลฯ จึงจะฆ่าสัตว์เลี้ยงสักทีหนึ่ง

ในอดีตไม่มีการซื้อขายอาหารการกินเหมือนทุกวันนี้ อาหารสามารถหาได้จากธรรมชาติ โดยไม่ต้องลงทุนเพียงแต่แรงงานเพียงเล็กน้อยก็ได้มา ถ้าวันใดหาอาหารมาได้มาก ก็จะแบ่งปันให้แก่ญาติพี่น้อง บ้านใกล้เรือนเคียงทั้งในลักษณะให้ไปปรุงเองและปรุงเสร็จแล้วก็มี ชาวส่วยในอดีตรู้จักการถนอมอาหารเพียงตากแห้งและหมักเค็มเท่านั้น จึงไม่นิยมหาอาหารมากักตุนไว้มากเพราะจะเกิดเน่าเสีย อาหารไม่สดรสชาติไม่อร่อย จึงหามาแต่พอกิน แต่ถ้าหากได้มากก็จะแบ่งปันเพื่อนบ้านดังกล่าวข้างต้น

ปัจจุบันจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น ความต้องการพื้นที่ในการเพาะปลูก ความต้องการไม้มาใช้ในการปลูกสร้างบ้านส่งผลให้ป่าไม้ถูกแผ้วถางทำลายลงมาก สัตว์ป่าถูกล่าจนสูญพันธุ์ สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เกิดโทษ ชาวบ้านดงกระทิงไม่สามารถพึ่งพาอาหารจากแหล่งธรรมชาติได้ตั้งแต่ก่อน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงหันมาพึ่งพาอาหารจากตลาดสดในเมือง แม้จะมีอาหารให้เลือกกินอย่างหลากหลาย สะดวกสบายกว่าจากการหาตามแหล่งธรรมชาติ แต่ผลเสียที่ตามมามีมากมาย เช่น อาหารมีราคาสูง อาหารมีสารพิษตกค้างก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ตามมา แม้ตลาดจะเป็นศูนย์รวมอาหารต่าง ๆ มากมายในปัจจุบันก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่พอมีเวลาว่างก็ยังคงหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติเช่นเคยเมื่อครั้งอดีต แต่ปริมาณที่ได้ลดลงมากแทบไม่คุ้มเวลา แต่ก็ยังพอช่วยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้ระดับหนึ่ง

การปรุงอาหาร

ในการดำรงชีวิตประจำวันของครอบครัวชาวส่วยดงกระทิง ได้มอบภาระการดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านให้แก่แม่บ้านเป็นผู้จัดการดูแล ดังนั้นการประกอบอาหารก็เป็นภาระอีกอย่างหนึ่งที่แม่บ้านจะต้องเตรียมสำหรับกับข้าวเลี้ยงดูสมาชิกครอบครัวทั้งสามเวลา คือ เช้า กลางวัน และเย็น อาหารมื้อสำคัญที่สมาชิกทุกคนจะต้องร่วมรับประทานพร้อมหน้ากันคืออาหารเช้า และอาหารเย็น ส่วนอาหารกลางวันนั้นสมาชิกแต่ละคนต้องแยกย้ายไปทำงานคน

ละแห่ง แม่บ้านจะจัดการเตรียมข้าวห่อให้โดยใช้ใบตองกล้วยหรือใบพลวงห่อ สำหรับกับข้าวที่ห่อไม่นิยมห่ออาหารประเภทแกงเพราะดูแลยากถ้าใบตองรั่ว, แดก ทำให้เปรอะเปื้อนเสื้อผ้า ดังนั้นจึงนิยมห่ออาหารแห้งมากกว่า อาหารแห้งที่นิยมห่อเป็นกับข้าว ได้แก่ ปลาข้าวของ ปลาจ่อม ปลาทุเค็ม กบย่าง ปลาย่าง หรือเนื้อย่าง เป็นต้น ส่วนอาหารเช้า-เย็น ส่วนใหญ่จะเป็นน้ำพริก หรือต้มแกงอย่างใดอย่างหนึ่ง รสชาติของอาหารโดยรวมชาวส่วยนิยมกินอาหารรสจัด คือรสเค็มและเผ็ด เครื่องปรุงอาหารในยุคแรกจะมีเพียงเกลือกับพริกเท่านั้น ยังไม่มีน้ำปลาหรือผงชูรสอย่างทุกวันนี้ นายเบี้ยว แซ่มรัมย์ บอกว่าส่วนประกอบในการปรุงอาหารของชาวส่วยมีเพียงไม่กี่อย่าง เช่น แกงปลาจะมีใบกระเพรา ชิมัน มดแดงหรือมะขาม พริกและเกลือเป็นเครื่องปรุง ส่วนการหมกปลาตัวเล็ก ๆ เช่น ปลาชิว กุ้ง หรือลูกอ๊อดก็มีส่วนประกอบคล้ายคลึงกัน คลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วใช้ใบตองกล้วยหรือใบพลวงห่อ แล้วจึงนำไปหมกขี้เถ้าร้อน ๆ จนสุกจึงนำมารับประทาน

ในบางครั้งถ้าแม่บ้านไม่อยู่บ้าน ถ้าลูกยังเล็กอยู่พ่อบ้านจะเข้าครัวเอง แต่ถ้าลูกโตแล้วไม่ว่าหญิงหรือชายจะต้องเข้าครัวประกอบอาหารแทนแม่

ดังนั้นการปรุงอาหารของชาวส่วยตงกระทิง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง ส่วนผู้ชายจะปรุงอาหารในเมื่อมีงานบุญหรือกิจกรรมพิเศษเป็นครั้งคราวเท่านั้น ส่วนใหญ่จะปรุงอาหารที่เป็นกับแก้มเหล้าจำพวกปลา ก้อย เป็นต้น ปัจจุบันบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในการปรุงอาหารเล็ยงดูสมาชิกในครอบครัวยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก เพราะค่านิยมที่ยกย่องให้ภรรยาว่า "แม่บ้าน" ต้องดูแลจัดการเรื่องงานบ้านทุกอย่างภายในบ้าน การปรุงอาหารจึงถือเป็นภาระหน้าที่ของแม่บ้านที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าแม่บ้านบางคนต้องออกไปทำงานนอกบ้านก็ตาม เมื่อกลับมาถึงบ้านจะต้องหุงหาอาหารเล็ยงดูสมาชิกเช่นเดิม

อุปนิสัยการกิน

อุปนิสัยในการบริโภคอาหารของชาวส่วยดงกระหิง เป็นไปอย่างเรียบง่ายไม่มีพิธีรีตองยุ่งยากซับซ้อนแต่อย่างใด ปกติชาวส่วยดงกระหิงจะกินทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก จะกินข้าวชนิดใดนั้นขึ้นอยู่กับโอกาส กล่าวคือ ถ้าเป็นฤดูฝนช่วงของการปักดำนา อาหารเช้าและอาหารเที่ยงจะเป็นข้าวเหนียว ทั้งนี้เพราะสมาชิกครอบครัวทุกคนจะออกไปทำนา ยกเว้นคนชราที่ไม่สามารถเดินเหินได้สะดวกจะเฝ้าบ้านหรือเลี้ยงเด็กตัวเล็ก ๆ แม่บ้านก็จะนึ่งข้าวเหนียวปรุงอาหารซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาหารแห้งใส่หาบ โดยแบ่งกระบุงหรือตะกร้าด้านหนึ่งใส่อาหารอีกด้านหนึ่งใส่ลูกเล็กไปส่งให้แก่สมาชิกครอบครัว ซึ่งทำงานอยู่ที่ท้องนา ในการขนย้ายด้วยการหามันไม่สะดวกและไม่สามารถขนได้ที่ละมาก ๆ

ดังนั้นเพื่อลดภาระในการขนอุปกรณ์การกินให้เหลือน้อยลง การกินข้าวเหนียวจึงเหมาะสมที่สุด ไม่ต้องใช้ถ้วย จาน หรือชามมากมายนัก เพียงแต่ใช้ชาม (กะลามะพร้าว) หรือถ้วยใส่กับข้าวเพียงใบเดียว หรือสองใบก็พอแล้ว สมาชิกครอบครัวสามารถใช้มือปั้นข้าวเหนียว จ้ำ (จิ้ม) น้ำริก ปลาแร่ ปลาทุเค็ม หรือชดน้ำแกงได้ เมื่ออิ่มหน้าสำราญแล้วไม่ต้องล้างจานให้ยุ่งยาก เสียเวลา เพียงแต่ล้างมือโดยอาศัยน้ำจากท้องนาก็เป็นอันเสร็จภาระ และลงมือทำงานต่อไป

สำหรับอุปกรณ์ในการกินข้าวเหนียวขณะทำงานที่ท้องทุ่งนั้น ในอดีตไม่มีจานก็จะใช้กะลามะพร้าวใส่ข้าวหรือแกงหรือน้ำริกแทน ถ้าอาหารมือใดมีแกงต้องชดน้ำแกงก็จะใช้เปลือกหอยกาบ หรือใบขนุน ใบมะม่วง หรือใบไม้อื่น ๆ ที่ทำได้ในละแวกนั้นนั้นมาพับเป็นรูปกรวยใส่ชดน้ำแกงแทนช้อน เป็นต้น

ข้าวเหนียวนอกจากจะนำมารับประทานเป็นอาหารหลักแล้วชาวส่วยยังนำข้าวเหนียวมาทำเป็นขนมหวานในงานพิธีกรรมหรือเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ด้วย เช่น ขนมกรูด ขนมบัวลอย ขนมขี้หนู เป็นต้น

สำหรับชาวบ้าน ชาวช่วยดงกระทิงจะกินเป็นอาหารมือเย็นในฤดูทำนา แต่จะกินทุกมือในฤดูอื่น เช่น ฤดูแล้งและฤดูหนาว ทั้งนี้เพราะในฤดูดังกล่าวว่างเว้นจากการทำงาน ไม่ต้องหอบหิ้วสำภาระหรืออุปกรณ์ในการกินไปที่อื่น สมาชิกทุกคนจะกินอาหารกันที่บ้าน สามารถใช้อุปกรณ์ในการกินคือ ถ้วย ชาม จาน ช้อน ได้มากตามที่ต้องการ

อุปนิสัยในการกินชาวช่วยดงกระทิงนิยมนั่งล้อมวงกินข้าว และใช้มือเปิบข้าวมากกว่าใช้ช้อน ยกเว้นกรณีกินข้าวกับแกงจึงจะใช้ช้อน ซึ่งอาจเป็นช้อนสังกะสี หรือถ้ามีฐานะดีหน่อยก็จะใช้ช้อนเคลือบดินเผา (Ceramics) แต่ถ้าฐานะยากจนก็จะใช้เปลือกหอยกาบหรือใบตองแทน ในแต่ละครอบครัวจะมีช้อนเพียง 2-3 คัน เวลาใช้จะวางไว้ที่ชามแกง เมื่อแต่ละคนชดน้ำแกงเสร็จแล้วก็จะวางไว้ในชามแกงเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่น ๆ ใช้ตักแกงหมุนเวียนกันไปจนอิ่ม

อุปกรณ์ในการรับประทานอาหารของชาวช่วยมีเพียงไม่กี่ชิ้น กล่าวคือ หม้อข้าว หม้อแกง จะทำจากดินเผาที่เรียกว่า หม้อดิน ภาชนะใส่ผักและข้าวจะใช้กระติ่งสานด้วยไม้ไผ่เนื้อละเอียดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 80-120 เซนติเมตร หรืออาจเล็ก-ใหญ่กว่านี้ก็ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกครอบครัว ถ้วยน้ำพริก ชามแกง ก็จะวางไว้ตรงกลางกระติ่ง เมื่อสมาชิกมาพร้อมกันแม่บ้านก็จะใช้กระจา (ทัพพีทำจากกะลามะพร้าว) คัดข้าวใส่กระติ่งตรงหน้าสมาชิกแต่ละคน เมื่อทุกคนอิ่มหน้าสำราญแล้วแม่บ้านหรือลูกสาวคนใดคนหนึ่งจะมาเก็บกระติ่ง เคาะเศษอาหารออก ถ้ากระติ่งเปื้อนมากก็ล้างสักหน่อยแล้วนำไปคว่ำไว้ใส่อาหารในมือต่อ ๆ ไป

ปัจจุบันอุปนิสัยในการกินเปลี่ยนแปลงไป กระบวนการขั้นตอนอุปกรณ์ในการกินเริ่มมากขึ้น ชับช้อนขึ้น มีการปรับเปลี่ยนวิธีการกินตามแบบอย่างของคนเมืองนั่นก็คือเปลี่ยนจากที่เคยใช้กระติ่งใส่ข้าว มาเป็นจาน (สังกะสี, เมลามีน, กระเบื้อง) เปลี่ยนจากใช้มือเปิบมาเป็นใช้ช้อน เปลี่ยนจากใช้ช้อนร่วมกันมาใช้ช้อนกลาง หรือบางครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะเปลี่ยนจากนั่งบนพื้นกระดานธรรมดาตามาใช้เสื่อปูหรือนั่งโต๊ะอาหารแทน

การดูแลสุขภาพสะอาดด้วยชามอาหารสมาชิกแต่ละคนจะรับผิดชอบเฉพาะตน เมื่อกินเสร็จก็จะทำความสะอาดจานเอง หรือบางครั้งครัวแม่บ้านหรือลูกสาว หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะทำความสะอาดให้ก็มี

สำหรับอุปนิสัยในการกินอาหารของชาวส่วยดงกระทิงในอดีตคงไม่แตกต่างจากกลุ่มไทยลาว ไทยเขมรหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือนักคือ กินทั้งทำให้สุกก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะกินร่วมกับสมาชิกในครอบครัว แต่ถ้าเป็นโอกาสพิเศษ เช่น มีงานบุญประเพณีต่าง ๆ หรือมีการลงแขกขอแรงงาน มีเหล้าเลี้ยงดูกัน จะนิยมกินอาหารประเภทสุก ๆ ดิบ ๆ หรือสด ๆ เลยกี่เดียว ซึ่งส่วนใหญ่จะกินกันในหมู่ผู้ชาย แต่อาหารเหล่านี้จะปรุงให้มีรสจัด เช่น รสเค็ม เผ็ด และเปรี้ยวจัดเพื่อฆ่าเชื้อโรค เครื่องปรุงรสเปรี้ยวจะนิยมใช้มดแดงมากกว่ามะกรูดมะนาว อาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ที่นิยม ได้แก่ ลาบ ก้อย หมู เนื้อ ปลาขาว ปลาชิว กุ้ง และหอยชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

ปัจจุบันผลจากการที่ชาวส่วยได้รับการศึกษามากขึ้น กระทรวงสาธารณสุขรณรงค์การบริโภคอาหารที่ไม่ถูกหลัก และไม่มีคุณค่าทางโภชนาการผ่านสื่อต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าไปแนะนำของเจ้าหน้าที่อนามัยที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวส่วยดงกระทิงตระหนักและเข้าใจถึงอันตรายจากการกินอาหารแบบสุก ๆ ดิบ ๆ ว่าเป็นต้นเหตุของการเกิดโรคหลายชนิด ทำให้การบริโภคอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ หรือไม่มีคุณค่าลดลงเป็นที่น่าพอใจยิ่ง

ความเชื่อในเรื่องอาหาร

ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินของชาวส่วยบ้านดงกระหิงเมื่อ 30-40 ปีซ้อนหลังไปนั้น บรรพบุรุษของชาวส่วยก็คงเหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ผู้นำชุมชนหรือผู้อาวุโสจะถ่ายทอดความเชื่อของบรรพชนที่สั่งสอนข้อควรปฏิบัติ หรือข้อควรละเว้นในการรับประทานอาหารเพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ หรือทำให้ชุมชนดำรงอยู่ด้วยความสงบ ปราศจากภัยพิบัติอันนำมาความเดือดร้อนมาสู่ชุมชน อันเป็นผลมาจากความตั้งใจหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ที่จับสัตว์บางประเภทมากินเป็นอาหารก็ตาม เช่น ห้ามกินเต่า หรือตะกวด เพราะเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้เป็นพาหนะของผีปู้ย่า หากใครไปจับมากินจะมีภัยพิบัติเกิดขึ้นในชุมชน

ความเชื่อเกี่ยวกับการกินอาหารของชาวส่วยดงกระหิงในอดีต บางครั้งแม้จะไม่ทราบสาเหตุแหล่งที่มา และผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากเหตุนั้นหรือไม่ก็ตาม แต่ชาวส่วยดงกระหิงก็ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนอย่างเคร่งครัด และในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงเชื่อถือและยึดปฏิบัติกันอยู่ เช่น ความเชื่อที่ว่า

- กินหางปลาไหล จะทำให้เลือดกำเดาไหลไม่หยุด
- เด็กกินชาไก่ โตขึ้นจะแย่งคู่ครองคนอื่น
- เด็กกินไตไก่ จะทำให้หน้าดำหรือหน้าดำน
- กินของฝากผู้อื่น จะเป็นคอกพอก
- กินกับข้าวมาก จะเป็นช่าง
- หญิงมีครรภ์ถ้ากินเนื้อ จะคลอดยาก
- หญิงคลอดลูกใหม่ ต้องกินข้าวกับเกลือ
- นอนกินข้าวจะเป็นจรเข้

-กินข้าวไม่จุตตะเกียง คนจุกแห้วจะมากินข้าวด้วย

-กินข้าวเตนแมว จะได้บุญมาก

เป็นต้น

ความเชื่อเหล่านี้แม้จะดูไม่มีเหตุผล และขัดต่อหลักโภชนาการแผนใหม่ก็ตาม ทาใช้ว่าความเชื่อเหล่านี้จะไร้ซึ่งประโยชน์เลยก็เดี๋ยวก็น่าไม่ ถ้าวิเคราะห์ความเชื่อเหล่านี้ อย่างลึกซึ้งจะเห็นว่าแฝงไว้ด้วยคำสอนที่มีคุณค่าอย่างแยบยล เช่น ความเชื่อที่ว่ากินของ ผักผู้อื่นจะเป็นคอกอก ความเชื่อข้อนี้ไม่ได้มุ่งหวังในเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร หากแต่หวังผลทางด้านศีลธรรมคือความซื่อสัตย์สุจริต ไม่หยิบฉวยสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน ที่ต้องใช้วิธีการเช่นนั้น ถือเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนโบราณที่เข้าใจธรรมชาติของ คนว่าถ้าสอนหรือห้ามไม่ให้กระทำการใดตรง ๆ จะมีปฏิกิริยาต่อต้าน จึงต้องใช้สุภาพนิมิต คำ ฟังเพยหรือนิทานเป็นล่อล่อ แล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปด้วย ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกว่าได้ ฎุสอน จะค่อย ๆ ซึมซาบและนำไปปฏิบัติในที่สุด

แม้ความเชื่อในบางเรื่องไม่อาจหาคำอธิบายในตอนนั้นได้ก็ตามหากมีการศึกษาค้นคว้า อย่างจริงจัง คาดว่าต้องมีคำอธิบายให้อย่างแน่นอน

ปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวยังคงมีอยู่ในกลุ่มคนสูงอายุ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนที่อยู่ในวัย กลางคนลงมาความเชื่อในเรื่องอาหารดังกล่าวข้างต้นลดลงมาก เนื่องจากความเจริญด้าน การศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในหลักโภชนาการมากขึ้น การรณรงค์ของกระทรวงสาธารณสุข โดยผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เป็นไปอย่างได้ผล ประกอบกับปัจจุบันได้มีสถานเอนามัยไป ตั้งอยู่ในชุมชน เจ้าหน้าที่อนามัยได้ให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องและชี้ให้เห็นโทษ ทำให้ขาด สารอาหารเพราะเกิดจากความเชื่อที่ผิด ๆ เป็นอันตรายต่อสุขภาพอย่างยิ่ง เช่น ความ เชื่อที่ว่าหญิงคลอดบุตรใหม่ให้กินข้าวกับเกลือเท่านั้น เป็นสิ่งไม่ถูกต้องเพราะแทนที่ร่างกาย

จะได้สารอาหารประเภทโปรตีนไปช่วยซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกายซึ่งต้องสูญเสียเลือดมากระหว่างคลอด เป็นต้น

ที่อยู่อาศัย

สภาพบ้านเรือน สภาพบ้านเรือนโดยทั่วไปของชาวส่วยบ้านดงกระหิง มีสภาพเรียบง่าย ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบในการก่อสร้าง เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม ดังนั้นบ้านเรือนของชาวส่วยบ้านดงกระหิงจึง ไม่มีลวดลายฉลุตกแต่งเหมือนบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โครงสร้างรูปทรงและแผนผังอาคารจะยึดถือตามรูปแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด หากจำเป็นต้องต่อเติมเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็จะทำในส่วนปลีกย่อยเท่านั้น สภาพบ้านเรือน ขนาดและวัสดุที่นำมาใช้ในการปลูกสร้างบ้านจะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนั้น ๆ ว่ามีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย หรือฐานะปานกลางหรือฐานะยากจนได้

จากสภาพบ้านเรือนของชาวส่วยบ้านดงกระหิงที่ยังคงเหลือให้เห็นอยู่ในขณะนี้ พอแยกกล่าวถึงพัฒนาการของบ้านชาวส่วยบ้านดงกระหิงได้ดังนี้

1. กระท่อม

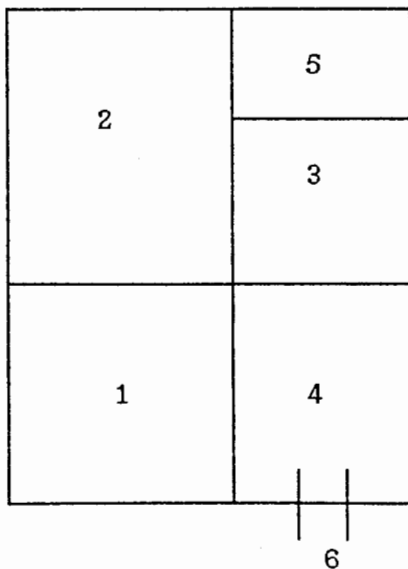
1.1 รูปทรง

กระท่อมเป็นบ้านชั้นเดียวไม่มีใต้ถุน หรือใต้ถุนเตี้ย วัสดุที่นำมาใช้ในการก่อสร้าง เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ไม่มั่นคงถาวรนัก เช่น ใช้ตอไม้ไผ่ที่แก่จัดหรือไม้ยืนต้นขนาดย่อม ๆ มาทำเป็นเสาบ้าน ถ้ากระท่อมไม่มีใต้ถุนก็จะพูนดินขึ้นอัดให้แน่น หรือถ้าเป็นบ้านใต้ถุนเตี้ยก็จะยกสูงจากพื้นประมาณ 80-100 เซนติเมตร ปูพื้นด้วยไม้ไผ่ผ่าครึ่งตามยาวใช้ค้อนทุบค้ำออกเป็นแผ่นปูจนเต็มพื้นที่ หรืออาจใช้ชวานากหรือผ้าไม้ยืนต้นมาทำเป็นกระดานพื้นปู พื้นปูจะชรุชระ ฝาบ้านทำจากไม้ขีดตะเอบียงภาษาส่วยเรียกว่า "กะตอง

คลากะแบง หรือซัดเตะไบพลวง ชาวส่วยเรียกว่า "กะตองคลากลง" หรือซัดเตะไม้ไผ่ ล้วน ๆ หลังคาบ้านเป็นรูปจั่ว มุงด้วยหญ้าคา ซึ่งหาได้ง่ายในบริเวณหมู่บ้าน บ้านแบบนี้ไม่ คำนึงถึงความสวยงาม หากแต่จะเน้นในเรื่องประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญคือใช้ป้องกันแดด ฝนและสัตว์ร้าย บ้านแบบกระท่อมนี้จะพบในยุคแรก ๆ ของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทั้งนี้ เพราะชาวบ้านแต่ละคนต่างรีบเร่งแผ้วถางป่าเพื่อทำการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตมาเลี้ยงดู ครอบครัวมากกว่า การปลูกสร้างบ้านให้ใหญ่โตและต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก การ เข้าไม้ประกอบเป็นตัวบ้านใช้วิธีเจาะรูแล้วตอกลิ่ม ใช้ดอกไม้ไผ่หรือเถาวัลหรือหวายช่วย ยึดอีกแรงหนึ่ง

ดังนั้นบ้านเรือนในยุคนี้จึงไม่สามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงฐานะทางเศรษฐกิจของ แต่ละครอบครัวได้ แต่ในยุคหลังหรือยุคปัจจุบันถือเป็นดัชนีบ่งชี้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาว บ้านได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ครอบครัวใดที่ยังคงปลูกสร้างบ้านเป็นแบบกระท่อม แสดงว่ามี ฐานะยากจน ซึ่งในปัจจุบันบ้านทรงกระท่อมยังคงมีปรากฏให้เห็น แต่วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง บางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงไปใช้ให้เหมาะสมตามยุคสมัย และความสะดวกในการจัดหา เช่น เสาบ้านเปลี่ยนมาใช้เสาปูนซีเมนต์แทนไม้ซึ่งหายากและมีราคาสูงกว่า พื้นบ้านไม่ยก สูงปูลาดพื้นด้วยซีเมนต์ ฝาบ้าน ใช้สังกะสีไม้ไผ่ซัดเตะ หรือซีเมนต์บล็อก หลังคามุงด้วย สังกะสี เป็นต้น

1.2 แผนผังบ้าน

1. ห้องโถง, ห้องเปิง
2. ห้องนอนหรือเก็บสิ่งของ
3. ห้องครัว
4. ชานบ้าน
5. เรือนโถ่งน้ำ
6. บันไดบ้าน

แผนผังบ้านของชาวส่วยบ้านดงกระทิงในอดีตนั้น จะแบ่งบ้านออกเป็น 2 ระดับ ความสูงแตกต่างกันประมาณ 1 ฟุต ในตระพักที่สูงกว่าจะประกอบด้วยห้องนั่งเล่น และห้องนอน ส่วนตระพักที่ลดหลั่นลงมาจะประกอบด้วยครัวและชานบ้าน ดังปรากฏในแผนผัง

ในระยะแรกนี้สิ่งปลูกสร้างนอกเหนือจากกระท่อมซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยแล้วสิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญและมักปลูกสร้างมาคู่กันอีกอย่างหนึ่งคือ ยุงข้าว เพื่อเก็บผลผลิตทางการเกษตรต่าง ๆ เช่น ข้าว ถั่ว งา ข้าวโพด เป็นต้น ประโยชน์ใช้สอยของยุงข้าว นอกจากจะใช้เก็บพืชผลแล้วยังสามารถต่อเติมด้านใดด้านหนึ่ง เป็นที่อยู่อาศัยของสมาชิกครอบครัวที่แยกบ้านออกจากพ่อแม่เมื่อแต่งงาน ได้ถุนยุงก็ใช้ทำเล้าเบ็ดเล้าไก่ เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้อีกด้วย

2. บ้านชั้นเดียวได้ถุนสูง

2.1 รูปทรง บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวส่วยบ้านดงกระทิงย้อนหลังตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไปนั้นมีรูปทรงหลังคาเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว มุงด้วยกระเบื้องไม้หรือสังกะสี ขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละครอบครัว บริเวณหน้าจั่วใช้ไม้ไผ่ขัดแตะหรือไม้กระดานตีปิดป้องกันฝนสาด เสาบ้านทำด้วยไม้ฉากเป็นรูปแปดเหลี่ยมหรือเสากลม ได้ถุนยกสูงจากพื้นดินประมาณ 1.50-2.00 เมตร ปูพื้นด้วยไม้กระดานซึ่งใช้ขวานผ่าแล้วตากลบเสี้ยนตั้งนั้นผิวพื้นกระดานจึงไม่ค่อยเรียบมีรอยขวานตากปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน การปูกระดานพื้นจะมีรอยห่างไม้ชิดกันเหมือนยุคปัจจุบันนี้ เพราะอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างบ้านยังไม่ค่อยทันสมัยพอที่จะเลื่อยหรือไสให้ตรงได้ พื้นปูจึงมีรอยแยกห่าง การที่พื้นปูห่างยังมีประโยชน์อีกอย่างหนึ่งก็คือ หญิงชาวส่วยทั้งสาวและแก่นิยมกินหมาก ขณะที่นั่งกินหมากอยู่บนบ้านก็จะบ้วนน้ำหมากลงในร่องพื้น ทำให้สะดวกไม่ต้องลุกถ่มน้ำหมากบ่อยๆ หรือไม่ต้องหากระป๋องหรือกะลามารองรับ ฝาบ้านบางบ้านจะทำจากไม้ไผ่ขัดแตะ หรือไม้ไผ่ขัดแตะใบตองซึ่งฝาบ้านแบบขัดแตะใบตองนี้เอง นำพาไปสู่ประเพณีอย่างหนึ่งของชาวส่วยในอดีตคือประเพณีจิวตกะ โมล (ล้างสาว, จักสาว)

กล่าวคือเมื่อหนุ่มสาวที่รักใคร่ชอบพอกัน จะจับมือถือแขนต่อหน้าสาธารณะชนไม่ได้ ถือว่าทำตัวไม่เหมาะสมจะผิดผีผู้ชายจะถูกปรับไหม ดังนั้นผู้ชายจึงหาโอกาสถูกเนื้อต้องตัวสาวคนรัก ตอนดึกสงัดเมื่อทุกคนนอนหลับกันหมดแล้วซึ่งชั้นตอนต่าง ๆ จะมีการนัดแนะเป็นที่เข้าใจกันแล้วฝ่ายชายก็จะค่อยถอดใบตองออกจากไม้ไผ่ที่ขัดตะไว้แล้วจึงล้วงมือเข้าไปบริเวณที่คนรักนอนอยู่ ถ้าถูกพ่อแม่ฝ่ายหญิงจับได้ก็จะถูกปรับไหมหรือจับแต่งงานถ้าฝ่ายชายมีคุณสมบัติเป็นที่พอใจของฝ่ายหญิง แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ประเพณีนี้สูญหายไปหมดแล้ว อาจเป็นเพราะในระยะหลัง ๆ หนุ่มสาวมีโอกาสพบปะกันมากขึ้น หรือบ้านเรือนมีฝ้ายบ้านที่แน่นหนาขึ้นไม่เอื้ออำนวยต่อประเพณี จิวตกะโมล ประเพณีจึงเลิกไป

สำหรับบ้านคนที่มีฐานะดีจะทำด้วยไม้กระดานตีล้อมรอบบ้าน มีประตูเข้าออกบ้าน 2 ประตู คือประตูหน้าบ้านและประตูหลังบ้านต่อเข้าครัว บางบ้านจะไม่มีประตูเนื่องจากบริเวณชานบ้านไม่ได้ตีฝาขึ้น เพียงแต่ใช้ไม้ไผ่ผูกเป็นราวสำหรับตากผ้าหรือนั่งนั่งเวลานั่งคุยกันยามว่าง โดยเฉพาะในคืนเดือนหงาย หลังจากที่ได้รับประทานอาหารเสร็จแล้ว บริเวณห้องนอนและห้อง เบิงจะมีหน้าต่างให้แสงสว่างบานเล็ก ๆ ขนาด 45 x 60 เซนติเมตร บานหน้าต่างยุคแรกทำจากไม้หรือไม้ไผ่ขัดตะเมื่อเปิดจะยกขึ้นแล้วใช้ไม้ค้ำ ในระยะหลังเมื่อมีบันพับจึงเปิด-ปิดด้านข้าง

สำหรับบริเวณใต้ถุนบ้านจะใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งทำคอกวัว ควาย หรือเฝ้าเบ็ด เฝ้าไก่ และเป็นที่เก็บอุปกรณ์การเกษตรจำพวกไถ คราด จอบ เสียม ฯลฯ และบางส่วนใช้เป็นที่นั่งทำงานสาวไหม ทอผ้า หรือมีแคร่สำหรับนั่งพักผ่อนหรือรับแขก เป็นต้น

2.2 แผนผังบ้าน

แผนผังบ้านโดยรวมของบ้านแบบใต้ถุนสูงนี้ยังคงยึดรูปแบบมาจากบ้านกระท่อม เพียงแต่ขยายส่วนให้กว้างขวาง ใช้วัสดุถาวรยิ่งขึ้น กล่าวคือผังโดยรวมจะแบ่งบ้านออกเป็น 2 ทรพะพัก ทรพะพักบนและทรพะพักล่าง ความสูงแตกต่างกันประมาณ 1 ฟุต ทรพะพักบนแบ่งผังออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้คือ

- 2.2.1 ห้อง โลงหรือห้องเปิง จะเป็นห้อง โลง ใช้เป็นที่นอนของผู้นำครอบครัว ซึ่งอาจเป็นพ่อตาหรือพ่อบ้าน บริเวณนี้ถือว่าเป็นส่วนสำคัญเพราะเป็นที่อยู่ของผู้นำครอบครัว ดังนั้นลูกหลานเมื่อขึ้นบันไดเดินผ่านบริเวณนี้จะต้องระมัดระวังสำรวจอากัปกริยา ไม่เดินเสียงดัง เหตุการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นกับครอบครัวที่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีเท่านั้น แต่โดยทั่วไปแล้วจะไม่ค่อยเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัยจรรยาบรรณแต่อย่างใด บางครอบครัวจะใช้ห้องโลงหรือห้องเปิงนี้เป็นที่นอนของพ่อ แม่ และลูกเล็กในภาวะปกติ แต่ถ้าเป็นโอกาสพิเศษมีแขก หรือญาติพี่น้องจากต่างถิ่นมาเยี่ยม-เยือนและพักค้างแรมก็จะใช้ห้อง โลง เป็นที่ต้อนรับหลับนอน สำหรับแขกที่เป็นชาย หรือหญิงชรา ถ้าเป็นหญิงสาวก็จะให้เข้านอนในห้องส่วนสมาชิกคนอื่น ๆ จะให้เข้านอนในห้อง หากห้องนอนไม่เพียงพอจะไปฝากให้นอนที่บ้านญาติหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง นอกเหนือจากการใช้ในการต้อนรับแขก และเป็นห้องนอนแล้วยังใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงกลางวันหรือตอนหัวค่ำได้
- 2.2.2 ห้องนอน จะมีตั้งแต่ 2-3 ห้อง ขึ้นอยู่กับขนาดของบ้านหรือฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้าของบ้าน ในห้องนี้จะกั้นไว้ให้ลูกสาวและลูกผู้หญิงที่มีครอบครัวแต่ยังไม่ออกเรือน นอกจากจะใช้เป็นห้องนอนแล้วยังใช้เป็นที่เก็บสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น พูก หมอน เสื้อ ฯลฯ และแก้วแหวนเงินทองสิ่งมีค่าต่าง ๆ อีกด้วย ห้องนอนจะมีประตูทางเข้าห้องละบานกันกรณีประตูสูงประมาณ 15-20 เซนติเมตร ในยุคแรกประตูไม่ได้ทำจากไม้ให้แน่นหนาแต่อย่างใดเพียงใช้ไม้ไผ่ขัดตะตะ หรือผ้าปิดไว้เพื่อบอกเขตเท่านั้นก็มี แต่ถ้า

ครอบครัวยังมีฐานะดีก็จะทำประตูหน้าต่าง มือกอนไม้ขัดป้องกันไม่ให้บุคคลภายนอกล่วงล้ำเข้าไปได้ และในแต่ละห้องก็จะมีหน้าต่างสำหรับระบายอากาศและให้แสงสว่างส่องเข้าไปได้

- 2.2.3 ห้องครัว ในช่วงระยะแรกของครอบครัวถ้ามีสมาชิกยังไม่มาก ห้องครัวจะใช้บริเวณชานบ้านด้านในเป็นห้องครัว แต่ถ้าสมาชิกครอบครัวมีมากขึ้น มีฐานะทางเศรษฐกิจดี หรือปานกลาง ก็จะขยายครัวออกไปด้านหลังของบ้าน โดยต่อเพิงหลังคากั้นครัวชั้นระดับจะต่ำกว่าชานเล็กน้อย บริเวณครัวจะมีฝาผนังหรือไม่ก็ได้ หรือจะกั้นเพียงกึ่งหนึ่งก็ได้ ถ้ากั้นเพียงครึ่งเดียวจะกั้นเฉพาะบริเวณที่ตั้งเตาไฟ ที่ต้องกั้นฝาบริเวณนี้ก็เพื่อป้องกันลมพัดขณะหุงต้ม เนื่องจากการหุงต้มนั้น ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงถ้าลมพัดจะทำให้การหุงต้มร้อนช้า สำหรับเตาไฟนั้นจะใช้ไม้กระดานมาเจาะเข้าเตี้ยที่มุมทั้งสองข้างให้ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยม ยืนผ้าตามต้องการ จากนั้นใช้กาบกล้วยตีบมาปูพื้น ใช้ดินอัดเข้าไปในกรอบสี่เหลี่ยมจนเต็มเพื่อป้องกันความร้อนหรือป้องกันไฟไหม้ จากนั้นใช้ก้อนหินหรือดินเหนียวมาปั้นมีขนาดพอเหมาะ จำนวน 3 ก้อน มาทำก้อนเส้ารองรับภาชนะในการหุงต้ม นอกจากจะเป็นที่ตั้งของเตาแล้วยังมีชั้นวางถ้วย ชาม ไหปลาจ่อม ปลา ร้า ไหเกลือ ฯลฯ รวมไปถึงเครื่องจักสานและเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ มาเก็บไว้ให้คว้นไฟรมป้องกันแมลง เจาะกัดกินเสียหาย

- 2.2.4 ราน้ำ จะยกขึ้นเป็นรานสูงประมาณ 40-60 เซนติเมตรใช้วาง โองน้ำ ซึ่งทำจากดินเผาชาวส่วยเรียกว่า ตะโอง จะมีโองน้ำ ตั้งอยู่ประมาณ 2-4 ใบ ใช้สำหรับต้มกินและล้างถ้วยชาม และ ในรานน้ำนี้จะมีครุถึงเก่าที่ชำรุดใช้การไม่ได้แล้ว นำมาปลูกพืชผัก ส่วนใหญ่จะเป็นต้นหอม สะระแหน่ หอมเทศ หรือพริก เป็นต้น วางไว้เพื่อนำมาใช้ในการปรุงรสอาหาร เป็นความชาญฉลาด ของบรรพชนชาวส่วยในการที่จะใช้น้ำอย่างคุ้มค่า และประหยัด เวลาในการดูแลรดน้ำ กล่าวคือหลังจากที่สมาชิกแต่ละคนมาดื่มน้ำดื่มที่เหลือแทนที่จะเททิ้งให้เปล่าประโยชน์ก็ใช้รดผักเหล่านั้น ได้เลย ประหยัดทั้งน้ำและเวลาในการดูแล แต่สภาพเช่นนี้แทบ ไม่มีเหลือให้เห็นแล้วในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตคนเปลี่ยนแปลง ไปมากพืชผักต่าง ๆ มีให้เลือกซื้อมากมายในร้านค้าประจำหมู่บ้าน
- 2.2.5 ชานบ้าน ได้แก่บริเวณตระพักชั้นล่างทั้งหมด ถ้าหากไม่มีการต่อครัว ออกไปหลังบ้าน ชานบ้านด้านหลังก็จะเป็นครัว เมื่อมีการต่อครัว ออกไปด้านหลังชานบ้านก็จะทำหน้าที่เป็นที่เก็บข้าวของ เมล็ดพันธุ์พืช ที่เลี้ยงไหม ที่ตากเสื้อผ้า และที่นั่งเล่นของเด็ก ๆ เป็นต้น
- 2.2.6 บันไดบ้าน ปกติจะอยู่ด้านทิศตะวันออกมีลักษณะคล้ายบันไดลิง ไม่มีราวจับ ประกอบด้วยคานบันได และลูกบันได มีเป็นจำนวนคู่ มีลักษณะกลมหรือแบนหน้าแคบ มีน้ำหนักเบาแต่มีความแข็งแรง รับน้ำหนักได้มาก บันไดสามารถยกออกจากตัวบ้านได้ไม่ติดตายตัว ทั้งนี้เพราะเมื่อเจ้าของบ้านไม่อยู่บ้านออกไปทำงานหรือไปธุระก็จะ ยกบันไดออกไปวางบนชานบ้านหรือที่อื่นที่เห็นว่าเหมาะสม สะดวก เพื่อป้องกันสุนัขและไก่ขึ้นไปบนบ้านค้ำย เชื้อข้าวของเสียหาย และ

ยังเป็นสัญญาณบอกแขกผู้มาเยือนเมื่อเห็นบันไดยกออกไป แสดงว่า
เจ้าของบ้านไม่อยู่ ไม่กลับเร็ว จึงไม่ต้องเรียกและไม่ต้องรอให้
เสียเวลา

3. บ้านแฝดหรือเรือนแฝด

3.1 รูปทรง ลักษณะเรือนแฝดเป็นเรือนใต้ถุนสูง โครงสร้างและองค์ประกอบ
ต่าง ๆ จะมีลักษณะเหมือนบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงสองหลังสร้างชนาบกัน ระหว่างชายคา
ของบ้านทั้งสองหลังมาบรรจบกันจะทำเป็นรางน้ำ พื้นใต้รางน้ำเป็นชานบ้าน บ้านแฝดในชุม
ชนบ้านดงกระทิงปัจจุบันยังคงเหลืออยู่ มีเพียง 2 หลังคือ บ้านของนายเกษ ณะนอรัมย์
อดีตผู้ใหญ่บ้านดงกระทิง ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้ว บ้านดังกล่าวจึงอยู่ในความครอบครอง
ของนายเมือง ณะนอรัมย์ผู้เป็นบุตร อีกหลังหนึ่งเป็นบ้านของนายโต๊ะ ณะนอรัมย์ ซึ่งบ้าน
ทั้งสองหลังมีอายุกว่า 75 ปี บ้านแฝดส่วนใหญ่จะเป็นบ้านของผู้เฒ่าชรา ซึ่งมีบริวารและ
มีแรงงานในการประกอบอาชีพมาก จึงทำให้มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย วัสดุที่นำมาก่อสร้างทุก
ส่วนทำมาจากไม้ แม้กระทั่งหลังคาบ้านนายเพ็ง ยัมรัมย์ อายุ 56 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1
บ้านดงกระทิง เล่าว่าเมื่อสมัยตนยังเด็กเคยเห็นบ้านโบราณหลายหลัง มุงด้วยแผ่นกระเบื้อง
ดินเผา และกระเบื้องไม้ กาลเวลาล่วงเลยมาเป็นเวลานานหลังคารั่วชำรุด เจ้าของบ้าน
จึงรื้อหลังคาเปลี่ยนมาใช้สังกะสีแทนแผ่นกระเบื้อง เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้บ้านของผู้เฒ่าชรา
หรือบ้านผู้มีอันจะกินแต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการตกแต่งบ้านเรือนด้วยลวดลายต่าง ๆ ให้เกิดความ
สวยงามแต่อย่างใด แสดงว่าชาวส่วยดงกระทิงในอดีตจะเน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความ
งาม

จากการศึกษาโครงสร้างบ้านแฝด ของนายเมือง ณะนอรัมย์ ซึ่งเป็นบ้านแฝด
หนึ่งในสองหลังที่ยังคงเหลืออยู่ ประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้

เส้าบ้าน เป็นเส้าแปดเหลี่ยม เส้าแต่ละต้นเจาะสอดคานดอกลิ่มตรึงยึดให้แน่น
สูงจากพื้นประมาณ 1.80-2.00 เมตร

พื้นบ้าน ปูด้วยกระดานไม้ ผิวค่อนข้างเรียบแสดงว่าได้จากการเลื่อยไม้ใช้ได้จากการใช้ขวานถาก การปูกระดานพื้นค่อนข้างหยาบรอยต่อระหว่างกระดานแต่ละแผ่นจะห่างกันประมาณ 1-2 นิ้ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากขอบกระดานคดงอไม่ได้ตกแต่งผิวกระดานให้ตรง อาจเป็นเพราะไม่มีอุปกรณ์ในการแต่งขอบให้ตรง หรือเจตนาให้เป็นเช่นนั้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่นการบัว-น้ำหมาก หรือทำเศษอาหาร ฯลฯ ก็เป็นได้ พื้นบ้านของนายเมือง ชะนวนรัมย์ ในส่วนที่เป็นเรือนแผ่นดินนั้นจะแบ่งเป็น 3 ตระพัก แต่ละตระพักห่างกันประมาณ 20 เซนติเมตร เรือนหลังใหญ่ด้านทิศเหนือจะสูงที่สุดลดหลั่นมายังชาน และเรือนหลังเล็กด้านทิศใต้ตามลำดับ

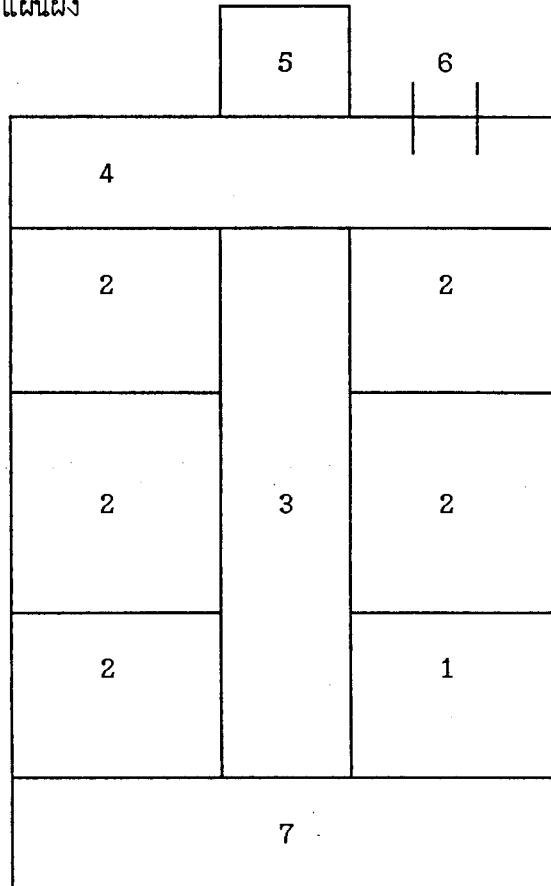
ฝาบ้าน ทำด้วยไม้กระดาน ตีปิดล้อมบ้านทั้งสองหลังอย่างมิดชิดทุกด้าน

หน้าต่าง บริเวณห้องนอนแต่ละห้องจะมีหน้าต่าง ไม้บานละแผ่นสำหรับเปิดรับแสงสว่าง และระบายอากาศห้องละ 1 บาน

ประตู ประตูเข้าออกบ้านจะมี 2 บานคือ ประตูหน้าบ้านและหลังบ้านเพื่อเปิดทะเลาะเข้าครัวทำมิดชิดแน่นหนา นอกนั้นจะมีประตูเข้าห้องนอนอีกจำนวน 6 บาน ซึ่งทำแบบง่าย ๆ ไม่แน่นหนา ล็อคด้วยกลอนเหล็ก กลอนไม้ และบางที่ใช้เชือกผูกคล้องเข้ากับวงกบประตูหรือคล้องกับตาปู

หลังคา ทำเป็นรูปจั่ว แหลมบริเวณหน้าจั่ว ตีไม้กระดานฝาปิดป้องกันแดดฝนอย่างมิดชิด หลังคามุงด้วยสังกะสี ซึ่งถือว่าในยุคนั้นบ้านเศรษฐีเท่านั้นจึงจะมีหลังคามุงสังกะสี

3.2 แผนผัง

- (1) ห้องโล่ง ห้องเปิง
- (2) ห้องนอน
- (3) ชานเชื่อมต่อเรือนแฝด
- (4) ห้องครัว
- (5) เรือนน้ำ อาบน้ำ
- (6) บันได
- (7) อาคาร (ต่อเติมภายหลัง)

3.2.1 ห้องโล่ง ห้องเปิง มีลักษณะและประโยชน์ใช้สอยเหมือนกันกับห้องโล่ง ในเรือนเดี่ยวได้ทุนสูงคือ ใช้เป็นที่นอน ต้อนรับแขก และกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับห้องโล่งที่บ้านของนายเมือง ชะนอบ-รัมย์ มีการตีไม้ระแนงกันห่าง ๆ เพื่อแบ่งกันห้องเป็นสัดส่วนซึ่งมีการต่อเติมในชั้นหลัง

3.2.2 ห้องนอน สำหรับเรือนหลังใหญ่ด้านทิศเหนือ จะแบ่งห้องนอนออกเป็นสองห้อง (ตั้งแผนผัง) ส่วนเรือนหลังด้านทิศใต้จะมีขนาดเล็กกว่าเรือนหลังทิศเหนือเล็กน้อย แบ่งห้องนอนออกเป็นสามห้อง การปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นเรือนแฝด และมีการแบ่งห้องนอนออกมากถึง 5 ห้อง เป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงสภาพของครอบครัว แห้งน้อยอย่างน้อย 3 ประการ คือ

ประการแรก แสดงว่าเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่งคั่งที่สุดคนหนึ่งของชุมชน

ประการที่สอง แสดงว่าเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกค่อนข้างมาก

ประการสุดท้าย แสดงว่าครอบครัวนี้มีลูกสาวหลายคน และเมื่อแต่งงานมีครอบครัวแล้วยังคงอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิมอยู่หลายครอบครัว

3.2.3 ซานบ้าน เป็นช่วงที่เชื่อมต่อบ้านทั้งสองหลัง เกิดจากหลังคาบ้าน จะมีชายคายื่นออกมาชิดกันแต่พื้นของบ้านทั้งสองหลังเข้ามาไม่ถึงกัน ช่างจึงแก้ปัญหาโดยการทำซานเชื่อมอาคารทั้งสองเข้าด้วยกัน สำหรับประโยชน์ใช้สอยจะใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เป็นที่นั่งรับประทานอาหาร เป็นบริเวณที่ลูกหลานนั่งเล่น เป็นต้น

3.2.4 ห้องครัว ต่อชายคาด้านหลังบ้านยื่นออกมา พื้นครัวจะมีระดับต่ำกว่าพื้นบ้านประมาณ 1 ฟุต มีขนาดความกว้าง-ยาวประมาณ 2 x 8 เมตร ใช้เป็นที่ประกอบอาหาร วางอุปกรณ์เครื่องครัว และเมล็ดพันธุ์พืช ไม่มีฝาสำหรับปิดบังห้องครัวแต่อย่างไร

- 3.2.5 รัานน้ำ ปลุกสร้างยื่นต่อออกไปด้านตะวันตกของห้องครัว บริเวณ
รัานน้ำนั้นนอกจากใช้เป็นที่ตั้งของน้ำดื่มแล้ว ยังใช้เป็นที่สำหรับ
อาบน้ำอีกด้วย
- 3.2.6 บันได มีลักษณะคล้ายบันไดลิง สามารถออกจากตัวอาคารได้
ไม่ได้ติดาปูดแน่นตายตัว อยู่บริเวณด้านหลังครัว ซึ่งผิดจากแผนผัง
ของบ้านสวยโดยทั่วไป จึงสันนิษฐานว่าน่าจะถูกย้ายมาจากบันได
ด้านทิศตะวันออกซึ่งอยู่ด้านหน้าบ้านและเป็นทางขึ้น เมื่อมีการต่อ-
เติมอาคารหลังใหม่ด้านหน้า
- 3.2.7 อาคาร เป็นอาคารที่สร้างต่อเติมชั้นในภายหลังสร้างเชื่อมกับ
อาคารแฝดด้านหน้าในแนวขวาง โดยย้ายบันไดทางขึ้นบ้านไปไว้
ที่ห้องครัวหลังบ้าน อาคารหลังนี้เป็นห้องโถงขนาดใหญ่มีฝ้ากัน
ล้อมรอบมิดชิด ไม่แบ่งซอยเป็นห้อง เข้าใจว่าน่าจะเกิดจากสมาชิก
ครอบครัวมีเพิ่มมากขึ้นจึงขยายบ้านออกไปอีกให้เพียงพอแก่ความ
จำเป็น

4. บ้านสองชั้น เป็นบ้านสมัยใหม่ เพิ่งจะได้รับความนิยมเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง
โดยบ้านดังกล่าวมีลักษณะคล้ายบ้านชั้นเดียวได้ทุนสูง ชั้นบนมีฝ้าไม้กระดานปิดบังอย่างมิดชิด
มีหน้าต่างขนาดมาตรฐานสากล เนื่องจากชื่อมาจากร้านจำหน่ายอุปกรณ์ก่อสร้าง หลังคามุง
ด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง ครอบครัวยุคใหม่ก็จะมีฝ้าเพดานห้องกันความร้อน ส่วน
ชั้นล่างนั้นจะก่อซีเมนต์บล็อกหรืออิฐมอญเป็นผนังบ้านมีความมั่นคงแข็งแรงมาก จากนั้นก็จะ
ทาสีให้เกิดความสวยงามตามสมัยนิยมเพื่อป้องกันเนื้อไม้จากฝน แสงแดด และแมลงต่าง ๆ
สีทาบ้านที่นิยมในชุมชนบ้านดงกระหิงจะเป็นสีสตีโล เช่น สีฟ้า สีเขียว เป็นต้น

แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านตงกระทิงส่วนใหญ่ไม่ค่อยดีนัก แต่ความต้องการปลูกสร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัยใหม่มีสูง เนื่องจากบ้านเดิมที่ปลูกสร้างมาเป็นระยะเวลาอันมีสภาพทรุดโทรมจึงรื้อปลูกสร้างใหม่ บ้านที่ปลูกสร้างใหม่นิยมปลูกสร้างในรูปทรงสมัยใหม่เป็นบ้านสองชั้น แต่เนื่องจากวัสดุก่อสร้างมีราคาแพง ชาวบ้านจึงต้องใช้เวลาในการก่อสร้างเป็นเวลาหลายปี โดยสะสมวัสดุอุปกรณ์ที่ละเล็กละน้อย เมื่อมีจำนวนมากพอก็จะต่อเติมไปเรื่อย ๆ เมื่อหมดงบก็จะชะลอใช้ก่อนทำเช่นนี้จนกว่าจะแล้วเสร็จ ซึ่งบางครั้งควรถ้องใช้เวลาในการก่อสร้างนานถึง 4-5 ปี ในระหว่างที่ยังก่อสร้างไม่เสร็จเจ้าของบ้านจะมุงหลังคาและใช้สังกะสีเก่าเป็นฝาปิดล้อมไว้ก่อน แม้อากาศจะร้อนสักหน่อยก็ต้องอดทนรอจนกว่าจะมีเงินทุนสร้างต่อให้แล้วเสร็จ

สำหรับแผนผังบ้านสมัยใหม่นี้ไม่มีรูปแบบแผนผังของบ้านเดิมอีกต่อไป จุดเน้นก็เปลี่ยนไปโดยเน้นทั้งประโยชน์ใช้สอยและความสวยงามควบคู่กันไป กล่าวคือแผนผังบ้านประกอบด้วยห้องต่าง ๆ หลายห้อง เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ อยู่ในบ้านสะดวกต่อการใช้ เป็นต้น

นอกเหนือจากบ้านสองชั้นบ้านสมัยใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันก็คือ บ้านชั้นเดียวแบบตะวันตกที่เรียกว่าบ้านทรงสเปน มีรูปทรงสวยงามแปลกตา ราคาในการก่อสร้างไม่สูงนัก ได้รับความนิยมไม่น้อยและนับวันจะได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับอย่างแน่นอน

องค์ประกอบของบ้าน

องค์ประกอบของบ้านชาวส่วยตงกระทิงมีองค์ประกอบไม่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามจะแตกต่างกันบ้างก็คงจะได้แก่ ประเภท ที่มี และวิธีการในการแปรรูปวัตถุเดิมมาเป็นวัสดุในการก่อสร้างเท่านั้น สำหรับองค์ประกอบที่สำคัญของบ้านชาวส่วยบ้านตงกระทิงที่สำคัญมีดังนี้คือ

1. หลังคา ในยุคแรกหลังคาบ้านชาวส่วยตงกระทิง จะมุงด้วยหญ้าคา หลังจากสร้างฐานะอยู่หลายปีความเป็นอยู่ดีขึ้น หลายครอบครัวเริ่มเปลี่ยนวัสดุมุงหลังคา ซึ่งเดิมเคยใช้หญ้าคาก็เปลี่ยนมาใช้สังกะสีแทน เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีความคงทนถาวรกว่า และในปัจจุบันครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะหันมาใช้กระเบื้องลอนคู่และซีแพคโมเนียมุงหลังคา ทั้งนี้เพราะกระเบื้องมีความคงทนและมีสีสรรอย่างหลากหลายให้เลือกใช้
2. ฝาบ้าน ฝาบ้านของชาวส่วยบ้านตงกระทิง ในยุคแรกจะทำจากไม้ไผ่ขัดแตะใบยาง ชาวส่วยเรียกว่า "กะตองคลากะแบง" หรือขัดแตะไม้ไผ่ล้วน ฝาบ้านไม้กระดานเพิ่งมีใช้ในยุคหลัง บ้านที่ไว้ฝาไม้กระดานส่วนใหญ่จะเป็นบ้านของผู้มีฐานะดีหรือผู้นำชุมชน หากเป็นชาวบ้านทั่วไปก็ยังใช้ฝาบ้านขัดแตะอยู่ ในยุคปัจจุบันฝาไม้กระดานหาได้ยากและมีราคาแพง ชาวบ้านจึงหันมาใช้ซีเมนต์บล็อกหรืออิฐแทนไม้ เนื่องจากมีราคาถูก คงทนถาวรมากกว่าทั้งยังสามารถทำเป็นลวดลายตกแต่งให้สวยงามได้ตามต้องการ

นอกจากนี้จากชาวบ้านจะนิยมใช้ซีเมนต์บล็อกก่อเรียง เป็นผนังแทนฝาบ้านแล้วในครอบครัวที่มีฐานะปานกลางต้องเก็บออมเงินที่ละน้อย เจียดแบ่งมาใช้ปลูกสร้างบ้าน ต้องใช้เวลาในการปลูกสร้างเป็นเวลานานหลายปีจึงจะสำเร็จเรียบร้อย ในการปลูกสร้างบ้านนั้นก็นำสังกะสีเก่าที่ได้จากการรื้อเปลี่ยนหลังคามาดีปิดทำเป็นฝาบ้านเป็นการชั่วคราวไปก่อนจนกว่าจะปลูกสร้างบ้านจึงเปลี่ยนฝาบ้านใหม่

3. หน้าต่าง หน้าต่างบ้านของชาวบ้านดงกระหิงในระยะแรกเป็นไปแบบเรียบง่าย ทำจากไม้แผ่นเดียวและมีบานเดียว ไม่มีขนาดกว้างยาวเป็นมาตรฐาน แต่จะดูตามความเหมาะสมกับขนาดของบ้านแต่ละหลัง หน้าต่างบ้านแต่ละหลังอาจทำจากไม้ไผ่ขัดตะไบตอง ไม้ไผ่ขัดตะ หรือแม้แต่เสื่อผ้าก็นำมาปิดช่องหน้าต่างก็มี ในยุคต่อมาเมื่อมีเครื่องมือในการเลื่อยไม้ หน้าต่างก็เริ่มเปลี่ยนมาใช้หน้าต่างไม้แทน เพราะมีความคงทนถาวรมากกว่า การปิด-เปิด หน้าต่างจะแตกต่างกันสมัยปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อเปิดก็จะดันบานหน้าต่างขึ้นแล้วใช้ไม้ค้ำไว้ เมื่อปิดก็นำไม้ค้ำออกก็เป็นอันเสร็จภาระ เป็นที่น่าสังเกตว่าบ้านของชาวส่วยดงกระหิง ในอดีตนั้นปรากฏว่าบ้านแต่ละหลังมีหน้าต่าง ไม้กั้นบานแต่ละบานจะมีขนาดเล็กกว่าหน้าต่างสมัยปัจจุบัน เกือบทั้งหมด การปลูกสร้างบ้านในปัจจุบันช่างไม่นิยมทำวงกบและหน้าต่างเอง เนื่องจากวัสดุจำพวก ไม้หายากขึ้น ซึ่งหันไปซื้อจากท้องตลาดสะดวกกว่าทำให้หน้าต่าง ในยุคปัจจุบันจึงมีขนาดได้มาตรฐานตามสากลนิยมมากขึ้น
4. ประตู บานประตูบ้านของชาวส่วยดงกระหิง ในอดีตมีทั้งที่ทำจากไม้ไผ่ขัดตะไบตอง หรือ ไม้ไผ่ขัดตะทำเป็นแผ่นใหญ่กว่าประตูเพียง เล็กน้อยแล้วยกมาวางปิดประตูไว้คล้องด้วยเชือกป้องกันไม่ให้ล้ม ถ้าเป็นบ้านของผู้มีฐานะดีจะทำด้วยไม้กระดาน ใช้สลักไม้สอดคล้องแทนกลอน แต่ในปัจจุบันประตูบ้านรุ่นใหม่จะมีขนาดตามแบบมาตรฐานสากลนิยม ทั้งนี้ เพราะบานประตูไม่ได้ทำเองเหมือนอดีต เนื่องจากไม้หายากขึ้น จึงนิยมซื้อหาจากท้องตลาดมาใช้

5. เส้าบ้าน ในระยะเริ่มแรกใช้ไม้ไผ่หรือไม้ยืนต้นขนาดย่อมมาทำเป็นเส้า ต่อมาเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีการสร้างบ้านให้ถาวรและมีขนาดใหญ่ขึ้น ก็ต้องใช้เส้าขนาดใหญ่ขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังนั้นเส้าบ้านจะใช้ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ จำพวกไม้ยางและไม้เต็ง การเลือกไม้มาทำเส้าบ้านจะทำการอย่างพิถีพิถัน และต้องนำมาผู้รู้เข้าไปช่วยเลือกในป่าด้วย ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าเลือกไม้ถูกต้องตามหลักความเชื่อจะเป็นศิริมงคล ครอบครัวยังอยู่อย่างสงบสุข ถ้าเลือกไม่ถูกต้องตามตำรา ก็จะมีแต่ความเดือดร้อน ความหายนะจะเกิดขึ้น ในการเลือกเส้าบ้านมีข้อห้ามหลายประการที่จะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น ห้ามใช้ต้นไม้ปลายด้ามมาทำเส้า ห้ามใช้ต้นไม้ที่มีร่องรอยฟ้าผ่า ห้ามใช้ต้นไม้ที่ตัดแล้วล้มขวางทางเดิน หรือห้ามใช้ไม้ที่มีตาไม้อยู่ในระดับเบ็ดไชรี้ ไก่ตอด สลักลอด หมูลี มาทำเป็นเส้าบ้าน หากฝ่าฝืนจะมีแต่ความหายนะอาจทำให้เจ้าของบ้านเจ็บป่วยถึงแก่ความตายได้

เมื่อเลือกไม้ที่ได้ขนาดเหมาะสมและถูกต้องตามตำราแล้วก็จะใช้ขวานถากเพื่อแปรรูปเป็นเส้า ชาวส่วยตงกระทำในอดีตนิยมถากเส้าเป็นรูปแปดเหลี่ยม

ปัจจุบันเส้าบ้านนิยมใช้เส้าปูนซีเมนต์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากป่าไม้ถูกโค่นทำลายลงมาก เส้าไม้หายากและมีราคาแพงจึงหันมาใช้เส้าปูนซึ่งหาได้ง่ายมีให้เลือกหลายขนาดและราคาถูกกว่าเส้าไม้มาก บ้านสองชั้นที่สร้างขึ้นในระยะหลังจะใช้เส้าแบบผสมกัน กล่าวคือเส้าชั้นล่างใช้เส้าปูนส่วนเส้าชั้นบนจะใช้เส้าไม้จากบ้านเก่ามาต่อเติมช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุได้ระดับหนึ่ง

6. กระดานพับ ระยะแรกทำจากไม้ไผ่ ต่อมาเปลี่ยนมาใช้ไม้กระดานที่ได้จากการใช้ชวานผ่าแล้วตากผิวให้เรียบ แต่ก็ยังมีรอยชวานเป็นริ้วรอยขรุขระให้เห็น ในระยะหลังเมื่อมีเลื่อยใช้ผิวไม้กระดานจึงดูเรียบร้อยชั้นระดับหนึ่ง แต่ก็ยังคงเห็นเป็นรอยพื้นเลื่อยปรากฏอยู่ การปูพื้นของชาวส่วยไม่ค่อยพิถีพิถัน กล่าวคือจะนำแผ่นกระดานมาวางเรียงโดยไม่ตอกแต่งขอบกระดานให้เรียบ ดังนั้นเวลาปูพื้นจะมีช่องว่างระหว่างกระดานแต่ละแผ่นประมาณ 1-2 นิ้ว ที่เป็นเช่นนี้อาจมีข้อจำกัดว่าผู้ที่สร้างบ้านนั้นล้วนแต่เป็นเพื่อนบ้านที่ขอแรงมาช่วย ไม่ใช่ช่างมืออาชีพหรืออาจมีเวลาจำกัดจึงทำให้งานออกมาไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร แต่ในการปลูกสร้างบ้านในปัจจุบันการขอแรงงานมาช่วยเหมือนเมื่อก่อนแทบไม่มีให้เห็น ยกเว้นการปลูกสร้างบ้านแบบกระท่อมหรือหลังขนาดย่อมของผู้มีฐานะค่อนข้างยากจนยังคงมีการขอแรงงานกันอยู่ แต่โดยทั่วไปแล้วมักจ้างช่างมืออาชีพมาปลูกสร้างทำให้ผลงานออกมาดูเรียบร้อยชั้นมาก
7. บันได บ้านของชาวส่วยในอดีตจะทำจากไม้ไผ่หรือไม้สีเหลี่ยม หรือกลมก็ได้ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-3 นิ้ว ตัวบันไดเจาะใส่ลูกชั้นบันไดมีลักษณะกลมหรือเหลี่ยมก็ได้ บันไดจะไม่มีราวจับ และไม่นิยมตีบันไดยึดติดไว้กับตัวบ้าน หากแต่จะทำเหมือนบันไดลิง มีน้ำหนักเบา ยกเคลื่อนย้ายได้แต่มีความแข็งแรง ทั้งนี้เพราะเมื่อเจ้าของบ้านไปทำงานก็จะยกบันไดออกไปไว้ที่อื่นบึ่งกันไก่อ่ หรือสุนัขขึ้นไปค้ำขาของ หรือขโมยกินอาหารบนบ้าน นอกจากนี้ยังเป็นสัญญาณบอกให้แขกที่มาเยือนทราบว่าเจ้าของบ้านออกจากบ้าน ซึ่งอาจไปนานจึงไม่ต้องรอคอย ซึ่งถือเป็นความซาบซึ้งของบรรพชนของชาวส่วยในอดีตที่น่าสนใจยิ่ง

แหล่งที่มาของวัสดุ

แหล่งวัสดุที่นำมาใช้ในการปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวส่วยบ้านดงกระทิง ในระยะแรกได้จากป่าไม้ในเขตชุมชน เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างไม่ว่า ทุ้กาคาใช้มุงหลังคา ไม้ไผ่ที่ใช้ทำฝา พื้น หรือเสา และไม้กระดานพื้น ไม้-เครื่อง ฝาและเสาที่ทำจาก ไม้ยืนต้นชนิดต่าง ๆ สามารถเลือกหามาใช้ได้อย่างเต็มที่ ไม่มีการซื้อขาย ไม่มีใครหวงห้ามมีกำลังทำได้มากน้อยเพียงใดก็เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้สร้างทำ ในการเลือกหาไม้มาใช้ปลูกสร้างบ้านเรือนในยุคนั้นไม่มีเครื่องมือ เครื่องทุ่นแรง ในการตัด ซักลาก และแปรรูปไม้

ดังนั้นเจ้าของบ้านจะต้องใช้วิธีลงแขกขอแรงงานจากเพื่อนบ้านไปช่วย ซึ่งทุกคนต่างก็เต็มใจช่วยเหลือด้วยความยินดี ป่าไม้จึงถูกตัดมาปลูกสร้างบ้านเรือน ถูกตัดมาทำเป็นเชื้อเพลิง สืบต่อกันมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ป่าไม้จึงถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก ประกอบกับปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือนมากขึ้น และความต้องการพื้นที่ทำกินมากขึ้นทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว และเพราะอดีตมีเครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงที่ทันสมัยอำนาจในการทำลายจึงเพิ่มทวีเป็นหลายเท่า จนปัจจุบันแทบไม่มีไม้ยืนต้น เหลือพอที่จะตัดมาแปรรูปเพื่อปลูกสร้างบ้านได้ ประกอบกับรัฐได้ออกกฎหมายห้ามตัดไม้มาบังคับใช้จึงไม่สามารถตัดไม้มาปลูกสร้างบ้านได้โดยเสรีเช่นในอดีตได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ชาวบ้านจึงต้องหันมาซื้อวัสดุในการสร้างบ้านเรือนจากโรงเลื่อย และโรงงานที่ผลิตวัสดุก่อสร้างในที่สุด

ความเชื่อเรื่องการสร้างบ้าน

ความเชื่อในการสร้างบ้านเรือนของชาวไทยกวย จะสร้างบ้านหันหน้าไปทางทิศตะวันออก หันหน้าไปทิศตะวันตก เพราะเชื่อว่าทิศตะวันตกเป็นทิศของผีศาจ หากลูกจะแยกบ้านไปปลูกใหม่ห้ามสร้างทางทิศใต้ของบ้านหลังเดิม บริเวณสร้างบ้านนิยมปลูกขี้ข้าวไว้ และห้ามปลูกสร้างขี้ข้าวหันหน้าไปทางทิศเหนือและทิศตะวันตก เพราะชาวไทยกวยเชื่อว่าทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นที่อยู่ของ โขลงข้าง ข้างจะมากินข้าวในขี้หมด บ้านได้บ้านนิยมเป็นจำนวนคี่ เช่น 5 ชั้น 7 ชั้น เพราะมีความเชื่อว่า "ชั้นคู่บ้านได้ผี ชั้นคี่บ้านได้คน"

เครื่องนุ่งห่ม

จากสภาพสังคมของชาวส่วยบ้านดงกระทิง ในอดีตมีลักษณะเป็นสังคมปิด การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกค่อนข้างน้อย ดังนั้นจึงเป็นผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวส่วยจึงเป็นไปอย่างเรียบง่าย สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องนุ่งห่มของแต่ละครอบครัวจะผลิตขึ้นใช้เองในลักษณะแบบครอบครัว คือ เริ่มตั้งแต่ปลูกหรือหาวัตถุดิบเอง ถักทอ ฟอกย้อม และตัดเย็บเองทุกขั้นตอน ผู้มีหน้าที่ในการจัดหาเครื่องนุ่งห่มให้แก่สมาชิกในครอบครัวโดยตรง คือแม่บ้าน ส่วนสมาชิกคนอื่น ๆ จะช่วยเหลือบ้างก็เห็นจะได้แก่ การไถพรวน ปลูกหม่อน และทำอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการแปรสภาพผลผลิตช่วยแม่บ้านเท่านั้น

ประเภทของผ้า

ในบรรดาเครื่องนุ่งห่มที่ชาวส่วยบ้านดงกระทิง ในอดีตผลิตขึ้นใช้เองจำแนกตามวัตถุดิบออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ผ้าย
2. ไหม

ซึ่งผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มที่ทำจากวัตถุดิบทั้งสองประเภทนี้ขึ้นมาและขั้นตอนในการผลิต
ดังนี้คือ

ผ้าฝ้าย ในอดีตชาวบ้านดงกระทิงแทบทุกหลังคาเรือนจะปลูกฝ้ายไว้สำหรับทำ
เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ เช่น เสื้อ กางเกง ผ้าถุง ผ้าขาวม้า ฯลฯ ให้สมาชิกในครอบครัว
สวมใส่

ขั้นตอนในการผลิต

ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ หลังจากเก็บปุ๋ยฝ้ายที่แก่เต็มที่แล้วดังนี้

1. นำปุ๋ยฝ้ายตากแดดให้แห้ง
2. นำมาอ้วแยกเมล็ดออกจากปุ๋ยฝ้าย
3. นำปุ๋ยฝ้ายที่แยกเมล็ดมาตีด้วยไม้ตีดี มีลักษณะคล้ายคันธนู โดยใช้ส่วน
ที่เป็น เชือกตีดีให้ปุ๋ยฝ้ายฟู
4. นำปุ๋ยฝ้ายที่ผ่านการตีดีให้ฟูแล้วม้วนเป็นหลอด โดยใช้ไม้กลมขนาด
ตะเกียบมาหมุนม้วนเป็นหลอดคล้ายขนมทองม้วน
5. นำฝ้ายที่ม้วนเป็นหลอดมาปั่นเพื่อดึงเป็นเส้นด้าย โดยผ่านเครื่องปั่นที่
เรียกว่า ไน
6. นำเส้นด้ายจากไนนี มาจัดแบ่งเป็นใจฝ้ายโดยฝ้ายเครื่องมือที่เรียก
ว่า หลาน้อย
7. นำเส้นด้ายไปฟอกย้อมสี
8. นำฝ้ายไปต้มใส่ข้าวเจ้าจนข้าวเปื่อย บิดให้แห้งแล้วนำไปกระตุกกับ
ราวไม้เพื่อสลัดเศษข้าวออกให้หมด แล้วตากให้แห้งจึงนำไปทอได้
9. นำเส้นด้ายมาต่อเข้ากับอุปกรณ์ในการทอ ประกอบด้วยพืมและเขา
นำด้ายส่วนหนึ่งไปปั่นใส่หลอด แล้วบรรจุลงกระสวย

10. นำผ้ายซ้อซ้อ 9 และ 10 มาทอเข้าด้วยกันก็จะได้ผ้าฝ้ายผืนยาว
11. ฟอกย้อมสีในขั้นตอนนี้หากยังไม่ผ่านการย้อมสีตามขั้นตอนที่ 7 ก็สามารถใช้ฟอกย้อมสีที่ต้องการได้อีกครั้งหลังจากตัดเป็นเครื่องนุ่งห่มเสร็จแล้ว

การย้อมสี

สีที่นิยมใช้ในการย้อมผ้าฝ้าย ในอดีตล้วนแต่เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ ทั้งสิ้น และสีที่นิยมใช้มีเพียงไม่กี่สีที่สำคัญได้แก่

สีน้ำเงิน	ได้จากต้นคราม
สีดำ	ได้จากผลมะเกลือ
สีเหลือง	ได้จากขมิ้น แก่นขนุน
สีแดง	ได้จากครั่ง และเปลือกหว่า

โดยเฉพาะสีน้ำเงินหรือสีครามเป็นสีที่ได้รับความนิยมสูงสุดโดยมีกระบวนการ

ขั้นตอนในการย้อมสีครามพอสังเขปดังนี้

1. นำต้นครามมาแช่น้ำในโอ่งหรือหม้อดิน ทั้งไว้ประมาณ 2-4 วัน เปลือกและใบครามจะเน่าเปื่อย น้ำจะเป็นสีน้ำเงิน
2. เอากากต้นครามและใบออก แล้วใช้ปูนกินหมากกวนในจำนวนพอเหมาะ ทั้งไว้ 1 คืน
3. ต้มน้ำครามให้ร้อน ใส่ด่างเปลือกนุ่นพอประมาณ แล้วนำผ้าฝ้ายสีขาวชุบน้ำบิดพอหมาด ๆ ย้อมต้มไว้สัก 1-2 ชั่วโมง
4. นำผ้าออกมาล้างจนสะอาดแล้วนำไปตากให้แห้ง หากสียังจางหรือยังไม่เป็นที่พอใจก็นำกลับไปย้อมใหม่หลาย ๆ ครั้งจนเป็นที่พอใจ ในระหว่างการย้อมสีครามนี้มีข้อชะล่า หรือข้อห้ามอย่างเช่น

- สถานที่ข้อมต้องอยู่ในที่ลับตาคน
- ห้ามหญิงที่เป็นประจำเดือนเข้าใกล้
- ห้ามผู้เดินผ่านขณะข้อมสีชมพูหรือบ่นว่าเหม็น

ในระหว่างฟอกข้อมสีครามอยู่นี้ หากเป็นหญิงที่เป็นประจำเดือนเดินผ่านหรือมีคนชมพูว่าหอม หรือบ่นว่าเหม็น เชื่อว่าจะข้อมสีไม่ติด

ปัจจุบันชาวส่วยบ้านดงกระทิง เลิกปลูกฝ้ายเพื่อใช้ทำเครื่องนุ่งห่มเป็นเวลานานกว่า 40 ปีแล้ว ทั้งนี้เพราะกระบวนการในการเตรียมงานไปจนถึงขั้นตอนในการตัดเย็บจนสำเร็จรูปนั้นยุ่งยากและต้องใช้เวลามาก ประกอบกับในระยะหลัง ได้มีโรงงานผลิตเส้นด้ายจากฝ้ายออกมาขายจำหน่ายแพร่หลายและมีสีเคมีให้เลือกใช้อย่างหลากหลายควบคู่กันไป ดังนั้นชาวบ้านก็จะซื้อหาเส้นด้ายและสีเคมีจากท้องตลาดไปทอและฟอกข้อม ซึ่งสะดวกและลดขั้นตอนในการผลิตลงได้อย่างมาก นับแต่นั้นมาชาวบ้านเริ่มเลิกปลูกฝ้าย เลิกปลูกคราม และเลิกข้อมสีจากธรรมชาติไปในที่สุด

ดังนั้นในปัจจุบันแทบไม่เห็นชาวบ้านดงกระทิงทอผ้าฝ้ายและฟอกข้อมสีตามแบบโบราณที่บรรพชนเคยทำอีกเลย

ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย

หลังจากทอผ้าฝ้ายเป็นผืนยาวแล้ว แม่บ้านจะนำไปตัด-เย็บด้วยมือเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่สำคัญได้แก่ เสื้อ ผ้าขาวม้า ผ้าถุง กางเกง หมอน พูกและอื่น ๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน

ผ้าไหม ชาวส่วยบ้านดงกระทิง มีความสามารถในการผลิตผ้าไหมได้ดีไม่แพ้ชุมชนอื่น ๆ แต่เนื่องจากการผลิตผ้าไหมมีกระบวนการขั้นตอนในการผลิตค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน และต้องมีเวลาดูแลเอาใจใส่ในกระบวนการผลิตแต่ละขั้นตอนเป็นอย่างดีจึงจะได้ผลผลิต

คุ่มค่านางฮุย ยี่มรั่มย์ อายุ 54 ปี ภรรยาผู้ใหญ่บ้านดงกระทิง หมู่ที่ 1 เล่าว่าชาวส่วย เชื่อว่าผู้ที่เลี้ยงไหมได้ผลขึ้นอยู่กับโชคความสาด้วย โดยนางฮุย ตั้งข้อสงสัยคิดว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไปเลี้ยงไหม ตัวไหมมักจะเป็นโรคตายบ่อย ๆ แต่คนที่มีความดีเลี้ยงไหมมักไม่ค่อยมีโรคมาเบียดเบียน จากความเชื่อดังกล่าวอาจเป็นไปได้ว่าชาวบ้านทั่วไปต่างตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินเพื่อสร้างฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นจึงไม่ค่อยมีเวลาเอาใจใส่ดูแลตัวไหมเท่าที่ควร จึงทำให้ตัวไหมเป็นโรคตาย ส่วนผู้มีความดีจะมีบริวารดูแลอย่างใกล้ชิดจึงไม่ค่อยมีปัญหาโรคระบาดเกิดขึ้น ดังนั้นในชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิงจึงมีคนเลี้ยงไหมเพียงไม่กี่ครอบครัวจึงส่งผลให้ผ้าไหมมีราคาแพง ผู้ใช้ผ้าไหมเป็นเครื่องนุ่งห่มก็จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มคนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีเท่านั้น แต่ชาวบ้านทั่วไปมักไม่ค่อยนิยมใช้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผ้าไหมทำได้ยาก มีราคาแพง การดูแลรักษายากและมีโอกาสใช้เฉพาะในโอกาสพิเศษเท่านั้น ซึ่งขัดกับลักษณะนิสัยและวิถีชีวิตของชาวส่วยบ้านดงกระทิงซึ่งเป็นคนขยันขันแข็งในการทำมาหากิน ดังนั้นเสื้อผ้าที่ใช้ต้องทนทานราคาไม่แพง ใช้ได้สมบุกสมบันกับงานการเกษตร ผ้าที่มีคุณสมบัติดังกล่าวก็มีแต่ผ้าฝ้ายเท่านั้นที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ ดังนั้นผ้าไหมจึงไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร

ขั้นตอนในการผลิต

- กระบวนการผลิตผ้าไหมมีขั้นตอนซับซ้อนมาก แต่จะขอกกล่าวเพื่อเป็นพื้นฐานพอสังเขปดังนี้ คือ
1. ปลูกหม่อน เพื่อนำใบไปเลี้ยงตัวไหม
 2. ใช้ใบหม่อนเลี้ยงตัวไหมไปจนกว่าตัวไหมแก่จึงจะสร้างรังไหม
 3. นำรังไหมไปต้มเพื่อดึงเส้นใย ชาวบ้านเรียกสาวหลอกหรือสาวไหม
 4. นำเส้นไหมแบ่งเป็นปอຍ
 5. นำปอຍไหมไปฟอกสีให้ขาว โดยใช้น้ำด่างฟอกแล้วตากให้แห้ง
 6. นำเส้นไหมมาแกะซี่ไหมให้ดูเรียบร้อย

7. มัดหมี่เพื่อทำลวดลาย
8. ย้อมสี
9. นำไปทอ
10. ตัด-เย็บเครื่องนุ่งห่ม เป็นอันเสร็จขั้นตอนในการผลิต

ที่มาของสีย้อมผ้า

สีที่ใช้ย้อมผ้าไหมในอดีตเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติทั้งสิ้น ซึ่งก็มีให้เลือกใช้เพียงไม่กี่สี ที่สำคัญได้แก่

- สีดำ ได้จาก ผลมะเกลือ
- สีเหลือง ได้จาก แก่นขนุน และเข
- สีแดง ได้จาก ครั่ง และเปลือกหว่า
- สีขาว ได้จาก การฟอกด่าง

ซึ่งสีเหล่านี้ถือว่าเป็นสียอดนิยมของชาวส่วยบ้านดงกระทิง การฟอกย้อมสีธรรมชาติมีกระบวนการที่ซับซ้อน ต้องพิถีพิถันระมัดระวังมาก ในระยะหลัง ๆ จึงไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ประกอบกับในช่วงต่อมาความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้ามาก มีการผลิตสีสังเคราะห์ออกมาจำหน่ายในท้องตลาดอย่างแพร่หลาย กระบวนการฟอกย้อมสีสังเคราะห์ทำได้ง่าย มีสีให้เลือกอย่างหลากหลาย สีติดทนนานและมีราคาไม่สูงนัก จึงได้รับความนิยมจากชาวบ้านอย่างรวดเร็ว จนไม่มีครอบครัวใดย้อมผ้าไหมด้วยสีธรรมชาติเหมือนครั้งอดีตเหลืออยู่เลย

ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

หลังจากการทอผ้าไหมเสร็จเรียบร้อยแล้ว แม่บ้านก็จะนำผ้าไหมไปตัดเย็บด้วยมือ ทำเป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันที่สำคัญได้แก่

- ผ้าสะไบ ใช้สำหรับพาดบ่าหรือพาดเบี่ยง ซึ่งนิยมทอเป็นผ้ายกดอกหรือผ้ายกเขา ชาวบ้านเรียก ตะกอ ชาวส่วยนิยมเรียกผ้าสะไบว่า "ผ้าแก็บ" ประโยชน์ใช้สอยของผ้าสะไบนั้นนอกจากจะใช้พาดบ่าแล้วยังใช้สำหรับเช็ดเหงื่อ เช็ดปาก โปกหัวกันแดด ท่อสิ่งของต่าง ๆ คาดอก ปูนอน ฯลฯ ได้ ถือได้ว่าเป็นผ้าสารพัดประโยชน์และใช้ได้ในทุกโอกาส สำหรับสืบทอดใช้กับผ้าแก็บนี้สิ่งที่ได้รับความนิยมสูงสุดในระยะแรกคือสีดำ (สะไบแวง) รองลงมาได้แก่สีขาว (สะไบเบ้าะ) ต่อมาเมื่อมีสีสังเคราะห์ซึ่งย้อมง่ายและมีสีให้เลือกหลากหลาย ชาวส่วยจึงนิยมย้อมผ้าแก็บด้วยสีค่อนข้างสด อันได้แก่ สีบานเย็น สีเขียวอ่อน เป็นต้น
- เลื้อ เลื้อที่ตัดจากผ้าไหมจะใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น งานบุญเท่านั้น ไม่ใส่พราเพราะดั่งนั้นเลื้อที่ตัดด้วยผ้าไหมต้องมีความปราณีตและสวยงามเป็นพิเศษ ลักษณะเลื้อ หญิงสาวนิยมสวมเลื้อคอกลม ผ่าอกด้านหน้า แขนสั้น หญิงมีอายุนิยมใส่เลื้อคอกลม ผ่าอกด้านหน้า กระตุ้มทำจากเงินพดด้วง เลื้อแขนยาวทรงกระบอก
- ผ้าซิ่นหรือผ้านุ่ง มีทั้งผ้าพื้น ผ้าลาย ผ้ามัดหมี่ ผ้านุ่งที่ใช้ในงานสำคัญเรียกว่าจากวี ผ้านุ่งของชาวส่วยจะมีส่วนประกอบเพิ่มเติมอีก 2 ส่วนคือหัวซิ่น และตีนซิ่น ตีนซิ่นยังแบ่งออกเป็นเจิง หรือยั้ง ซึ่งเป็นตีนซิ่นที่มีความกว้างประมาณ 2 นิ้ว ทอจากฝ้าย ย้อมสีดำ

ขอบล่างสุดใช้ไหมสีแดงหรือเหลือง ตันชั้นอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า
กระบูล เป็นตันชั้นที่ทอจากผ้าไหมเป็นลายมัดหมี่

- ผ้าใส่รัง เป็นผ้านุ่งของผู้ชายมีลวดลายหลายสีทอเป็นตารางสี่เหลี่ยม
ขนาดใหญ่ ประกอบด้วยสีแดง สีชมพู และสีเขียว เป็นต้น

การแต่งกายของชาวส่วยดงกระทิง

การแต่งกายของชาวส่วยบ้านดงกระทิงในอดีตเป็นไปอย่างเรียบง่าย สีเสื้อผ้าจะ
ไม่ฉูดฉาด และในแต่ละช่วงอายุการแต่งกายจะแตกต่างกันออกไป ดังนี้คือ

การแต่งกายของเด็ก

เด็กชาย นิยมไว้ผมจุกหรือเกล้าสำหรับคนที่เจ็บป่วยบ่อย หัวโล้น โคนศีรษะเพื่อ
ป้องกันเหา เด็กชายอายุก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่จะเปลือยกาย จะมีผ้าห่ม
พันกายบ้างในฤดูหนาว เครื่องประดับตกแต่งกายพ่อแม่จะเจาะเปลือก
หอยแครงหรือหอยเบี้ยหรือเหรียญขนาดราคา 1 สตางค์ หรือที่เรียก
กันว่าสตางค์แดงห้อยคอให้ บางคนจะมีด้ายสีแดงซึ่งเป็นเครื่องรางห้อยคอ
ในครอบครัวที่มีฐานะดีก็จะใส่กำไลข้อมือข้อเท้าให้เด็ก เมื่ออย่าง
เข้าสู่วัยเรียนก็จะนุ่งกางเกงหุรัด ไม่นิยมสวมเสื้อในหน้าหนาวจะห่ม
ผ้าขาวม้าให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย

เด็กหญิง อายุในช่วงก่อนวัยเรียน ทรงผมไม่แตกต่างจากเด็กชาย กล่าวคือไว้
ผมจุกหรือ โคนผมป้องกันเหา การแต่งกายจะมีตะปิ้งปิดบริเวณอวัยวะเพศ
ไม่สวมเสื้อ มีเครื่องประดับทุกอย่างเหมือนเด็กชาย ครั้นอายุเข้าสู่วัย-
เรียนก็จะนุ่งผ้าถุงใส่เสื้อคอกระเช้า

ในสมัยปัจจุบันเด็กหญิงและชายชาวส่วยมีเสื้อผ้าอาภรณ์ที่ทันสมัยสวมใส่เสื้อผ้าเหมือนเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งนี้เพราะสภาพเศรษฐกิจความเป็นอยู่ดีขึ้น พ่อแม่ผู้ปกครองได้รับการศึกษาและรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ทำให้มีโลกทัศน์กว้างขวางขึ้นจึงปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้เป็นอย่างดี

การแต่งกายของชาย

ชายหนุ่ม จะไว้ผมรองทรงหรือปล่อยผมยาวถึงต้นคอ เมื่อพักผ่อนอยู่บ้านไม่นิยมสวมเสื้อ นุ่งผ้าขาวม้าหรือกางเกงขุดหรือขากวีย มีผ้าขาวม้าคาดเอว สำหรับชุดสวมใส่ไปทำงานจะเป็นเสื้อคอกลมผ่าอกแขนยาว สีดำ นุ่งกางเกงขากวีย หรือกางเกงขุด ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว หรือโพกหัว ขณะทำงาน บางคนจะนุ่งเฉพาะกางเกงหรือนุ่งเฉพาะผ้าขาวม้าผืนเดียว ไม่สวมเสื้อในขณะทำงานก็มี ในโอกาสพิเศษมีงานเทศกาลหรืองานบุญต่าง ๆ เสื้อผ้าชายหนุ่มบางคนอาจใช้ชุดเดียวกันกับชุดทำงาน แต่คนที่มีความดีจะมีชุดใหม่พิเศษมาเปลี่ยน

ปัจจุบันการแต่งกายของหนุ่มชาวส่วยดงกระทั่งจะแต่งกายเหมือนคนเมืองทุกประการทั้งนี้เนื่องจากคนในวัยนี้สมัยนี้ได้มีโอกาสออกไปศึกษาเล่าเรียนในตัวเมืองหรือไปทำงานในเมืองนาน ๆ การรับรู้ข่าวสารของคนหนุ่มโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นโทรทัศน์ ภาพยนตร์มีมากขึ้น จึงเกิดการเลียนแบบ และเลือกหาซื้อเครื่องแต่งกายรูปทรงสีลันที่ทันสมัยตามห้างสรรพสินค้า ร้านค้าต่าง ๆ ได้ง่าย ดังนั้นคราบโคลนของหนุ่มส่วยที่แต่งตัวอย่างเรียบง่ายจึงไม่มีหลงเหลือให้เห็นอีกเลยในปัจจุบัน

ชายสูงอายุ ตัดผมทรงทรงหรือยาวถึงต้นคอ ปกติจะไม่สวมเสื้อแต่จะนุ่งกางเกงขา- ก้วย กางเกงหูด นุ่งโสร่ง มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือพาดไหล่หรือโปก ศีรษะและบางครั้งคนสูงอายุจะนุ่งผ้าขาวม้าผืนเดียวนั่งทำงานจักสาน หรืองานอื่น ๆ ก็มี แต่ในโอกาสพิเศษมีงานบุญ ผู้สูงอายุจึงจะสวมเสื้อ คอกลมผ่าอกคล้ายเสื้อกั๊กแข็ง สีขาวหรือสีน้ำเงิน ใช้ผ้าขาวม้าคาดขุ่ หรือพาดไหล่

ปัจจุบันการแต่งกายของผู้ชายสูงอายุชาวส่วยได้เปลี่ยนมาใช้เสื้อผ้า อากาศที่ผู้ชายอยู่ตามท้องตลาดตามแบบอย่างของคนเมือง ซึ่งมีให้เลือก ซื่อหาอย่างหลากหลาย

การแต่งกายของหญิง

หญิงสาว การแต่งกายของหญิงสาวชาวส่วยบ้านดงกระทิงในอดีตจะไว้ผมยาว สวมเสื้อคอกลมผ่าอกแขนสั้น หรือคอกระเช้าขณะอยู่บ้าน ชุดทำงาน ใช้เสื้อคอกลมผ่าอกแขนยาว ลำตัวหรือสีน้ำเงิน นุ่งผ้าถุง ในโอกาส พิเศษใส่เสื้อสีต่าง ๆ เช่น สีดำ สีขาว สีเหลือง นุ่งผ้าถุงดำ หรือ ซิคัน คือผ้าถุงทอจากฝ้ายสลับลีเขียว ขาว เหลือง หรือแดง หญิงสาว ที่มีฐานะดีจะนุ่งผ้ามัดหมี่ ผัดหน้าทาแป้งเม็ด หญิงสาวบางคนใช้แป้งเม็ด ผสมน้ำขัน ๆ ใช้ชี่หวีจุ่มลงในแป้งแล้วนำมาตกแต่งลงที่ใบหน้า

การแต่งกายของหญิงสาวในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมากจนแทบไม่ เหลือเค้าเดิมเลย ทั้งนี้ผลจากการศึกษา การอพยพแรงงานไปทำงาน ย่างต่างถิ่น และสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ได้เปลี่ยนรูปแบบการแต่งกาย ของหญิงสาวชาวส่วยไปเป็นแบบคนเมืองแทบแยกไม่ออก

หญิงสูงอายุ หญิงชาวส่วยตงกระทิงในอดีต หลังแต่งงานมีลูกแล้วหนึ่งคนจะนิยมเปลือยกายท่อนบนไม่สวมเสื้อ บางโอกาสใช้ผ้าสะไบกระโจมอกหรือผาดไหล่ นุ่งผ้าถุงดำหรือสีน้ำเงิน หรือชัคัน หญิงชราเมื่ออยู่บ้านจะเปลือยกายท่อนบนเช่นกัน ยกเว้นผู้มีฐานะดีจะใส่เสื้อคอกระเช้า

ในโอกาสพิเศษจะใส่เสื้อคอกลมผ่าอกแขนยาว นิยมใช้เงินพดด้วงทำกระดุม มีกระเป๋าคอที่ชายเสื้อด้านหน้าล่างข้างละใบ การไว้ทรงผมจะเป็นทรงดอกกระทิงทุ่มปล่อยจอนยาวทั้งสองข้างสำหรับห้อยดอกไม้ และหูทั้งสองข้างเจาะรูประดับด้วยกระจอน หรือตะเกาเงินขนาดใหญ่มีน้ำหนักมากเมื่อใช้ไปนาน ๆ ทำให้หูที่เจาะนั้นขยายกว้างขึ้น ถ้าไม่ใส่ตะเกาก็จะใช้ดอกอ้มซึ่งมีกลิ่นหอมใส่เข้าไปแทน

ปัจจุบันการแต่งกายของหญิงสูงอายุชาวส่วยยังไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงเห็นแต่งกายตามแบบอย่างที่บรรพชนเคยปฏิบัติเหลือให้เห็นอยู่ค่อนข้างมาก

ยารักษาโรค

ในอดีตการให้บริการด้านสาธารณสุขของรัฐที่จัดให้แก่ประชาชนยังไม่กว้างขวางทั่วถึง การให้บริการส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่เฉพาะในสังคมเมือง เป็นส่วนใหญ่ สำหรับชาวชนบทที่อยู่ห่างไกลออกไป เมื่อเกิดเจ็บป่วยก็จะรักษากันตามมีตามเกิด โดยอาศัยยากลางบ้านหรือยาสมุนไพรในการรักษา ชาวส่วยบ้านดงกระทิงก็เช่นกัน เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บก็จะพึ่งพาอาศัยหมอยาในชุมชนที่เรียกกันว่าครูอะ จะรักษากันตามมีตามเกิด โดยใช้ยาสมุนไพรบ้าง ใช้เวทมนต์คาถาทางไสยศาสตร์เข้ามาประกอบเคล้ากันไปตามความเชื่อของคนในชุมชน ซึ่งการรักษาแบบโบราณเหล่านี้บางครั้งผู้ป่วยก็หายจากโรคภัยเบียดเบียน แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตจากกรรมวิธีในการรักษา การเสียชีวิตของผู้ป่วยบางครั้งไม่ได้เสียชีวิตจากการกำเริบของโรค หากแต่เกิดจากกระบวนการรักษา เช่น

เกิดการติดเชื้อ เนื่องจากอุปกรณ์ในการรักษาไม่สะอาด บางรายเสียชีวิตจากการถูก
 ทรมาณร่างกายเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น คนไข้ที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีผีปอบเข้าสิงมัก
 จะถูกหมอไสยศาสตร์ที่รักษาทนต์เพื่อขับไล่ปอบจนคนไข้สลบ แล้วใช้น้ำเย็นราดซึ่งการรักษา
 ของหมอเหล่านั้นขาดความรู้ในการวินิจฉัยโรค จากกรณีตัวอย่างที่นำมากล่าวข้างต้นแพทย์
 หลายท่านได้ให้คำอธิบายตรงกันว่าอาจเกิดจากไข้มาเลเรีย ซึ่งจะมีอาการสั่นและเพื่อ
 เนื่องจากไข้ขึ้นสูง ญาติพี่น้องไม่รู้สาเหตุของโรคก็จะให้หมอทางไสยศาสตร์หมอมารักษา
 ซึ่งหมอเหล่านั้นก็จะบอกว่าผีปอบเข้าสิง จึงทำการรักษาโดยการทนต์เพื่อขับไล่ผีร้ายออกไป
 จนผู้ป่วยหมดแรงแน่นิ่งสลบไป ก็เชื่อว่าผีปอบออกจากร่างผู้ป่วยแล้วจากนั้นก็ให้นำน้ำเย็นมา
 ราดลงตัวผู้ป่วย ลักครู่ผู้ป่วยก็จะฟื้นรู้สึกตัวเพราะไข้ลดลง แต่ถ้าผู้ป่วยมีสุขภาพอ่อนแอมาก ๆ
 ก็อาจจะถึงแก่ชีวิตได้เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิอย่างรวดเร็วในร่างกายของผู้ป่วย
 ในการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน แม้คุณภาพของยาจะมีคุณภาพค่อนข้างต่ำไม่
 มีผลโดยตรงต่อการรักษาโรคก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่มีผลต่อการรักษาทำให้ผู้ป่วยหายจากอาการ
 เจ็บป่วยก็คือ ผลทางด้านจิตวิทยา กล่าวคือ ในการรักษาคนเจ็บไม่ว่าจะนำคนไข้ไปรักษาที่
 บ้านหมอยาหรือเชิญหมอยาให้มารักษาที่บ้านคนเจ็บใช้ก็ตาม หมอยาที่รักษาจะทำหน้าที่
 คล้ายจิตแพทย์ คอยให้กำลังใจ เอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดเสมือนญาติพี่น้องของตนทำให้คน
 ไข้มีความหวังจิตใจเข้มแข็งขึ้นจนเอาชนะโรคร้ายไข้เจ็บได้ในที่สุด ซึ่งการรักษาโรคด้วย
 วิธีนี้ต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน แต่ค่าใช้จ่ายไม่สูงเพียงแค่จ่ายเงินเป็นค่ายกครุเพียงไม่กี่บาท
 และให้ค่าสมนาคุณอีกเล็กน้อยเพื่อเป็นสินน้ำใจแก่หมอยาซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเรียกร้องค่า
 รักษาเอง ค่ารักษาจะได้มาน้อยเพียงใดก็แล้วแต่ญาติพี่น้องผู้ป่วยเห็นเหมาะสม

การสืบทอดความรู้

ในการเรียนรู้วิธีการรักษาโรคของชาวส่วยดงกระทิง ถ้าเป็นความรู้พื้นฐานพอปฐมพยาบาลเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ถูกสิ่งของมีคมบาด แผลงสัตว์กัดต่อย จะเรียนรู้จากการบอกเล่าสืบทอดกันมา แต่ถ้าเป็นการรักษาโรคที่ซับซ้อนขึ้นไปการรักษาเฉพาะโรค เช่น โรคกระดูกแผลเรื้อรัง ส่วนใหญ่จะได้จากการไปฝากตัวรับใช้ หรือฝากตัวเป็นศิษย์หมอยาผู้เฒ่าอย่างเป็นกิจลักษณะ มีการยกครู พิธีรับเข้าเป็นศิษย์ที่เรียกว่าครอบครู เป็นที่น่าสังเกตว่าหมอยาพื้นบ้านชาวส่วยส่วนใหญ่ล้วนเคยผ่านการบวชเรียนมีความรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีสันสกฤตเป็นอย่างดี หมอยาเหล่านี้จะมีการจดบันทึกตำรายาและเวทมนต์คาถาต่าง ๆ เพื่อศึกษาทบทวนตำรายาจนเชี่ยวชาญ หมอยาเหล่านี้มักจะมีคำหน้านามว่า "ทิด" หรือ "จารย์"

หมอยากลางบ้านในชุมชนบ้านดงกระทิงแม้จะได้รับความนิยมนอกจากชาวบ้านหาไปรักษาคนไข้แทบไม่มีเวลาว่างก็ตาม แต่หมอยาเหล่านั้นไม่ได้ยึดเอาการรักษาคนไข้เป็นอาชีพหลัก เพียงแต่ยึดถือเป็นงานอดิเรกหรือเป็นอาชีพรองจากการทำนาทำไร่เท่านั้น

แหล่งที่มาของยา

บรรดา ยาสมุนไพรที่นำมารักษาคนเจ็บคนไข้ นั้น ยາบางชนิดสามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องมีส่วนผสมของตัวยาอื่น ยารักษาโรคบางชนิดจะต้องใช้ผสมกับตัวยาอื่น ๆ หลายชนิด ซึ่งอาจประกอบกันระหว่างพืชกับพืช หรือพืชกับสัตว์ หรือระหว่างสัตว์กับสัตว์ก็มี และในบรรดาวัตถุดิบที่นำมาเป็นส่วนประกอบของยาสมุนไพร เหล่านี้ส่วนใหญ่จะหาได้จากป่าไม้ในเขตชุมชน ซึ่งในอดีตมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันพืชสมุนไพรเหล่านี้ได้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความต้องการพื้นที่ในการเกษตรประกอบกับปัจจุบันยารักษาโรคแผนใหม่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจึงส่งผลให้หมอยาแผนโบราณไม่ได้รับความนิยมและไม่ค่อยมีผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพชน ภูมิความรู้เหล่านั้นก็เริ่มหายไปทีละน้อยจนปัจจุบันทั้งพืชสมุนไพรและหมอยา-

กลางบ้านในชุมชนบ้านดงกระทิงแทบไม่มีผู้ใช้บริการ คาดว่าอีกไม่นานหมอยากกลางบ้านก็จะหมดไปจากชุมชนในที่สุด

การใช้ยา

ตัวยาสุมุนไพรมานำมาใช้ในการรักษาโรครักย์ไข้เจ็บของคนในอดีตนั้นจะนำมาจากส่วนต่าง ๆ ของพืชตัวยยา เช่น ได้จากราก ลำต้น ดอก ผล และใบ ในสัตว์ได้จากหนัง กระดูก เขา และอวัยวะต่าง ๆ มาใช้เป็นส่วนประกอบของตัวยยา โดยการนำเอาตัวยยาเหล่านั้นมาแช่น้ำ มาต้ม มาฝน แล้วอบ ต้ม หรือทา แล้วแต่โรคและคุณสมบัติของตัวยยา ในระหว่างการปรุงยารักษาคนไข้หมอยาหรือครูอะจะจะต้องบ่นเวทมนต์คาถาควบคู่กันไป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษา

การรักษาโรครักย์ไข้เจ็บของชาวบ้านในอดีตนั้น ชาวบ้านบางคนแม้จะไม่ได้เรียนรู้จากครูบาอาจารย์ก็ตาม แต่โดยสภาพแล้วทุกคนมักจะรู้ว่าพืชสมุนไพรชนิดใดรักษาโรคชนิดใด และได้จากส่วนใดของพืชมาทำเป็นตัวยยา เช่น ชาวบ้านรู้ว่าใบน้อยหน่าเมื่อนำมาโขลกให้ละเอียดสามารถรักษาเหาได้ ใบชี่เหล็กใช้เป็นยาระบาย เปลือกฝรั่งทาเกลื้ออย่างไฟแช่น้ำต้มสามารถแก้โรคท้องร่วงได้ ช่าตะไคร้ กระจ๊ะเทียม มะนาว เมื่อโขลกคูลูกเค้ล้าใช้รักษาโรคผิวหนังได้ เป็นต้น

ความรู้เบื้องต้นในการปฐมพยาบาลชาวบ้านในอดีตส่วนใหญ่จะใช้วิธีสังเกตุ หรือจากคำบอกเล่าของพ่อแม่ หรือหมอยาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ส่วนการรักษาโรครักย์ไข้เจ็บที่มีอาการเรื้อรังหรือโรคเฉพาะต่าง ๆ มักเป็นหน้าที่ของหมอยากกลางบ้าน กระบวนการรักษาแต่ละครั้งจะมีการทำพิธียกครู มีการท่องเวทมนต์ระหว่างการรักษาอยู่

หมอพื้นบ้านและบทบาทของหมอพื้นบ้านที่บ้านดงกระทิง

ในหมู่บ้านดงกระทิงมีบุคลากรที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาคความเจ็บป่วยของชาวบ้าน ทั้งแผนพื้นบ้าน และแผนปัจจุบัน ซึ่งอาจจำแนกได้ดังนี้

1. บุคลากรที่ใช้วิธีการรักษาอาการป่วยใช้ด้วยแผนปัจจุบัน โดยการให้ยาสมัยใหม่ และโดยการฉีดยา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วคนเหล่านี้จะใช้วิธีการฉีดยา และการให้น้ำเกลือ ชาวบ้านจึงเรียกพวกนี้ว่าหมอฉีดยา

2. บุคลากรที่ใช้วิธีการรักษาอาการป่วยใช้ด้วยวิธีการพื้นบ้าน ซึ่งอาจจำแนกประเภท ได้ดังนี้

2.1 หมอดู ปกติหมอดูจะทำหน้าที่ทำนายอนาคต เมื่อมีชาวบ้านไปขอให้ดูการทำนายอนาคตมักเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ทั้งเรื่องปัญหาส่วนตัว และด้านเศรษฐกิจความรัก และการแต่งงาน ปัญหาภายในครอบครัวหรืออื่น ๆ หมอดูเข้ามาเกี่ยวกับเรื่องการเจ็บป่วยในกรณีที่หมอดูทายว่าจะมีเคราะห์ คนมีเคราะห์จะต้องไปทำพิธีสะเดาะเคราะห์ การทำพิธีสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมของการป้องกันความเจ็บป่วยหรือช่วยบรรเทาให้หนักเป็นเบา หรือในกรณีเจ็บป่วยโดยหาสาเหตุไม่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นอาการป่วยเรื้อรัง ก็จะไปหาหมอดูเพื่อถามถึงสาเหตุของการเจ็บป่วย เพื่อจะได้หาวิธีการรักษาได้ถูกต้อง อาจกล่าวได้ว่าในระบบของการแพทย์พื้นบ้านนั้นหมอดูจะมีบทบาทในการวินิจฉัยโรค และเตือนให้ชาวบ้านหาทางป้องกันก่อนที่จะเกิดอาการเจ็บป่วย หมอดูในบ้านดงกระทิงมีอยู่ 2 ประเภทคือ

2.1.1 หมอดูตำรา วิธีการดูโดยใช้ตำราพรหมชาติ ใช้วิธีดูทั้งกราฟชีวิตและเลข 7 ตัว และการผูกดวงชะตาชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมดูหมอดูตำรา เรียกว่าดูตำรา ช่วงที่ชาวบ้านนิยมดูตำรากันมากคือระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม

วิธีการดูตำราของหมอดูตำราอาจสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. คำนวณวัน เดือน ปีเกิดโดยไม่ให้ตัวเลขผิดพลาด เพราะจะทำให้ทำนายไม่ตรงตามความเป็นจริง

2. คำนวณอายุตามที่บันทึกไว้

3. แล้วดู 12 ราศี

4. ดูดวงดาว จัตุรสามชั้นใช้คำนวณโชคเคราะห์ ประจำปีและเดือนเกิด

5. ดูเคราะห์คำนวณจากวันเกิด

6. สรุปดวงดาว จัตุรสามชั้นอีกครั้งหนึ่ง

2.1.2 หมอส่อง เป็นหมอดูอีกประเภทหนึ่งที่ใช้สมาธิและการเสี่ยงทายในการทำนาย

ชาวบ้านดงกระหิงนิยมนำไปดูตำรากับหมอดูตำรา มากกว่ามาดูกับหมอส่องและถ้าจะดูกับหมอส่อง เขานิยมไปดูกับหมอส่องที่ใช้วิธีเสี่ยงทายด้วยการจับมือเพราะเป็นผู้อาวุโส และเชื่อว่าดูได้แม่นยำกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านที่มาหาหมอส่องมักจะเป็นหญิงสูงอายุการทายของหมอส่อง ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วยมักทายว่าญาติทำทั้งผีปู่ตายายและผีทั่ว ๆ ไป เช่น กรณีของเด็กป่วยร้องไห้โยเย หมอส่องจะทายว่าผีปู่ตายายขอเหล้ากิน เมื่อพ่อแม่เด็กเอาเหล้าไปให้หมอส่อง (ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนทรงด้วย) ดื่ม เด็กก็จะหยุดร้องไห้

2.2 หมอสะเดาะเคราะห์ หมอสะเดาะเคราะห์ที่สะเดาะเคราะห์ให้กับชาวบ้านที่ไปดูตำราแล้วหมอดูตำราก็ว่าจะมีเคราะห์ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น หรือเพื่อช่วยผ่อนความร้ายแรงของการมีเคราะห์ให้เบาลง ช่วงที่ชาวบ้านดงกระหิงนิยมหาหมอเสียเคราะห์คือช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่คนนิยมดูตำรา

การสะเดาะเคราะห์มี 2 อย่างคือ สะเดาะเคราะห์ใหญ่ กับสะเดาะเคราะห์น้อย การสะเดาะเคราะห์ใหญ่เป็นการสะเดาะเคราะห์ในกรณีที่ธาตุขาด หรือชะตาขาด เมื่อไปดูตำราถ้าธาตุขาดหรือชะตาขาดหมดตำราจะเขียนรายการให้คนที่ธาตุขาดหรือชะตาขาดนำไปให้หมอสะเดาะเคราะห์ ในรายการนั้นจะระบุว่า ธาตุอะไรที่ขาด หรือชะตาขาด เพื่อหมอสะเดาะเคราะห์จะได้ทำพิธีต่อธาตุหรือต่อชะตาให้ อีกอย่างหนึ่งคือการสะเดาะ-เคราะห์น้อยเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้กับคนที่มีเคราะห์แต่ไม่ร้ายแรง หมอสะเดาะเคราะห์คิดว่าการทำหน้าที่เป็นหมอสะเดาะเคราะห์นั้นเป็นการช่วยชาวบ้านอย่างหนึ่ง เป็นการช่วยชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ในขณะที่คนที่ไปสะเดาะเคราะห์ก็เห็นว่าการที่เขาเสียค่าบูชาครูให้กับหมอสะเดาะเคราะห์เล็กน้อยดีกว่าปล่อยให้เกิดภัยอันตรายเจ็บป่วยซึ่งทำให้เสียเวลา และเสียเงินมากกว่าถ้าหากเจ็บป่วยถึงขั้นต้องเข้ารักษาที่โรงพยาบาล

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

- 1) อุปกรณ์ อุปกรณ์สะเดาะเคราะห์ประกอบด้วย
 1. ไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 ฟุต 2 อัน
 2. ใบฝรั่งเย็บเป็นรูปกรวยเท่าจำนวนอายุของผู้จะสะเดาะเคราะห์
 3. ข้าวต้มมัดหั้นเป็นชั้น ๆ
 4. กล้วย 1 ลูก หั้นเป็นชั้น ๆ
 5. แป้งปั้นเป็นรูปวัว ควาย ช้าง ม้า
 6. ข้าวตอก
 7. บุหรี่ยาเส้น 1 มวน
 8. ใบเงินใบทองหั้นให้เล็กพอประมาณ
 9. น้ำ 1 ถัง
 10. ลูกมะกรูด 1 ลูก

11. ไบส้มป่อย

12. เงินค่าครู 24 บาท

2) ขั้นตอนของพิธีกรรม

1. นำกากกล้วยมาหักพับเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้วใช้ไม้ไผ่กลัดตามมุม เอาไม้ไผ่ที่เตรียมไว้แทงทะลุกากกล้วยเป็นรูปกากบาท เป็นฐานรองกันกระถาง 4 เหลี่ยมแล้วเอากากกล้วยที่เหลือปูพื้นกระถาง

2. ใช้เชือกกล้วยเล็ก ๆ ผูกตรงมุมทั้ง 4 ของกระถางทำเป็นสายหัว

3. นำไม้ไผ่ติดตรงสามเหลี่ยมมาปักตรง 4 มุม เอากรวยที่ทำจากใบฝรั่งวางลงในกระถาง รวมทั้งข้าวต้มมัด กล้วย แบ่ง บุหรี่ แล้วโรยข้าวตอก

4. นำธูปน้ำ ไบเงิน ไบทองมาหั่นใส่ลงในธูปน้ำ หันมะกรูด และไบส้มป่อยใส่ลงในธูปน้ำ

5. ทำพิธีจุดเทียนแล้วหมอสะเดาะเคราะห์ เริ่มท่องคาถา ทำน้มนต์ เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาช่วยคุ้มครองป้องกันภัยให้คนมีเคราะห์

6. ให้คนสะเดาะเคราะห์นั่งแล้ววางกระถางสะเดาะเคราะห์อยู่ปลายเท้า คนสะเดาะเคราะห์พนมมือ หมอสะเดาะเคราะห์ท่องมนต์แล้วพรมน้มนต์ให้คนสะเดาะเคราะห์ทั้งด้านหน้าหลังซ้าย และขวา หมอสะเดาะเคราะห์พ่นน้ำมนต์ คนเสียเคราะห์ยกชันครุฑให้หมอสะเดาะเคราะห์ แล้วนำกระถางไปทิ้ง อาจวางไว้ตามข้างทางหรือลอยน้ำ แล้วคนสะเดาะเคราะห์นำน้มนต์ไปอาบเป็นอันเสร็จพิธี

คาถาที่หมอสะเดาะเคราะห์ท่องในขณะที่ทำน้มนต์เริ่มด้วยการบูชาพระรัตนตรัย แล้วเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเทพเจ้าทั้งหลายให้มาสถิตย์ในตัวของหมอสะเดาะเคราะห์ เพื่อให้ "ทำการใด ๆ ขอให้ศักดิ์สิทธิ์" จากนั้นก็สวดมนต์และกล่าวถึงกำลังของเทพเจ้าทั้งหลายต่าง ๆ เช่น พระพรหม พระอินทร์ พระยม พระเกศ พระอิศวร พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระศุกร์

พระเสาร์ พระราหู ฯลฯ เพื่อให้พลังของเทพเหล่านี้มา "คุ้มโทษ คุ้มภัย คุ้มเสียดังไร" ให้กับคนที่มาเสียเคราะห์ ให้ "อายุยืนยาวได้ 9 พันปี" ขอให้มีความสุข

เครื่องประกอบพิธี เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงคือใบฝรั่งเท่าอายุ ความมั่งคั่งคือ ใบเงินใบทอง ใบส้มป่อยเป็นสัญลักษณ์ของการปลดปล่อยเคราะห์ทั้งหลาย นั่นคือความร่วมมือ แบ่งปันเป็นรูปวัว ควาย ช้าง ม้า แทนสัตว์เหล่านั้นแทนการปลดปล่อยชีวิต เพื่อหวัง ความร่วมมือ อุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่งและความมั่นคงในชีวิตของผู้สะเดาะเคราะห์

2.3 หมอธรรม หมายถึงคนที่เรียนเวทมนต์คาถา เพื่อปราบผีช่วยรักษา คนที่ถูกผีทำโดยใช้เวทมนต์คาถา หมอธรรมจะต้องมีชะล้า คือมีข้อปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติ คือ

1. ห้ามดื่มสุรา และไม่ให้คนอื่นมาดื่มสุราที่บ้านของตน
2. ถือศีล 5
3. ชะล้าปลาไหลและสัตว์ที่ตายเพราะ เป็นโรค
4. รับประทานอาหารต้องแยกถ้วยกับคนอื่น ไม่รับประทานของเหลือเดนและอาหาร ในงานศพ
5. ต้องสูบบุหรี่ของตนเอง ห้ามขอของคนอื่นสูบ
6. ไม่ดื่มน้ำในงานศพ

2.4 หมอเป่า หมายถึง หมอที่รักษาอาการเจ็บป่วยโดยใช้เวทมนต์คาถา เป่าไปที่ร่างกายผู้ป่วย บางครั้งอาจใช้ยาสมุนไพรประกอบด้วย หมอเป่าต่างจากหมอธรรม ตรงที่ไม่ได้ทำหน้าที่ไล่ผี ไม่มีของรักษา และไม่มีข้อชะล้าที่ต้องถือเคร่งครัดเช่นหมอธรรม หมอเป่าที่บ้านดงกระทิงมีหลายคน ซึ่งมักรักษาเฉพาะญาติพี่น้องของตนในอาการป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เป่ารักษาโรคตาช้ำ หรือโรคซาง ซึ่งมักเป็นกับเด็ก ๆ

การวินิจฉัยโรค

เมื่อผู้ป่วยมาหาส่วนมากโรคตาชานจะเป็นกับเด็กเล็ก เด็กจะมีลักษณะอาการศีรษะร้อน ตัวร้อนปากแดง ถ่ายเป็นฟอง หัวเหม็นคาวเป็นตุ่มหนอง ตามศีรษะหรือในหู เมื่อเห็นอาการผู้ป่วยแบบนี้หมอจะใช้มือคลำหัวเด็กบริเวณท้ายทอยและบนศีรษะ เพราะบางทีจะพบว่าหัวหรือบริเวณที่เป็นมีลักษณะตุ่มนูน ๆ เป็นลอน ๆ ถ้าเกิดเป็นหัวหนองหนองออกมาเมื่อเป่าแล้วก็จะยุบแล้วบริเวณที่ไม่ได้เกิดตุ่มก็จะเป็นอีกสลับกันจนกว่าจะหายซึ่งใช้เวลาประมาณ 3-7 วัน

พิธีกรรมในการรักษา

เมื่อพ่อแม่ของผู้ป่วยทำชันครุบูชาหมอเป่า หมอก็จะรักษาโดยวิธีการเป่า หลังจากวินิจฉัยโรคโดยการถามอาการและพิจารณาแผลที่ผู้ป่วยเป็นหมอเป่าจะเอาด้ายสีด้าและด้ายสีขาวมัดกันเป็นเกลียวแล้วเอารากไม้พิษชะหลูกันตัดเป็นท่อน ๆ เล็ก ๆ 5 ท่อนผูกติดกับด้ายที่มัดแล้วให้แน่น การทำด้ายสำหรับผูกคอเด็กนี้บางที่หมอก็ทำไว้ล่วงหน้าในยามว่าง หมอจะทำน้ำมันต์ 1 ชันแล้วเป่าไปที่หัวเด็กเอาด้ายผูกคอให้เด็ก การรักษาต้องเอาเด็กมาให้หมอเป่าด้วยน้ำมันต์จึงจะหาย

2.5 หมอกระดูก รักษาอาการกระดูกหัก กระดูกเคลื่อน และอาการเคล็ด โดยใช้น้ำมัน

วิธีการรักษา

ถ้าคนป่วยขาหักเนื่องจากตกต้นไม้หรือตกรถ จะต้องจัดกระดูกที่หักให้อยู่เฉย ๆ ค่อย ๆ จัดกระดูกเคลื่อนให้เข้ากัน หาไม้ไผ่รองรับไม่ให้กระดูกเคลื่อนให้อยู่คงที่ ถ้าจัดกระดูกไม่ตรงกันจะทำให้เยื่อกระดูกขาดหรือเน่า เมื่อเข้าเฝือกแล้วทาน้ำมันมนต์ซึ่งใช้น้ำมันงา เป็นน้ำมันที่ทำทำให้ร้อนซึมเข้าเนื้อเร็วสามารถแทรกเข้าไปในเนื้อ ถ้ามีหนองหรือเลือดเสียก็ช่วยได้ไม่มีพิษมีภัย หมอจะทาน้ำมันให้เองโดยเป่าคาถาวันละ 3 เวลา

(เช้า เที่ยง เย็น) ช่วงระยะเวลา 3 วัน หรือ 7 วันแล้วแต่อาการเจ็บป่วย เวลาเป่าคาถาต้องท่องคาถาอย่างมีสมาธิหายใจลึกที่สุดเวลาหายใจออกมาก็เอือกเย็น สุดคาถาเข้าไปถึงหัวใจและระบายคาถาออกมาให้สุดพอดี ถ้าทำได้ลมปราณจะเป่ารักษาให้หายได้ บางครั้งเป่าไม่หายเหมือนกันถ้าสมาธิไม่ดีคาถาต้องจบพอดี

การปฏิบัติตัวของหมอ เวลาปกติมักจะทำสมาธิซ่อมทบทวนท่องคาถาบ่อย ๆ กลัวว่าจะลืมการท่องคาถามักจะทำบ่อย ๆ อาจจะทำวันเว้นวัน แม้แต่ทำงานก็ท่องคาถาได้ไม่เลือกเวลา

2.6 หมอยาสมุนไพร รักษาอาการป่วยไข้โดยใช้ยาสมุนไพร

การวินิจฉัยและการรักษา

บทบาทในด้านการรักษาของหมอยาสมุนไพรที่บ้านดงกระทิงปัจจุบันแตกต่างจากอดีต ทั้งนี้เนื่องจากโรคที่ชาวบ้านจะมาหาหมอยานั้น ส่วนมากเป็นโรคภัยที่ชาวบ้านเชื่อว่าสาเหตุมาจาก ความผิดปกติทางร่างกาย ซึ่งในปัจจุบันการแพทย์แผนใหม่ได้พัฒนาขึ้นและเข้าไปถึงบ้านดงกระทิง ในรูปของหมอฉีดยา และหมออนามัย ดังนั้นเมื่อชาวบ้านเกิดอาการป่วยด้วยโรคที่เขาเชื่อว่าเป็นโรคทางกาย เขามักจะซื้อยากินเอง หรือไม่ก็ไปหาหมอฉีดยาใกล้บ้าน หรือไม่ก็ไปสถานอนามัยตำบลที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน เมื่อไม่หายจึงไปโรงพยาบาลในตัวอำเภอหรือในจังหวัด บทบาทของหมอยาสมุนไพรซึ่งเป็นหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคทางกายจึงลดลง ชาวบ้านดงกระทิงจะไปหาหมอสมุนไพรก็ต่อเมื่อ ตัวเขาหรือญาติพี่น้องป่วยเป็นโรคผิดสำแดง หรือผิดจะบุน ซึ่งเป็นเฉพาะผู้หญิงที่มีลูกแล้วเท่านั้น ซึ่งจะมีอาการวิงเวียนศีรษะ เบื่ออาหาร ปวดเมื่อยตามเนื้อตัว ส่วนใหญ่ญาติคนไข้จะมาหาหมอยาเล่าอาการให้ฟัง หมอยาก็จะจัดยาที่เก็บไว้แล้วให้ไปตามอาการนั้น ๆ โดยผู้มาขอยาจะต้องทำพิธียกครู 12 บาท สำหรับยาผิดสำแดง 24 บาท สำหรับยาต้มแทนการอยู่ไฟ หมอยาจะปลุกเสกให้แล้วมอบให้ญาติคนไข้ เอาไปต้มให้คนไข้รับประทาน การรักษาด้วยยาสมุนไพร

กับอาการเช่นนี้มักได้ผล และราคาถูกกว่าไปหาแพทย์แผนปัจจุบัน ชาวบ้านจึงยังนิยมรักษาอาการดังกล่าวโดยใช้ยาสมุนไพรอยู่

2.7 **หมอนวด** หมอนวดบ้านดงกระทิงจะมีเหลือเพียง 1-2 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่เคยทำหน้าที่เป็นหมอดำแย่มาก่อน การเรียนรู้วิธีนวดเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยหัดจับเส้นบีบนวดให้ปู่ ย่า ตา ยาย และแม่ของตนเองตั้งแต่เด็ก ๆ จากนั้นจึงบีบนวดให้คนอื่น ๆ เรื่อยมาจนชำนาญ

บทบาททางสังคม

หมอนวดบ้านดงกระทิง เป็นที่รู้จักดีสำหรับคนบ้านดงกระทิงเพราะเคยเป็นหมอดำแย่ทำคลอดให้กับหญิงมีครรภ์ใกล้คลอดทุกคั้งในหมู่บ้านเวลามีงานพิธี และงานบวช งานแต่งงานลูกหลาน มักจะเชิญให้หมอนวดไปร่วมพิธีกรรมดังกล่าวเสมอไม่ได้ขาด บางทีก็ให้เป็นคนไปบอกผีบรรพบุรุษ ในเรื่องการเช่นบวงสรวงสิ่งของบูชาเพราะถือว่าเป็นผู้เฒ่าผู้แก่คนหนึ่ง ในหมู่บ้านที่ลูกหลานเคารพนับถือ

ครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

1. ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับพิธีกรรมของชุมชน

ครอบครัวถือได้ว่าเป็นสถาบันสำคัญที่เป็นพื้นฐานรองรับเพื่อจรรโลงและสืบทอดขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมตลอดจนความเชื่อในพิธีกรรมที่สำคัญจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความเชื่อหรือพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะทำหน้าที่สืบต่อภูมิปัญญาของบรรพชนในการที่จะควบคุมสมาชิกในสังคมไม่ให้ปฏิบัติผิดกรอบศีลธรรมอันจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนให้แก่สมาชิกของสังคมแล้ว ประเพณีพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ยังก่อให้เกิดความสามัคคีของมวลสมาชิกในสังคมอีกทางหนึ่งอีกด้วย ทั้งนี้เพราะงานพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในสังคมจึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับพิธีกรรมของชุมชนในอดีตย้อนหลังไปเมื่อประมาณ 30-40 ปี ชาวบ้านดงกระทิงไม่ว่าเด็ก คนหนุ่มสาว หรือคนเฒ่าคนแก่ให้ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด ทั้งที่เป็นกิจกรรมส่วนบุคคลและส่วนรวมนายเพ็ง ยิ้มรัมย์ ผู้ใหญ่บ้านดงกระทิงเล่าให้ฟังว่า เมื่อวัยเด็กพ่อแม่ทำบุญตักบาตรทุกเช้า และจะตามยายไปทำบุญที่วัดในวันพระแทบทุกวัน ครั้นเมื่อถึงงานเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ที่วัดซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมด้านจิตใจของชุมชน ชาวบ้านทุกคนต่างกระตือรือร้นในการที่จะไปดูแลจัดกิจกรรมการงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตักน้ำ หุงข้าว ล้างจาน ต้อนรับแขกที่มาจากชุมชนอื่นเพื่อมาร่วมงานบุญ อย่างพร้อมเพรียงแสดงให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนได้อย่างดีเยี่ยมและในงานบุญเช่นนั้นจะไม่มีใครกล้าประพฤติตนผิดศีลธรรม เช่น ดื่มกินเหล้าจนเมามายแล้วก่อเหตุทะเลาะวิวาทกันในเขตวัด หรือฉกชิงวิ่งราวกับแขกที่มาเที่ยวชมงาน ที่เป็นเช่นนี้เกิดจากวิถีชีวิตของชาวส่วยบ้านดงกระทิง มีสภาพความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีความผูกพันกับสมาชิกในชุมชนในลักษณะของเครือญาติ ประกอบกับชาวส่วยบ้านดงกระทิงมีความ

ศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีความเมตตากรุณา มีจิตใจโอบอ้อมอารีเอื้อ-
อาหารต่อผู้อื่น เสมือนญาติของตน จึงทำให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

แต่ในปัจจุบันสภาพทางสังคมของชาวบ้านดงกระหังมีสภาพไม่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ
กล่าวคือ ถูกกระแสวัฒนธรรมจากสังคมเมืองและวัฒนธรรมตะวันตกก้าวมุขหน้าจนทำให้
ค่านิยมยกย่องคนดีมีคุณธรรม ในชุมชนเริ่มหดหายลงไปเป็นลำดับ ค่านิยมใหม่ที่ให้ความ
สำคัญยกย่องคนที่มีเงิน ค่านิยมในการสะสมวัตถุว่าเป็นสิ่งที่ควรเอาแบบอย่างมีมากขึ้นเป็น
ลำดับทำให้คนในชุมชนต่างมุ่งหน้าทำมาหากินเพื่อให้มีฐานะมั่งคั่งมั่นคงเพื่อจะได้รับการยอมรับ
รับเป็นที่นับหน้าถือตาแก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยไม่คำนึงว่าเงินทองที่หามาได้นั้นจะ
ได้มาด้วยวิธีสุจริตหรือไม่ ประกอบกับระบบสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์ มีการ
โฆษณาสินค้า และละครต่าง ๆ ล้วนแต่ยั่วยุให้คนหนุ่มคนสาวเกิดความทะยานอยากได้อยาก
เป็นดัง เช่น เหล่าดารานางในสื่อโฆษณา กลายเป็นแรงดึงดูดให้คนหนุ่มสาวและคนที่อยู่ในวัยแรงงาน
ต่างตื่นรนออกไปหางานทำต่างถิ่น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร
นครราชสีมา ภูเก็ต หาดใหญ่ ฯลฯ ทั้งให้คนชรักับเด็กอยู่เฝ้าบ้านเลี้ยงดูกันไปตามยถากรรม
ซึ่งก็มีผลกระทบต่อการทำมาหากิน การร่วมมือในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมส่วน
รวม เนื่องจากไม่มีเวลาพอและเรี่ยวแรงก็เสื่อมถอยน้อยลงทุกวัน จึงทำให้ขนบธรรมเนียม
ประเพณีบางอย่างถูกละเลยและสูญหายไปในที่สุด

สำหรับผลสืบเนื่องจากการที่คนหนุ่มสาว คนในวัยแรงงานออกไปทำงานในต่างถิ่นก็
จะรับเอาวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบคนเมืองไม่ว่าการแต่งกาย ภาษาจะนิยมใช้ภาษากลางมาก
กว่าภาษาถิ่นของตนตลอดจนความสัมพันธ์คนเหล่านั้นกับชุมชนเริ่มห่างเหิน ขนบธรรมเนียม
ประเพณีเคยยึดถือปฏิบัติเริ่มถูกละเลย ความร่วมมือในการประกอบงานบุญต่าง ๆ เริ่มลด
ลง ค่านิยมใหม่ตามสังคมเมืองที่เห็นว่าโก้เก๋จะถูกนำมาประพุดิปฏิบัติแทนที่ เช่น เมื่อมี
งานบุญก็จะจ้างหนังไปมาฉาย จับกลุ่มมั่วสุมดื่มเหล้าเมามายส่งเสียงดังเอะอะโวยวาย

เดินดิสโก้เธค ยกพวกตีกัน ชอบการเที่ยวเตร่ สตรีไม่รักษาวลสงวนตัวเหมือนก่อนแม่ผู้นำชุมชนเช่น พระสงฆ์ ครู กำนันผู้ใหญ่บ้านหรือแม้แต่ผู้ปกครองจะห้ามปรามชี้แนะก็มักจะไม่ได้ รับการใส่ใจจากคนหนุ่มสาวเท่าที่ควร ดังนั้นโดยบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมของชาวส่วยบ้านดงกระหิงจึงต้องตกเป็นภาระหนักแก่คนเฒ่าคนแก่ และผู้นำชุมชน ต้องคอยประคับประคองให้ดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์

ดังนั้นประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระหิงบางอย่างได้แปรเปลี่ยนไปประกอบพิธีกรรมตามแบบอย่างของชุมชนข้างเคียงที่มีความเข้มแข็งกว่า เช่น ประเพณีในรอบปีที่เรียกว่า "ฮีด 12" ดังนั้นในที่นี้จะไม่อธิบายกิจกรรมในพิธีกรรมเหล่านี้ เนื่องจากมีผู้กล่าวถึงมามากแล้ว ฉะนั้นจึงจะขอกล่าวเฉพาะพิธีกรรมความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวส่วยบ้านดงกระหิงเท่านั้น

ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ

ความเชื่อทางศาสนาของชาวกูยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและการนับถือผี (animism) ภายในชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระหิงจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านดงกระหิงบูชาผีบรรพบุรุษ ซึ่งเรียกว่า "ยะจ๊ะฮ" บนบ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีธูปเทียนและกรวยที่เย็บจากใบตอง บางบ้านก็จะสร้างเป็นศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้กับศาลเจ้าที่ บ้านที่ไม่มีหิ้งหรือศาลก็อาจจะไปไหว้ผีบรรพบุรุษที่หิ้งหรือศาลของญาติพี่น้อง บ้านส่วนใหญ่จะมีหิ้งบูชาพระพุทธรูปไว้ในบ้านและจะสร้างศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้บ้าน การเซ่นผีบรรพบุรุษจะกระทำอย่างน้อยปีละครั้ง ชาวบ้านจะเริ่มพิธีโดยเอาข้าวสุก เหล้า เนื้อสัตว์ ที่สุกแล้ว กรวยใบตอง ผ้า สตางค์ หมากพลู จุดเทียนปักลงที่ข้าว แล้วกล่าวขอให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ในขณะที่กล่าวก็เอาเหล้าค่อย ๆ รินลงขันอีก โบกเหมือนการกรวน้ำ เสร็จแล้วก็หยิบของที่ใช้เช่นอย่างละชนิดไปวางบนหิ้ง ที่เหลือก็เอาไว้รับประทานและใช้เอง

การเช่นผีบรรพบุรุษนี้อาจจัดขึ้นในวาระต่าง ๆ เช่น เมื่อมีเด็กคลอดได้ 2-3 วัน ก็จะทำพิธีดับไฟ โดยเชิญหมอดำแยและญาติผู้ใหญ่มาร่วมพิธี จัดขนม กล้วย ข้าวต้มมัด มา เช่นผีบรรพบุรุษบอกว่ามีลูกมีหลานมาเกิดใหม่ เด็กเมื่อคลอดแล้ว จะมี "ครูกำเนิด" ซึ่งเป็นครูประจำตัว จะต้องจัดเครื่องสักการบูชาครูไว้บนหัวนอนของตนเสมอ ครูจะช่วยคุ้มครองให้มีความสุข ความเจริญ หากมีการผิดครูจะเป็นอันตราย นอกจากนี้อาจจัดให้มีการ เช่นผีบรรพบุรุษ เมื่อมีแขกมาเยือนและพักอยู่ที่บ้าน เจ้าของบ้านจะต้องจัดเหล้า ขนมมา เช่นไหว้และบอกกล่าวขออนุญาตผีบรรพบุรุษให้แขกเข้าพัก มีการบอกกล่าวว่าเป็นใครมาจากไหน มาทำอะไร เมื่อแขกมาถึง ก็มีการผูกข้อมือด้วยด้ายที่ย้อมสีเหลืองด้วยขมิ้น พร้อมให้ศีลให้พร

นอกจากวิญญาณของบรรพบุรุษแล้ว ชาวส่วยบ้านดงกระทิงยังเคารพนับถือวิญญาณทั่วไป ได้แก่ ภูติผีปีศาจ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา เป็นต้น เมื่อจะประกอบกิจการงานใดที่สำคัญ เกี่ยวกับความสุขความเจริญจะต้องทำพิธีกรรมขจัดปัดเป่า ด้วยความกลัวว่าผีसाงเทวดาจะให้โทษหรือมาขัดขวางการกระทำ เป็นที่น่าสังเกตว่าในพิธีกรรมต่าง ๆ เกือบทั้งหมดจะมีข้าว เป็นองค์ประกอบในการเช่นสิ่งเวทย์อยู่เสมอ เพราะข้าวเป็นอาหารหลักที่มีบุญคุณและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการเพาะปลูกข้าวเกือบทุกขั้นตอนจะมีการจัดพิธีกรรม สวดสรรเสริญหรือแสดงความเคารพข้าว (นิคม วงเวียน 2533) ชาวส่วยยังมีความเชื่อเรื่องผีปอบ จะเห็นได้ในกรณีที่เด็กคลอดแล้วต้องเอารกไปฝังไว้ใต้ถุนบ้าน เอาหนามไปวางทับไม่เช่นนั้นผีปอบจะเอาไปกิน แม่เด็กและทารกก็จะตาย นอกจากนี้ชาวส่วยยังเชื่อในเรื่องขวัญหรือภาษาส่วยเรียกว่า "ระเวี้ยย หรือระวาย" ซึ่งเป็นคำรวมเรียกทั้งขวัญและวิญญาณ เช่น เด็กทารกจะมีข้อห้ามไม่ให้อุ้มออกไปเดินผ่านเนินดินเผาผี (บลูส กระโมจ) ซึ่งเป็นเนินดินในทุ่งนา ใช้เผาศพ บางหมู่บ้านจะมี บลูส กระโมจ 2 แห่งสำหรับเผาศพคนทั่วไปแห่งหนึ่ง และอีกแห่งหนึ่งใช้เฉพาะเผาศพคนที่มีความสำคัญที่เป็นที่นับถือกันในหมู่บ้านถ้าอุ้มเด็ก ผ่านเนินดินนี้ต้องเรียกขวัญให้กลับมา เรียกว่า "โจเยอระวาย" (มาเยอขวัญเอย) แล้วบอกชื่อเด็ก เดินไปพูดไป

ถ้าไม่เรียกขวัญ ขวัญจะอยู่แถวนั้นไม่ตามเด็กไป เด็กก็จะไม่สบาย การทำพิธีสู่ขวัญมักจะพบในวาระที่สำคัญต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ เมื่อทารกแรกเกิด การรักษาคนเจ็บ เป็นต้น

ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าที่ทำหน้าที่ดูว่าความเจ็บไข้ หรือปัญหาที่มีเกิดจากอะไร โดยให้นำข้าวสาร 1 ถ้วย และสตางค์ 1 บาท วางบนข้าวแล้วนำไปวางไว้หน้าแม่เฒ่า แม่เฒ่าจะเอาข้าวสารนั้นโปรยไปรอบข้างตัวพร้อมท่องคาถาพึมพำ แล้วเอาข้าวสารเล็กน้อยใส่ในฝ่ามือซ้าย แล้วจับฝ่ากระดูกงูแกว่งค่อย ๆ เหนือข้าวสารนั้น แล้วทำนายสาเหตุของปัญหา ถ้าใช้สาเหตุที่ทำนาย ฝ่ากระดูกงูจะแกว่งแรงขึ้น ชาวภูยกุยเรียกการทำนายนี้ว่า "โปล" นอกจากนี้ก็มีผู้เก่งทางไสยศาสตร์ เรียกว่า "ถัม" บางแห่งก็เรียกว่า "อาจารย์" (ออกเสียงสั้นเร็วท้ายคำ) ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีคาถาอาคมสามารถดูให้ได้ว่าชาวบ้านไปถูกของอะไรมา และจะแก้ไขได้อย่างไร

การเจ็บไข้อาจทำให้บรรเทาลงได้โดยการจัดพิธีกรรมรักษาคนป่วย เพราะเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของภูตผี จึงมีการทำพิธีอ่อนน้อมให้ภูตผีพอใจ โดยจัดให้มีการรำผีมือ ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ รำผีฟ้าของกลุ่มที่พูดภาษาลาว การรำผีมือมีการสืบทอดรับช่วงกันมา ผู้ที่จะเป็นผีมือจะต้องผ่านพิธีไหว้ครูครอบครูเพราะจะทำให้ไม่มีใครกล้าประหฤทธิหรือเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติกันสืบต่อมาเพราะกลัว "ผิดครู" (เครือจิต ศรีบุญภาค 2533)

1. ระบบความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพ

ชาวบ้านดงกระทิงมีระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับสุขภาพสุขภาพคือการเจ็บป่วยของมนุษย์และการป้องกันรักษาขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายประการ ทั้งสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น อำนาจของผีหรือวิญญาณที่มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย อำนาจของไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา อำนาจที่มาจากอิทธิพลของดวงดาวหรือโหราศาสตร์ที่สัมพันธ์กับโชคชะตาและวิถีชีวิตของมนุษย์ อำนาจความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา อำนาจจากการประพาดิตตามขนบธรรมเนียมประเพณี และกฎเกณฑ์ข้อตกลงร่วมของชุมชน และอำนาจจากธรรมชาติที่ประกอบขึ้นเป็นรูปกายมนุษย์คือ ความสมดุลระหว่างธาตุทั้งสี่ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เหตุปัจจัยทั้งหลายที่กล่าวมานี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วย ของมนุษย์ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติชาวบ้านดงกระทิง โดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยกลางคนขึ้นไป ส่วนใหญ่เชื่อว่าชีวิตมนุษย์ที่ดำเนินอยู่ภายใต้การควบคุมของหลาย ๆ สิ่ง และหนึ่งในหลาย ๆ สิ่งนั้นคือ "ผี" ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1.1.1 ผีบรรพบุรุษ ได้แก่ผีเชื้อ ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษที่สืบสายทางแม่ การนับถือผีเชื้อ ถือตามสายทางแม่ ผีเชื้อของแม่จะคอยปกป้องรักษา แม่และลูกหรือลงโทษทำให้เจ็บป่วยได้ ถ้าหากว่าแม่หรือลูกทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณี แต่การคุ้มครองหรือการลงโทษนั้นจะไม่รวมไปถึงพ่อ การคุ้มครองหรือลงโทษพ่อเป็นหน้าที่ของผีเชื้อทางแม่ของพ่อ อาการป่วยของชาวบ้านที่เป็นผลจากการลงโทษของผีเชื้อ ประพฤติผิดขนบธรรมเนียมประเพณีมีอาการเป็นไข้ตัวร้อน ปวดหัว

1.1.2 ผีเจ้าที่หรือผีประจำสถานที่ เป็นผีที่ประจำอยู่สถานที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งมีบทบาทในการปกป้องคุ้มครองหรือลงโทษคนที่ เป็นเจ้าของพื้นที่ หากคนที่มีสิทธิ์ในบริเวณนั้นทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแสดงความไม่เคารพหรือละเมิดข้อห้ามของชุมชน ผีประเภทนี้ ได้แก่ ผีปู่ตา พระภูมิบ้าน ผีนา

ผีปูด้า เป็นผีประจำหมู่บ้านในรอบปีหนึ่งชาวบ้านจะร่วมกันทำพิธีไหว้ปูด้า 2 ครั้ง คือในเดือน 3 และเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงระยะของการสิ้นฤดูการผลิต (เดือน 3) และเริ่มต้นฤดูการผลิตใหม่ (เดือน 6) ในพิธีไหว้ศาลปูด้า แต่ละครั้งจะมีการเสี่ยงทายทั้งในเรื่องเศรษฐกิจการทำมาหากิน และเรื่องการเจ็บป่วย ในกรณีของการเสี่ยงทายเรื่องการเจ็บป่วย จะเป็นการเสี่ยงทายว่า ผีอะไรมาทำให้เจ็บป่วยโดยตุคองไก่ ถ้าหากป่วยเพราะผีร้ายมาทำ เช่น ผีป่า ผีตายโหง ผีโคก คางไก่จะไม่แข็งแรง เป็นเส้นเล็ก ๆ เหมือนเส้นด้าย ชาวบ้านดงกระทิงเชื่อว่าผีปูด้า เป็นผีประจำหมู่บ้านคอยปกป้องรักษาคุ้มภัยให้กับชาวบ้านให้พ้นภัยต่าง ๆ แต่ถ้าหากชาวบ้านคนใดละเมิดข้อบังคับของชุมชน หรือดูหมิ่นปูด้า หรือบนปูด้าแล้วไม่แก้บนก็จะถูกปูด้าลงโทษให้เจ็บป่วยได้

พระภูมิบ้าน หรือพระภูมิเจ้าที่เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษาคุ้มครองที่บ้านแทบทุกหลังคาเรือน ในหมู่บ้านดงกระทิงจะมีศาลพระภูมิเจ้าที่ตั้งอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำแบบง่าย ๆ คือมีเสาไม้เสาเดียวด้านบนเสาคจะมีปีบสังกะสีที่เจาะผ่าด้านบนด้านล่างออก และตีด้านข้างให้เป็นรูปสามเหลี่ยม เป็นสัญลักษณ์แทนบ้านติดไว้บนปลายเสาด้านบน ชาวบ้านดงกระทิงจะดูแลถวายข้าวน้ำให้กับพระภูมิเจ้าที่ทุกวันพระวันศีล หากปล่อยให้ศาลพระภูมิสกปรกรกรุงรัง พระภูมิเจ้าที่จะทำให้สมาชิกในบ้านเจ็บป่วย โดยมีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ชาวบ้านหลายคนเล่าต่อกันว่า หากรู้สึกปวดเมื่อยตามร่างกาย เขาจะไปทำความสะอาดศาลพระภูมิแล้วอาการดังกล่าวก็จะหายไป

ผีนา เป็นผีประจำที่นา มักให้ผลในทางร้ายมากกว่าทางดี คือ มักจะทำร้ายเจ้าของนา ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย เจ้าของนาจะต้องไหว้ผีนาในช่วงต้นของฤดูทำนาของทุกปีซึ่งมักทำในเดือนเจ็ด

1.1.3 ผีชั้นต่ำ หรือผีร้ายที่อยู่ทั่วไป เช่น ผีตายโหง ผีโคก ผีดง ผีป่า เป็นต้น ผีพวกนี้จัดเป็นผีร้ายหรือผีชั้นต่ำ ที่มาทำให้คนเจ็บป่วยอยู่เสมอ หรือไม่ผีเหล่านี้ก็ถูกผู้ที่มี เวทมนต์คาถาเรียกหรือบังคับใช้ให้ไปทำร้ายคู่อริ ซึ่งเรียกว่า "เอาผีใส่กัน" ชาวบ้านจะ ไม่มีพิธี เช่น ไหว้ผีเหล่านี้ เมื่อถูกผีเหล่านี้ทำก็จะไปหาหมอธรรมมาไล่ผี

1.1.4 ผีที่เกิดจากอิทธิฤทธิ์ของคาถาอาคม ผีพวกนี้จะอยู่ในร่างของมนุษย์ ที่ เรียนคาถาอาคมแล้วปฏิบัติตามข้อห้ามไม่ได้ ทำให้กลายเป็น ผีปอบ หรือกรณีที่หญิง เรียน การทำเสน่ห์ให้สามีรักและปฏิบัติตามข้อห้ามไม่ได้ก็จะกลายเป็นผีปอบเช่นกัน

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ชาวบ้านดงกระหัง เชื่อว่าชีวิตของเขา อยู่ภายใต้การกำหนดของหลาย ๆ สิ่ง สิ่งหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของเขามากคือ โชคชะตา ราศี ซึ่งเป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีโคจรของดวงดาวในจักรวาล และช่วงเวลาเกิด ของแต่ละคน ในลักษณะวิถีโคจรและตำแหน่งของดวงดาวในระบบสุริยะจะมีผลต่อวิถีชีวิต ของมนุษย์ ชาวบ้านมักจะตรวจสอบความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งกับหมอดำรา และเรียกการตรวจสอบนี้ว่า การดูดำรา ในยามปกติพวกเขาจะตรวจสอบความสัมพันธ์ ดังกล่าวในช่วงเดือน 4-5 ซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้งว่างงานไร่นา ชาวบ้านบางส่วนเตรียมตัว เดินทางไปขายแรงงานต่างถิ่น หรือไม่ก็ช่วงที่เขารู้สึกผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ ถ้าหากหมอดำราทำนายว่า เขามีเคราะห์ชาวบ้านก็จะไปสะเดาะเคราะห์กับหมอสะเดาะ-เคราะห์ซึ่งหมอดำราบางรายก็เป็นหมอสะเดาะเคราะห์ด้วย ซึ่งนับได้ว่าพฤติกรรมดังกล่าว เป็นพฤติกรรมการป้องกันอันตรายหรือโรคร้ายอย่างหนึ่งของชาวบ้านในบางกรณีที่เกิดการเจ็บ ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านบางคนก็จะไปหาหมอดำราให้ตรวจดูถึงสาเหตุของโรค เพื่อจะได้หาวิธีการรักษาที่สอดคล้องกับสาเหตุต่อไป

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ชาวบ้านดงกระทิง เชื่อว่าพลังอำนาจเวทมนต์คาถาจะทำให้คนเจ็บป่วยและแก้ไขความเจ็บป่วย เวทมนต์คาถาที่ถูกลำนำไปใช้เพื่อทำให้คนอื่นเจ็บป่วยหรือการทำเสน่ห์ยาแฝดให้คนอื่นรักตนหรือการใช้คาถาบังคับผีให้ไปเข้าสิงร่างคู่วรี ไสยศาสตร์ที่กล่าวมานี้เป็นไสยศาสตร์ที่ใช้ในการทำลายหรือเรียกอีกอย่างว่า "ไสยดำ"

ความเชื่อทางไสยศาสตร์อีกประเภทหนึ่งคือ ไสยขาว เป็นการใช้เวทมนต์คาถาเพื่อแก้ไขความเจ็บป่วย หรือความผิดปกติ เช่นกรณีของหมอธรรมใช้คาถาอาคมเป่าหรือทำน้ำมันต์เพื่อรักษาการเจ็บป่วยของชาวบ้านทั้งโรคที่เกิดจากทางกาย และโรคผีทำ ถ้าเป็นโรคผีทำก็ใช้คาถาไล่ผี

คนที่เรียนคาถาอาคมไม่ว่าจะเป็นไสยดำหรือไสยขาวก็ตามจะต้องมีข้อห้ามหรือชะล่ำหรือกรรมของ ที่ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ถ้าหากละเมิดข้อห้ามก็จะกลายเป็นผีปอบ

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม หรือของกลุ่มหรือความเชื่อเฉพาะตน สังคมบ้านดงกระทิง เป็นสังคมเกษตรกรรมที่ยังยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมอยู่ ยังนับถือผู้อาวุโส ระบบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ยังมีให้เห็นอยู่ในชุมชน การล่วงละเมิดธรรมเนียมของสังคมอาจทำให้เจ็บป่วยได้ด้วยอำนาจของสิ่งที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือชีวิตของมนุษย์ เช่น เจ็บป่วยเพราะก่น้ำไว้เฉพาะในนาของตนเองไม่เผื่อแผ่ให้คนอื่นบ้างจึงถูกผีนาของคนอื่นทำให้เจ็บป่วย หรือกรณีเจ็บป่วยเพราะผิดสัญญาไม่ทำตามคำพูด เช่น การบนผีตาบู่ ไม่แก้บน ถูกตาบู่ลงโทษ หรือกรณีการล่วงละเมิดข้อห้ามหรือล่วงละเมิด ชะล่ำของผู้มีคาถาอาคม ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นผีปอบ เป็นต้นเป็นที่น่าสังเกตว่าการล่วงละเมิดกฎหรือขนบธรรมเนียมของสังคม หรือของกลุ่ม หรือความเชื่อเฉพาะตนนั้น จะเจ็บป่วยก็ต่อเมื่อมีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างอื่น เช่น ผีนาทำให้เจ็บป่วย การล่วงละเมิดกฎหรือขนบธรรมเนียม เป็นเพียงสาเหตุเท่านั้น แต่ในตัวของคนขนบธรรมเนียมเอง ไม่มีพลังในการกระทำทำให้เจ็บป่วยได้

1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่นำมาอธิบายความเจ็บป่วย คือ ความเชื่อเรื่องกรรม และกฎแห่งกรรม ความเจ็บป่วยเกิดจากกฎแห่งกรรม มีการป้องกันและการรักษาความเจ็บป่วย โดยนำความเชื่อและพิธีกรรมของพุทธศาสนามาใช้คือการถือคุณพระพุทธรูปเจ้าเป็นของรักษา หรือการทำพิธีต่ออายุด้วยการทอดบังสุกุลเป็นการตัดกรรม การค้าโพธิ์ ค้าไทร เป็นต้น

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติที่ประกอบเป็นรูปกายของมนุษย์ รูปกายของมนุษย์ ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ความเจ็บป่วยที่มีสาเหตุมาจากทางกายเกิดจากการแปรปรวนของธาตุทั้ง 4 จนขาดความสมดุลหรืออาจเกิดจากสาเหตุทางธรรมชาติที่อื่น ๆ เช่น การผิดอาหาร ผิดอากาศ ผิดสถานที่ ฯลฯ การรักษาพยาบาล ก็เป็นไปตามอาการของโรค โดยส่วนมากเขามักพึ่งหมอยาสมุนไพร หรือหมอนัตยาในหมู่บ้านหรือไม่ก็ซื้อยากินเอง หากเป็นมากจึงจะไปรักษาที่โรงพยาบาลในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด

ระบบความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพที่กล่าวมานี้เป็นเพียงความพยายามที่จะแยกแยะระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับสุขภาพของชาวบ้านดงกระทิงให้เห็นชัดเจนขึ้น ในทางปฏิบัติแล้วความเชื่อทั้ง 6 ประการนี้ไม่สามารถแยกจากกันอย่างเด็ดขาดได้ ในการเจ็บป่วยแต่ละครั้ง โดยเฉพาะการเจ็บป่วยที่ร้ายแรงและเรื้อรังชาวบ้านเชื่อว่ามาจากหลายสาเหตุ เขาเชื่อว่าเมื่อร่างกายอ่อนแอเจ็บป่วย (กาย) สภาพจิตใจ ชั่วร้าย หรือวิญญาน ก็พังก่อนแอลงด้วยทำให้ถูกคุกคามจากอำนาจเหนือธรรมชาติได้ง่ายขึ้น ในทำนองเดียวกันหากสภาพจิตใจ ชั่วร้าย หรือวิญญานถูกกระทำจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ก็ทำให้ร่างกายอ่อนแอ ถูกโรคร้ายเบียดเบียนได้ง่ายขึ้น ความเชื่อเช่นนั้นนำไปสู่พฤติกรรมเกี่ยวกับสุขภาพในด้านการป้องกัน การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพ ที่ชาวบ้านมักจะเลือกทำหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกันทั้งแบบพื้นบ้านและแบบแผนปัจจุบัน

2. พฤติกรรมสุขภาพ

ในการวิจัยนี้มองพฤติกรรมสุขภาพของชาวบ้านดงกระทิงใน 3 ประเด็นคือ พฤติกรรมการป้องกัน พฤติกรรมการรักษา และพฤติกรรมที่ฟื้นฟูสุขภาพพฤติกรรมสุขภาพทั้ง 3 ประการนี้จะสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพของชาวบ้านอย่างแยกไม่ออก

2.1 พฤติกรรมการป้องกัน

2.1.1 ในระดับปัจเจกชาวบ้านดงกระทิงจะมีการครอบ "เข้าของรักษา"

กับหมอธรรม ของรักษาจะช่วยให้พ้นจากการทำอันตรายของผีร้ายต่าง ๆ

2.1.2 ในระดับครอบครัว การเคารพผู้อาวุโสของครอบครัว การเข้าร่วมไหว้ผีโรง การทำความสะอาดศาลพระภูมิเจ้าที่อยู่เสมอ ถือเป็นการป้องกันการเจ็บป่วยได้อย่างหนึ่ง

2.1.3 ในระดับชุมชน การให้ความเคารพบูชา บอกกล่าวบูชา การเข้าร่วมพิธีการไหว้ผีปู่ตา และขอให้ปู่ตาคุ้มครองเมื่อจะออกจากหมู่บ้านไปทำงานนอกหมู่บ้านนาน ๆ และเมื่อกลับมาแล้วก็บอกกล่าวปู่ตาอีก การเข้าร่วมพิธีไหว้ปู่ตา ในเดือน 3 ก็เนื่องจากเสร็จสิ้นฤดูการผลิต และในเดือน 6 ก็เนื่องจากจะเริ่มฤดูการผลิตใหม่ ไหว้ผีนา และนางธรณี เมื่อจะเริ่มการผลิตใหม่ ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ โดยขอให้ผีเหล่านี้คุ้มครอง ในช่วงระหว่างเดือน 3 ถึงเดือน 6 นี้ เป็นช่วงที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งว่างจากงานด้านเกษตรกรรมก็จะไปหางานทำนอกหมู่บ้าน ช่วงนี้ชาวบ้านมักนิยมไปหาหมอดำราเพื่อให้ตรวจดวงชะตา ดูโชคดูเคราะห์ หากมีเคราะห์ก็ไปสะเดาะเคราะห์กับหมอสะเดาะเคราะห์ การไปหาหมอดำรา หมอสะเดาะเคราะห์ ก่อนที่จะเจ็บป่วยและเกิดอันตราย ถือเป็นพฤติกรรมในการป้องกัน หรือผ่อนหนักเป็นเบาได้ การประพาดดินเป็นพุทธศาสนิกที่ดี อยู่ในกรอบประเพณีของชุมชนกระทำแต่กรรมดี เอื้อเฟื้อแบ่งปันคนอื่น ก็ถือเป็นพฤติกรรมด้านการป้องกันได้อย่างหนึ่ง เช่นกัน

นอกจากนี้ผลจากการพัฒนา ด้านสาธารณสุขของรัฐภายในหมู่บ้าน เช่น การมีส้มทุกหลังคาเรือน มีโอ่งเก็บน้ำฝนครบตามเกณฑ์ของ จปฐ. ตลอดจนมีสถานีอนามัยอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านดงกระทิงได้รับการดูแลด้านการป้องกันโรค เช่น การฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นอย่างดี

2.2 พฤติกรรมการรักษาพยาบาล

2.2.1 การวิเคราะห์โรค

เมื่อเริ่มรู้สึกผิดปกติทางร่างกายผู้ป่วยมักจะเป็นผู้วิเคราะห์ตนเองว่าตนเองป่วยเป็นโรคอะไร แล้วจึงแสวงหาวิธีการรักษาและผู้รักษาที่สอดคล้องกับการประเมินของตน แต่ในกรณีที่ผู้ป่วยในวัยเด็กหรือวัยผู้ใหญ่ ที่อยู่ในสภาพไม่สามารถควบคุมสติได้ เช่น เป็นลม เป็นอัมพาต ไม่รู้สึกตัว ญาติจะเป็นผู้ประเมินอาการ และจะเป็นผู้แสวงหาวิธีการและผู้รักษาที่สอดคล้องกับการประเมินอาการของกลุ่มญาติ ถ้าหากเป็นความผิดปกติทางด้านจิตใจซึ่งมักจะมีอาการไม่สบายใจ กระวนกระวาย หรือเซ่นตา ชาวบ้านจะไปหาหมอด่าหรือหมอส่องให้เป็นผู้ประเมิน โดยการดูดารา หรือโดยการเสี่ยงทาย เพื่อวินิจฉัยว่าอะไรคือสาเหตุของความผิดปกติ แล้วจึงแสวงหาวิธีการรักษา และผู้รักษาตามตามของผู้ประเมินแนะนำ

2.2.2 การเลือกวิธีการรักษา

สำหรับการเลือกวิธีการรักษาและผู้รักษานั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของอาการรุนแรงหรือไม่รุนแรง ประกอบกับประสบการณ์ทั้งของตนเองและของเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน ที่เคยมีอาการอย่างเดียวกันแล้วรักษาหายด้วยวิธีการอย่างไรและใครเป็นผู้รักษา ข้อมูลเหล่านี้จะมีความสำคัญมากเพื่อประกอบ ในการตัดสินใจของผู้ป่วยและเครือญาติ ในการเลือกวิธีการ และผู้รักษาหากเป็นการเจ็บป่วยทางร่างกายด้วยอาการที่ชาวบ้านเคยเป็นกันทั่วไป เช่น ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ ชาวบ้านมักรักษาด้วยการซื้อยาชุดที่ร้านขายของชำใน

หมู่บ้าน ถ้าไม่หายก็จะให้หมอฉีดยามาฉีดยาให้ที่บ้าน หากมีอาการอ่อนเพลียก็จะไปให้หมอฉีดยาหรือหมอนามัยให้หน้าเกลือ ถ้ามีอาการผิบลำแดง หรือผิวดำดำ ซึ่งจะเป็นเฉพาะผู้หญิงที่มีลูกแล้วเท่านั้น ชาวบ้านมักไปหาหมออายุสุมไพรในหมู่บ้าน เพื่อซื้อยาอายุสุมไพรมาต้มกิน ถ้าเป็นการเจ็บป่วยที่รุนแรง หรือเรื้อรังชาวบ้านจะใช้วิธีการรักษาทั้งแบบแผนปัจจุบันและแบบพื้นบ้านควบคู่กันไป การเลือกรักษากับหมอพื้นบ้านนั้น ชาวบ้านมักนิยมเลือกหมอดที่อยู่ใกล้บ้าน ไปหาง่ายไม่เสียเวลาและมักเป็นเครือญาติของตนเนื่องจากเห็นว่าไม่แพงและสนิทสนมกัน เป็นกันเองซักถามได้ง่าย ความสามารถและความมีชื่อเสียงในการรักษาก็เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหมอที่ชาวบ้านจะเลือกให้เป็นผู้รักษาอาการป่วยของตนเอง ในกรณีที่รักษาหมอในหมู่บ้านไม่หาย หรือเป็นอาการป่วยที่ไม่มีหมอในหมู่บ้านรักษาได้ ชาวบ้านจึงจะไปหาหมอนอกหมู่บ้านซึ่งอาจเป็นหมอที่บ้านอื่น หรือที่โรงพยาบาลหรือคลินิกแพทย์ในเมือง

2.3 พฤติกรรมการฟื้นฟูสุขภาพ

การฟื้นฟูสุขภาพภายหลังจากการทุเลาจากอาการเจ็บป่วย ในระบบความเชื่อของชาวบ้านมักมีพิธีกรรมที่เป็นการฟื้นฟูสุขภาพของจิตใจผู้ป่วย ให้มีขวัญกำลังใจ มีความหวังที่จะหายจากอาการเจ็บป่วย โดยเหตุที่ชาวบ้านเชื่อว่ากายกับใจสัมพันธ์กัน เมื่อส่วนหนึ่งอ่อนแอเจ็บป่วยย่อมส่งผลถึงอีกส่วนหนึ่งด้วย พิธีกรรมที่กระทำเพื่อฟื้นฟูสุขภาพทางจิตใจนี้มักจะทำให้กับคนไข้ที่เจ็บป่วยด้วยอาการรุนแรง หรือเรื้อรัง เช่น พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ การสูช้ขวัญคนป่วย การต่อชะตา การต่อธาตุ การค้าโพธิ์ค้าไทร การต่อสะพาน การปล่อยสัตว์ และการบังสุกุลเป็น เป็นต้น

ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษ

ในอดีตสังคมชาวส่วยบ้านดงกระทิง ซึ่งเป็นส่วย ช้างมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ หลายอย่างที่สำคัญได้แก่

1. ประเพณีการเซ่นประกำ

"หนังประกำ" หรือ "เชือกประกำ" เป็นมวงบาศก์ที่ทำจากหนังกระบือตากแห้ง มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 นิ้ว มีความยาวประมาณ 40-60 เมตร เป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญยิ่ง ชาวทวายถือว่า "หนังประกำ" เป็นสิ่งศักดิ์ของดวงวิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชา จึงถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ประจำตระกูล ชาวทวายจะสร้างหอเก็บหนังประกำให้เป็นเอกเทศจากชายคาบ้าน โดยจะทำความสะอาดและเซ่นไหว้เป็นประจำ ศาลประกำจะมีเสา 4 ต้น ยกพื้นสูงประมาณ 2 เมตร ประกอบด้วยฝาและหลังคากันแดด นิยมสร้างทางด้านหน้าหรือทางทิศตะวันออกของตัวบ้าน ห้ามล่วงเกิน ห้ามเหยียบ ห้ามสตรีหรือผู้ที่ไม่ใช่สายโลหิตแตะต้องหรือขึ้นไปบนศาลประกำ ถ้าละเมิดจะทำให้ผิดครู หรือผิดประกำ ถ้าเป็นเวลากลางวันอาจทำให้เป็นเจ็บป่วย ถ้าผิดประกำในระยะที่ออกไปคล้องช้าง อาจทำให้เป็นบ้า เสียสติ หรือไม่ก็จะได้รับอันตรายจากช้างได้ หรืออาจได้รับอันตรายต่าง ๆ นานา ๆ

การสร้างศาลประกำของชาวไทยทวาย จะไม่สร้างติดบ้านมีขนาดแตกต่างกันตามฐานะหรือศักดิ์ของเจ้าของบ้าน หรือช้าง ถ้าเป็นหมอช้างหรือครูบาจะสร้างศาลประกำขนาดใหญ่กว่าหมอช้าง และควาญช้างตามลำดับ หนังประกำซึ่งชาวทวายเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณนอกจากนั้นอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเดินทางไปคล้องช้างทั้งเก่าและใหม่ จะนำมาเก็บที่ศาลทั้งสิ้น เจ้าของบ้านจะดูแล ทำความสะอาดและเอาใจใส่ จัดหาพวงมาลัย และเครื่องเซ่นไหว้ตั้งไว้เป็นประจำ

พิธีเซ่นหนังประกำ คือ พิธีการก่อนออกไปคล้องช้าง เพื่อบอกกล่าวผีประกำให้ทราบ โดยมี "หมอเฒ่า" เป็นผู้การนำประกอบพิธี หมอเฒ่านี้เป็นผู้อาวุโส และมีความชำนาญในการคล้องช้าง ส่วนบุคคลที่อาวุโสรองลงมาคือ "หมอสะด้า" (ควาญช้างประจำทางขวา) และหมอสะเตียง (ควาญช้างประจำด้านซ้าย) เมื่อถึงเวลาประกอบพิธีควาญช้างอื่น ๆ พร้อมญาติจะมานั่งล้อมวงรอบโรงพิธีพร้อมเครื่องเซ่นสังเวยในพิธีกรรม มีดังนี้

1. ไก่ต้ม 1 ตัว
2. หัวหมู พร้อมเครื่องในหมู
3. เหล้าขาว 1 ขวด
4. กววยไบทอง 5 กววย พร้อมดอกไม้
5. เทียน 1 คู่
6. หมาก 2 คำ
7. บุหรี่ 2 มวน
8. ขมิ้นผง
9. ข้าวสุก 1 จาน
10. แกง 1 ถ้วย
11. น้ำเปล่า 1 ชัน
12. ด้ายดำ ด้ายแดง ผูกแขน

เมื่อเตรียมเครื่องเช่นประกอบพิธีเสร็จแล้ว หมอเฒ่า หมอสะดำ และหมอสะเตียง จะจุดธูปเทียน พร้อมยกเครื่องเช่น เพื่อเซ่นผีปะคำพร้อมด้วยเสียงทวยด้วยคางไก่และไช้ต้ม โดยคากล่าวอธิษฐานมีความหมายว่า ถ้าไปคล้องช้างในครั้งนี้จะได้หรือไม่ จะไช้คร้าย ก็ขอให้ปรากฏ ถ้าคางไก่งอ้มและไช้ต้มดำเขียว แสดงว่าลางไม่ดี ห้ามความญ้างออก คล้องช้าง ถ้าไปอาจมีอันตรายถึงตายได้ ถ้าคางไก่เหยียดตรง และไช้ต้มอยู่อย่างปกติ และเมื่อเสร็จพิธีแล้วหมอเฒ่าจะนำหนังปะกำขึ้นวางบนหลังช้าง เพื่อเตรียมออกป่า ล่าช้าง ป่าต่อไป

2. พิธีประสะ

วิธีประสะ เป็นพิธีการสารภาพความผิดของควาญช้าง หรือผู้ออกป่า เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ ชาวไทยกวยซึ่งมีคติความเชื่อว่า คนที่จะคล้องช้างได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นผู้มีผิดศีล 5 มาก่อน ใครที่เคยทำบาป หรือประพฤติชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งมาก่อน จะต้องทำพิธีประสะ และต้องสารภาพความผิด สะสางโทษเสียค่าปรับตั้งแต่ 10 บาทจนถึง 100 บาท แล้วแต่ความหนักเบาของความผิด หากไม่มีพิธีประสะแล้ว ชาวกวยเชื่อว่าพรคนพวกที่ไปด้วยจะได้รับอันตราย หรือมีอันเป็นไปด้วยเช่นกัน

เครื่องเช่นสังเวทที่ใช้ประกอบพิธีประสะ มีดังนี้

- 1) ข้าวสาร 1 ถ้วย
- 2) ดอกไม้ 5 คู่
- 3) เทียน 1 คู่

พิธีจะเริ่มจาก "หมอเฒ่า" จะสอบสวนความผิดของควาญช้างแต่ละคน ถ้าใครเคยทำความผิดจะต้องสารภาพพร้อมทั้งค่าปรับตามที่กำหนดขึ้น หลังจากสารภาพผิดแล้ว หมอเฒ่าจะป่าวประกาศให้เทวดา ผีป่า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ทราบทั่วกัน และกล่าวช่วยชำระบาปให้ เขาเหล่านั้นและให้บุคคลดังกล่าวกราบขอภัยต่อเทวดาแม่พระธรณี 3 ครั้ง ตลอดจนอ้อนวอนให้พระอาทิตย์เจ้าจักรวาลฉายแสงชำระความผิดอีกครั้งเป็นอันเสร็จพิธี

3. ประเพณีถือของชะล่า

ชาวไทยกวยมีความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากอดีตว่า ในการเดินทาง ไกลหรือเดินป่าล่าสัตว์ หรือคล้องช้างจะมีประเพณีที่ยึดถือกันมา โดยปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเรียกว่า ถือ "ชะล่า" กล่าวคือ ควาญช้างจะต้องปฏิบัติดังนี้

1. ให้สวมเสื้อผ้าเก่า ๆ
2. เมื่อเช่นไหว้หนึ่งปะกำแล้วห้ามขึ้นบ้าน

3. ห้ามใช้ผ้าขาวม้าผูกโพกศีรษะขณะเดินทาง
4. ต้องพูดจาภาษาป่า หรือภาษาผี
5. ห้ามพูดเท็จ หรือปกปิดความลับ
6. ต้องเคารพ เชื่อฟังหมอช้าง
7. ห้ามยุ่งเกี่ยวกับหญิงขณะเดินทาง
8. หมอช้างอื่น ๆ ต้องนอนที่หลัง "หมอเฒ่า"
9. ก่อนนอนต้องไหว้หนึ่งประก่าและครุบาก่อน
10. ห้ามคล้องลูกช้างต่อติดแม่
11. เมื่อสูบบุหรี่ต้องบังแสงไฟไว้ให้มืดซิด

นอกจากนี้บุตรและภรรยาต้องถือ "ชะล้า" เมื่อสามีเดินทางไปคล้องช้างหรือเดินทางไปแสวงโชค หรือเลี้ยงดวงไกล ๆ ดังนี้

1. ห้ามคนอื่นมาพักบ้านเด็กชาติ
2. ห้ามคนในบ้านนั่งขวางบันได
3. ห้ามตัดผมตัดเล็บ
4. ผู้ที่เป็นใหญ่ในบ้านต้องไว้ผมยาว
5. ห้ามพูดโกหก หรือดุด่าหรือพูดหยาบคาย
6. ห้ามนั่งผ้าไหม
7. เวลาหุงหาอาหาร ห้ามชักฟืนออกจากเตาให้ต้นฟืนเข้าไปในเตา
8. ห้ามใช้เท้าเหยียบฟืนและฟืนฟืน
9. ให้ไหว้ผีसांग เทวดา ก่อนเข้านอนทุกครั้ง
10. ไม่ชวนรับคนมาเรียกขณะอยู่บนบ้าน
11. ห้ามทวิผม สระผม

12. ห้ามทาขมิ้น ทาเครื่องหอม ทาแป้ง

13. ห้ามคนในบ้านไปค้างคืนที่อื่น ๆ

การถือปฏิบัติ เช่นนี้ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจสร้างความเป็นสิริมงคลแก่สามี ที่เดินทางไกลบ้านนั่นเอง ชาวไทยทวยมีความเชื่อว่าถ้าทำผิดกฎเกณฑ์สามีอาจมีอันเป็นไป หรือได้รับอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใดได้

ความผูกพันระหว่างส่วยกับข้าง

ชาวส่วยกับข้างมีความผูกพันกันมากแทบจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน กล่าวคือ คนกลุ่มเหล่านี้จะมีความผูกพันกับข้างลักษณะสัญลักษณ์แห่งบรรพบุรุษ และในฐานะที่ข้างเป็นสมาชิกของครอบครัว มีการดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขอย่างดีตลอดเวลา ความผูกพันดังกล่าวมิใช่มีเฉพาะในช่วงที่ข้างมีชีวิตอยู่เท่านั้น เมื่อข้างล้มตายไปแล้วก็ได้รับการฝังเป็นอย่างดี และมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ในลักษณะเดียวกันทำให้ญาติผู้ล่วงลับทั้งนี้ เพราะข้างมีความผูกพันกับชีวิตชาวส่วยมาตลอดตั้งแต่แรกเกิด

4. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีของบุคคลหรือสังคมที่ปฏิบัติยึดถือกันมาเป็นเวลานาน และยังเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อสังคม ซึ่งปัจจุบันยังยึดถือต่อกันมาเป็นประจำ

4.1 ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

คนในชุมชนจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเกิดของบุตรหลาน ซึ่งเป็นการเริ่มต้นชีวิตเป็นอันมาก เพราะในสมัยก่อนการแพทย์ไม่เจริญอย่างในปัจจุบันนี้ ทำให้เด็กแรกเกิดตายเป็นจำนวนมาก คนในสมัยก่อนจึงเชื่อว่าต้องมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อป้องกันอันตราย ที่จะเกิดขึ้นกับแม่และเด็ก เพื่อช่วยคุ้มครองรักษาเด็กที่จะเกิดมาให้ปลอดภัยได้ง่ายปลอดภัย เช่น พิธีทำขวัญ การตั้งชื่อ โขนผมไฟ

ชาวบ้านดงกระทิงสมัยก่อนเมื่อคลอดบุตร จะคลอดที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ และผู้ที่ทำคลอดบุตรคือ หมอตำแย และเมื่อคลอดออกมาจะนำเด็กมานอนบนเบาะที่กระดัง และในกระดังก็จะประกอบด้วยสมุด หนังสือ ปากกา หรือเครื่องเขียนเครื่องเขียนต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความเป็นมงคลแก่เด็กที่เกิดขึ้นมา จะได้เป็นเด็กดี มีความรู้สูงฉลาด เป็นต้น ส่วนแรกของเด็กที่จะนำไปฝังไว้ใต้บันไดบ้านใช้หนามเล็บเหยี่ยวล้อมไว้ ป้องกันผีปอบมา กิรกกเด็ก ถ้าผีปอบมากิรกกเด็กจะทำให้เด็กถึงแก่ความตาย

4.2 ประเพณีงานบวช

สำหรับประเพณีงานบวช ถือว่าเป็นการช่วยอบรมสั่งสอน ให้คนถึงพร้อม ด้วยสติปัญญาช่วยให้บุคคลประพฤติตน และดำเนินชีวิตไปสู่ทางที่ถูกที่ควร โดยอาศัยการศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การบวชมี 2 แบบ คือ บวชเณร และบวชพระ การบวชเณรไม่ถือว่าเป็นพิธีสำคัญเท่ากับการบวชพระ

บุตรชายเมื่อมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์เริ่มเข้าสู่วัยเบญจเพส ก่อนที่จะ แต่งงานมีครอบครัวจะนิยมบวชให้พ่อแม่ เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณ และพ่อแม่ทุกคน ล้วนมีความปรารถนาอยากเห็นลูกชายตนเองห่มผ้าเหลือง เพราะมีความเชื่อว่าพ่อแม่จะ ได้รับบุญกุศลที่ลูกชายตนได้บวชพระ สามารถทำให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ได้

4.3 ประเพณีการแต่งงาน

การหมั้น

สำหรับงานหมั้นนั้น การทำพิธีคล้ายกับชนกลุ่มอื่น แต่ชาวส่วยอาจมีบาง อย่างที่แตกต่างจากนั้นคือ การหมั้นจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับ หนุ่ม-สาว ที่มีความพึงพอใจ และชอบพอกันมาก่อนมิได้ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่รู้จักกัน เพราะการกระทำเช่นนั้น เป็นการคลุมถุงชน ซึ่งปัจจุบันนี้จะไม่ค่อยมีในสังคมแล้ว ฝ่ายชายก็จะนัดหมายวันเวลากับ ฝ่ายหญิง ให้ผู้ใหญ่มาเจรจาสู่ขอ ตกลงเรือสินสอดทองหมั้น ซึ่งประกอบไปด้วยเงินจำนวน

หนึ่ง ต่างหู สร้อยคอ(ทองคำ) หมู เหล้า น้ำอัดลม เป็นต้น เมื่อตกลงกันได้เรียบร้อยก็
เป็นอันเสร็จพิธี และฝ่ายหญิงเท่านั้นที่จะเป็นผู้กำหนดวัน เวลา หรือฤกษ์วันหมั้น หรือวันแต่ง
งาน และสำหรับงานแต่งงานก็ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของฝ่ายชายด้วยเช่นกัน

หลังจากนั้นฝ่ายชายจะพาฝ่ายหญิงเที่ยวหรือค้างบ้านฝ่ายหญิงก็ได้ แต่เมื่อ
ฝ่ายหญิงมีคู่หมั้นแล้วห้ามออกไปเที่ยว หรือนักค้างแรมที่อื่นและทางญาติฝ่ายหญิงก็จะคอยดูแล
และอบรมให้อยู่บ้านรักษาวลสงวนตัว ทำงานบ้านเย็บปักถักร้อย หุงหาอาหาร และอื่น ๆ

หญิงสาวชาวส่วยจะเคร่งครัดในเรื่องความเป็นกุลสตรีมาก โดยเฉพาะ
เรื่องการรักษาวลสงวนตัว ไม่ไปทำงานนอกบ้านหรือต่างแดน โดยจะทำงานในบ้านเท่านั้น
และที่สำคัญที่สุดหากฝ่ายหญิงหรือหญิงสาวถูกชายใดถูกเนื้อต้องตัวจะโดยไม่ตั้งใจหรือตั้งใจ
ตาม ทางฝ่ายหญิงจะต้องเรียกค่าสินไหมทันที โดยหลีกเลี่ยงไม่ได้

การแต่งงาน

การแต่งงานระหว่างพี่น้องสายเลือดเดียวกันถือว่ามีความผิดร้ายแรงจัด
เป็นข้อห้าม (Taboo) ถ้าใครประพฤติกจะถูกสังคมติเตียนอย่างรุนแรง ชาวส่วยบ้านดงกระทิง
เมื่อ 40 ปีที่ผ่านมานิยมแต่งงานในหมู่บ้านเดียวกัน ถ้าใครแต่งงานข้ามหมู่บ้านจะเรียกค่า
ธรรมเนียมเพิ่มขึ้น การเกี่ยวพาราสีจะกระทำในเวลากลางคืน เมื่อสาว ๆ ต่ำข้าวหรือ
ปั่นฝ้าย ชายหนุ่มจะไปเกี่ยวสาวเป็นกลุ่ม ถ้าชอบใครก็จะแยกกันไปคุยเป็นการเฉพาะเมื่อ
ภายหลังหรือครั้งต่อ ๆ ไป นอกเหนือจากการเกี่ยวพาราสีหรือพูดจาซำฮักกันตามธรรมดา
แล้ว ยังมีประเพณี "จิวดกะโมล" คือประเพณีการล้วงสาว โดยหนุ่ม ๆ จะล้วงสาวได้ถึบ้าน
หรือข้างฝาบริเวณที่สาวนอน ชายหนุ่มจะแหวะเวียนไปหาสาวที่ตนรักเป็นเวลาประมาณ 1 สัปดาห์
ก็จะให้พ่อแม่ไปสู้ขอ ประเพณีจิวดกะโมลนี้ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมจึงเลิกไป

การแต่งงานนิยมทำกันในเดือน 4 และเดือน 6 ก่อนจะถึงฤดูการทำนาพิธี การแต่งงานจะกระทำที่บ้านฝ่ายหญิง ในอดีตเมื่อฝ่ายชายไปสู่ขอฝ่ายหญิงแล้ว ฝ่ายชายสามารถอยู่กินกับฝ่ายหญิงได้เลย บางที่อยู่กินกันจนมีบุตร 1-2 คน จึงทำพิธีแต่งงานกันก็มี และการแต่งงานจัดเพียง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ก็เป็นอันเสร็จพิธี ชาวส่วยบ้านดงกระทิง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจดทะเบียนสมรสดังเช่นสมัยปัจจุบัน

การนับถือเครือญาตินั้นชาวส่วยบ้านดงกระทิงจะให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย และสถานภาพทางสังคมระหว่างหญิงกับชายก็มีฐานะเท่าเทียมกัน

4.4 ประเพณีงานศพ

เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือทายาทต้องรีบจัดการเกี่ยวกับงานศพให้ เป็นไปตามประเพณีที่ได้ถือปฏิบัติมาแต่เดิม เริ่มตั้งแต่การแสดงความเคารพ อาบน้ำศพ รดน้ำศพ การสวดอภิธรรม การฃาปนกิจศพ ตลอดจนการทำบุญอุทิศ และการบรรจุอัฐิ

ในสมัยก่อนการตายของชาวบ้านถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยากมากนัก เพราะนอกจากจะทำพิธีเสร็จแล้วก็ต้องนำคนตายไปฝังที่ป่าช้า หรือไม่ก็เผาตามแต่ญาติคนตายจะเห็นสมควร

ประเพณีที่ปฏิบัติเมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ในอดีตชาวส่วยจะไม่ดำข้าว ไม่นำพินเข้าบ้าน และไม่ทอหูกจนกว่าจะนำศพไปฝังหรือเผาที่ป่าช้า ซึ่งเป็นการชะล่า เช่นเดียวกับการชะล่าของชาวไทยลาว ถ้าเป็นศพที่ตายธรรมดา คือ แก่ตายหรือเป็นไข้ตาย จะนิยมฝังศพไว้ 1-2 ปี จึงจัดการทำบุญ ถ้าเป็นศพตายโหง หรือตายฮอง เช่น คลอดลูกตาย หรือถูกยิงตายจะเผาแล้วประกอบพิธีทางศาสนาต่อไป ปัจจุบันเมื่อมีคนตายเกิดขึ้น นิยมนำศพไปเผาศรีวัด วันรุ่งขึ้นญาติ ๆ ผู้ตายจะไปเก็บกระดูกเพื่อนำไปใส่โกฐหรือบรรจุไว้ในกำแพงวัด หรือในเจดีย์กระดูกอีกส่วนหนึ่งจะถูกกลบในบริเวณที่เผานั้นเอง พอถึงวันครบรอบแต่ละปี ลูกหลานจะไปบังสกุ ให้ตามประเพณี หรือนำข้าวปลาอาหารไปเช่นไหว้เป็นประจำทุกปี

4.5 ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่ของชาวส่วยก็คล้ายกับสังคมอื่น ๆ เช่นเดียวกัน และมีพิธีแบบเดียวกันในเรื่องต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับประเพณีชาวไทยโดยทั่วไป หลังจากครอบครัวใดที่มีการสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้น ก็มีการตักบาตรทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมนี้ชาวส่วยเรียกว่า "เซาะดุงกะไม" ฤกษ์วันขึ้นบ้านใหม่นั้นก็ต้องให้พระท่านเป็นผู้เลือกวันที่เป็นมงคลให้ เมื่อได้กำหนดวันเวลาแล้วจากนั้นก็เตรียมข้าวของเครื่องใช้ และพื้นที่ให้เรียบร้อย และต่อมาก็ให้หัวหน้าครอบครัวจะเป็นพ่อแม่ก็ได้ไปบอกกล่าวญาติพี่น้อง หรือชาวบ้านที่นับถือมาร่วมในงานนี้

สิ่งที่ขาดเสียมิได้คือ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ และต้องมีการทำพานบายศรีไว้ด้วย ชันบายศรีพร้อมกรวย 5 ใบ จำนวน 7-9 ชั้น สิ่งของเหล่านี้จะเตรียมไว้บนบ้านก่อนแล้วหลังจากนั้นก็เมื่อถึงเวลาก็แห่ขึ้นบ้านใหม่ โดยเดินเวียนขวา 3 รอบ แล้วจากนั้นก็ขึ้นบนบ้านเพื่อทำพิธีสู่ขวัญให้ผู้ที่เป็นเจ้าของบ้าน

แต่สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ก่อนออกจากบ้านหลังเก่าต้องดูพระอาทิตย์ หรือที่เรียกว่า ต้องดูดาวเพดานของแต่ละเดือน ซึ่งจะมีครูดาว เรียกว่าครูดาวประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีเนื้อหาลักษณะดังนี้คือ หากดาวเพดานหันหน้าไปทางทิศใต้ ห้ามเดินผ่านทางนั้นต้องเดินอ้อมไปทางทิศตรงกันข้าม หากดาวเพดานหันหน้าไปทางทิศตะวันตกต้องอ้อมไปทิศเหนือ และดาวเพดานหันหน้าไปทางทิศตะวันออกก็ต้องเดินอ้อมมาทางทิศเหนือ เนื่องจากมีความเชื่อว่าหากไม่เดินตามนี้จะทำให้ผู้อยู่อาศัยเกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย ๆ ทำมาหากินไม่เจริญก้าวหน้า

5. ประเพณีที่ทำกันเมื่อมีฝนแล้ง

5.1 การแห่นางแมว

ก่อนที่จะมีการแห่ นางแมวนั้น ต้องทำการคัดเลือกชาวบ้านที่มีความสามารถในการขี่และหาแมวตัวเมียไว้หนึ่งตัว โดยที่ชาวบ้านเรียกว่า แมวศรีवास เมื่อได้สิ่งเหล่านี้เรียบร้อยแล้วก็นัดวันกันว่า จะเอาวันไหนเป็นวันแห่ นางแมว พอถึงวันนั้นชาวบ้านมีทั้งหนุ่มสาวและคนเฒ่าคนแก่มารวมกันที่บริเวณศาลากลางบ้านให้ชาย 2 คน เป็นคนทามกระทอแมว แล้วก็เริ่มขี่อย่างสนุกสนาน ขบวนแห่ นางแมวจะแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านพอไปถึงบ้านใคร คนนั้น(คนที่อยู่บ้าน) ก็จะเอาน้ำมารดหัวแมว

5.2 การแห่ นางตั้ง

ก่อนที่จะมีการแห่ นางตั้ง เฒ่าแก่บ้านจะเตรียมกระตั้งไว้ 2 อัน ไม้คานที่ได้มาจากบ้านแม่หม้าย 2 อัน กระลामะพร้าว 1 อัน พอได้อุปกรณ์ต่าง ๆ ครบ เมื่อถึงวันที่จะแห่ นางตั้ง เฒ่าแก่บ้านจะเอากระตั้ง 1 ใบมาวางและเอากระลामะพร้าวคว่ำลงบนกระตั้ง แล้วเอาไม้คาน 2 อันที่มัดติดกัน วางพาดกระลामะพร้าว และเอากระตั้งอีกใบปิดครอบไว้

พอเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ครบ เฒ่าแก่บ้านก็ให้ชาวบ้านมารวมกันที่ศาลากลางหมู่บ้านพอมารวมกันเสร็จเรียบร้อยก็ทำการหาชาวบ้านอาสาสมัคร 1 คน ขึ้นมานั่งบนกระตั้งตรงตำแหน่งจุดศูนย์กลางกระตั้ง ที่มีกระลामะพร้าวคว่ำอยู่ ถ้ากระตั้งไม่หมุนก็เปลี่ยนให้คนใหม่ขึ้นนั่งจนกว่ากระตั้งจะพาหมุน (ไม้คานจะเป็นตัวพาหมุน)

เมื่อได้ตัวบุคคลแล้ว ก็เริ่มพิธีกันจริง ๆ โดยเฒ่าแก่บ้านจะนำขัน 5 ซึ่งประกอบด้วย

- ดอกไม้ 5 คู่
- เทียน 5 คู่

จากนั้นก็เริ่มทำการบอกกล่าวเพยดาว่า "ถ้าเพยดามาสิงสถิตกระดิ่งนี้ ให้กระดิ่งหมุน" (ถ้ามีเพยดามาสิงสถิตในกระดิ่งจริง ๆ) พอมีคนไปนั่งบนกระดิ่งหมุนก็เริ่มพิธีเสีียงทายจริง ๆ เฒ่าแก่บ้านจะอธิษฐานว่า "ถ้าฝนแล้ง ให้กระดิ่งหมุน หรือถ้าฝนไม่แล้ง ให้กระดิ่งหยุดหมุน" ถ้าเป็นเช่นคำอธิษฐาน หรือไม่เป็นเช่นคำอธิษฐานก็สรุปกันทันทีว่าฝนแล้ง หรือฝนจะไม่แล้ง

5.3 การทำพิธีเสีียงเซียงซ้อง

การทำเสีียงเซียงซ้องนั้นทำเพื่อหาสาเหตุของฝนแล้ง และทำนายฝนไปด้วย ก่อนที่จะถึงวันทำพิธีชาวบ้านจะช่วยกันหาซ้องมาตักแต่งเป็นหุ่นคน แล้วเฒ่าแก่บ้าน ก็เตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมมีดังนี้คือ

- คำหมาก 7 คำ
- ถ่านไฟ 7 ก้อน
- ค่ายกครู ประกอบด้วย ผ้าขาวม้ายาว 1 วา ผ้าสีนไหม 1 ผืน
- ผ้าขาวม้า 1 ผืน
- ชัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่)

หมายเหตุ ผู้ที่จะกระทำพิธีนี้คือ หมอสูตร ซึ่งเครื่องต่าง ๆ ชาวบ้านจะนำมาบริจาคกันเอง

เมื่อถึงวันที่นัดกันไว้ ชาวบ้านจะมารวมกันที่ศาลากลางบ้าน เอาเซียงซ้องมาตั้งไว้ใกล้กับค้าย หรือ ค่ายกครู แล้วหมอสูตรก็เอาน้ำหอมรดหัวเซียงซ้องพร้อมทั้งกล่าวคำอัญเชิญเพยดาลงมาสิงสถิตย์ในเซียงซ้อง เซียงซ้องจะเกิดอาการยึดติดผาคคนที่จับแขนอยู่ 2 ข้างเดิน เมื่อชาวบ้านเห็นเช่นนั้นก็มีชาวบ้านอีกลุ่มหนึ่งเอาค้ายไปซ่อนไว้ เพื่อเป็นการทดสอบว่ามีเพยดามาสิงสถิตย์จริงหรือไม่ แล้วชาวบ้านกลุ่มนี้ก็กลับมาพูดว่า ค้ายเสียแล้ว หรือค้ายหายเสียแล้วจะทำอย่างไรจะหาค้ายเจอ แล้วอีกคนก็พูดว่าให้เซียงซ้องทำให้ซิ

พอพูดเสร็จ เชียงซ้องก็จะพาคนที่จับแขนอยู่ 2 ข้าง วิ่งไปหาค้าย ถ้า เชียงซ้องหาค้ายได้จะมีการเลี้ยงทายฝนต่อ ชาวบ้านจะเตรียมทำพิธีโดยการเอาหลัก 3 หลักไปปักไว้ที่ใดที่หนึ่งเป็นการช้อน แล้วกำหนดในใจว่าหลักทั้ง 3 เป็นหลักแล้ง หลักฝน และหลักผีแล้ง คือ แล้งเพราะว่าผีทำให้แล้ง โดยให้หมอสสูตรเป็นผู้พูดว่า ฝนจะตกหรือฝน จะแล้งขอให้ เชียงซ้องหาหลักที่ช้อนไว้ว่า จะพบหลักฝนหรือหลักแล้ง เชียงซ้องก็พาคนที่จับ อยู่วิ่งไปหาหลักที่จับอยู่วิ่งไปหาหลักที่ช้อนไว้ ถ้า เชียงซ้องพาไปตีหลักไหนแสดงว่าฝนแล้ง ฝนดี หรือผีแล้ง ตามหลักที่ดี แต่ถ้า เชียงซ้องไปตีถูกหลักฝนแล้งที่ผีทำให้แล้ง จะต้องมีการเลี้ยง ทายหาต่อว่า ผีที่ไหนทำให้แล้ง หมอสสูตรก็จะเป็นคนพูดต่อว่า "ผีที่ไหนทำให้ฝนแล้งให้ เชียง ซ้องพาวิ่งไปหาด้วย" เชียงซ้องก็พาวิ่งต่อ พอเจอสถานที่ที่ผีแล้งอยู่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งก็ แอบเอาหลัก 2 หลัก ไปปักช้อนไว้ คือหลักที่กำหนดว่า ได้และไม่ได้ พอเสร็จก็ออกมา หมอสสูตรก็ถามว่า "จะขอขมาได้ไหม ยอมให้ฝนตกนะ" เชียงซ้องก็พาผู้ที่จับแขน 2 ข้าง วิ่งหาหลักเมื่อตีหลักไหนก็สรุปผลตามนั้น ได้ก็ได้ ไม่ได้ก็ไม่ได้ เป็นการยุติในขั้นตอนนี้เลย

5.4 การเล่นแม่มด

การเล่นแม่มด เป็นการละเล่นเชิงไสยศาสตร์ เชื่อว่าหากเล่นประเพณีนี้ แล้วจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ชีวิตราบรื่นมีความสุขตลอดทั้งหมู่บ้านและ ครอบครัว ดังนั้นชาวส่วยจึงนิยมเล่นแม่มดกันเสมอมา และปัจจุบันนี้ก็ยังมีการเล่นอยู่ แต่ว่า ครูคือผู้ทำพิธีจะหายากมาก เพราะไม่มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณ อีกทั้งสังคมไทยก็ยังแปล เปลี่ยนไปตามยุคสมัยด้วย

สำหรับการเล่นแม่มดนั้น ในปีหนึ่งจะมีการเล่น 3 ครั้งเท่านั้น ห้ามเกิน หรือขาด จากที่กล่าวมานั้นพิธีนี้จะเริ่มด้วยการไหว้ครู มีการเข้าทรง ต่อจากนั้นก็จะมีการ ร่ายรำประกอบดนตรี

เครื่องประกอบพิธีกรรมการเล่นแม่มด

- เครื่องดนตรีประเภท โทณ แคน ปี
- บายศรีต้นกล้วย 2 ต้น
- เทียน 3 คู่
- ดอกไม้ 5 คู่
- แป้งผัดหน้า 1 ซอง
- เงินค้ายกครู 6-12 บาท
- หวี 1 ด้าม
- น้ำมันแดงผสม 1 ตลับ
- กระจก 1 อัน
- เหล้า 1 ขวด
- ยาสูบ พลุ อย่างละ 2

การเล่นแม่มดจะเล่น 3 ครั้งต่อหนึ่งปี คือช่วงเข้าพรรษา ออกพรรษา และเดือนสาม คือช่วงเดือนกุมภาพันธ์ขึ้น 15 ค่ำ จะเข้าเดือนมีนาคม ในการเล่นแต่ละครั้งจะมีหมอแคน ซึ่งมีกำหนดว่าคนที่เป่าหมอแคนต้องดื่มเหล้าให้เมามาก่อน ต่อจากนั้นหมอแคนก็จะเป่าอย่างเมามัมนี่มีความสนุกสนาน ผู้เล่นก็จะยกขันซึ่งในขันนั้นจะมีเครื่องบูชาต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วต่อจากนั้นก็จะนำไปวางในที่ที่จัดไว้ และร้ายรำ เพราะว่าการทำพิธีนี้มีความเชื่อว่าจะมีผีมาเข้าสิงในร่างบุคคลที่เล่นแม่มด และมีการทำหน้าตาตุร้าย บางรายหน้าตาทำทางอารมณ์ดีเพราะขึ้นอยู่กับผีที่เข้าสิงนั้น เป็นผีใจดี หรือผีใจร้าย

6. ประเพณีการเข้าทรงเสียดาย

6.1 พิธีแกลมอ

เป็นพิธีการละเล่นเพื่อแสดงความเคารพต่อผีบรรพบุรุษเป็นการเข้าทรงหรือเรียกว่า "โปล" ผู้เข้าทรงจะเป็นหญิงซึ่งเรียกว่า "ทมอ" หรือ "มอ" วัตถุประสงค์ของพิธีแกลมอ เพื่อต้องการทราบอาการของผู้ป่วย หรือผู้ป่วยถูกกระทำจากผีหรือผีต้องการอะไร บางหมู่บ้านพิธีแกลมอจะเป็นพิธีกรรมแสดงการละเล่นเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษจะกระทำกันในเดือน 3

เครื่องใช้ในการประกอบพิธี ดังนี้

1. ช้างไม้แกะสลัก (อาจิง) 1 เชือก
2. ม้าไม้แกะสลัก (อาชะ) 1 ตัว
3. เรือ (ตุก) 1 ลำ
4. บ็องวาย 2 อันใช้เชือกขาวแดงน้ำเงินมาถักเป็นรูปใยแมงมุม
5. ไช้ไก่ 2 ฟอง
6. ข้าวต้มมัด (อาซอม)
7. กั้วย (เปรียด)
8. เส้นไหม (โชด)
9. สะไบ (ผ้าชิ้น)
10. ชั้นหมาก (ชั้นพลู)
11. ต้นกล้วย
12. ข้าวตอก 2 ชั้น
13. กรวยใส่ชั้น 2 ชั้น

เมื่อเตรียมเครื่องประกอบพิธีเรียบร้อยแล้วจะนำมาเตรียมไว้ที่ประจำพิธีซึ่ง
กลางประจำจะยกสูงขึ้น เพื่อตั้งเตรียมเครื่องประกอบพิธีครั้นถึงกำหนดเวลา "มอ" หรือ
ผู้หญิงจะแต่งกายด้วยผ้าถุงที่ปลายชั้นมีเชิง ใส่เสื้อแขนยาวสีดำ ผ้าสะไบ 1 ผืนขนาดป่า คาด
เอว 1 ผืน ถักเปียด้วยด้ายสีแดง ขาว น้ำเงิน หรือสีดำไว้คาดศีรษะ จำนวนมอทั้งสิ้น
8-10 คน หรือมากกว่านั้น โดยแต่ละคนจะถือชั้นเครื่องสักการะบูชา ผู้ร่วมพิธีจะถูกสมมติ
เป็นครุบา 1 คน (ครุบา อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้) เพื่อตอบคำถามของมอว่ามีความประ-
สงค์อะไร หรือต้องการแสดงอะไร หรือต้องการแสดงพิธีเกลมอให้ดู เมื่อทราบความแล้ว
หมอแคนจะเป่าแคน มอทั้งหลายจะลุกขึ้นไปรำตามจังหวะแคนโดยการพ้อนรำไปรอบ ๆ
ร้านที่วางเครื่อง เช่นพร้อมทั้งร้องรำโดยพรรณารื่องราวต่าง ๆ เป็นที่สนุกสนาน 3 รอบก็
จะนั่งพัก ต่อจากนั้นจะสมมติผู้เป็นเรื่องราวการเดินทางป่าล่าสัตว์คล้องช้าง คล้องม้า ลงเรือ
 เป็นต้น

การแสดงทำพายเรือข้ามแม่น้ำ จะนำเรือจำลองไปด้วยเมื่อข้ามแม่น้ำได้แล้ว
จะถึงป่า ผู้ร่วมพิธีก็จะสมมติว่าทำการคล้องช้างคล้องม้า มอบางคนจะถือแล้ บางคนจะถือ
เชือกบ่วงบาศเพื่อคล้องช้างป่า ผู้ดูที่เป็นชายจะมีส่วนเข้ามาร่วมพิธีด้วย โดยการแสดงเป็น
โจรเพื่อปล้น ยื้อแย่ง ม้า ช้าง เพื่อเรียกค่าไถ่ (คือเหล่า กับแก้มต่าง ๆ) เมื่อรำรำ
สนุกสนานจนเวลาสมควรแล้ว จะทำพิธีสูกขวัญและรำรำอย่างสนุกสนานอีกครั้ง ต่อจากนั้น
จะนำกล้วย อ้อย ข้าวต้ม เหล้า และกับแก้มต่าง ๆ มาเลี้ยงดูทุกคนที่ร่วมพิธี

6.2 พิธีเกลมอ

พิธีเกลมอ มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับพิธีเกลมอ เพียงแต่ผู้เล่นจะเป็น
หญิงหรือชายก็ได้ ถ้าเป็นชายจะนั่ง โส่ล่งสวมเสื้อคอกลม ผ้าขาวม้าคล้องคอ ถ้าเป็นหญิงจะ
แต่งกายเหมือน พิธีเกลมอ ประจำพิธีจะไม่มีกรยกบ้านสูงตรงกลาง

เมื่อเตรียมการเรียบร้อยแล้ว ผู้ร่วมพิธีจะนำต้นกล้วยมาประดับด้วย ดอกไม้และผึ้งดังกล่าว ผู้ที่แสดงเป็นผึ้ง 1 คน จะใช้ผ้าขาวม้าคลุมศีรษะ จะทำการต่อยผู้ มาเก็บดอกไม้ 2-3 ครั้ง คนที่ถูกต่อยจะร้องบอก "ครูบา" ให้มาช่วยกำจัดผึ้ง เมื่อกำจัด ผึ้งได้แล้วก็จะเป็นการเก็บดอกไม้ผึ้งแล้วนำกลับมาบ้าน (ประจำ) โดยแท้ 3 รอบเข้าสู่ ประรำ "ครูบา" จะเอ่ยว่ามาจากไหน ผู้ร่วมพิธีจะตอบเป็นกลอน (ภาษาส่วย) ว่ามาจาก เก็บดอกไม้และผึ้งขออนุญาตนำ เข้าบ้าน เมื่อเข้าบ้านแล้วจะนำมาล้อมรอบบายศรีต่อจากนั้น จะนำอาหารมาเลี้ยงตักันเสร็จแล้วจะร่ายรำรอบบายศรีอีก 3 รอบเป็นอันเสร็จพิธี

ครอบครัวและการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชน

ป่าไม้

ในอดีตเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ชุมชนบริเวณบ้านดงกระทิงทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านอาณาบริเวณติดต่อกับบ้านหนองสระ มีพื้นที่ป่าไม้ซึ่งประกอบด้วยไม้ยาง ไม้เต็ง รั้ง ประดู่ พยุง เป็นบริเวณกว้าง ป่าไม้มีลักษณะรกทึบ ชาวบ้านใช้ป่าบริเวณนี้บางส่วนในการเผาศพของชาวบ้าน ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่ามีวิญญาณของบรรพบุรุษสิงสถิตย์อยู่ ปัจจุบันพื้นที่ป่าถูกแผ้วถาง และบุกรุกทำเป็นที่นาและที่ไร่ไปมาก เหลือพื้นที่ป่าที่เป็นป่าชุมชนเพียง 10 กว่าไร่เท่านั้น ชาวบ้านเรียกบริเวณป่าที่เหลือนี้ว่า "โคกตามี" ซึ่งไม่ทราบที่มาแน่ชัดว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกชื่อชื่อนี้

มาตรการในการรักษาป่า

คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านเห็นว่าป่าไม้บริเวณโคกตามี ถูกชาวบ้านบุกรุกไปมาก จึงได้มีการไปปักหลักเขตล้อมไว้ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีสิทธิ์ตัดเดือนปรับใหม่ ลงโทษผู้บุกรุกป่า ถ้ายังปรากฏว่ามีผู้บุกรุกอีก ผู้ใหญ่บ้านสามารถดำเนินการตามกฎหมายได้

ในเขตพื้นที่ไร่นาของชาวบ้านบางครอบครัว จะมีการปลูกต้นไม้ตามคันนาเพื่อให้ร่มเงายามพักจากการดำนาเกี่ยวข้าว แต่ก็มีไม่มากนัก ภายในป่าบริเวณโคกตามีจะมีชาวบ้านไปขโมยตัดไม้บ่อย ๆ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจึงต้องมีมาตรการในการจับกุมผู้ที่ลักลอบตัดไม้อย่างเด็ดขาด

ความเชื่อเรื่องป่า

ในอดีตพื้นที่ป่าแห่งนี้เป็นป่าทึบ ชาวบ้านไม่กล้าเดินเข้าไปคนเดียว แม้จะเป็นเวลากลางวัน มีการตั้งศาลไว้กราบไหว้บูชา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าในป่าแห่งนี้เป็นที่สิงสถิตย์ของวิญญาณของคนในหมู่บ้านที่เสียชีวิต โดยเฉพาะตามต้นไม้ใหญ่ ๆ ไม่มีใครกล้าดูหมิ่นหรือทำอะไรที่เป็นการลบหลู่ ป่าแห่งนี้รวมไปถึงการเข้ามาตัดไม้เพราะเกรงว่าวิญญาณเหล่านั้นไม่พอใจ ทำให้เกิดความเดือดร้อน

ดิน

ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย พื้นดินส่วนใหญ่ของหมู่บ้านใช้ประโยชน์ในการทำนา ทำไร่อ้อย ทำไร่ปอ (ไร่อ้อยเพิ่งมาเริ่มทำใหม่เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา) ส่วนไร่ปอปัจจุบันพบว่าชาวบ้านไม่ค่อยนิยมปลูกเท่าใดนัก

มาตรการในการรักษา

ชาวบ้านส่วนมากจะมีความเคารพนับถือบรรพบุรุษมาก ถ้าหากได้รับที่ดินผืนใดเป็นมรดกลูกหลานที่ได้รับก็จะรักษาที่ดินผืนนั้นให้คงสภาพที่ดี เพื่อแสดงความกตัญญูแก่บรรพบุรุษ สำหรับที่ดินที่เป็นของสาธารณชนผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ถ้าใครบุกรุกไปแล้วก็ให้คืนในสาธารณ หรือไม่คณะกรรมการหมู่บ้านก็จะยึดกลับคืนมา

มาตรการทางกฎหมาย

ที่ดินส่วนมากในชุมชนทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านซึ่งเป็นทุ่งนากว้าง เมื่อก่อนชาวบ้านมีใบกรรมสิทธิ์เจ้าเจ้าของที่ดินอย่างสมบูรณ์ ต่อมากำหนดกระทรวงบ้านโนนสวรรค์เห็นว่าที่ดินส่วนนั้นเป็นที่สาธารณะจึงได้เก็บเอาหลักฐานไป ต่อมาชาวบ้านดงกระทิงบางส่วนมีการรวมตัวกันเพื่อขอใบกรรมสิทธิ์คืน เพราะชาวบ้านได้ใช้ที่ดินแห่งนั้นเป็นที่ทำมาหากินมานานนับ 10 ปีแล้ว ทางกรมที่ดินจึงได้ออกใบรับรองในการทำกิน ให้เป็นที่ทำมาหากินแต่ไม่สามารถซื้อขายได้

ความเชื่อเรื่องทรัพยากร

ชาวบ้านตระหนักในประโยชน์และคุณค่าของที่นาและที่ดินมาก เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งทำมาหากิน เช่น ปลูกบ้าน ทำสวน ทำไร่ บริเวณพื้นที่ดินมีการทำมาหากินที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ รุ่นลูกรุ่นหลานจะพยายามทำนุบำรุงรักษาที่ดินผืนนั้นไว้

ปัจจุบันที่ดินสาธารณะของชุมชนมีหลายแห่ง ได้แก่

1. ที่ดินสาธารณะ โคกตามี
2. ที่ดินสาธารณะหนองทับ
3. ที่ดินสาธารณะหนองกระทิง
4. ที่ดินสาธารณะวัดดงกระทิง

น้ำ

มาตรการในการรักษา

ชุมชนไทยสวยที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ จะขาดน้ำอุปโภคบริโภคในช่วงเดือน 4-5 (เมษายน-พฤษภาคม) ของทุกปี ชาวบ้านมีวิธีการแก้ปัญหาการขาดน้ำ โดยการจัดหาภาชนะกักเก็บน้ำ เช่น โถงน้ำขนาดใหญ่ 80 ลิตร มาไว้เก็บกักน้ำเกือบทุกครั้งเรื่อย จึงไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำมากเท่าไรนัก

ส่วนน้ำที่ใช้ในการเกษตรมีการขุดสระขึ้นมาใช้ในบริเวณพื้นที่ทำการเกษตรแต่ละครอบครัวไว้ใช้ในยามที่ฝนทิ้งช่วงหรือที่ฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล

มาตรการทางสังคม

ปัจจุบันเรื่องน้ำ ชาวบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ช่วยกันรักษาอย่างเต็มความสามารถเพื่อที่จะรักษาแหล่งน้ำใช้ตลอดปี เช่น ในหนองน้ำตงกระทิง ไม่ว่าจะเป็นฤดูกาลใดชาวบ้านก็จะได้ใช้น้ำที่ใสสะอาด เพราะหนองน้ำแห่งนี้ชาวบ้านพร้อมใจกันดูแลไม่ให้ใครอาบน้ำในหนองน้ำ และห้ามสัตว์เลี้ยงและในแหล่งน้ำ

ในชุมชนมีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ 4 แห่ง ด้วยกันคือ

- สระตงกระทิง (เมื่อก่อนเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน)
- สระหนองทับ อยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้
- สระวัด อยู่ด้านตะวันตกของวัด

นอกจากนี้ยังมีการทำฝายน้ำล้น เพื่อทำการกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปีด้วย

มาตรการทางกฎหมาย

ในการนำสัตว์เลี้ยงลงในแหล่งน้ำจะมีผลทำให้แหล่งน้ำเกิดความสกปรกชุ่มฉ่ำ ทำให้ไม่สามารถใช้แหล่งน้ำแห่งนั้นได้อีก กรรมการหมู่บ้านจึงมีการประกาศห้าม ถ้ามีชาวบ้านคนใดฝ่าฝืนก็จะมีโทษปรับหรือลงโทษตามระเบียบ ในการใช้น้ำถ้าต้องใช้ในปริมาณมากต้องใช้เครื่องสูบน้ำ ถ้าเป็นหนองน้ำสาธารณะจะต้องขออนุญาตและต้องผ่านคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน

ความเชื่อเรื่องทรัพยากรน้ำ

ความเชื่อเรื่องทรัพยากรของชาวไทย-ส่วย โดยเฉพาะเรื่องน้ำซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อชีวิตมนุษย์และสัตว์ ชาวบ้านจะไม่กล้าไปถ่ายอุจจาระ หรือปัสสาวะลงในน้ำ เพราะจะทำให้เจ้าที่ไม่วางใจ ที่สำคัญชาวบ้านจะเป็นบาป มีความเชื่อว่าถ้าไปทำให้น้ำสกปรกเกิดชาติหน้าจะไม่มีน้ำกินน้ำใช้

ครอบครัวกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน

การรวมกลุ่มภายในชุมชน

การรวมกลุ่มในชุมชนในที่นี้หมายถึง การรวมตัวกันของชาวบ้านอันแสดงถึงความ เป็นชาติพันธ์เดียวกัน จะเห็นได้จากการทำกิจกรรมบุญต่าง ๆ มีการช่วยเหลือและพร้อม-เพรียงกันดีมาก การปิดบ้านเพื่อไปช่วยงานกันทั้งครอบครัว หากมีเรื่องไม่ยุติธรรมเกิดขึ้นกับชาวบ้านก็จะมีกรรวมตัวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม

กลุ่มสังคม

มีการรวมกลุ่มสังคมเพื่อการพัฒนาและปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยมีการ ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กลุ่มแม่บ้าน

เริ่มก่อตั้งปี 2537 โดยมีการรวมกลุ่มกับบ้านโปแตงจัดอบรมที่บ้านโคกวัดระ
หว่างวันที่ 11-14 พฤศจิกายน 2537 รวม 3 วัน

กลุ่มหมู่บ้านดงกระทิงเพิ่งเริ่มการก่อตั้ง ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่มี อีกทั้ง
ทางจังหวัดยังไม่อนุมัติงบประมาณมาทำกิจกรรมภายในกลุ่มการรวม กลุ่มแม่บ้านเมื่อทำกิจ-
กรรมจึงยังไม่ค่อยมี

จุดประสงค์ของกลุ่มแม่บ้าน

1. เพื่อให้เกิดความสามัคคีในกลุ่ม
2. เพื่อให้มีแนวทางในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมภายในท้องถิ่นและหมู่บ้าน
4. รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น

สมาชิกกลุ่มแม่บ้านมี 9 คน โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางอุย ยิ้มรัมย์ อายุ 54 ปี เป็นประธาน
2. นางอังคณา ชัยรัมย์ อายุ 34 ปี รองประธาน
3. นางเสวียน ลิขินรัมย์
4. นางหวาน พลิกรุ่งโรจน์
5. นางแพง จะนอบรัมย์
6. นางไพ ชูคะรัมย์
7. นางชีว พลิกรุ่งโรจน์
8. นายเป จุนรัมย์
9. นางตัง จุนรัมย์

2. กลุ่มฌาปนกิจ

เริ่มเมื่อประมาณปี 2533 มีการเก็บเงินฌาปนกิจในช่วงเริ่มต้นไม่ได้มีกฎเกณฑ์บังคับ แต่เป็นการขอร้องชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือญาติผู้ตายเท่านั้น ไม่มีการกำหนดอัตราเงินไม่ได้กำหนดเกณฑ์อายุของผู้ตาย แล้วแต่ชาวบ้านจะมีมติเห็นสมควรว่าศพนี้จะให้เท่าไร ถือว่าเป็นเรื่องเมตตาสงสารให้กำลังใจเท่านั้น

จุดประสงค์ของการเก็บเงินฌาปนกิจ มีดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือคนยากคนจนให้ ได้มีเงินไว้ซื้อวัสดุอุปกรณ์จะนำมาจัดการเกี่ยวกับงานศพ รวมทั้งการจัดซื้อหาอาหารไว้ต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน
2. แบ่งเบาภาระรับผิดชอบของเจ้าภาพ
3. เป็นสิริมงคล กำลังใจ

สมาชิกกลุ่มฌาปนกิจประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน โดยตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ทุกคนและชาวบ้านทุกคนเป็นสมาชิก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียนในวัดบ้านดงกระทิง

เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 โดยการสนับสนุนของกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ใช้สถานที่วัดดงกระทิง ปีพ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นปีแรกของการจัดตั้งศูนย์ ชาวบ้านให้ความสำคัญมีเด็กเข้าร่วมเป็นจำนวนมากถึง 108 คน มีครู 5 คน ปัจจุบันจำนวนเด็กลดลงเหลือ 64 คน ครู 3 คน

ในปีพ.ศ. 2537 ประมาณเดือนสิงหาคม ทางศูนย์ได้การสนับสนุนในด้านอุปกรณ์บำรุงศูนย์ ค่าอาหารกลางวันเป็นจำนวนเงิน 17,000 บาท รวมทั้งค่าตอบแทนครูพี่เลี้ยงเป็นเงิน 16,000 บาท

ในปีพ.ศ. 2538 ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมีจำนวนครูลดลงเหลือ 3 คน นักเรียน
ลดลงเหลือ 64 คน ทางศูนย์ได้รับเงินอุดหนุนค่าอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน เป็นจำนวนเงิน
7,000 บาท

คณะกรรมการบริหารศูนย์ชุมชนบ้านดงกระหิง

1. หลวงพ่อเมือง จิตตะสาโน ประธาน
2. ผู้ใหญ่เปลื้อง พะนารินทร์ รองประธาน
3. นางจันทร์ แซ่มรัมย์ กรรมการ (ครูพี่เลี้ยง)
4. นางสมจิตร ชำรัมย์ กรรมการ (ครูพี่เลี้ยง)
5. นางหนูแดง สาละเนตร กรรมการ (ครูพี่เลี้ยง)

กิจกรรมประจำวัน

08.30 น.	ต้อนรับเด็ก
08.30-08.45 น.	พัฒนาสิ่งแวดล้อม
08.45-09.00 น.	เคารพธงชาติ สวดมนต์
09.00-09.10 น.	กิจกรรมยามเช้า
09.10-10.30 น.	อาหารว่าง
10.30-10.45 น.	กิจกรรมประสบการณ์เสริม
10.45-11.15 น.	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.15-11.30 น.	กิจกรรมผ่อนคลาย
11.30-12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
12.00-14.00 น.	นอนหรือพักผ่อน
14.00 น.	เป็นต้นไป กิจกรรมอิสระ-กลับบ้าน

จุดประสงค์ของศูนย์ฯ มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อตอบรับและสนองนโยบายของรัฐ
2. เพื่อเตรียมความพร้อมของ เด็กก่อนวัยเรียน
3. เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีสำหรับเด็ก
4. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันของสังคมเด็ก
5. เพื่อส่งเสริมให้เด็ก ได้แสดงพฤติกรรมที่ถูกต้อง
6. เพื่อแบ่ง เบาท้องของครอบครัว

ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนประจำหมู่บ้าน (ศส.มช)

ศส.มช. ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2535 การจัดตั้งเริ่มแรกให้ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ต่อมา มีการสร้างศูนย์ศส.มช. ทางด้านทิศตะวันออกของที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

จุดประสงค์ของศูนย์ฯ มีดังนี้

1. เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสาธารณสุขให้ประชาชนดูแลตนเอง โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
2. เพื่อให้บริการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานแก่ชุมชนโดยชุมชนเอง
3. เพื่อให้ประชาชนได้รับการดูแลสุขภาพด้านการส่งเสริมและป้องกันโรค
4. เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขภายในชุมชน
5. เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานในชุมชนของเจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานในธนาคาร

เวรประจำวันปฏิบัติงานที่ศูนย์ ศส.มช.

วันจันทร์	1. นายเอนก	2. นางบุปผา
วันอังคาร	1. นายคำ	2. นางรุน
วันพุธ	1. นางสุจิน	2. นางจันทร์
วันพฤหัสบดี	1. นางเสวียน	2. นางแอ็ด
วันศุกร์	1. นางอังคณา	2. นางเงิน
วันเสาร์	1. นางเหรียญ	
วันอาทิตย์	1. นางรัตนารณ์	2. นายเลิศ

ตารางการให้บริการของ ศส.มช.

วันจันทร์	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	ชั่งน้ำหนัก
วันอังคาร	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	ติดตามผู้รับบริการ
วันพุธ	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	แนะนำการฝากครรภ์ หลังคลอด
วันพฤหัสบดี	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	แนะนำการวางแผนครอบครัว
วันศุกร์	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	แนะนำการสุขาภิบาล ป้องกันโรค
วันเสาร์	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	ประชุมชาวบ้าน
วันอาทิตย์	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	สำรวจข้อมูล

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการ ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่างกันมาหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยปกติแล้วการผสมกลมกลืนจะเป็นไปในลักษณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่น้อยหรือค่อนข้างน้อย จะเปลี่ยนแปลงภาษาขนบธรรมเนียม และวิถีชีวิตของตนให้เข้ากับวัฒนธรรม ของชนกลุ่มใหญ่กว่ารูปแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม มี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การผสมกลมกลืนทางด้านวิถีชีวิต
2. การผสมกลมกลืนทางสังคม

การผสมกลมกลืนทางด้านวิถีชีวิต

การผสมกลมกลืนทางวิถีชีวิต เป็นการผสมกลมกลืนทางด้านภาษา การแต่งกาย ความเชื่อทางศาสนา ทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนแบบพฤติกรรมกรรวมกลุ่ม ซึ่งกล่าวรายละเอียด ดังนี้

1. การผสมกลมกลืนทางภาษา กลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อาศัยอยู่ในละแวกชุมชนบ้านดง-กระทิงจะมี 3 กลุ่มชาติพันธุ์คือ ไทยลาว ไทยเขมร และไทยกวย กลุ่มไทยลาว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่สุดในพื้นที่ ภาษาที่ใช้สื่อสารกันในกลุ่มชาวส่วยบ้านดงกระทิงจะใช้ภาษาของตนเอง แต่การสื่อสารนอกกลุ่มจะมีการปรับเข้าหากัน เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันการสื่อสารแขนงต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้านไทยกวยทั้งทางโทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ชาวไทยกวยจึงใช้ภาษาไทยกลางติดต่อกับทางราชการ และในโรงเรียนนักเรียนจะใช้ภาษาไทยกลางสื่อสารกันกับครู-อาจารย์ อย่างไรก็ตามเมื่อชาวไทยกวยออกจากหมู่บ้านมาติดต่อกับชาวกลุ่มอื่นโดยเฉพาะ ชาวไทยลาวจะใช้ภาษาไทยอีสานหรือไทยลาว ติดต่อสัมพันธ์กัน

2. การผสมกลมกลืนทางการแต่งกาย ชาวไทยกวยจะปรับตนเองให้เข้ากับกลุ่มอื่นได้เป็นอย่างดี ในด้านการแต่งกาย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีพิธีกรรมชาวไทยกวยจะแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

3. การผสมกลมกลืนทางทัศนคติ ชาวไทยกวยในชุมชนบ้านดงกระทิง จะมีความเชื่อและทัศนคติคล้ายกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ กล่าวคือมีความเชื่อและนับถือสิ่งที่คล้ายกัน เช่น การนับถือผีตาแฉะ การนับถือผีปู่ตา ผีบรรพบุรุษ เทวดาอารักษ์ การปฏิบัติบูชา เช่น การไหว้ตามฤดูกาล มีค่านิยม เรื่องการทำบุญ งานเทศกาลต่าง ๆ ค่านิยมเหล่านี้จะปลูกฝังและถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน และในปัจจุบันมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ชาวกวยยังยึดถืออยู่

4. การผสมกลมกลืนทางศาสนา ชาวไทยกวยจะมีความเชื่อและนับถือไสยศาสตร์ ศาสนาพุทธและนับถือศาสนาพราหมณ์ ซึ่งความเชื่อและการนับถือดังกล่าวจะถูกหลอมเข้าด้วยกัน และสามารถปรับตนเองให้เข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

การผสมกลมกลืนทางสังคม

ชาวไทยกวยในชุมชนบ้านดงกระทิง เป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ใกล้กับกลุ่มไทยลาวและเขมร ในอดีตได้รับการดูถูกว่ามีวัฒนธรรมด้อยกว่าไทยลาว ดังนั้นชาวส่วยบ้านดงกระทิงพยายามปรับตัวโดยการเรียนรู้ และอดทน เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นยอมรับในปัจจุบันแทบจะไม่มี การดูถูกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเลย การปรับดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่ามีผลสืบเนื่องมาจากการจัดการศึกษาให้แก่เด็กเรียนชาวไทยกวย และชาวไทยลาว ไทยเขมรเรียนรวมกัน นอกจากนั้นความสัมพันธ์ทางการแต่งงานระหว่างกลุ่ม ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีชาวไทยลาวและชาวไทยเขมรมาแต่งงานกับหญิงชาวไทยกวย และใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มชาวไทยกวยในหมู่บ้าน

ความสำคัญในการรักษาชาติพันธุ์

ในอดีตชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิง ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมทางความเชื่อต่าง ๆ โดยเคร่งครัด จนก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มไม่ว่าด้านภาษา การแต่งกาย และพิธีกรรมทางความเชื่อ ล้วนแต่เป็นเครื่องจรรโลงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน

แต่ปัจจุบันเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวส่วยบ้านดงกระทิง กำลังเข้าสู่ยุควิกฤติอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวม ซึ่งยากที่จะต้านทานขัดขืนต่อกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ความพยายามของภาครัฐบาลที่จะพัฒนาประเทศชาติให้พัฒนาก้าวหน้าเจริญรุ่งเรือง ความต้องการที่จะให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีการจัดหาสิ่งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นทั้ง ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา การบริการด้านการศึกษา การสาธารณสุข ตลอดจนระบบสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นตัวกระตุ้นที่เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและระบบความคิดของชาวส่วยบ้านดงกระทิงทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเสนอข่าวสารและกิจกรรมบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ ที่แปลกแยกไปจากสังคมในชุมชนมักจะทำให้เกิดขึ้นกับกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ส่วยให้คงอยู่สืบไปนานเท่านาน แต่สภาพความเป็นจริงขณะนี้นัวยุวรุ่นต่างหันไปนิยมชมชอบขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตตามแบบอย่างของคนเมือง ซึ่งรับช่วงวัฒนธรรมต่อมาจากชาติตะวันตกอีกทอดหนึ่ง ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งทันสมัย โกะเก้ ที่ไหลบ่ารุกเข้ามาถึงบ้านถึงห้องนอนของชาวบ้านดงกระทิงอย่างต่อเนื่องทุก ๆ วัน ช้าแล้วช้าอีก

เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้เชื่อได้ว่าอีกไม่นาน ชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิงจะต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางวัฒนธรรม แปรสภาพไปเป็นสังคมที่ไร้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่บรรพชนได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เช่น พิธีเซ่นไหว้ ฆีปะกำ ซึ่งเป็นพิธีสำคัญอันมีศาล

ประกำ เป็นที่ลิ่งสถิตดวง วิญญำณของบรรพบุรุษได้สูญหายไปจากชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิงหมดแล้ว ความภำคภุมิใจในความเป็นชาวส่วย ของชุมชนบ้านดงกระทิง เริ่มลดหดหายไปที่ละน้อยทีละน้อย ดังจะเห็น ได้จากการได้สนทนำกับชาวส่วยบ้านดงกระทิงที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปี ลงมำ ทำให้อำรบควำมรู้ลึกรู้ลึกของคนกลุ่มนี้ว่า ไม่ค่อยมีความภำคภุมิใจในความเป็นชาวส่วยของตนนัก ช้ำรำยไปกว่ำนั้น หลำยคนมองว่าเป็นปมด้อยของตนอีกด้วยที่เกิตมำเป็นชาวส่วย โดยคนกลุ่มดังกล่าวจะพยายามปกปิดปมด้อยของตน ด้วยการไม่แสดงตนให้ผู้อื่นรู้ว่ำตนเป็นชาวส่วย ด้วยเกรงว่ำหากเพื่อนรู้หรือผู้อื่น ก็จะมีล่ำว่ำ "ลูกส่วย" หรือพูดเชิงดูแคลนว่ำ "คบกับส่วย ชวยตลอดชำติ" เป็นต้น

ดังนั้น กลุ่มวัยรุ่นชาวส่วยบ้านดงกระทิง จะพูดภำษำส่วยเฉพาะในหมู่บ้านหรือเฉพาะกลุ่มของตนเท่านั้น หากมีบุคคลที่สำมร่วมอยู่ในวงสนทนำด้วย ชาวส่วยเหล่านั้นก็จะเปลี่ยนไปใช้ภำษำไทยกลำงหรือภำษำที่บุคคลที่สำมใช้ ซึ่งชาวส่วยมีพรสวรรค์สำมรณพูดภำษำด้วย ๓ ที่ใช้ในชุมชนใกล้เคียง เช่น ภำษำไทย-เขมร และภำษำไทย-กลำง ได้ดีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ำเจ้ำของภำษำจนแยกไม่ออก

สำหรับเอกลัษณ์ในการแต่งกายของชาวส่วยบ้านดงกระทิงนั้น บัจจุบันหำดูได้ยำกมำก จะพอมีเหลืออยู่บ้างก็เฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและจะได้เห็นการแต่งกายของผู้สูงอายุเหล่านั้นก็เฉพาะในงานพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับควำมเชื่อและพิธีกรรมทำงค้ำศนำเท่านั้น ส่วนชำวบ้านโดยทั้วไปจะแต่งกายเป็นแบบเดียวกันกับคนในสังคมเมือง ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมโดยทั้วไปเปลี่ยนแปลงไปมำก ระบบการผลิตหรือเครื่องนุ่งห่ม ระบบครบวงจรที่เคยปฏิบัติในยุคแรกต้องเลิกไป เนื่องจำกเสียเวลำในการผลิตมำก รูปทรงเสื้อผ้าไม่ประณีต ส่วยงำมเหมือนเสื้อผ้าที่ผลิตจำกโรงงาน ชำวบ้านส่วนใหญ่จึงหันมำนิยมใช้เสื้อผ้าที่ผลิตจำกโรงงานเช่นเดียวกับคนในสังคมเมือง ดังนั้นเสื้อผ้าที่บ่งบอกถึงเอกลัษณ์ของชาวส่วยจึงแทบไม่หลงเหลือให้เห็นเลย

ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ ได้เริ่มสูญหายไปมากแล้ว ส่วนพิธีกรรมความเชื่อที่เหลืออยู่ก็มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ ซึ่งสมาชิกของชุมชนที่ทำหน้าที่สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มเยาวชนมักไม่มีใครให้ความสำคัญที่จะสืบทอดประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของคนในอดีตมากนัก เยาวชนส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับการทำมาหากิน แข่งขันกันสะสมวัตถุ เครื่องอำนวยความสะดวก มุ่งสร้างความมั่งคั่ง มั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ครอบครัว ดังนั้น คนหนุ่ม สาว จึงนิยมไปขายแรงงานในต่างจังหวัด และหัวเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพฯ นครราชสีมา เชียงใหม่ ฯลฯ มีจำนวนไม่น้อยที่เดินทางไปขายแรงงานในต่างประเทศเป็นเวลานานหลายปี จากสาเหตุดังกล่าว ส่งผลให้ความผูกพันของสมาชิกในสังคมโดยรวมเริ่มห่างหายไป ประกอบกับการทำงานในระบบธุรกิจเอกชนหลายแห่งมีความเข้มงวดเรื่องเวลา มีวันหยุดไม่ตรงกัน ดังนั้นเมื่อมีงานบุญเทศกาลต่าง ๆ จึงมีคนหนุ่ม-สาวมาร่วมกิจกรรมน้อย ปล่อยให้คนสูงอายุจัดงานกันไปตามลำพัง คนหนุ่มสาวจะทำหน้าที่เพียงการจัดหาจุดปัจจัยและจัดหาพรสพสม โภชน์เท่านั้น

ซึ่งมหรสพที่นำมาเฉลิมฉลองสมโภชน์งานบุญส่วนใหญ่จะเป็นความบันเทิงแบบสังคมเมืองหรือแบบวัฒนธรรมตะวันตก เช่น ดิสโกเทค หรือ ภาพยนตร์ประเภทโชว์เนื้อหนัง ว็อบ ๆ แวม ๆ เป็นต้น

ส่วนเยาวชนที่อยู่ในสถาบันการศึกษา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษามักมีพฤติกรรมเลียนแบบดารา นักร้อง นักแสดงที่ตนชื่นชอบ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ชาย มักจับกลุ่มกินเหล้า ดื่มน้ำอัดลม ร้องเพลง ส่งเสียงอึกทัก วันหยุดก็จะรวมกลุ่มแก๊งมอเตอร์ไซด์ ขับขี่เที่ยวเตร่ตระเวนไปในที่ต่าง ๆ ส่งเสียงดังรบกวนชาวบ้านบ่อย ๆ

ดังนั้น ในภาวะปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าความสำคัญในการรักษาชาติพันธุ์ของชาวส่วย บ้านดงกระหิง อยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วงและจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ร่วมกันปลุกจิตสำนึกแก่เยาวชนให้เห็นความสำคัญและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและความเป็นคนส่วยอย่างจริงจังแล้ว ก็จะถูกกลุ่มวัฒนธรรมอื่นกลืนไปในที่สุด

บทที่ 5
สรุปและข้อเสนอแนะ

สภาพทั่วไป

1. สภาพทางภูมิศาสตร์

ชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิง ตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็น 1 ใน 686 หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนประชากรประมาณ 273,570 คน ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ใน 4 จังหวัดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้

จังหวัด	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนประชากร
สุรินทร์	322	119,506
ศรีสะเกษ	257	105,852
บุรีรัมย์	96	41,296
อุบลราชธานี	11	6,916
รวม	686	273,510 คน
(วรรณา เทียนมี 2533)		

ชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิง มีประชากรจำนวน 1,777 คน 339 ครัวเรือน อยู่ห่างจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ไปทางทิศเหนือตามเส้นทางหลวงหมายเลข 219 สายบุรีรัมย์-สตึก แยกจากถนนสายดังกล่าวที่หลักกิโลเมตรที่ 20 ไปทางทิศตะวันตก ตามถนนลูกรังเป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ ตัวชุมชนตั้งอยู่บนที่เนินสูงกว่าพื้นที่โดยรอบประมาณ 100-120 เซนติเมตร ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีลำห้วยยางไหลผ่าน พื้นที่ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นที่ราบน้ำท่วมถึงจึงเหมาะแก่การทำนา ส่วนพื้นที่ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของชุมชน มีสภาพเป็นที่เนินสูงน้ำท่วมไม่ถึงจึงเหมาะแก่การทำไร่มากกว่าทำนา ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกอ้อยเป็นหลัก ดังนั้นพื้นที่โดยรอบของชุมชนจึงล้อมรอบด้วยทุ่งนาและไร่อ้อย โดยมีแหล่งน้ำอีกหลายแห่งที่เก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เช่น หนองทับ หนองกระทิง และห้วยยาง เป็นต้น

ลักษณะอากาศ มีสภาพไม่แตกต่างจากภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป กล่าวคือ อากาศร้อน แห้งแล้ง ในฤดูร้อน และอากาศจะหนาวเย็นในฤดูหนาว ปริมาณน้ำฝนในฤดูฝนอยู่ในเกณฑ์สูง แต่เนื่องจากดินมีสภาพเป็นดินทราย ดินร่วนปนทราย จึงเก็บกักน้ำได้ไม่ตื้นัก จึงทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภคอย่างรุนแรง โดยเฉพาะฤดูร้อนในช่วงระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา สภาพอากาศค่อนข้างแปรปรวนมาก คือ ฝนไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยต้องอพยพย้ายถิ่นไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ ปล่อยให้คนสูงอายุและเด็ก อยู่กันตามลำพังและเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ตามมาเป็นจำนวนมาก

สำหรับการคมนาคมติดต่อกับสังคมภายนอก ค่อนข้างสะดวกในฤดูแล้ง แต่จะลำบากในช่วงฤดูฝนเนื่องจากถนนมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ

ในระบบครอบครัวจะให้ความสำคัญแก่ฝ่ายหญิง เคารพนับถือในระบบอาวุโส มีความภาคภูมิใจในเผ่าพันธุ์ และความสามารถของชาวบรรพชน โดยเฉพาะในด้านการจับช้างป่ามาฝึกใช้งาน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน มีการช่วยเหลือกิจกรรมการงานต่าง ๆ อย่างดีเยี่ยม ไม่ว่าจะเป็นงานบุญประเพณีของส่วนรวมหรือส่วนบุคคล

แต่สภาพการณ์ปัจจุบัน สภาพสังคมของชาวส่วยบ้านดงกระหิงได้แปรเปลี่ยนไปตามกระแสสังคมโลกภายนอกในยุคโลกาภิวัตน์เป็นอย่างมาก กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนเริ่มห่างเหินกันออกไป ชาวบ้านส่วนใหญ่หันไปให้ความสำคัญด้านวัตถุมั่งสร้างฐานะทางครอบครัวให้มั่นคง มีการแข่งขันแย่งชิงความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ความผูกพันที่เคยเอื้ออาทรต่อกันในอดีตลดน้อยถอยลง เป็นลำดับ คนหนุ่มสาว วัยแรงงานต่างตั้งรกรากออกไปหางานในเมืองใหญ่ ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปเป็นแบบคนเมือง มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ระบบการทำงานของคนที่มีเวลาเข้าทำงานและเลิกงานไม่ตรงกันวันหยุดไม่ตรงกัน ส่งผลให้บรรดาคนหนุ่มสาวไม่ค่อยมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น บุญประเพณีต่าง ๆ ปล่อยให้ผู้สูงอายุประกอบกิจกรรมไปตามลำพัง เมื่อมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง ประเพณีบางอย่างต้องล้มเลิก สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

ด้านภาษา ชาวส่วยมีเฉพาะภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน การถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ใช้วิธีเล่าสืบต่อกันไปทำให้ข้อมูลบางส่วนตกหล่นสูญหายไปบางส่วนถูกแต่งเติมขึ้นมาใหม่จนบางครั้งเกิดความรู้สึกว่าเกินความพอดีไปก็มี การสื่อความหมายของสมาชิกในชุมชนจะใช้ภาษาส่วย แต่หากมีความจำเป็นต้องติดต่อกับคนในสังคมภายนอกจะใช้ภาษาตามที่คู่สนทนาใช้ ชาวส่วยมีพรสวรรค์ในด้านภาษา คือ พูดได้เก่ง ทั้งภาษาไทยลาว ไทยเขมร และภาษาไทยกลาง ชาวส่วยบ้านดงกระหิงรุ่น

ใหม่ (กลุ่มวัยรุ่น) นิยมพูดภาษาไทยกลางผสมกับภาษาส่วย และหันมาพูดไทยกลางมากขึ้น เป็นลำดับ ถ้าเป็นเช่นนี้อีกไม่นานนัก เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทั้งด้านภาษา ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ จะถูกวัฒนธรรมของกลุ่มไทย-ลาว และกลุ่มไทย-เขมร จะกลืนกลายไปในที่สุด

อาหารการกิน ชาวส่วยบ้านดงกระทิงจะรับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ส่วนข้าวเหนียวจะรับประทานเป็นครั้งคราว เช่น ในฤดูทำนาหรือมีงานบุญหรืองานพิเศษต่าง ๆ กับข้าวที่รับประทานเป็นประจำและเป็นไปอย่างเรียบง่าย ๆ ได้แก่ ปลาทุเค็ม ตำน้าพริกกบ, น้ำพริกปลา หรือพริกตำ แกงกบ แกงปลา ปูรุกรสด้วยเกลือ พริกสด และหัวหอมตำคลุกเคล้ากัน หากต้องการรสเปรี้ยวก็ใช้มะตแดงปูรุกรส นอกจากปลาทุเค็ม ปลาและกบแล้ว กับข้าวอาจเป็นสัตว์ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น เขียด กิ้งก่า หนูนา งู ฯลฯ นำมาอย่างลึบให้ละเอียด แล้วตำน้ำพริกหรือแกงคั่วใส่ใบกระสัง ตะไคร้ ผักชี ใบกะเพรา นอกจากนี้ยังมีกับข้าวที่เป็นจำพวกแมลงต่าง ๆ เช่น แมงอึ้น แมงข้าง (กันเจียงเจียง) แมงกุดจี่ (กันอึงโพง) ที่อยู่ในมูลควาย และใช้มะตแดง ลูก้อตกบเขียด ฯลฯ นำมาคั่วหรือหมกกับรับประทาน ชาวส่วยนิยมเลี้ยงเป็ด-ไก่ ไว้รับประทานเองบ้างในโอกาสพิเศษ แต่โดยทั่วไปแล้วจะนิยมนำไปขายแล้วซื้อหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ที่จำเป็นในครอบครัวส่วนที่จะขาดไม่ได้คือ ซื้อปลาทุเค็มซึ่งเป็นอาหารโปรดของชาวส่วย และช่วงงานเทศกาลสำคัญ เช่น พิธีเซ่นผีปะกำ งานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานกรู้น งานผ้าป่า จะมีการล้มโค-กระบือ (ตำโค ตำเกลียะ) เลี้ยงดูแขกที่มาร่วมงาน มีการรับประทานอาหารประเภทสุก ๆ ดิบ ๆ จำพวกลาบ ก้อย ในหม้อกั่มสุรา

สำหรับแหล่งอาหาร ในอดีตชาวส่วยบ้านดงกระทิงจะหาอาหารจำพวกพืช ผักและสัตว์ต่าง ๆ จากทุ่งนารอบชุมชน ตามลำห้วยยาง และแหล่งนารอบชุมชน และจากป่าด้านทิศตะวันตกชุมชน ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติอย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันอาหารที่หาได้จากแหล่งธรรมชาติลดน้อยลงไปมาก ชาวบ้านจึงหันไปซื้อหาอาหารจากตลาดใน

ตัวเมือง และร้านค้าในหมู่บ้านหรือรถเร็วขายอาหาร เข้าไปในหมู่บ้านจึงทำให้อาหารมี
ราคาค่อนข้างแพง

เครื่องนุ่งห่ม

ในอดีตชาวบ้านดงกระทิงจะถักทอฝอย้อมและตัดเย็บเสื้อผ้าใช้เอง ทั้ง
ผ้าไหมและผ้าฝ้าย สีที่ใช้ย้อมจะเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ เช่น สีดำได้จากผลมะเกลือ สี
น้ำเงินได้จากต้นคราม เป็นต้น แต่ปัจจุบันชาวบ้านนิยมซื้อหาเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากท้องตลาด
มาใช้มากกว่าการตัดเย็บใช้เอง เนื่องจาก สะดวก ราคาถูก และมีลวดลายสีสรรให้เลือก
เป็นจำนวนมาก

ยารักษาโรค

การรักษาโรคของชุมชนชาวส่วยบ้านดงกระทิงในระยะแรกจะใช้ยาสมุนไพร
ที่หาได้ในป่าชุมชนควบคู่ไปกับเวทย์มนต์ทางไสยศาสตร์ แต่ในปัจจุบันการสาธารณสุขได้
เจริญก้าวหน้ามากขึ้น รัฐได้จัดบริการด้านสาธารณสุข ทั้งในด้านวิชาการและการรักษาโรค
ด้วยการจัดตั้งสถานีอนามัยขึ้นที่หมู่บ้านดงกระทิง ทำให้ประชาชนมีความรู้ด้านสาธารณสุข
เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เป็นผลให้การรักษาโรคด้วยแพทย์แผนโบราณก็ลดน้อยลง จนปัจจุบัน
หมอสมุนไพรในชุมชนแทบไม่มีบทบาทในการรักษาคนไข้ เนื่องจากชาวบ้านไปใช้บริการ
ของสถานีอนามัยและสถานพยาบาลในตัวจังหวัดซึ่งมีความปลอดภัยมากกว่า

ที่อยู่อาศัย

สภาพการตั้งบ้านเรือนของชาวส่วยบ้านดงกระทิงในระยะแรกจะนิยมอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในหมู่เครือญาติของตน อาคารบ้านเรือนมีลักษณะเป็นกระท่อมใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น หลังคาบ้านมุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านขัดแตะไม้ไผ่ หรือขัดแตะใบตอง ในบางครอบครัวที่มีฐานะดี จะปลูกบ้านมั่นคงแข็งแรงถาวรทำใต้ถุนสูงสำหรับทำคอกสัตว์หรือนั่งทำงานหรือรับแขก

ครอบครัวกับประเพณี

วิถีชีวิตชาวส่วยบ้านดงกระทิงในอดีตจะผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมในการแสดงความเคารพต่อดวงวิญญาณของบรรพชน ชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนจะทำบุญตักบาตรที่หน้าบ้านของตนทุกเช้า และจะเข้าวัดฟังธรรมในวัดธรรมสวนะ ร่วมไม้ร่วมมือกันอย่างดียิ่งในงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น บุญเข้าพรรษา ฟ้ากฐิน วันสงกรานต์ ฯลฯ

แต่ปัจจุบัน ความร่วมไม้ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรมหรืองานบุญตามประเพณีต่าง ๆ เริ่มเสื่อมคลายลง ทั้งนี้เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวการผลักดันให้สมาชิกของชุมชนที่อยู่ในวัยแรงงาน ต้องออกไปหางานต่างถิ่นมากขึ้น จึงไม่ค่อยมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมในงานบุญประเพณี ทำให้ขาดการเชื่อมโยงสืบทอดประเพณีอันดีงามของชุมชน จนเป็นผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างค่อยสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย เช่น ประเพณีลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว ประเพณีการเซ่นผีปะกำ เป็นต้น

ครอบครัวกับการจัดสภาพแวดล้อมชุมชน

การจัดสภาพแวดล้อมชุมชนของหมู่บ้านดงกระทิงในระยะต้น ๆ นั้น ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์แต่อย่างใด หากแต่จะปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ ทั้งนี้เป็นเพราะในอดีตนั้นจำนวนประชากรยังมีไม่มาก ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เกินความต้องการของชุมชนจึงไม่จำเป็นต้องวางแผนจัดการกับสภาพแวดล้อมภายในชุมชนแต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันจำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ความต้องการในการอุปโภค บริโภค ทรัพยากรมีเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทเป็น ป่าไม้ แร่ธาตุ ถูกใช้จนหมด ทรัพยากรบางประเภท เช่น ดิน น้ำ ถูกใช้จนเสื่อมสภาพ เสื่อมคุณภาพและขาดแคลนไม่พอเพียงแก่ความต้องการของสมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนต่าง ๆ ตามมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ดังนั้น ในปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกับชุมชนวางแผนจัดการ จัดระบบการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยใช้มาตรการทั้งทางสังคมและมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้เพื่อรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป

ครอบครัวกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน

การอยู่ร่วมกันในชุมชนของชาวส่วยบ้านดงกระทิงในอดีต จะมีความสามานสามัคคีกันอย่างดียิ่ง ทั้งนี้เพราะสมาชิกชุมชนมีความผูกพันกันในลักษณะของเครือญาติ ดังนั้นเมื่อมีพิธีกรรม งานบุญหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งส่วนรวมและส่วนตัว จะมีเพื่อนบ้านมาช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเต็มอกเต็มใจไม่หวังสิ่งตอบแทน เมื่อมีความขัดแย้งกันในหมู่สมาชิกในชุมชน ผู้อาวุโส หรือ ผู้นำชุมชน จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ความขัดแย้งก็ยุติลงได้โดยไม่ต้องขึ้นศาล

แต่ในปัจจุบันจำนวนประชากรในชุมชนบ้านดงกระหิงเพิ่มมากขึ้น ความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ปัญหาการกระทบกระทั่งกัน ในหมู่สมาชิกในเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรต่าง ๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น ดังนั้นเพื่อความสงบสุขของชุมชน สมาชิกในสังคมได้ร่วมกับหน่วยงานของรัฐจัดตั้งกลุ่มสนใจต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกได้ทำงานและมีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคีกัน ในชุมชนลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ลง ได้ระดับหนึ่ง

สำหรับการปรับตัวเข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์ ถือได้ว่าชาวส่วยบ้านดงกระหิง สามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี แม้จะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตในบางส่วนจะเปลี่ยนไปบ้าง ก็เป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อความดำรงอยู่ บนพื้นฐานที่สามารถสืบค้นต้นตอความเป็นมาของประเพณี พิธีกรรมเหล่านั้นได้

ความสำคัญในการรักษาชาติพันธุ์

ความสำคัญในการที่จะรักษาชาติพันธุ์ของชาวส่วยบ้านดงกระหิงกำลังเข้าสู่ภาวะวิกฤติ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยความที่พลังไหลเข้ามาพร้อมกับนโยบายการพัฒนาประเทศของภาครัฐบาลและการแข่งขันกัน เพื่อเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของภาคเอกชน จึงมีการจัดสื่อสารที่ทันสมัยแขนงต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและระบบความคิดของชาวส่วยบ้านดงกระหิงเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการดำรงรักษาชาติพันธุ์ และสืบทอดเอกลักษณ์ของชาวส่วยให้คงอยู่สืบไปนานเท่านานแต่สภาพความเป็นจริงในขณะนี้ เยาวชนชาวส่วยบ้านดงกระหิงต่างหันไปนิยมชื่นชอบการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของวัฒนธรรมของคนเมือง ซึ่งรับช่วงวัฒนธรรมต่อมาจากชาติตะวันตก ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่โก้เก๋ทันสมัย มองวัฒนธรรมของตนเองเป็นสิ่งล้าหลังไม่ทันสมัยความภาคภูมิใจในความเป็นส่วยค่อย ๆ จางหายไปทีละน้อย บางคนถึงกับพยายามปกปิดไม่ให้ผู้อื่นรู้ว่าตนเป็นชาวส่วย

โดยการไม่พูดภาษาส่วย หากมีบุคคลที่สามร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วย ก็จะเปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาของคนคู่สนทนาแทน ไม่เฉพาะแต่วัฒนธรรมด้านภาษา เท่านั้นที่กำลังสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะตน การแต่งกายและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ก็ถูกกลืนกลายเป็นไปตามชุมชนรอบข้างมีวัฒนธรรมแข็งกว่า เช่น ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร และไทย ซึ่งมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความสำนึกในการรักษาชาติพันธุ์ของชาวส่วยบ้านดงกระทิงอยู่ในสภาพที่กำลังถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมอย่าง น่าเป็นห่วงและกำลังสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไปในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

- รัฐควรมีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อปลูกจิตสำนึกให้ชาวส่วยบ้านดงกระหิง ให้ความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตน ซึ่ง จะก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ในการที่จะสืบทอดวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ให้ดำรงอยู่ สืบไป
- รัฐควรเข้าไปมีส่วนส่งเสริม สนับสนุน การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับงานวัฒนธรรม ของกลุ่มชาวส่วยให้มากขึ้น โดยตั้งอยู่บนความถูกต้อง เหมาะสม และความต้องการของ ชุมชน
- ในการเข้าไปพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ของภาครัฐ จะต้องศึกษาวิถีชีวิตของ ชาวส่วยทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนให้ เข้าใจเสียก่อนที่จะตัดสินใจพัฒนา
- รัฐควรจัดทุนอุดหนุนให้นักวัฒนธรรมได้ศึกษาวิจัยชนชาติพันธุ์ส่วย ในมิติทาง วัฒนธรรม ให้ครอบคลุมทุกแง่มุม ทั้งในประเทศไทยและเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่

บุคคลานุกรม

1. นายจันทร์	ผลเกต	อายุ	70 ปี
2. นางทัด	จารรัมย์	"	60 ปี
3. นางทองคำ	จะสุรัมย์	"	35 ปี
4. นายแน่น	คิรัมย์	"	68 ปี
5. นายเปลื้อง	พนารินทร์	"	45 ปี
6. นางโปก	โสรัตน์	"	58 ปี
7. นายเพชร	ตะโสรัตน์	"	67 ปี
8. นางมยุ	มาตี	"	70 ปี
9. นางแมน	เชิงรัมย์	"	65 ปี
10. นายสิงห์	จะสิรัมย์	"	69 ปี
11. นายสุทิน	ตุยรัมย์	"	57 ปี
12. นางสาวลี	ตุยรัมย์	"	59 ปี
13. นางสาว้อย	จะคำรัมย์	"	52 ปี

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เครือจิต ศรีบุณนาค. "ความเชื่อกับการฟ้อนรำของลาว ส่วย เขมร ในเขตจังหวัดสุรินทร์." "

ใน วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล ; กรณี เขมร ลาว ส่วย. หน้า 198 - 201.

กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชนจำกัด, 2533.

_____ และคณะ. "ความเชื่อและระบบสัญลักษณ์เกี่ยวกับผ้าไหมของชนชาวไทยยูกย." "

เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง "ผ้าไหม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต" วันที่ 1-2 กันยายน 2536 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, 2536.

จังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงาน. บรรยายสรุปข้อราชการอำเภอไพรบึง. จังหวัดศรีสะเกษ : สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ, 2534.

จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำว่าสยาม ไทย ลาว และขอม. กรุงเทพฯ :

กรุงสยามการพิมพ์, 2524.

จิรัฐ เจริญราษฎร์. ภาษาทวย(ส่วย)ที่จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยาลัยศิลปศาสตร์

มหาบัณฑิต. ภาควิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525

ชื่น ศรีสวัสดิ์. "วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวไทย-กวย(ส่วย) ในจังหวัดสุรินทร์." "

ใน วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย. หน้า 126-156.

กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชนจำกัด, 2533.

ดำเนิน เลชะกุล, พ.อ. "สุรินทร์เมืองขอมโบราณ." อนุสาร อ.ส.ท. ตุลาคม 2505.

_____ "สุรินทร์ในอดีต." อนุสาร อ.ส.ท. พฤศจิกายน 2518.

ธวัช ปุณโณทก. "ประวัติหัวเมืองอีสานตอนล่าง พิจารณาด้านวัฒนธรรมและประชาคม."

ใน สมบัติอีสานใต้ครั้งที่ 3. ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูบุรีรัมย์, 2527.

นิคม วงเวียน. "บทวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวส่วย." ใน

วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย. หน้า 181-197.

กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชนจำกัด, 2533.

ประเสริฐ ศรีวิเศษ. พจนานุกรม กูย(ส่วย) ไทย-อังกฤษ. กรุงเทพฯ :

สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ไพฑูย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ศึกษากรณีหัวเมืองเขมร ปาดอยสุรินทร์ สังขะและชูขันธุ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร

บัณฑิต มหาวิทยาลัยวงษ์ชังตัน, 2527.

_____ . "วัฒนธรรมแม่น้ำมูลเชิงชาติพันธุ์วิทยา และประวัติศาสตร์ กรณีการผสม

กลมกลืนของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เขมร และลาว." ใน วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล :

กรณี เขมร ลาว ส่วย. หน้า 119-125. กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชนจำกัด,
2533.

ไพฑูย์ สุนทรลักษณ์. เมืองสุรินทร์. พระนคร : กรมประชาสัมพันธ์, 2503.

_____ . การปกครองหัวเมืองภาคอีสานกับเมืองสุรินทร์. อนุสรณ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพหลวงพิศิษฐ์ สุรินทร์รัฐ ณ วัดจุมพลสุนทรवास จังหวัดสุรินทร์, 2515.

วรรณา เทียนมี. การกระจายของภาษากูยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :

ภาควิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.

วรรณา เทียนมี, สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, และสมทรง บุรุษพันธ์. คำศัพท์และบทสนทนา

ไทย-กูย-อังกฤษ เกี่ยวกับโรคและการรักษาพยาบาลมูลฐาน. กรุงเทพฯ :

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528.

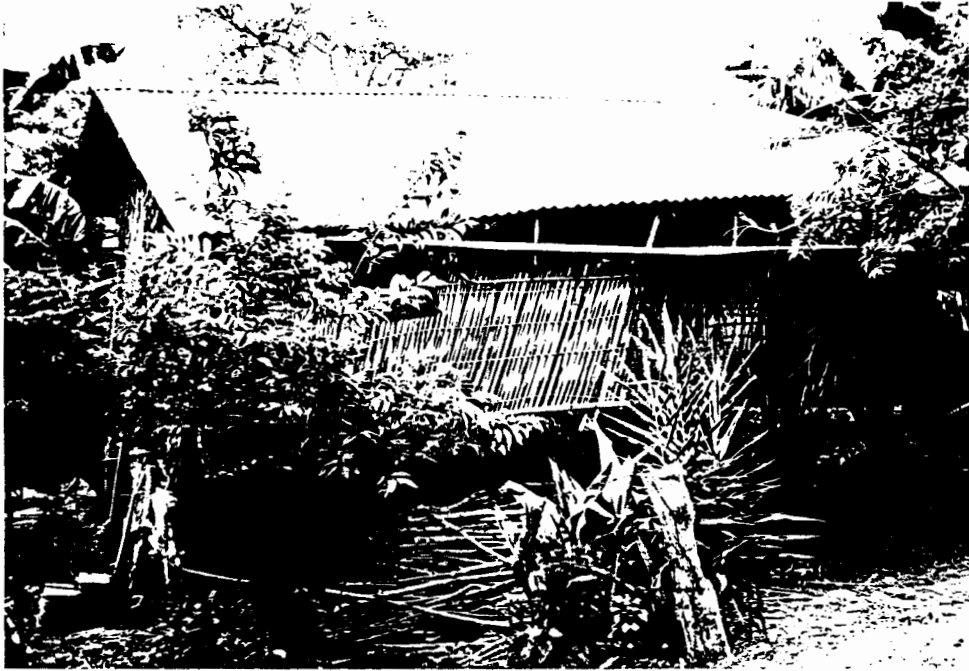
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. "ศรีสะเกษ : เขตเขมรป่าดง. "วารสารเมืองโบราณ.
ตุลาคม-ธันวาคม 2532.
- ศิลาจารึก, กรม. "ประชุมพงศาวดาร พ.ศ.2512." เล่ม 43 ภาคที่ 67-70.
กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. เรียนภาษาและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกูย-กวย (ส่วย) จากบพสนา.
กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก, 2537.
- สมัย สุทธิธรรม. คนคล่องข้าง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. "ส่วย (กวย)." ใน อีสานปริทัศน์ (อีสานคดี 2). หน้า 28-42.
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.
- สุเมธ คงสวัสดิ์ และคณะ. กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, 2529.
- เอกวิทย์ จิโนวัฒน์. ศึกษาเปรียบเทียบการสร้างคำในภาษากูย บรู และโซ. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ภาษาอังกฤษ
Department of the Army. *Minority Groups in Thailand.* Headquarters,
Department of Army Pamphlet, February 1970. : 55-107.
- Diffloth, Gerard. "Non-universals of register." Paper Presented
at the Conference on Language Typology and Universals.
University of Wisconsin/Milwaukee, 1985.
- _____. "Registres, devoisement. timbres vocaliques : leru histoire
en katouique". *Mon-Khmer Studiws.* 11(1983) : 47-822.
- Dufosse. "Monographie des Peuplades Kuoy de Cambodge." *Extreme-Asie.*
83 (March 1934) : 553-568.

- Ferlus, Michel. "La langue souei : mutations consonantiques et bipartition du system vocalique." *Bulletin de la Societe Linguistique de Paris*. 61(1971) : 379-88.
- _____. "Lexique souei-francais." *Asie du Sud-Est et Monde Insulindien*. 5.1(1974) : 141-59.
- Garnier, Francis. *Voyage D'exploration en Indo-Chine effectue pendant les annees 1866, 1867, et 1868 par une commission francaise, presidee par Doudart de Lagree, et publiee sous la direction de Francis Garnier*. Paris : Hachette, 1873.
- Huffman, Fanklin E. "The register problem in fifteen Mon-Khmer languages." In *Austroasiatic Studies I*, pp. 575-90. Philip N. Jenner, Laurence C. Thompson, and Stanley Starosta, editors. Honolulu : university of Hawaii Press, 1976.
- _____. "The relevance of lexicostatistics to Mon-Khmer languages." In *Austroasiatic Studies I*, pp. 539-74. Philip N. Jenner, Laurence C. Thompson, and Stanley Starosta, editors. Honolulu : University of Hawaii Press, 1976.
- Starosta, editors. Honolulu : University of Hawaii Press, 1976.
- _____. "An Examination of lexical correspondences between Vietnamese and some other Austroasiatic languages." *Lingua*. 43.2/3 (November 1977) : 171-98.

Iwata Keiji. n.d. A comparative study of the folk beliefs and religious practices among the Thai, Kuy, and Khmer people. ms.

Johnston, Beulah M. "Kuy." In Phonemes and Orthography : Language Planning in Ten Minority Languages of Thailand, Pacific Linguistic, C-43. William A. Smalley, editor. Canberra : Australian National University, 1976.

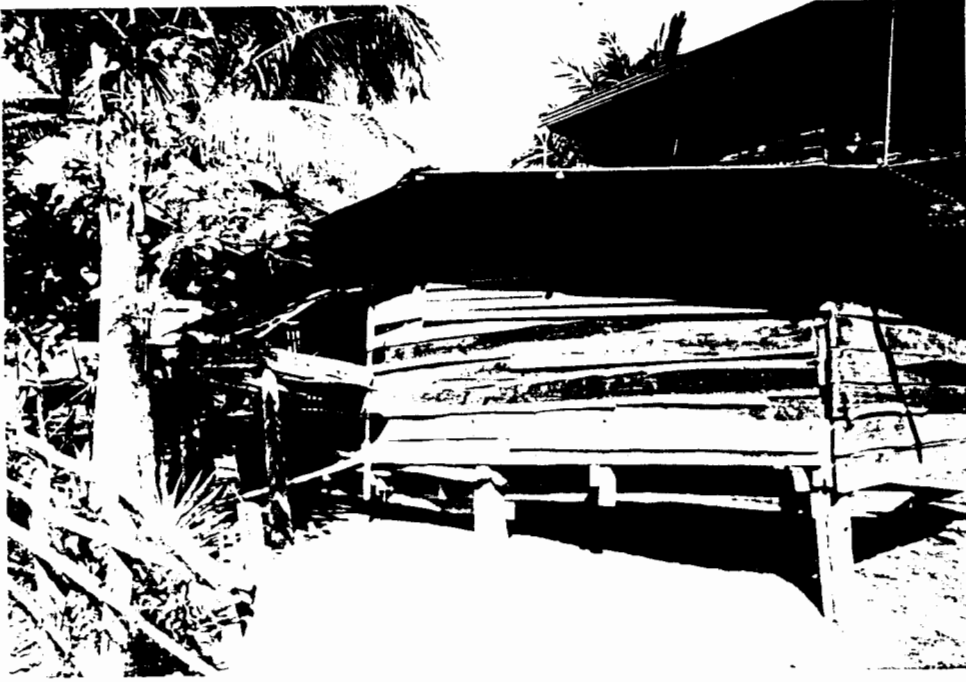
ภาคผนวก
ภาพประกอบ

ภาพที่ 1 สภาพบ้านของชาวส่วนบ้านดงกระทิง ที่มีฐานะยากจน

ภาพที่ 2 สภาพบ้านของชาวส่วยบ้านดงกระทิง ที่มีฐานะดี

ภาพที่ 3 สภาพบ้านของชาวสวนบ้านดงกระทิง ที่มีฐานะยากจน

ภาพที่ 4 ยุ้งข้าวของชาวสวนบ้านดงกระทิง

ภาพที่ 5 สภาพห้องครัวของชาวสวนบ้านดงกระทิง

ภาพที่ 6 "ก้อยปลาชีว" กับข้าวของชาวสวนบ้านดงกระทิง

ภาพที่ 7 ชาวส่วยบ้านดงกระทิง

ภาพที่ 8 ผู้หญิงสวยบ้านดงกระทิง

ภาพที่ 9 ชาวแม่จันทน์หมาก (บน) และการนับสินสอด

ภาพที่ 10 การแต่งกายคู่บ่าวสาว